

James Hepburn, Jarl af Bothwell,

hans Anholdelse i Norge og Fængselsliv i Danmark.

En historisk Undersøgelse

af

Professor Dr. F. Schiørn.

I.

Naar man ad Jernveien drager fra Glasgow sydpaa, er Uddingston en af de første Stationer, hvortil man naaer. Herfra seer man allerede i Horizonten Kirkespiret hæve sig over Landsbyen Bothwell, og naar man paa Veien fra Uddingston har nærmet sig denne indtil en Afstand af en Fjerdingvei, har man paa sin høire Side Herresædet Bothwell, hvortil Adgangen to Dage om Ugen staaer aaben for den Fremmede. Man gaaer igjennem Parken og passerer det nye Slot; thi hvad der her drager til sig, er Ruinerne af det gamle, Ruinerne af det navnkundige *Bothwell Castle*, de prægtigste, der ere blevne bevarede fra Skotlands Middelalder. Man træffer en ædel Levning af den saakaldte normanniske Bygningsstil, dannende en Rektangel, der strækker sig to hundrede fire og tredive Fod i Længden og ni og halvfemsindstyve Fod i Breden, og som paa begge Sider flankeres af to høie, runde Taarne. Op ad Murene, der ere fjorten Fod tykke og tredsindstyve Fod i Høiden, slynger

sig Vedbende, vilde Roser og Gyldenlakker. Banken, hvorpaa Ruinerne staae, skraaner ned mod den larmende, brune Clyde, der paa dette Sted gjør et raskt, halvcirkelrunt Sving, og stundom, som en Indskrift her fortæller, kan stige til en voldsom Høide; den er, ligesom den paa den anden Side af Clyden liggende Bakke, fra hvilken Ruinerne af Prioriet Blantyre række frem, bedækket med Skov, og som »Bothwell Bank« blev den, for sit dog mere tungsindige, end opløftende Indtryk tidligen fejret i de skotske Sange og uforglemmelig for det skotske Sind. En engelsk Reisende, der i det sextende Aarhundrede i Palæstina kom igjennem en Landsby ikke langt fra Jerusalem, hørte her en Kvinde, der sad uden for Døren til sit Huus og vuggede sit Barn, nynne for sig selv: »Bothwell bank, thou bloomest faire«. Englænderen tiltalte hende, og fandt, at det var en skotsk Kvinde, som en æventyrlig Skjæbne havde knyttet til en Ægtefælle i Tyrkernes Rige, og som nu i Orienten formildede Hjemveen ved Folkesangen fra det kjære Skotland¹).

Bothwell Castle tilhører nu Grevinde Home, der, tiligemed saa mange andre Eiendomme, ogsaa har arvet denne efter sin Onkel, Baron James Douglas, der i Aaret 1857 døde uden at efterlade sig Livsarvinger, og til hvis berømte Slægt Bothwell Castle allerede var kommen under Middelalderen. Thi efter at den gamle Borg paa William Wallaces Tid havde tilhørt Sir Andrew Murray, som i Forening med Lord William Douglas var den første Adelsmand, der sluttede sig til Skotlands National-Helt i hans Kamp for Fødelandets Uafhængighed, og efterat Edvard den Første, da Wallaces Forsøg var glippet, og Murray var bleven erklæret fredløs,

¹) The songs of Scotland before Burns. By John Campbell Shairp. Macmillans Magazine. Edited by David Masson. March 1861. Cambridge. p. 403.

havde overdraget hans Besiddelser til Aylmer de Valence, anden Jarl af Pembroke, og Befalingsmand over Kong Edwards Hærstyrke i Skotland, gav Englændernes paafølgende Fordrivelse Robert Bruce Leilighed til at tilbagegive Bothwell Castle til Andrew Murray, hans Svoger, gennem hvem det da kom til Archibald de Grim, Jarlen af Douglas, der ægtede Murrays Sønnedatter. Kun i den Periode, der følger efter Douglassernes Lehnforbrydelse under Kong Jacob den Andens Regjering i Aaret 1445, see vi Eiendommen tilhørende først Chrichtonerne, saa Sir John Ramsay, en Yndling af Kong Jacob den Tredie, og derpaa efter Kongens Død og Ramsays Fald den endnu ikke uddøde Familie Hepburn, der har frembragt den navnkundigste Jarl af Bothwell. Ved hans Fald inddroges hans Besiddelser, og efter en kort Tids Forløb, hvori Jacob den Sjette atter havde overladt dem til hans nærmeste Frænde, vendte Slottet Bothwell da igjen tilbage til Slægten Douglas.

Jarlen James Bothwell eller, som han selv i det skotsk Sprog skriver sit Navn, James Erle Bothville, var født i Aaret 1536 eller 1537¹⁾. Hans Fader, med hvem han ofte er bleven forvexlet af baade ældre og nyere Forfattere, var Patrick Hepburn, Jarl af Bothwell, ifølge en engelsk Statsmand, der havde langvarig, om endog neppe upartisk Kjendskab til Naboriget, den stolteste og hovmodigste Mand i hele Skotland²⁾. Hans Moder, Agnes Sinclair, tilhørte en af Skotlands berømteste Slægter, der i Nordens Historie især er

¹⁾ Robert Douglas, *The Peerage of Scotland*. Edinburgh 1764. fol. I, 229.

²⁾ *I think him the most vain and insolent man in the world, full of pride and folly, and here, I assure, nothing at all esteemed.* The state papers and letters of Sir Ralph Sadler. Edinburgh 1809. 4°. I, 184.

bleven navnkundig ved Oberst George Sinclairs Fald i Gudbrandsdalen, under Kalmarkrigen, og ved Major Malcolm Sinclairs af Russerne fremkaldte Mord, paa hans Tilbagereise fra Tyrkiet til Sverrig under »Frihedstiden«. Forældrenes Ægteskab, hvori der, foruden Sønnen James ogsaa var født en Datter Jane, opløstes ved en Skilsmisse i Aaret 1554, og ikke lang Tid derefter døde Jarlen Patrick i September 1556; Moderen, Agnes Sinclair, overlevede ham indtil Aaret 1573, og blev saaledes baade Vidne til Sønnens store Ophøielse og til hans dybe Fald.

Jarlen James Bothwell, om hvis Barndomshistorie vi i et berømt, men ei altid paalideligt, Stridsskrift mod Maria Stuart kun træffe den Oplysning, at han havde faaet en slet Opdragelse i Huset hos sin Grandonkel, Patrick Hepburn, Biskoppen af Murray¹⁾, var saaledes i sit nittende eller tyvende Aar, da han efterfulgte Faderen, og efter ham indtraadte ikke blot som Herre til Bothwell Castle, men tillige i de arvelige Embeder som Lord Storadmiral af Skotland, Sheriff i Shirene Berwick, Haddington og Edinburg, samt Foged i Lauderdale med Hales og Chrichton-Castle som sine Smaafæstninger²⁾. Han blev saaledes, dersom man kun undtager Chefen for Hamiltonerne, Lord

¹⁾ *Quæ virtutes ab eo expectari poterant? ab homine scilicet, in aula Moraviensis episcopi, hoc est longe corruptissima educato, in vino et stupris, inter vilissima solutæ illius disciplinæ ministeria.* Buchanan, De Maria Stuarta Regina, totaque ejus contra Regem conjuratione, foedo cum Bothwellio adulterio, nefaria in maritum crudelitate et rabie, horrendo insuper et deterrimo ejus parricidio plena et tragica plane Historia. Lond. 1571. p. 54.

²⁾ At disse Stillinger ikke vare Gunstbeviisninger af Maria Stuart, men arvede fra hans Fader og Bedstefader, viser Chalmers i sin Afhandling *Of the several grants, which were said to be made by the Scottish queen to James, Erle Bothwell*, i *The life of Mary, queen of Scots*. London 1818. 4°. II, 248—255.

James Hamilton, der var den nærmeste Arving til Kronen, og som af Kongen af Frankrig i Aaret 1554 ogsaa havde erholdt Hertugdømmet Châtelherault, den mægtigste, over de talrigste Vasaller bydende Adelsmand i hele det sydlige Skotland.

Tidligten see vi ham deeltage i det offentlige Liv. I Aaret 1557 træffes han som Medlem af det skotske Parlament, der den 14de December udnævnte de Kommissærer for Skotland, som det næste Foraar i Notre-Dame-Kirken i Paris den 24de April overværede Rigets unge, i Frankrig opdragne Dronning Maria Stuarts høitidelige Formæling med Dauphinen, senere Kong Frants den Anden. Da Bothwell efterfulgte sin Fader, havde ogsaa Striden om Neapel allerede givet Anledning til den Krig mellem Spanien og Frankrig, i hvilken Philip den Andens Giftermaal med Dronning Maria Tudor lige saa naturligen havde stillet England ved Spaniens Side, som Dronning Maria Stuarts Forbindelse med Dauphinen stillede Skotland ved Frankrigs. Denne Krig fremkaldte Bothwells første krigeriske Bedrift. I Slutningen af Aaret 1557 havde Maria Stuarts Moder, Kong Jacob den Femtes Enke, Maria af Guise, der i sin unge, fraværende Datters Navn var Regentinde over Skotland, befalet de skotske Lehnsmænd, der vare samlede ved Kelso, at rykke ind i England; men de mægtigste Ledere af Adelen, der vare misfornøiede over de mange Franskmænd, som hun havde tildeelt vigtige Embeder i Skotland, vægrede sig efter en indbyrdes Raadslagning i Forening ved at adlyde, paa- staaende, at det vilde være nok at forsvare Landet selv imod Anfald sydfra. Den unge Bothwell, der nu i det følgende Aar trods sin unge Alder ogsaa blev udnævnt til Befalingsmand (Lieutenant general) over de sydlige skotske

Grændseegne, de saakaldte »Marker« eller *the borders*¹⁾, og til *keeper* af Hermitage Castle, gik derimod villig over Grændsen, og tog først, efter heldigen at have udført et ødelæggende Indfald i England²⁾, den 29de November 1558 atter sin Plads i Parlamentet, da dette paany traadte sammen i Edinburg. Fra sin første Optræden paa den offentlige Skueplads viser sig Bothwell saaledes som en Fjende af den engelske Regjering og af det engelske Parti i Skotland, og saaledes vil han ogsaa senere stedse gjenfindes.

Krigen mellem Spanien, England, Frankrig og Skotland endte, efter at Dronning Maria Tudors Død og hendes Søster Dronning Elisabeths Thronbestigelse havde løsnet det spansk-engelske Forbund, ved Fredslutningen i Cateau-Cambresis³⁾ den 2den April 1559. En særegen Bestemmelse ved denne fastsatte, at de nye Befæstninger, der under Krigen vare blevne anlagte paa den skotske Side af Grændsen, skulde ødelægges, og at omvendt ligeledes alle Borge og Skanser, der nyligen af Englænderne vare blevne opførte

¹⁾ Om denne Udnævnelse udtrykte Marie Stuart sig selv senere saaledes i hendes Instruktion til hendes Ambassador, Biskoppen af Dunblane, der skulde notificere hendes Ægteskab med Bothwell for Hoflet i Frankrig: *Notwithstanding he was yan of verie zounge aige, zit wes he chosin out as maist fit of ye haill nobilitie to be oure Lieutenant-general uponn ye Bordouris, having ye haill charge alsweil to defend as to assayle.* Lettres, instructions et mémoires de Maria Stuart, publiées sur les originaux et les manuscrits du State Paper Office de Londres et des principales archives et bibliothèques de l'Europe, par le prince Alexandre Labanoff. Londres et Paris 1844. II, 34.

²⁾ Under sit Ophold i Danmark udtrykte han sig senere paa denne Maade om dette Tog: *J'auai faict des dommages irreparables sur les frontières et mesmement à ceux qui y demeurent.*

³⁾ I danske historiske eller geografiske Haand- og Lærebøger skrives, ligesom i mange tyske, stadigen Chateau-Cambresis, ikke Cateau-Cambresis. Det sidste Navn, der alene bruges af Franskmændene selv, er imidlertid det rigtigere.

paa deres Side, skulde rives ned igjen. I denne Anledning skulde Kommissærer fra begge Rigerne mødes paa Grændsen, og Jarlen af Bothwell blev da nu i Forening med Sir Richard Maitland og Sir Walter Ker udnævnt til Medlem af den skotske Kommission, som i Forening med Værgerne for England gjorde Ende paa Striden om disse Punkter.

Men hverken Traktaten i Cateau-Cambresis eller nogen anden Traktat bragte nogen varig Fred til Skotland, saalænge som Dronning Elisabeth ikke vilde have den; hun, der bestandig stræbte efter at udvide den engelske Indflydelse i Skotland, og at svække Landets Selvstændighed¹⁾, støttede næsten under hele sin Regjering idelig det ene eller andet skotske Parti i dets Modstand mod Regjeringen. Faa Maaneder efter Afslutningen af Freden i Cateau Cambresis gav Knox's antændende Veltalenhed Stødet til den skotske Reformationskamp, der som en Stormvind nedrev Billederne fra de katholske Kathedraler, omkastede Klostrene og jevnede saa mange gamle kirkelige Monumenter med Jorden. Paa den samme Tid kaldte Henrik den Andens pludselige Død den unge Dauphin, som Kong Frants den Anden, til den franske Throne, og lagde dennes Magt i Hænderne paa de tvende meest betydende af Maria Stuarts Onkler, de ivrig katholske Brødre, Hertug Frants den Ældre af Guise og Kardinalen af Lothringen. Først og fremmest brugte nu disse Frankrigs Magt til at oversende Penge og Tropper til deres Søster, den mod Protestanterne kjæpende Regentinde i Skotland. De skotske Protestanternes Sag vaklede allerede. Da traadte Elisabeth til; hun ydede efterhaanden

¹⁾ Jvnfr. Chalmers Afhandling *Of the projects of the english government for the subduction of Scotland, under Henry VIII, Edward VI and Elisabeth*, i hans *Life of Mary, Queen of Scots, drawn from the state papers*. London 1818. 4°. II, 401—414.

Opstanden i Skotland en Hjælp, der langt mere end opveiede den Understøttelse, som Regentinden havde modtaget fra Fastlandet.

Ogsaa under denne Kamp stod Jarlen af Bothwell, skjønt protestantisk opdraget, med Udholdenhed paa Regentindens Side. Ifølge den Forklaring af disse Forhold, som ogsaa Bothwell senere søgte at gjøre gjældende i Danmark, lededes det skotske Aristokrati ved denne Kamp ingenlunde af rene religiøse Bevæggrunde, men for at sætte de lavere Folkeklasser, eller som han udtrykker sig »det simple Folk«, i Bevægelse, benyttede det sig af Religionen som et Paaskud¹⁾. Bothwell tilfangetog under Krigen ikke faa af Regentindens Fjender²⁾ og var navnlig i Oktober 1559, da han efter hendes Befaling i Spidsen for nogle af de franske Tropper havde lagt sig i Baghold i Dunpendar-law i Eastlothian, saa heldig at overrumple en af Formændene for den protestantiske Bevægelse, John Cockburn, Laird af Ormiston, der fra Elisabeth hemmelig skulde overbringe 4000 engelske Kroner, en Deel af de Summer, som vare bestemte til som Brændsel at nære Opstandens Ild³⁾. Haardt saaret faldt Cockburn tillige med Skatten i Bothwells Hænder. De Sammensvorne følte bittert dette betimelige Slag, som de ingensinde glemte eller tilgave. Lord James Stuart, Prior af St. Andrews⁴⁾ og senere Jarl

¹⁾ *Du pretexte de la religion.*

²⁾ *Je prins, skriver han, selon le droict des armes, plusieurs Escossois et Anglois, et en toutes choses faisois mon miculx et me comportois comme le debuoir le requeroit.*

³⁾ Jvnfr. *Rerum Scotticarum historia*. *Auctore Georgio Buchanano. Edinburgi 1582. fol. p. 195.

⁴⁾ Egenlig the Commendator of St. Andrews. Denne skotske Titel, der ofte forekommer under Reformationshistorien, forklares saaledes i Andersons Fortegnelse over forældede skotske Ord: *Com-*

af Murray — Maria Stuarts med Bothwell jevnaldrende Halvbroder, der allerede nu var den egenlige Leder for det protestantiske Parti, hvormed han senere skulde bringe saa megen Fordærvelse over Søsteren — ilede i Forening med Lord James Hamilton, Jarl af Arran, en Søn af Hertugen af Châtelherault, med en Skare af Ryttere imod Bothwell. De angreb det Bothwell tilhørende, paa Bankerne ved Tynefloden liggende, nu forfaldne Chrichton-Castle, der i sin nærværende Skikkelse er bleven skildret i Walter Scotts »Marmion«. Slottet blev taget og udplyndret, men Bothwell selv havde forinden vidst at drage sig ud derfra med Pengene, som i hiint Øieblik vare af den største Vigtighed for begge Partier. Da de skotske Lorder derpaa, efter at have besat Edinburg, angreb Havnestaden Leith, som Regentinden havde ladet befæste, og som forsvaredes af de hende tilsendte franske Hjælpetropper, bleve de slagte tilbage, og den 5te November kunde Franskmandene igjen besætte Edinburg, som det aristokratisk-protestantiske Parti havde ladet rømme om Natten. I December 1559 saa Dronning-Regentinden sig endog i Stand til at overlade den hidtil saa heldige Bothwell Befalingen over 800 franske og skotske Soldater, hvormed han fra Edinburg sendtes til Stirling for at sikre dets herlige Slot. Men med Begyndelsen af det nye Aar indtræder et Vendepunkt. Efterat Fuldmægtige for den skotske »politiske-religiøse Kongregation« den 27de Februar 1560 i Berwick havde afsluttet en formelig Alliancetraktat med Hertugen af Norfolk, paa Elisabeths Vegne, løb en engelsk Flaade under Vice-Admiral William Winter ind i Forth-Fjorden, medens

mendator, who enjoys the rents of an abbey or other benefice.

Anderson, Collections to the history of Mary, queen of Scotland.

* Edinburgh 1727. 4°. I, 154.

samtidigen en engelsk Hærstyrke paa 8000 Mand under William Lord Grey de Wilton gik ind i Skotland, hvor den ved Preston forenedes med en lige saa stor Deel af den skotske Forbundshær under Hertugen af Châtelherault og Lord James Stuart¹⁾. Kampen dreiede sig snart atter næsten alene om Leith, der blokeret af de engelske Skibe i Forth-Fjorden, fra Landsiden beleiredes af den forenede, store Overmagt. Da Regentinden, trods de kjække Udfald af de til Leith tilbagetrængte Franskmænd, ikke imødesaa noget gunstigt Udfald af Striden, overdrog hun i Mai Bothwell at ile over til hendes Datters Hof, for at drive paa Afsendelse af større Hjælp²⁾. Og saaledes træffe vi da nu i Aaret 1560 Bothwell første Gang i Frankrig, hvor han belønnedes med en Udnævnelse ved Hoffet (som Kongens »gentilhomme de la chambre») og modtog en personlig Gave af sex hundrede Kroner, men

¹⁾ Kong Philip den Anden tilskyndede dengang selv Elisabeth med en mærkelig Iver til denne Intervention i Skotland. Thi paa den ene Side saa han Forbundet mellem Frankrig og Skotland forstærket ved Henrik den Andens pludselige Død den 7de Juli 1559, der ogsaa havde givet Frankrigs Krone til Dauphinen og Maria Stuart; paa den anden Side havde han seet Forbundet mellem Spanien og England løsnet, da dettes katholske Dronning, hans anden Gemalinde, Maria Tudor, var død den 17de November 1558. Træffende bemærker Ranke: *Für alles, was in der Welt zu Stande kommen soll, bedarf es der rechten Zeit und Stunde. Wer sollte es glauben? Der Vorgefichter des strengsten Katholicismus, der König von Spanien, war in diesem Augenblick nicht allein dafür, dass den Schotten Hülfe zu Theil würde, sondern er drang darauf; seine Minister beklagten sich nicht, dass die Königin einschrüdt, sondern darüber, dass sie dies nicht schleuniger that.* Englische Geschichte vornehmlich im sechszehnten und siebzehnten Jahrhundert. Von Leopold Ranke. Erster Band. Berlin 1859. S. 330.

²⁾ Bothwells Brev til Regentinden, dateret Chrichton den 15de Mai 1560, hos Chalmers, *The life of Mary, Queen of Scots.* II, 217.

hvor han ikke formaaede at udrette noget væsentligt for Regjeringens Sag i Skotland. Den kort Tid før hans Ankomst opdagede Sammensværgelse i Amboise, der ogsaa i Frankrig bebudede Udbruddet af en farefuld Kamp med Reformationens Tilhængere, nødte Hertugen af Guise og Kardinalen af Lothringen til kun at tænke paa deres eget Forsvar. Deres Søster i Skotland døde den 10de Juni, uden at opleve nogen timelig Frelse, og efter en i Edinburg den 6te Juli afsluttet Traktat rømmedes nu Landet af de franske Tropper.

Revolutionen og det engelsk-protestantiske Parti triumferede. En provisorisk Regjering dannedes, der til sine andre Usurpationer ogsaa føiede denne, uden Kongedømmets Fuldmagt, at sammenkalde det Parlament, der afskaffede den biskoppelige Jurisdiktion, forbød den katholske Messe og overhoved grundlagde Protestantismens Bygning i Skotland. Maria Stuart kunde i November Maaned 1560 med Sandhed sige til Sir Nicholas Throckmorton, den engelske Minister i Paris: »Mine Undersaatte i Skotland rette sig aldeles ikke efter deres Pligt. Jeg er deres Dronning, og de kalde mig med dette Navn, men de opføre sig ikke som Undersaatte¹⁾«. For at bringe dem tilbage til Lydighed, sendte hun derfor paa denne Tid et Antal af skotske Herrer fra Paris til Edinburg, for der i Stedet for den selvskrevne at danne en legal Regjering. Men lige over for hiin formaaede de ikke at trænge igjennem og lige saa frugtesløs blev Dronningens Tanke om ogsaa at lade det uden den kongelige Fuldmagt sammentraadte Parlament afløse af et paa lovlig Maade aabnet. Denne hendes Tanke turde dog her ikke forbigaaes paa

¹⁾ Tytler, History of Scotland. Edinburgh 1841—43. VI, 193.

Grund af den Rolle, som hun derved havde forbeholdt Bothwell. Thi Kongebrevet havde betegnet ham som en af de Kommissærer, der vare bemyndigede til at sammenkalde et nyt Parlament, og i November havde Jarlen derfor pludselig forladt Paris og var gjennem Flandern ilet til Skotland¹⁾, hvor han imidlertid snart fandt, at der, under de forhaanden værende Omstændigheder, ikke for ham kunde være Tale om at virke i Dronningens Tjeneste. Han bevægedes da til at vende tilbage til Frankrig, og forblev her ved Dronningens Hof, der ved Kong Frants den Andens pludselige Død den 5te December 1560 var bleven en attenaarig Enke, indtil hun selv i August Maaned 1561, fulgt af tre af sine sex Onkler, Claudius, Hertugen af Aumale, Renatus, Marquien af Elbeuf, og deres Broder, den af sine Søkampe mod Tyrkerne berømte Maltheserridder Frants Guise, samt af en Mængde andre franske Herrer, og igjen ledsaget af sine »fire Marier«, der som Smaapiger havde fulgt deres jevnaldrende Dronning ved hendes Overførelse til Frankrig, fra Calais endelig seilede tilbage til sit Fædreland.

Idet Maria Stuart nu her selv traadte i Spidsen for dettes Regjering, fik ogsaa Bothwell sin Belønning. Da hun den 6te September dannede sit Statsraad (the privy Council), blev ogsaa han et Medlem af samme. For at forebygge Forstyrrelser af den offentlige Ro i Landet, maatte derhos — den 11te November 1561 — Bothwells fornemste Avindsmænd, navnlig Marias Halvbroder Lord

¹⁾ Trockmorton, Elisabeths Minister i Paris, beskriver ham ved denne Leilighed *as a vainglorious, rash and hazardous young man; and therefore it were meet for his adversaries to have an eye to him, and also to keep him short.* Hardwicke. Miscellaneous state papers. London 1778. 4°. I, 149.

James Stuart, som hun havde gjort til sin Regjerings første Minister, og John Cockburn, Lairden af Ormiston, efter Datidens Skik indgaae Forsikkringen om ei at ville feide mod Bothwell, der omvendt maatte forpligte sig til ei at angribe dem. Men de voldsomme og ofte saa blodige Feider, der i saa høi en Grad vare karakteristiske for det skotske Aristokrati, skulde endnu længe vedblive at svække Landet til Fordeel for Naboerne. I England var, under Henrik den Ottendes, Edvard den Sjettes, Maria Tudors og Elisabeths Regjeringer, Souverainens Magt over Adelsmændene, og Kronens Indflydelse overhoved uendelig større, end den i det samme Tidsrum var i Skotland, hvor Sir Ralph Sadler dengang kun fandt, hvad han i sine Depecher til Hjemmet kalder »en bæstisk Frihed¹⁾«. Jarlen af Arran hørte ogsaa til Bothwells bekjendteste Fjender fra Borgerkrigen under Enkedronningens Regjering, og om Vintren, da Bothwell opholdt sig i Edinburg, hvor han levede i den fortroligste Omgang med Dronningens Onkel, Marquien af Elbeuf, som endnu ikke var reist hjem, behøvedes der kun en frivol Anledning, en Kamp om en anseet Kjøbmandsdatter, der gjaldt for Jarlen af Arrans Maitresse, men hvis Gunst Marquien af Elbeuf ansaaes for at have vundet, for at lade Edinburg see heftige Gadeoptøier eller Gadestridigheder mellem Hamiltoner og Hepburner, der minde om Gadekampene imellem de italienske Stæders Slægter, og hvormed Dronningens Regjering kun med Møie fik Magt²⁾. Kort Tid efter, da Jarlen af Both-

¹⁾ *A beastly liberty*. Den forskjellige Tænkemaade hos Adelen i de to Lande bliver ogsaa stærkt fremhævet i et Brev fra Mr. Thomas Martyn til Dronning Maria Tudor i England, dateret Carlisle, den 11te Juni 1557, hos Tytler, *History of Scotland*. VI, 380—81.

²⁾ Et Klageskrift fra den protestantiske Geistlighed, hvori den forlangte Straf for disse Optøier, meddeles i *The History of the Refor-*

well efter Dronningens Befaling har forladt Edinburg, høre vi om en ny Strid mellem ham og John Cockburn, Lairden af Ormiston, i East-Lothian; da denne med sin Hustru og ældste Søn havde vovet sig for vidt ud paa Jagten, truedes han atter med at blive overfalden af Bothwell, der virkelig tilfangede og bortførte Sønnen, Alexander Cockburn, til Chrichton.

Hvor lidet endog Bothwells Karakter i sig selv synes at kunne vække nogen dybere Deeltagelse, indtræder der dog nu et Øieblik, hvori endog Skotlands berømte Reformator, John Knox, sees at have helliget ham en særegen Interesse. Bothwell frigav den unge Cockburn, der havde været en Discipel af Knox, og lod denne bede om at benytte sin store Indflydelse til at tilvejebringe en oprigtigere Forsoning mellem ham og hans Fjender. Knox gik gjerne ind paa Jarlens Ønske om en Sammenkomst i denne Anledning. Denne foregik i det endnu som en Reliquie for den skotske Kirke uforstyrret bevarede Huus i the High Street i Edinburg, hvor Knox boede fra Aaret 1560 og indtil sin Død i Aaret 1572. I Studereværelset sad Jarlen her en Nat lige over for Reformatoren, yttrende Fortrydelse over sit foregaaende Liv¹⁾, beklagende sig over sine mægtige Fjender, og over at han nu, for sin Sikker-

mation in Scotland by John Knox. Edited by David Laing. Edinburgh 1856. II, 316—17. Dronningen undskyldte sin Onkel, Marquien af Elbeuf — om hvem det hedder i Knox's Skildring af Optøierne, at *he started to ane halbart, and ten men war skarce able to hald him* —, forsaavidt han var en Fremmed, men lovede for Fremtiden at skulle forebygge slige Optrin. Sidst i Februar forlod Marquien af Elbeuf Skotland, hvor han havde en naturlig Son *de Marguerite Chrestien, demoiselle Ecossoise*.

¹⁾ *The said Earle lamented his formore inordinate lyef.* Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 323.

heds Skyld, maatte holde saa mange vilde og kostbare Mænd om sin Person, der ellers kunde have nok af en Page og et Par Tjenere ved Hoffet¹). Knox, der har efterladt os de Ord optegnede, som han dengang yttrede til Jarlen, bad ham først og fremmest at begynde med at forlige sig med Gud, saa vilde Forliget med Menneskene nok følge efter, da Gud vistnok vilde bøie deres Hjerter. Selv vilde han først og fremmest som Evangeliets Tjener arbeide paa at hjælpe ham til Fred, men dernæst ogsaa som den, af hvis Forfædre flere havde kæmpet og nogle vare faldne under Jarlerne af Bothwells Banner²). Det lykkedes ogsaa Knox tilsidst baade at faae Cockburn og Bothwell til at underkaste sig Jarlen af Arrans Voldgiftskjendelse, og derpaa ogsaa den 25de Marts 1562 at tilvejebringe en Sammenkomst mellem Arran og Bothwell. I det hamiltonske Pallads i Edinburg, der laa ved den saakaldte Kirk-of-Field, saa Knox de tvende Jarler mødes; da Jarlen af Bothwell indtraadte og skulde til at hilse med de Ærbødighedsbeviisninger, hvorom nogle fælleds Venner, Gawin Hamilton, Prioren af Kilwinning, og Henry Drummond, Lairden af Riccarton, vare blevne enige, skyndte

¹) *I wald wait upoun the Court with a page and few servandis, to spair my expensis, whare now I am compelled to keap, for my awin saifty, a number of wicked and unprofitable men, to the utter destruction of my living that is left.* Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 323.

²) *For albeit that to this hour it hath not chaunced me to speik your Lordship face to face, yit have I borne a good mynd to your house; and have been sorry at my heart of the troubles that I have heard you to be involved in. For, my Lord, my grandfather, goods-her, and father have served your Lordships predecessoris, and some of tham have died under thair standartis; and this is a part of the obligatioun of our Scotiske kyndness.* Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 323. Dette Sted er mærkeligt i Knox's Historie, som den eneste Oplysning, vi have om hans Slægt.

Jarlen af Arran sig til ham og omfavnede ham; Knox holdt derpaa en Formaningstale, hvorpaa de tvende Jarler saaes talende meget venlig i et Vindue, »og den næste Morgen kom Jarlen af Bothwell atter og gik i Kirke sammen med Jarlen af Arran, hvorover mange glædede sig«.

»Men Gud«, siger Knox, »vilde gjøre et andet Værk, end Menneskenes Oine kunde opdage«. Det Møde, der skulde have forsonet Jarlerne af Arran og Bothwell, havde fundet Sted den 25de Marts 1562. Men faa Dage senere blev Jarlen af Arran greben af en Sindssygdом, som aldrig forlod ham, og efterat Bothwell netop ogsaa havde redet til Kinpeil House, for at gjøre et Besøg hos hans Fader, Hertugen af Châtelherault — Slottet tilhører endnu Hertugerne af Hamilton —, fremkom Jarlen pludselig den 29de Marts paa Slottet Falkland for Dronningen og Bothwells uforsonede Fjende, hendes Halvbroder James Stuart, med den Anklage, at Bothwell i Forening med hans Fader, den gamle Hertug, og med Gawin Hamilton havde sammensvoret sig til et Anslag om at overrumple Dronningen under hendes Ophold paa Falkland, naar hun jagede efter Daadyrene i de nærliggende Skove¹⁾, at bortføre hende til Dumbarton-Castle, og at rydde hendes mægtige Halvbroder og andre af hendes altfor indflydelsesrige Raadgivere af Veien²⁾. Skjønt Knox,

¹⁾ *Modica in propinquo silva est, in qua platycerotes cervini generis (quas vulgo Damas falso apellant) aluntur.* Buchanan, *Rerum Scotticarum Historia.* p. 204.

²⁾ Thomas Randolphs Brev til Cecil af 31te Marts 1562 hos Fr. v. Raumer, *Die Königin Elisabeth und Maria Stuart nach den Quellen im britischen Museum und Reichsarchive.* Leipzig 1836. S. 18. Randolphs Depecher, der altid ere lige uvillige imod Bothwell, ere ogsaa en Hovedkilde for Raumers og saa mange Andres Strengthed imod Maria Stuart. Om Randolphs Depecher gjælder imidlertid tilfulde, hvad en bekjendt tysk Forfatter har yttret om en engelsk Statsmands Depecher fra en nyere Tid: *Die ganze*

til hvem Jarlen af Arran meget forvildet havde henvendt sig førend denne Anmeldelse, strax advarede Murray om, at han var bleven afsindig, og om derfor ikke at tillægge hans Ord for megen Vægt¹⁾, greb Murray dog Leiligheden til den 31te Marts at lade Jarlen af Bothwell, der var kommen til Falkland, og Gawin Hamilton sætte fast i Kastellet i St. Andrews. At Knox havde havt Ret, viste sig imidlertid, som han selv fortæller, snart aldeles tydelig, da Bothwell og Prioren af Kilwinning her bleve konfronterede med Jarlen af Arran i Dronningens og Statsraadets Nærværelse. Men skjønt Jarlen, hvis Sygdom nu var voxet, saa at han talte aldeles løst og forvirret, og paastod at være forhexet, selv maatte tages i Bevogtning, blev det dog bestemt i Statsraadet den 18de April, at Hertugen af Châtelherault skulde til Dronningens Regjering opgive Dunbarton-Castle, hvoraf han havde været »keeper«²⁾, og for Bothwell og Gawin Hamilton havde Forhøret, der havde belyst Beskyldningens Løshed, ingen anden Frugt, end at de efter i sex Uger at have siddet fangne i Kastellet i St. Andrews, bleve, under Bevogtning af en Rytterskare, flyttede til Kastellet i Edinburg. Her var det da, at Bothwell, ved Efterretning om den nye Kamp i Skotland, der var udbrudt mellem Slægten Gordon og den endnu indflydelsesfulde

Misère der Depechen wird mir wieder recht deutlich; was für elende Nachrichten geben diese in den meisten Fällen! Und jede Lüge, jede Albernheit, jeder Irrthum ist durch das Geheimniss gedeckt. Wehe dem, der aus Depechen vorzugsweise die Geschichte schöpfen will. Tagebücher von K. A. Varnhagen von Ense. Leipzig 1861. II, 406.

¹⁾ *He did planelie joirwarne the Erle of Murray, that he espyed the Erle of Arrane to be stricken with phrenesy, and thairfor willed not our great credytt to be gevin unto his wordis and inventionis.* Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 328.

²⁾ Buchanan, Rerum Scoticarum historia p. 204.

Lord James Stuart, som Repræsentant for Dronningens Regering, søgte og fandt Leilighed til at flygte. Den 28de August 1562 brød han en af Jernstængerne i Fængselsvinduet og lod sig derpaa dristigen om Natten ved Hjælp af et Toug glide ned fra Edingburg-Castles Klippe. Knox siger, at Dronningen selv kun blev lidet fortørnet over denne Undvigelse¹⁾. Bothwell tyede først til Slottet Hermitage, i Liddisdale, hvor han forblev, indtil ogsaa Hovedet for Familien Gordon, Jarlen George Huntley, den 28de Oktober 1562 var bleven overvunden af Murray og falden ved Corrichie i en Fægtning mod Dronningens Tropper; da saa han ikke længer nogen Udsigt til Sikkerhed for sig i Skotland, men indskibede sig i North Berwick, for at seile tilbage til Frankrig. Storm og Uveir drev imidlertid Skibet, der førte ham, ind til Holy Island, og her blev han stoppet og fængslet; thi neppe var Efterretningen om hans Reises Uheld naaet til Skotland, førend Randolph, den engelske Gesandt i Edingburg, efter Anmodning af Murray og dennes Venner, tilskrev Elisabeths Embedsmænd om at anholde Englands gamle Avindsmand²⁾. Dronning Elisabeth tog ikke i Be-

¹⁾ *Eisdem forte diebus Bothwellius per funem e fenestra demissus ex arce Edinburgensi evasit.* Buchanan, *Rerum Scoticarum historia* p. 205. *Some say that he brack the stancheour of the wyndo; utheris whispered, that he gat easye passage by the yettis. One thing is certane, to wit, The Quene was litill offended at his eschaiping.* Knox, *History of the Reformation in Scotland*. II, 347. Under sit Ophold i Danmark paastod Bothwell senere, at han forinden denne Undvigelse fra Fængslet havde overvejet, *par quels moyens je pourrais au vray scavoir, qu'elle volonté la dicte Roynie me portuit, et fit tant quel me fut dict qu'elle congnoissait bien que j'aurais esté accusé par hayne et enuye, mais que pour ceans elle ne me pouvait aucunement ayder ne secourir, pour n'avoir elle mesmes autorité quelconque; mais que je fisse du mieulx que je pourrois.*

²⁾ *The Erle of Bothwell fleeing out of Scotland was taken besyde Tynmouth, where he is in prison in the castle.* William Cecils Brev

tænkning at lade en skotsk Pair, der i Fredstid var tyet ind til den engelske Kyst, som Fange bringe til London, hvor Bothwell forblev under Bevogtning i over et Aar, indtil Maria Stuart i Januar 1564, efter indstændige Anmodninger af Bothwells Moder og hans andre Slægtninger, selv hos sin gode Søster i England gik i Forbøn for sin forhen saa høitbetroede Tjener og endelig opnaaede, at han fik Tilladelse til at fortsætte sin Reise til Frankrig¹⁾. Anbefalingsbreve fra Maria Stuart til Kongen af Frankrig og dennes Raad skaffede ham nu ogsaa her en Plads i Spidsen for den skotske Garde, som siden Ludvig den Elftes Dage var bleven til en nedarvet Bestanddeel af de franske Kongers Krigsmagt²⁾.

Bothwell var dog en altfor rastløs Mand til længe at kunne finde sig i det uvirksomme Liv i Frankrig. Efter at hans Utaalmodighed her, forsaavidt vi ellers tør troe en af hans bittreste engelske Fjender³⁾, havde givet sig Luft i

til Sir Thomas Smith, dateret Westminster den 7de Februar 1563, hos Thomas Wright, Queen Elisabeth and her time, a series of original letters. London 1838. I, 123.

¹⁾ *He was stayed, and was offered to have been rendered by the Quene of England. But our Quenes answer was, That he was no rebell, and thairforr she requeated that he should have libertie to pas whair it pleased him.* Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 361.

²⁾ Bothwell skrev selv i Danmark: *Je fut faict Capitaine de la garde Escossoise.*

³⁾ Randolph skrev til Cecil den 30te Marts 1565, at Bothwell dengang høiligen havde fornærmet Dronningen af Skotland ved sine Yttringer i Frankrig ikke blot imod Elisabeth, men ogsaa imod hende selv, kaldende hende *the Cardinals hoore*. Randolph havde gjort hende denne Angivelse, og han tilføier den Paastand, at *she hath sworn to me upon her honour, that he shall never receive favours at her hands.* Chalmers (The life of Mary, queen of Scots, II, 215), der citerer dette Brev, og som ikke uden god Grund altid er paa sin Post imod Malicen af Elisabeths Agent, har her villet fremhæve Sig-

Klager ikke blot imod Elisabeth, men ogsaa imod Marie Stuart, drev den ham efter et Par Aars Fraværelse atter i Marts Maaned 1565 tilbage til hans Hjemlands farlige Ø, hvor han først besøgte sin Moder, men senere flakkede urolig om, efterstræbt i Grændseegnene af de engelske Embedsmænd, som vare satte i Bevægelse mod ham ved Requisitioner fra Øvrigheden i Skotland, og her heftigen forfulgt af Murray selv, der endnu fremdeles var hans dødelige Fjende. Ved Efterretningen om Bothwells Tilbagekomst var Murray strax gaaet til Søsteren og havde spurgt, om det var efter hendes Villie eller Raad, at Bothwell var kommen hjem, tilføiende, at enten skulde han selv eller Bothwell rømme Landet. Dronningen svarede, at Jarlen af Bothwell var en Adelsmand, der forhen havde gjort hende saa god Tjeneste, at hun ikke kunde hade ham, men hun vilde dog ikke gjøre Nogetsomhelst, der kunde være Broderen imod, skjønt hun helst havde seet, om Sagen kunde bortfalde¹⁾. Faa Dage efter blev nu Bothwell i Dronningens Navn atter stevnet til at forsvare sig angaaende den af den afsindige Jarl af

telsens Urimelighed ved at tilføie disse Ord om Skotlands katolske Primas, Erkebiskoppen af St. Andrews: *Cardinal Beaton, we may remember, was assassinated, on the 29th of May 1546, when Mary was, scarcely, four years old.* Dersom imidlertid Tidens raa Tone ellers virkelig nogetsteds skulde have affødt Uqvemsord, som hine nævnte, have de sikkert kun villet vække Tanken om en heelt anden Kardinal, end Kardinal David Beaton. Om Marie Stuarts Onkel, Kardinalen af Lothringen skriver nemlig Brantôme: *Aussi pour lors disoit-on qu'il n'y avoit guères de dames ou filles résidentes à la cour, ou fraîchement venues, qui ne fussent desbauchées ou attrapées par la largesse du dît M. le Cardinal; et peu ou nulles sont elles sorties de cette cour femmes et filles de bien.* Brantôme, *Vies des dames galantes*, i *Oeuvres du Seigneur de Brantôme*. A la Haye 1740. III, 386.

¹⁾ Knox, *History of the Reformation in Scotland*. II, 473.

Arran angivne Sammensværgelse og for derefter at have brudt ud af sit Fængsel. I Slutningen af Marts Maaned 1563 holdt Bothwell sig endnu paa Hermitage-Castle, hvor vi see ham omgivet af et stort Følge af Liddisdale-Mænd, og herfra afgav han, efter Opfordringen af Dronningen, et Løfte om at ville møde for Retten (the justice-court), der den næstkommende 2den Mai skulde blive holdt i Edinburg. Men da Murray og hans Svoger, Archibald Campbell, Jarl af Argyle og Rettens Justitiarius, indstillede sig saaledes til denne »Lavdag« (law-day), at de, i Overeensstemmelse med den gamle, os fra Islands Historie bekjendte, Skik, den 1ste Mai holdt deres Indtog i Edinburg i Spidsen for fem eller sex tusind Mand, fortvivlede Bothwell endelig om paa nogen Maade at kunne tage det op med saadanne Modstandere. Han lod det beroe ved at lade sin Slægtning, Hepburn af Whitsum, møde med Forsikkring om sin Uskyldighed og Protest imod, at Jarlens Fraværelse maatte udtydes anderledes end som en naturlig Skyhed for at optræde imod saa mægtige Modstandere¹⁾. Selv havde han paany indskibet sig i North Berwick, og denne Gang undslap han til Udlandet uanfægtet, overtydet om ei at kunne vove nye Skridt, saalænge han ikke fandt nogen fast Støtte hos nogen af de tvende rivaliserende Dronninger²⁾.

Da indtræder det betydningsfulde Omslag i Skotland, der ogsaa for Bothwell skulde hidføre Opreisningens Time. Bothwell var endnu ikke langt fra Skotlands Kyster, da Dronningen yttrede sig utilfreds med, at Murray forfulgte ham saa alvorlig, og, efter at en Kjendelse, paa Grund af

¹⁾ Bedfords Brev til Cecil, hos Tytler, History of Scotland. VI, 325.

²⁾ Chalmers, The life of Mary, Queen of Scots. II, 215.

Bothwells Udeblivelse, var gaaet ham imod, lagde hun sig imellem, at Retten skred videre frem imod ham. Faa Dage efter var Bruddet mellem Maria Stuart og Halvbroderen fuldstændigt; »hun saa nu«, sagde hun, »hvorhen han gik og at han vilde sætte Kronen paa sit Hoved«¹⁾. Vi tør herom paa dette Sted fatte os i Korthed. Efter Dronning Maria Tudors Død i England havde Maria Stuart allerede, under sit Ophold i Frankrig, tillige med Dauphin ogsaa antaget Englands og Irlands Vaaben ved Siden af Skotlands og Frankrigs, for saaledes at betegne de Arverettigheder, som hun tillagde sig som en Sønnedatter af Margareta Tudor, Kong Henrik den Ottendes ældste Søster, der havde ægtet Kong Jacob den Fjerde af Skotland. Efter en af Artiklerne i Traktaten i Edinburg af 6te Juli 1560 og siden Kong Frants den Andens Død havde Maria Stuart vel senere fundet sig i at aflægge denne Brug af det engelske Vaaben, men kun for at naae Målet ad en anden Vei. Hun havde først smigret sig med ved eet Slag at kunne faae sin Arveret til England anerkjendt af hendes Slægtning paa Mødrenesiden, idet hun beredte Europa det sjeldne Skue af en Sammenkomst mellem Britanniens tvende Dronninger; men efter først at have lovet Maria et Møde i Nottingham og dernæst i York, havde Elisabeth nu sluttet sine mange Forhalinger med heelt at drage sig tilbage. Maria havde dernæst endog tilsidst erklæret sig villig til at ægte en engelsk Undersaat, navnlig Elisabeths egen Yndling, Lord Robert Dudley, Greven af Leicester, for saaledes at bortrydde en af de Hoved-Betænkeligheder, der vare fremkomne fra Elisabeths Side, og hvor-

¹⁾ Thomas Randolphs Beretning af 3die Mai 1565, hos Tytler, History of Scotland. VI, 325—331.

efter en saadan udtrykkelig Anerkjendelse af Maria Stuart som Englands nærmeste Arving kunde blive farlig for hendes protestantiske Riges Interesser, hvis Maria senere ægtede en katholsk Fyrste; men efter at Elisabeth selv en Tid lang med Iver havde arbejdet for et saadant Parti, havde hendes Jalousi dog atter endt med at vige tilbage fra den eneste fra Marias Side opstillede Betingelse, at hendes Arvefølge til Englands Throne førend Ægteskabet maatte blive hende bestemt sikkert ved en formelig Parlamentsakt. Da kastede Skotlands unge Dronning utaalmodig sine Øine paa sin endnu yngre Fætter, den nittenaarige, smukke Henrik Stuart, Lord Darnley. Henrik den Ottendes Søster, Margareta Tudor, havde, efter at have født Sønnen Jacob den Femte i sit Ægteskab med Kong Jacob den Fjerde, efter denne Konges Fald i Slaget ved Flodden, ægtet Jarlen af Angus, Archibald Douglas, som en Tid lang havde styret Skotland, indtil Jacob den Femte blev myndig og jog ham som en Landsforræder i Landflygtighed til England. Margareta Douglas, en Datter af Archibald og Enkedronningen, giftede sig med den senere ligeledes til Naboriget flygtede skotske Jarl af Lennox, Mathew Stuart, ved hvem hun her, fire Aar efter Marie Stuarts Fødsel i Skotland, blev Moder til Henrik Stuart, Lord Darnley¹⁾. Moderen havde aldrig glemt at minde sin unge Søn om hans høie Slægt; en Forbindelse mellem ham og hans Søskendebarn

¹⁾ Margareta Tudor, gift med 1) Jacob IV. 2) Archibald Douglas.

1.	2.
Jacob V.	Margareta,
g. m. Maria Guise.	g. m. Mathew Stuart.
Maria Stuart.	Henry Stuart, Lord Darnley.

Maria Stuart var det Maal, der længe havde foresvævet hende, og hvis Opnaaelse Elisabeth nu selv forskyldte ved sin egen Adfærd. I Slutningen af Aaret 1564 indfandt Jarlen af Lennox sig med Maria Stuarts Tilladelse igjen i Skotland, som han ikke havde gjæstet, siden han under Maria af Guises Regentskab havde ført Vaaben mod sit Fødeland i Ledtog med en engelsk Hær; han fik nu sine forud forbrudte Godser tilbagegivne, og i Vaaren 1565 erklærede den skotske Dronning sit Riges Adel, at hun vilde ægte Sønnen, Lord Darnley, der i Begyndelsen af Aaret havde fulgt Faderen til Skotland. Forgjæves havde Murray, Lederen af Elisabeths Parti i Skotland, søgt at forekomme denne Sagernes Vending ved at besvære sin Beskytterinde i England om at bortrydde den eneste Hindring for Maria Stuarts Formæling med Leicester, og forgjæves lod nu Elisabeth, der saa Marias Fordringer paa England fordobles ved denne hendes Forbindelse med Margarete Tudors katholsksindede Dattersøn, efter en frugtesløs Opfordring til Darnley og hans Fader, om som engelske Lehnsmænd at vende tilbage, ikke blot Darnleys Moder, Margareta Douglas, men ogsaa hans yngre Broder Charles Stuart sætte i Tower og Familiens engelske Eendomme inddrages; forgjæves gjorde endelig Murray, der saa længe havde haft Søsterens Scepter i sin Haand, sit Hoved og sit Hjerte, det yderligste Skridt. Hemmelig understøttet af Elisabeth, og paaberaabende sig, at Protestantismens Sag blev truet ved Dronningens Ægteskab, som hun lod fuldbyrde efter den katholske Ritus, satte Murray sig i Spidsen for et Oprør, der gik ud paa at rydde Darnley af Veien eller at udlevere ham og Faderen til England, at fængsle Dronningen i Lochleden og at sætte ham selv som Regent i Spidsen for Riget. Hvor tomt hiint Paaskud var, der

maatte tjene som Støtte, havde dog netop i en karakteristisk Henseende viist sig ved Dronningens Vielse. Til denne, der foregik i Kapellet i Holyrood, — den eneste endnu tilbageblevne Levning af Holyrood-Klosterets store Kirke, — hvor saa mange af hendes Forfædre vare blevne kronede og viede, ledsagedes Dronningen fra Værelserne i Palladset af Jarlerne Lennox og Atholl, der derpaa efterlode hende i Kapellet og vendte tilbage efter Darnley. Ved dennes Ankomst begyndte Gudstjenesten, der forrettedes af John Sinclair, Biskop af Brachien. Tre Ringe bleve af Darnley satte paa Dronningens Finger, de knælede ved Siden af hinanden under Bønnen; men da den romerske Kirkes Ceremonier vare sluttede, kyssede Darnley Dronningen og vendte tilbage til Værelserne i Palladset, efterladende hende alene i Kapellet til at høre den katholske Messe, hvilken han saaledes netop forsætteligen dengang undgik. Hans aabenbare Overgang til Katholicismen fandt først Sted efter Murrays Oprør.

Dette Oprør blev med Kraft og Held kuert af Maria. Hun fulgte selv under Felttoget med sin Hær; som en Amazone saa man den unge Dronning sætte over Skotlands Floder eller at sprænge fremad mod Fjenderne, med Pistolerne i Sadelhylsteret. Idet hun begav sig til Kampen, havde hun strax samlet alle Murrays Fjender om sig; hun løslod den unge Jarl George af Huntley, der endnu sad fangen siden Faderens Nederlag og Fald i Aaret 1562, og kaldte blandt Andre Bothwell tilbage fra Frankrig. Ligesom forhen, saaledes søgte ogsaa denne Gang hans Fjender at forebygge hans Ankomst ved atter at henvende sig til Elisabeths Gesandt, der skriver til Cecil fra Skotland: »Der fortælles, at man har sendt Bud efter Jarlen af Bothwell og Lord Seaton, hvad der har Udseende af at være Sandhed, da de

ere dygtige Mænd til at tjene i den herværende Verden. Man ønsker, dersom de skulle ankomme til England, at de for en Tid maatte sættes under god Bevogtning¹⁾. Bothwell naaede imidlertid den 17de September 1565 fra Frankrig til Skotland²⁾, hvor et Amnestidekret af 5te August allerede havde tilgivet ham »hans Bryden ud af Kastellet i Edinburg uden Tilladelse«, og blev den 20de i Holyrood venlig modtaget af Maria, som gjengav ham alle hans tidligere Stillinger og Embeder, navnlig ogsaa hans Plads i Statsraadet, hvor hans Indflydelse snart blev iøinefaldende³⁾. I Forening med Jarien af Lennox blev han Hovedanfører for Hæren, som Maria Stuart og Darnley personlig ledsagede, og som nu var voxet til over ti tusind Mand. Han var kommen tidsnok til at deeltage i det Krigsraad, som den 10de Oktober 1565 af Dronningen afholdtes i Castlehill paa Veien til Dumfries, og til at see Murray og hans Venner den 14de Oktober flygte herfra over Grændsen til England⁴⁾. Som øverste Befalingsmand over denne tilfaldt ham derefter i Særdeleshed det Hverv med tvende »Bander«

¹⁾ Randolphs Brev til Cecil af 4de Juli 1565, hos Keith, *The history of the affairs of church and state in Scotland from the beginning of the reformation in the reign of James V to the retreat of queen Mary into England ann. 1568*. Taken from the publick Records. Edinburgh 1734. fol. p. 295.

²⁾ A Diurnal of remarkable occurrents, that have passed within the country of Scotland from the death of King James IV till the year 1575. From a Ms. of the 16th century in the possession of Sir John Maxwell of Polloch, Baronet. Edinburgh 1833. 4o. p. 90.

³⁾ I Oktober 1565 skriver Randolph med sin sædvanlige sarkastiske Bitterhed til Cecil: *My Lord Bothwell, for his great virtue, doith now all, next se to the Earl of Athole*. Keith, *History of the affairs of church and state in Scotland*. p. 116.

⁴⁾ Herom yttrede Bothwell sig selv senere saaledes til Kong Frederik den Anden: *Estant en ce temps retourné de France, elle (M. Stuart) me donna charge de quelque nombre de gens de guerre, ses fideles subjects, et de mes amys particuliers avecques lesquels je m'efforçay*

af Fodfolk og tvende »Bander« af Ryttere at vaage over, at ikke Udsendinge fra Oprørerne, der havde flyet til England, vakte nye Uroligheder paa den skotske Side, og skjønt Jarlen af Bedford, Befalingsmanden over de engelske Grændseægne, hadede ham personlig, og idelig klagede over ham, lod Maria Stuart sig dog nu derved ei bevæge til at opgive ham. »Jeg fortalte den skotske Dronning«, saaledes skrev Randolph dengang til Cecil, »at Bothwell var en Person hadet af den engelske Dronning¹⁾, og bekjendt for ikke at være tilbøielig til Fred, saa at dersom onde Følger indtraf, vilde hun alene have sig selv at takke derfor. Hun svarede, at hun ogsaa kunde gjøre Udsættelser mod Bedford, og derfor ikke vilde udnævne en anden Person i Bothwells Sted«.

Bothwells politiske Liv havde været stormfuld. Hans private Liv havde ikke kjendt til større Fred. Ogsaa i det afspeiler sig Skotlands Vildhed, ledsaget af et Afpræg af det sextende Aarhundredes Frankrig²⁾. Den presbyterianske

de chasser le dict Conte de Murray hors du Royaume d'Escoce en Angleterre, ce que je feiz.

¹⁾ *I told the scottish queen that Bothwell was a person hated by the english queen.* Randolphs Brev til Cecil af 29de Januar 1566, hos Keith, the history of the affairs of church and state in Scotland. App. p. 166.

²⁾ *Ubi adolevit, in alea et scortis ita patrimonium amplissimum prodegit, ut etiam, ut poeta quidam ait, deesset egenti aes laquei pretium.* Buchanan, De Maria Stuarda Regina, totaque ejus contra Regem conjuratione. p. 54. *Is enim luxuriosa adolescentia inter scorta et popinas acta eo reductus erat, ut aut civile bellum ei foret excitandum, aut audaci aliquo facinore extremæ inopiæ metus propellendus.* Buchanan, Rerum Scoticarum historia p. 204. Chalmers citerer i sit Værk Caledonia, or an account, historical and topographical, of North Britain. London 1810. 4°. II, 459, et Brev fra Jarlen af Bedford til William Cecil, skrevet fra Grændsen den 6te April 1565, hvori forekomme disse Ord: *I assure you, Bothwell is as naughty a man as liveth, and most given to that vile and detestable vice*

Strengthed havde, efter Dronningens Tilbagekomst, allerede dømt ham, da han, under hendes Onklers Besøg i Edinburg, som Marquien af Elbeufs Selskabsbroder ogsaa havde røbet sin Deel i fransk Letfærd. Vistnok tør det ikke oversees, at vi nu ogsaa i denne Henseende kun have hans Ungdomslivs Karakteristik fra hans bittreste Fjender¹⁾, men ved Navn kjende vi dog i det Mindste een af de Kvinder, der under hans ustadige Omflakken vare blevne en Gjenstand for hans eventyrlige Lidenskab. Anna, en Datter af den norske Adelsmand, Christoffer Trundsen, Herre til Sæm og flere Gaarde i Bergenssstift, klagede senere over, at Bothwell »havde taget hende af sit fædrene Land, og vilde ikke holde hende som sin ægte Hustru, som han med Haand, Mund og Breve dennem og hende lovet havde«²⁾. At hendes Bekjendtskab med Bothwell laa forud for dennes Tilbagekaldelse til Kampen imod Murrays Oprør, sees

of sodomy. Til disse Ord, som Teulet (Lettres de Marie Stuart. Paris 1859. p. 85) dog paaberaaber sig som en Oplysning til et Sted i den Forklaring, der senere efter Darnleys Død siges afgivet af Bothwells forrige Tjener, Franskmanden Nicolas Hubert, kaldet Paris, har Chalmers i sit anførte Værk tilføjet denne Bemærkning: *The readers turn away from such representations as too much exaggerated for belief.* Men idet Chalmers i sit senere Værk, *The life of Mary, Queen of Scots*, II, 218, atter citerer det samme Brev, lyde Ordene nu saaledes: *I assure you, Bothwell is as naughty a man as liveth and much given to the most detestable vices.* Ere disse de ægte Ord i Brevet, der citeres efter en Korrespondence i det engelske Rigsarkiv (Paper Office), eller er det kun en vilkaarlig Forandring af Chalmers?

¹⁾ *In one respect, mener Tytler endog, Bothwell was certainly better than many of his brother nobles. There seems to have been little craft or hypocrisy about him, and he made no attempt to conceal his infirmities or vices under the cloak of religion.* History of Scotland. VII, 46.

²⁾ Absalon Pedersens Dagbog over Begivenhederne, især i Bergen, 1552—1572. Udgiven efter offentlig Foranstaltning med Anmærkninger og Tillæg af N. Nicolaysen. Christiania 1860. S. 148.

deraf, at hun allerede i Aaret 1565 blev omtalt af sine Landsmænd som »Skottefruen«¹⁾, og efter de ovenanførte Ord kunde det synes, at Bothwell under sin tidligere Omflakning selv maatte have gjæstet Norge og ført hende med sig derfra²⁾. Da der imidlertid ellers aldeles Intet meldes om et saadant ældre Besøg af Bothwell i Norge, maa det vistnok langt snarere antages, at hun har stiftet sit Bekjendtskab med ham under et Ophold paa Hetlandsøerne, hvor maaskee hendes Fader ogsaa kan have havt Eiendomme³⁾, ligesom Erik Rosenkrands og flere norske Mænd paa den Tid. Herfor taler dels den Omstændighed, at en Søster af Anna, Dorothea Thrundsen, var gift med en John Stuart paa Hetland⁴⁾, og dels en lille Notits, som træffes i et af Randolphs Breve fra Aaret 1563, hvori han taler om en Gave, som Bothwell havde til en Erin- dring om en Forbindelse med »en Kvinde i Norden af

¹⁾ Idet Absalon Pederson skildrer, hvorledes der den 26de August 1565 i Lehnsherren, Erik Rosenkrands's Gaard i Bergen blev holdt et prægtigt Bryllup for den adelige Jomfru Brynhild Benkestok og den unge Adelsmand Erik Hansson, tilføier han med Hensyn til Bruden: *och udredede fru Anna Trons, Skottefruen, henne paa Spansk, som er, at hun hafde en guldkæde kring pannen oc offuen for it halsband, full af eddel steene, och en perlekrantz och perlefier vdi, en rød Damaskis Kiortell.* Absalon Pedersons Dagbog. S. 107.

²⁾ Dette antager T. Becker i hans Skildring af Adelsborg i Folkekalender for Danmark. Tredie Aargang. 1854. S. 47. Han lader Bothwell paa sin første Reise komme til Bergen og der ægte Anna Thrundsen, hvorpaa han vedbliver saaledes: *Han tog hende med sig til Frankrig, hvor han satte hendes Medgift og Klenodier overstyr, samt derefter reiste bort, saa at hun maatte drage hjem til sin Fader.* Men dette er ubegrundet Gisning.

³⁾ Dette antager P. A. Munch, Norsk Maanedsskrift. 3die Bind (Christiania 1857) S. 438.

⁴⁾ Jevnfør Stamtavlen over Christopher Trundsens Børn, i Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie. Christiania 1833—38. 4°. VI, 253.

*Landet*¹⁾, hvad der vel turde være en Omskrivelse for *Hetland*. Denne eller andre lignende Forbindelser havde dog ikke efterladt noget varigt Indtryk hos ham, da han efter sin sidste Tilbagekomst til Fødelandet nogle Øieblikke synes at have tænkt paa der at begynde et roligere Liv²⁾. Han besluttede nu at gifte sig her og ægtede i sit tredivte Aar den tyveaarige Lady Jane Gordon, en Søster til den unge Jarl George af Huntley og i fjerde Led hans egen Slægtning. Ægteskabscontracten blev undertegnet den 9de Februar 1566; men skjønt Bruden hørte til den katholske Religion og Dronningen nu ogsaa havde en katholsk Gemal, afslog Bothwell dog, i Lighed med andre Medlemmer af Adelen, og i Modsætning til dem, som Darnleys Exempel igjen havde draget over til den romerske Kirke, at lade sig vie efter den katholske Ritus. »Dronningen ønskede«, siger Knox, der her er det uforkasteligste Vidne, »at Vielsen skulde foregaae i Kapellet ved Messen, men dette vilde Jarlen af Bothwell paa ingen Maade indrømme«³⁾.

¹⁾ Randolphs Brev til Cecil af 3die Juni 1563, hos Ranmer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart S. 38. Randolph, hvis Malice tilføier paa dette Sted: »Skulde hun nogensinde blive Enke, vil jeg aldrig tage hende til Hustru«, kan dog muligviis herved ogsaa have havt en anden Kvinde for Øie, forsaavidt som Buchanan nemlig i sin med de skjærende Farver givne Skildring fortæller: *duas uxores nondum dimissas Bothwellum habuisse, tertiam nec legitimo nuptam, nec rite dimissam*. De Maria Stuarta regina. p. 91. Ligeledes hedder det i Buchanans Skotlands Historie, at Bothwell forend sit Ægteskab med Dronningen: *duas uxores adhuc vivas habuit, tertiam ipse nuper suum fassus adulterium dimississet*. Rerum Scotticarum historia. p. 357.

²⁾ *Je déliberay*, yttrede han senere til Kong Frederik den Anden, *de me reposer et vivre paisiblement apres les emprisonnements et exil que j'auois souffert*.

³⁾ *The Queene desired, that the marriage might be made in the chappell at the masse, which the Earle Bothwell would in no wise grant*. Knox, Historie of the Reformation in Scotland II, 520. I et Brev

Dette blev dog ikke til Hinder for, at Maria Stuart selv holdt Brylluppet for den i Rigets Tjeneste prøvede Jarl, der i denne Tjeneste endnu ikke havde forraadt det Valgsprog — *Kiip Trest* —, som han førte i sit Vaaben¹⁾. Vielsen fandt Sted i det kongelige Kapel i Holyrood og blev den 22de Februar 1566 forrettet af Brudens Onkel, Alexander Gordon, Biskop af Galloway og titulær Erkebiskop af Athenen, der havde frasagt sig den gamle Tro; Bryllupsfesten, der blev fejret »med stor Pragt«, varede med dens Tourneringer og Ridderspil i fem Dage.

II.

Ved Siden af Maria Stuart havde ogsaa Darnley overværet denne Fests Herlighed, men Forholdet mellem ham og Dronningen var dog allerede koldt dengang, da Jarlens Bryllup feiredes, og der ligger kun et Tidsrum af fjorten Dage mellem det og den ødelæggende Katastrofe, hvortil hiin Kulde tilsidst forledte Darnley.

Darnley havde ikke kunnet bære sin pludselige Høi-
hed. Før end hans Ægteskab med Dronningen var han af hende bleven udnævnt til Ridder, Jarl af Ross, og Herre

til Cecil, skrevet et Par Uger før end Jarlens Bryllup, eller den 7de Februar, nævner Randolph ligeledes Bothwell blandt de skotske Lorder, der ikke vilde overvære nogen Messe, idet han heller ikke i denne Anledning glemmer at tilføie: *and of them all Bothwell is stoutest, but worst thought of.* Thomas Wright, Queen Elisabeth and her time. I, 220.

¹⁾ Bothwells Vaaben, der i det danske Geheimearkiv findes opbevaret i Seglet under en af hans Skrivelser, er bleven gjengivet i Les affaires du Conte de Boduel, Edinb. 1829, efter et Aftryk paa Bindet af et Exemplar af Les douze Livres de Robert Valtrin, touchant la discipline militaire. A Paris 1555, som antages for at have tilhørt ham, og nu opbevares i Universitets-Bibliotheket i Edinburg.

af Ardmanach, senere til Hertug af Albany. Ved den Diner i Holyrood, der fulgte efter Vielsen, og hvorunder Dronningen betjentes af Jarlen af Atholl som Taffelmester, Jarlen af Morton som Forskjærer, og Jarlen af Crawford som Mundskjænk, blev ligeledes Darnley opvartet af Jarlerne af Eglinton, Cassilis og Glencairn med Hatten i Haanden¹⁾. Under Ballet om Aftenen, der varede, indtil det høie Par drog sig tilbage til deres Kammer, blev der kastet Penge ud til Folket, og samtidig bekendtgjordes en af Dronningen udstedt Proklamation, hvorefter Darnley skulde tituleres Konge og alle Breve, som herefter udstedtes, skulde lyde i hendes og hans Navn i Forening, som Konge og Dronning af Skotland²⁾. Vistnok gjorde denne Titel ham nu ikke til Rigets virkelige Konge, men man træffer dog nu hans Navn ved Siden af Marias paa skotske Mønter fra Aaret 1565, og hans Navn ved Siden af, ja tildeels foran Marias, i skotske Statsskrifter fra det samme Aar³⁾. Endnu under Vinteren, da Dronningen og Darnley vedbleve at residere i Holyrood, ankom en Deputation fra Kongen af Frankrig, med Jacques d'Angennes, Herre af Rambouillet i Spidsen, for at overrække

¹⁾ Ifølge Brevet fra Randolph til Jarlen af Leicester, dateret fra Edinburg den sidste Juli 1565, hos Wright, *Queen Elisabeth and her time*. I, 203.

²⁾ Proklamationen, der er dateret fra Dagen førend Brylluppet, den 28de Juli 1565, er aftrykt i *Andersons Collections*. I, 33.

³⁾ Saaledes findes til Exempel i det danske Geheimearkiv en Skrivelse til Kong Frederik den Anden, der begynder: *Henricus et Maria, dei gratia Scotorum rex et regina*, og som slutter: *Datum ex regia nostra Edinburgensi. Cal. Octobris Anno 1565 et regnorum nostrorum annis primo et vicesimo tertio*. I Underskriften staaer derimod foran: *S(erenitatis). T(uæ). Soror et Consanguineu Marie R.* og først bagefter *S. T. Frater et Consanguineus Henry R.*

Darnley St. Michaels Ordenen eller Konkylieordenen, som man kaldte den efter de Skaller, hvoraf Ordenskjæden var sammensat. Da Investituren, efter Afholdelse af den katolske Messe, var foregaaet i det kongelige Kapel, blev denne nye Æresbeviisning atter fulgt af en glimrende Banket i Slottet og om Aftenen af en Maskerade, hvorved Dronningen, tillige med alle sine »Marier« og øvrige Damer, — som sædvanligt til stort Anstød for de protestantiske Pietister —, optraadte klædte i mandlig Dragt¹⁾. Dog satte Darnley sit Maal endnu høiere, han vilde styre som virkelig Konge, og saa langt fulgtes han ikke af Marias Følelse. Denne tabte sig paa den samme Tid, som han mistede den Popularitet hos Folket, hvormed dette, trods hans papistiske Sympathier, i Begyndelsen var kommet ham imøde. Maria havde, førend Brylluppet, med stor Æmhed pleiet Darnley under en Sygdom; hun havde utvivlsomt ikke blot tænkt at give sin Haand, men ogsaa sit Hjerte, til den høie, vel-skabte Yngling, men snart fjernede han det selv fra sig

¹⁾ *In the quhill the Quenis grace and all his Maries and ladies were all cled in mens apparel.* Diurnal of remarkable occurrents. p. 87. Dronningens »Marier«, der ikke undgik Knox's Philippica, vare fire i Tallet ifølge John Lesley, Biskoppen af Ross, der i sin Historie, hvor han skildrer den femaarige Maria Stuarts Overførelse til Frankrig, siger, at hun ledsagedes af fire Smaapiger af samme Navn *beeing of four syndre honourable houses, to wyt, Flemyng, Levingstoun, Setoun and Beatoun of Creich.* I den skotske Folkesang, kaldet »the Queenes Marie« (i the Minstrelsy of the Scottish Border. The poetical works of Sir Walter Scott. Paris 1838. I, 220) forekomme Navnene anderledes; her nævner Marie Hamilton dem saaledes:

*Yestreen the Queen had four Maries,
The night she'll hae but three,
There was Marie Scaton, and Marie Beaton
And Marie Carmichael and me.*

ved de store Meninger, han fik om sig selv, der saa lidet svarede til hans drengeagtige Evner, og ved den umodne Raahed, der gjorde hende det naragtige Hovmod endnu utaaleligere. Sir William Drury, der var engelsk Gesandt i den Mellemtid, hvori Maria havde bortviist Randolph fra Hoffet, fordi han havde holdt sammen med Oprørerne og understøttet dem med Penge, anfører tvende Exempler paa, hvor hengiven han var til Tidens Skjødesynd, det ene fra et Drikkelag paa Øen Inchkeith, hvor han paa en vild Maade berusede sig i Selskab med en anden af Dronningens Halvbrødre, Lord Robert Stuart, Prioren af Holyrood (Walter Scotts »Abbeden«), Lord John Fleming og andre Herrer, det andet fra et Selskab i en Kjøbmands Huus i Edinburg, hvor ogsaa den frugtsommelige Dronning var tilstede, og hvor han paa hendes Bøn om ikke at drikke mere eller at opmuntre Andre dertil, svarede med saadanne Ord, at hun forlod Stedet med Taarer¹⁾. Elisabeths Agenter, der med stærke Ord havde omtalt Hvedebrødsdagens Liden-skab, vidste snart at melde, at Dronningen af Skotland kjededes ved Darnley og ofte undgik hans Selskab. Hun tillod ikke længer, som i Begyndelsen af deres Ægteskab, at hans Navn stod foran hendes i Regjeringsskrivelser, og vilde ingenlunde indvillige i, at han ligesom hendes første Ægtefælle ogsaa fik Kronen (the matrimonial crown) og med den virkelig Myndighed ved Statens Styrelse.

Den lidenskabelig opbrusende Yngling vendte sig ikke mod sit eget Væsen, men gjorde Bruddet ulægeligt ved at finde hele Skylden i de af Dronningen yndede Omgivelser. Fremfor Alle kastede hans Had sig paa den iblandt dem, der tidligere netop med Held havde arbejdet for hans egen Op-

¹⁾ Jvnfr. Drurys Brev til Cecil af 16de Februar 1566, hos Raumer, S. 98—99.

høielse, paa Dronningens begavede og høitbetroede Sekretær for den udenlandske Korrespondance, Italieneren David Rizzio, som i December 1564 havde opnaaet denne Plads ved Franskmanden Raulets Afgang, og med saa rigelig en Løn, at han siges at have efterladt en Formue af elleve tusind Pund. Da Rizzio havde det Hverv at forelægge Dronningen Alt, hvad der behøvede hendes Underskrift, boede han i Palladset og havde altid en let Adgang til hende. Hun havde oprindelig begunstiget hans selskabelige Talenter, thi han var, efter Sir James Melvils Ord, der selv advarede ham mod ei at tillade Dronningen at trænge ham saa meget frem¹⁾, »a merry fellow and a good musician«; Maria elskede Sang, og Rizzio kunde ved hendes musikalske Underholdninger udfylde en Basstemme,

¹⁾ *He wanted not his own fears, therefore he lamented his estate to me, asking one day my counsel how to behave himself. I told him, that strangers were commonly envied, when they medled too much in the affairs of other countries. He said he being Secretary to her Majesty in the French tongue, had occasion thereby to be frequently in her Majesties company, as her former Secretary used to do I remembered her Majesties command lately laid upon me, when she particularly enjoined me to forewarn her of any circumstance to be observed in her carriage, which I thought could tend to her prejudice I told her Majesty very freely what advice I have given Rizzio. She answered me, that he medled no further then in her french writings, and affairs, as her other French Secretary had done formerly. And that whoever found fault therewith, she would not be so far restrained, but that she might despence her favours to such as she pleased She tanked me for my continual care, evidenced in this free advice, and ingaged to take such order in reference thereto, as the care required. . . . And she gave me her hand, that she would take all in good part, whatever I did speak, as proceeding from a loving and faithfull servant. Desiring me also to befriend Rizzio, who was hated without a cause. The Memoirs of Sir James Melvil of Hal-Hill. Now first published from the original manuscript by George Scott. London 1683. fol. p. 54, 55, 56, 58.*

naar denne savnedes. Darnley saa pludselig i ham ikke blot den egenlige Fjende, der havde ladet hans Ønske strande hos Maria, men, uagtet Rizzio var styg, udmaalede han sig endog med taabelig Jalousi i hans Person en ligefrem Medbeiler til Dronningen, hvis Kulde imod Darnley kun skulde være en Følge af Overtalelse af Rizzio. Med naragtig Lidenskab havde Darnley, hvis man ellers her tør troe Randolph¹⁾, dengang, da en Retsskriver bragte ham Efterretning om, at Udfærdigelsen af hans Ophøielse til Hertug maatte opsættes nogen Tid, villet nedstøde denne med en Dolk; nu besluttede han sig, for at rydde Rizzio af Veien, til at træde i Forening med Dronningens og hendes Regjerings Fjender, der gjerne modtog den uerfarne Konge som et Redskab for deres egne Planer.

Den 10de Februar havde Darnley sendt sin Slægtning George Douglas til Lord Patrick Ruthven, for at bede om hans Understøttelse mod Rizzio. Ruthven var dengang saa angrebet af en Sygdom, der snart skulde lægge ham i Graven, at »han neppe kunde gaae til Enden af sit Værelse«, men lovede dog villig at hjælpe Kongen til Maalet. Ham var Italieneren forhadet som den Fremmede — omtrent som vi senere see Concini hadet i Frankrig —, der var en Fjende af Aristokratiet og arbeidede for Kongemagtens Udvidelse, som Papisten, der især var Dronningens høire Haand ved hendes Planer til Fordeel for Katholicismen, og som Manden af simpel Byrd; at en Søn af en piemontesisk Musiker skulde have Indflydelse paa Rigets Styrelse, ja at han allerede nævntes som tilkommende Kantzler, at en Jarl som den landflygtige Murray havde maattet nedværdige sig til at sende ham en kostelig Diamant, for at han skulde lægge et Ord ind for ham hos Søsteren, var noget ligesaa Utaa-

¹⁾ Randolphs Brev til Cecil af 21de Mai 1565, hos Raumer S. 63.

leligt for Skotlands stolte Adel, som Christian den Andens Omgivelser havde været det for den danske. Lord Ruthven var ogsaa nøie knyttet til de landflygtige Lørdere og til deres tilbageblevne protestantiske Venner, og netop nu skulde et Parlament sammentræde, ikke blot for at godkjennde den Fradømmelse af Værdigheder og Eiendomme, hvormed Maria vilde straffe dem, men ogsaa, som man talte om, for i Overeensstemmelse med Breve fra Kongen af Frankrig og fra den nylig dertil fra Konciliet i Trident tilbagevendte Kardinal af Lothringen at høre nye Forslag til Gunst for Katholicismen, og, hvad man især frygtede, angaaende Tilbagedragelsen under Kronen af forskjellige store Beneficier, som Adelen under Dronningens Mindreaarighed havde tilranet sig »under Paaskud af Religionen¹⁾«. Saa blev da Forbundet sluttet mellem Dronningens Mand og hendes systematiske Fjender; Darnleys Fader, Jarlen af Lennox, blev sendt til England og meddeelte de Landflygtige Planen, hvorefter de, saasnart Statscoupet var lykkelig iværksat, skulde være beredte til fra Grændsen at ile til Edinburg; her skulde Rizzio ryddes af Veien, Partiets andre Modstandere i Regjeringen ligeledes enten dræbes, fængsles, eller paa anden Maade gjøres uskadelige, Parlamentet igjen opløses, den for det indledede Retsforfølgelse nedslaaes, Dronningen holdes fast, Darnley opnaae den efterstræbte, nominelle Souverainitet og Jarlen af Murray igjen sættes i Spidsen for den virkelige Regjering. Darnley lovede skriftlig ved sin fyrstelige Ære, at Deeltagerne i denne Sammensværgelse, hvori ogsaa Elisabeth blev indviet, af ham skulde blive beskyttede imod Alle og Enhver.

Det første Forsøg paa Mordet bragte Lord George Seaton,

¹⁾ *Under pretext of religion.* Memoirs of Sir James Melvil. p. 64.

altid en hengiven Ven af Dronningen, til at strande. Det andet, der gik ud paa at myrde Rizzio, medens han spillede Fjerbolt med Darnley, der skulde indbyde ham i dette Øiemeed, blev ikke heller iværksat. Det tredie blev udført et Par Dage efter at Parlamentet var aabnet, og da Forhandlingerne om Regjeringens Forslag angaaende Straffen over de Landflygtige allerede gik deres faretruende Slutning imøde. Løverdags Aften den 9de Marts 1566 drog James Douglas, Jarl af Morton og Lorderne Patrick Lindsay og Ruthven i Spidsen for flere hundrede Bevæbnede gennem Kannikegaden (the Canongate) ned til Holyrood; en Deel af deres Folk fik Befaling til at bevogte Slottets Omgivelser, med et hundrede og tredsindstyve Mand besatte Morton og Lindsay Hovedporten til Slottet og Slotsgaarden, hvis Nøgler de fratog Portneren; Ruthven og flere andre af Lederne traadte op i Darnleys Værelser, hvor Kongen ventede paa dem.

Hvor mange Vandringsmænd fra den gamle og nye Verdens Egne have ikke gjæstet Holyroods Pallads og de maleriske Levninger af dets gamle, skønne Kapel, og hvo iblandt dem har, naar han ellers blot kjendte noget til Skottlands Historie eller til dets Digtekunst, vel kunnet see de dobbelte Taarne, hvoraf Frontsiden dækkes, uden at mindes om det skotske Kongedømmes altid faretruede, stormfulde Skjæbne, eller kunnet betræde disse stumme, og dog saa talende Rum, uden at gribes af Tungsindigheds og af Deeltagelses Stemninger. I den gamle Deel af Slottet seer man endnu i den nederste Række af Værelser Darnleys Sovekammer og Audientskammer, og fra dem er Opgangen til den ovenfor liggende Række, hvori Maria Stuart boede. Gjennem det første Værelse, som i Almindelighed kaldes »Dronning Marias Audientsværelse«, kommer man

ind i »Dronning Marias Soveværelse«. Væggene ere behængte med Tapeter, der forestille Mythen om Phaeton, og Lyset, der kommer ned fra to Vinduer i Syd og Vest, falder paa et Brystbillede af Dronning Elisabeth, der hænger over Kaminen; ved Siden af den staaer Dronning Marias Seng, med falmmede Gardiner af karmoisinrødt Damask og grønne Silkefryndser. Paa Nordsiden af Værelset er der en lille Dør, halvt skjult af Tapetet, der leder til en lille hemmelig Trappe, som, ved Siden af Hovedopgangen, fører ned til Darnleys Værelser; fra det sydvestlige Hjørne af Sovekammeret fører en snever Dør til Dronningens med falmmede Tapeter behængte, lille »Paaklædningsværelse«, og fra det nordøstlige Hjørne er Indgangen til et tilsvarende Værelse, der ligeledes kun indtager et Rum af tolv Kvadrattod, men som *Queen Mary's supping Room* er blevet saa navnkundig i Skotlands Historie. Her sad den unge, frugtsommelige Dronning, der havde arvet Faderens Forkjærlighed for utvungen Selskabelighed, hiin Løverdags Aften med et af de smaa Selskaber, hvorpaa hun satte saa megen Priis. Omkring Bordet sad med hende hendes Halvsøster, Lady Jane Stuart, der et Par Aar iforveien var bleven skilt fra Jarlen af Argyle, hendes Halvbroder, Lord Robert Stuart, Prioren af Holyroodhouse, hendes Hovmester, Lairden Beaton af Criech, Kapitainen for hendes Gardeskytter, Arthur Erskine og hendes Sekretær David Rizzio. Pludselig blev Forhænge, der skjulte den hemmelige Indgang til Sovekammeret nede fra Darnleys Værelser, løftet tilside, og Kongen traadte ind i det lille Rum, hvori Maria sad, og tog, idet hun venlig vendte sig om mod ham, Plads ved hendes Side, læggende paa en kjærlig Maade sin Arm om hendes Liv¹⁾. Et Minut

¹⁾ *With his hand about her waste.* Lord Ruthvens Beretning om Mordet, skrevet i Berwick den sidste April 1566, hos Keith. Append. p. 123.

efter blev Tæppet i det tilstødende Kammer atter løftet, og Lord Ruthven steg nu herfra ind til Selskabet, med Hjelm paa Hovedet, med sin høie Figur klædt i Vaaben og med Ansigtet fortrukket af Sygdommens Bleghed og et utæmmet Raseries Vildhed, idet han bød Rizzio at begive sig bort fra et Sted, der ikke var nogen Plads for ham. Foruroliget ved et saa besynderligt og truende Syn sprang Dronningen op, og befalede Ruthven med en Strengbed, som hun kunde antage, hvor det var nødvendigt, at forlade hendes kongelige Værelser; dersom Rizzio havde paadraget sig nogen Skyld, skulde hun lade ham straffe af Parlamentet¹⁾. I det samme Øieblik, da efter disse Ord Robert Stuart, Arthur Erskine, Beaton af Criech og nogle af Tjenerne vare i Færd med at tage fat paa Lord Ruthven, hørtes Larmen af flere Personer, der styrtede op af den hemmelige Trappe, derpaa Trampen af tunge Fødder i det tilstødende Sovekammer, og i det næste Nu styrtede, under Lys af Fakler baarne efter dem, George Douglas, Andrew Ker af Faldonside, og Patrick Bellanden af Stanehouse og nogle Andre ind i det lille Værelse, med Sværd og Dolke skinnende i deres Hænder; »saa plumpt og uærbødigt«, siger en Samtidig, »at Bordet, med Lysene og Retterne paa det, blev væltet om paa Gulvet«. Bordet stødte i sit Fald paa Dronningen, hvis Svangerskab dengang var i den sjette Maaned, og Grevinden af Argyle maatte gribe et af Lysene, medens Ruthven, svingende sin Dolk, udraabte til Dronningen: »Intet Ondt er tilsigtet Eder, Madame, men alene hiin

¹⁾ *Declaring, we should exhibite the said Rizzio before the lords of Parliament to be punished, if any sorte he had offended.* Maria Stuarts Brev til Erkebiskoppen af Glasgow, af 2den April 1566, hos Labanoff, *Lettres, instructions et mémoires de Marie Stuart*, I, 344.

Skurk«. Hvo kjender ikke den Scene, der paafulgte? Hvo føler ikke med den Ulykkelige, der i Dødsskrækken springer bag ved Dronningen, griber fat i hendes Kjole med Fortvivlelsens Kraft, og overdøver Larmen selv med sine Skrig: »Madama, io son morto, giustizia, giustizia«; hvo seer ikke de Sammensvorne trænge paa, og, medens Darnley anstrænger sig for at vriste Rizzios Haand fra Dronningens Person, den brutale Ker af Faldonside truende rette en Pistol mod hendes Bryst eller George Douglas snappe Kongens Daggert fra dens Skede, ramme Rizzio med den over Skuldren af Maria, og lade den stikkende i hans Legeme; hvo har ikke fulgt med de Rasende, da de derpaa bort fra Dronningen, som Darnley holder fast, trække deres Offer gennem Sovekamret og Audientsværelset, rammende ham, eftersom de gik, indtil han tilsidst ved Udgangen fra Audientsværelset, hvor andre af Hovedtrappen opstegne Sammensvorne ventede paa ham, — der hvor man endnu paaviser synlige Spor af hans Blod, — udaander gennem-boret af sex og halvtredsindstyve Dolke- og Sværdstød.

Maria var bleven tilbage med Darnley i det lille Værelse, hvor Overfaldet havde fundet Sted. Hun skjælvede ved Rædselsscenen, der foregik saa faa Skridt fra hende, og græd bestandig. Hun skriver selv i det Brev til hendes Gesandt i Paris, Erkebiskoppen af Glasgow, James Beaton, hvori hun skildrer Mordet: »Umiddelbart efter hiin Daad vendte Lord Ruthven tilbage og erklærede, at de og deres Forbundsfæller vare høiligen fornærmede ved vor Opførsel og Tyranni, der var dem utaaleligt; at vi vare blevne bedragne af den nævnte David, som de nu havde ombragt, nemlig, forsaavidt vi fulgte hans Raad med Hensyn til at opretholde den gamle Religion, udelukke de landflygtige Lorder, holde Venskab med fremmede Fyrster og Nationer, og i vort

Raad optage Jarlerne Bothwell og Huntley, der vare Forrædere, og med hvem Rizzio havde pleiet Forbund¹⁾. Den fortvivlede Dronning svarede ham: »Hans Blod skal blive dyrt Blod for Somme af Eder²⁾. Hun vendte sig til Kongen og bebreidede ham heftigt hans »Judaskys« og at han havde havt Hjerte til saaledes at krænke hende: »Forræder, Søn af en Forræder, saa er det da den Belønning, som I har viist mod den, der har gjort Eder saa meget godt og saa stor en Ære; dette er den Erkjendtlighed, som I giver mig for at have løftet Eder op til saa høi en Værdighed³⁾. Hvad Ondt har jeg gjort Eder, at I har villet volde mig en saadan Skam«. Darnley talte da nu om, hvorledes hun allerede i længere Tid, i Modsætning til den første Tid af deres Ægteskab, havde skyet ham, hvergang han vilde nærmet sig hende, og om Rizzio som den, der formeentlig havde overtalt hende til at vise en saadan Kulde imod ham⁴⁾. »Milord«, gjenmælte hun tilsidst,

¹⁾ Maria Stuarts Brev til Erkebiskoppen af Glasgow af 2den April 1566, hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* I, 345.

²⁾ *Well, sayth she, it shall be deare blude to some of you, gif his be spyllt.* Lord Ruthvens Beretning hos Keith. Append. p. 124.

³⁾ *Allora voltatasi la reina verso il re disse: «Ha traditore, figliuolo de traditore, questa è la ricompensa che hai dato a colui che t'ha fatto tanto bene et honor così grande; questo è il riconoscimento che dai a me per haverti inalzato a dignità così alta».* Depeche til Storhertugen af Toscana af 8de October 1566, hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* VII, 75.

⁴⁾ *My Lord, Why have you caused this wicked deed to me, considering, that I took you from low estate, and made you me husband, what offence have I given you that you should do me such shame. The King answered, I have good reason for me, for since yonder fellow David came in credit and familiarity with your majesty, you neither regarded me, entertained me, nor trusted me after your wonted fashion; for every day before dinner you were wont to come to my chamber, and past the time with me, and this long time you have not done so; and when I came to your maje-*

«al den Krænkelſe, ſom er bleven tilføiet mig, har I været vidende om, derfor vil jeg ikke længer være Eders Huſtru eller herefter hvile ved Eders Side, og jeg ſkal aldrig give mig tilfreds, førend jeg har voldt Eder et lige ſaa ſorgfuldt Hjerter, ſom jeg nu har det»¹⁾. Førend Samtalen mellem Kongen og Dronningen endte, hørte dog Ruthven, der ſom Øienvidne har meddeelt en Beretning om den, at hun vilde finde ſig i, at Darnley tilbragte Natten hos hende. Hun kjendte Svagheden, ſom var forenet med hans Raahed; at benytte ſit Herredømme over ham til at frelſe ſig fra Morderne, var den Tanke, der nu oprandt i hendes rystede Sjæl.

Imidlertid havde Tumulten med Rygtet om hvad der foregik, forplantet ſig til Slotsgaarden og de andre Dele af Palladset. For at ſtille den, begav Lord Ruthven, hvis Nærværelſe ſtedſe var Dronningen utaaleligere²⁾, ſig til Jarlerne Bothwell, Huntley og Athole, ſom havde villet ile Dronningen til Hjælp, men vare blevne drevne tilbage til deres

ſty's chamber, you bare me little company except David had been the third perſon; and after ſupper your majeſty uſed to ſit up at the cards with the ſaid David till one or two after midnight: and this is the entertainment that I have of you this long time. Her majeſty answered, that it was not a gentle womans duty to come to her husband's chamber, but rather the husband to come to the wife's. The king answered, how came you to my chamber in the beginning and ever till within theſe ſix months, that David fell into familiarity with you? Lord Ruthvens Beretning hos Keith, History of church and ſtate in Scotland. II, 123.

¹⁾ *My lord, all the offence that is done to me, you have the wite thereof, for the which I ſhall be your wife no longer, nor ly with you any more, and ſhall never like till I cauſe you have as ſorrowfull a heart, as I have at this preſent.* Lord Ruthvens Beretning hos Keith, History of church and ſtate in Scotland. II, 124.

²⁾ *Quhome ſho wald not thole to come in hir preſens.* Diurnal of remarkable Occurrents. p. 92.

Værelser¹⁾, og af Jarlen af Morton truede med, at det skulde gaae dem ilde, dersom de vovede at forlade dem. Lord Ruthven søgte her at berolige dem, idet han i Kongens Navn forsikkrede dem, at deres Liv ikke var i Fare. Ikke desto mindre nærede de Frygt, især da de erfarede, at Murray og deres andre Fjender ventedes tilbage den næste Dag, og skjønt Mordernes væbnede Skarer vogtede Portene til Palladset, gjorde Nattens Mørke dem dog endnu Redning mulig. »Dersom«, skriver Bothwell senere, efter at have omtalt Rizzios Mord, »for at undgaae en saadan Fare, nogle Herrer og jeg selv ikke havde undveget gennem et Vindue i Bagsiden af Palladset, vilde vi ikke have nydt nogen bedre Behandling, eftersom de havde besluttet saaledes indbyrdes, eller vi vare i det Mindste blevne nødte til at bifalde en saa slet og afskyelig Handling²⁾«. Ligesom Bothwell, undveg Jarlen af Huntley, hans Svoger, og paa andre lignende Maader John Stuart, Jarlen af Athole, Lorderne Fleming og Levingston og Sir James Balfour, »mod hvilke«, skriver Dronningen, »Slaget var beregnet

¹⁾ *Comites Huntliæ, Atholice et Bothwellii, qui in diversa palatii parte coenabant, quum prorumpere vellent, ab iis, qui in area asservabant, intra coenacula sua, sine noxa, sunt cohibiti.* Buchanan, *Rerum Scotticarum historia.* p. 211.

²⁾ *Et si, pour éviter ce péril, quelques Seigneurs et moi n'eussions passé par une fenestre derrière le dite logis, nous n'eussions eu meilleur traitement, d'autant qu'il avoit ainsi esté résolu entre eux, ou pour le moins eussions esté contrainctz de approuver un si meschant et detestable acte.* Sir James Melvil siger ligeledes, at Bothwell i Forening med Jarlerne Athole og Huntley undkom *by leaping over a window toward the little garden where the Lyons were lodged.* *Memoirs* p. 64. Maria Stuart bemærker endelig selv: *Yet, be the providence of God, the Earl of Huntley und Bothwell escaped forth of their chambers in our palace at a back-window by some cords.* Dronningens ovennævnte Brev af 2 April 1566, hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* I, 346.

ligesaa vel som mod David (Rizzio), og ved hvis Flugt de Sammensvorne derfor fik nogen Angst og fandt sig meget skuffede i deres Foretagende«.

Da Maria Stuart selv, efter den sørgelige Nat, hvori hun frygtede saaledes for at abortere, at hun lod sende Bud efter en Fødselshjælper¹⁾, om Søndag Morgen saa sig som en Fange i sine Fædres Slot, greb hun pludselig en ny Redningstanke. Da hun saa Sir James Melvil, der endnu ikke var flygtet med hendes andre Tilhængere, men som nu havde faaet Tilladelse til at begive sig op i Staden, gaae over Slotsgaarden, skjød hun et Vindue op og bad ham om at sætte hendes troe Mænd i Bevægelse, for at hun maatte blive befriet ud af Forræderes Haand. Jarlen af Lennox's Hovmester, Wisbet, blev med en Trop sendt efter ham, men Sir James fik dog Lov til at gaae videre under Paaskud af, at han alene »var i Færd med at gaae til Prædikenen i St. Giles Kirken«²⁾. Han gav Borgermesteren Underretning om det Forefaldne, »og da«, siger en Samtidig, »reiser sig Skrigen og Larmen i Kannikegaden, hvorpaa Stormklokken ringede saaledes, at enhver Mand greb til Vaaben og med Simon Preston af Craigmillar, deres Borgemester, styrtede ned til Holyroodhouse, med det Forsæt at have villet befrie hendes Naade Dronningen og hævne den ommeldte Sag«³⁾. Da imidlertid Maria nu

¹⁾ Beretningen hos Raumer, Die Königin Elisabeth und Maria Stuart. S. 113. Jacob den Sjettes nerveuse Frygtssomhed, som i Walter Scotts Roman »Nigels Hændelser« er blevet Gjenstand for en bekjendt Fremstilling, pleier endnu gjerne at anføres som et Exempel paa, hvorledes en forbigaaende Stemning hos Moderen under Svangerskabet kan virke paa Barnets hele tilkommende Liv. Andrew Combe, Physiologiens Hovedsætninger. Efter tiende Originaludgave oversat af I. Blicher. Kjøbenhavn 1842. S. 299.

²⁾ Memoires of Sir James Melvil. p. 67.

³⁾ Diurnal of remarkable occurrents. p. 94.

vilde tale til Folket fra et Vindue i hiint lille Værelse, blev det ikke tilladt hende af Morderne, »der«, skriver hun, »erklærede os lige i Ansigtet, at dersom vi vilde have talt til dem, skulde de skjære vort Kjød i Skiver og kaste os over Murene«¹⁾. Darnley viste sig i Stedet for hende, forsikkrede Borgerne om, at Dronningen var i god Behold og bød dem at trække sig tilbage, hvad de strax adløde.

Da om Aftenen paa den samme Søndag Jarlen af Murray og de andre Herrer af den fordrevne Adel ankom til Edinburg, og strax rede til Holyrood, bleve de her ønskede velkomne af Darnley, medens den fangne Dronning endnu var saa uvidende om Murrays Indvielse i Mordet, at hun, glemmende den gamle Uret over den nye, kastede sig i hans Arme, kyssede ham, og udbød: »Dersom min Broder havde været her, vilde han aldrig have taalt, at jeg var bleven saa grusomt behandlet«²⁾. Og da Parlamentet nu ogsaa om Mandagen var bleven opløst af Darnley, der som Konge bød Medlemmerne at forlade Edinburg inden tre Timer, da Maria tillige havde erklæret sig beredt til at underskrive, hvilke Artikler de Sammensvorne ellers ansaae nødvendige for deres Sikkerhed, men derhos mindet om, at denne ei lod sig vel forene med noget Præg af af Fangenskab, og maaskee ogsaa fordi Murray ikke viste sig saa fri imod dem, som de havde ventet, fandt Jarlen af Morton og Lorderne Ruthven og Lindsay sig villige til om Mandag Aften at forlade Palladset med deres Folk, idet Statscoupet dog kunde synes i alt Væsen-

¹⁾ *Who in our face declared, if we desired to have spoken them, they should have cut us in collops and cast us over the walls.*
 Marias Brev til Erkebiskoppen af Glasgow af 2den April 1566, hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* I, 346.

²⁾ *Memoires of Sir James Melvil.* p. 67.

ligt at være lykket. Men imidlertid havde Dronningen gjort sin Indflydelse over Darnley gjældende, og i Eenrum forestillet ham, hvilken Ydmygelse han var i Begreb med at berede Kongedømmet og den katholske Religion. Midt om den samme Nat, da Omsorgen for Slottet var blevet overladt Darnley, gik han og Dronningen, alene med en af dennes Jomfruer, hemmelig ud fra Holyrood; de satte sig paa Hestene, hvormed Sir Arthur Erskine og Sir John Stuart af Traquair udenfor ventede paa dem, og naaede, blot ledsagede af disse tvende, efter et rask Ridt om Tirsdagen til Kastelet i Dunbar.

Fra Dunbar kaldte Maria Stuart sine Vasaller til Vaaben, idet hun, der under hele denne Katastrofe havde viist en for en Kvinde saa beundringsværdig Holdning, udstedte en Proklamation mod de Forvovne, der havde hjemsøgt hendes kongelige Bolig med Blodsudgydelse og holdt hende selv fangen. Af de Skarer, der ilede til hendes Hjælp, blev den første ført af Bothwell og Huntley, der om Mordnatten vare undkomne gennem Edinburg til Chrichton-Castle. De bleve nu meget naadigen modtagne i Dunbar af Dronningen, og saa her hendes Styrke voxte saaledes, at Bothwell selv angiver den Hærstyrke, hvormed Dronningen nogle Dage efter brød op imod Edinburg, til fire tusind Mand¹⁾. Hun har forstaaet at dele sine Fjender, idet hun tilgav Murray og de andre tilbagevendte Oprørere, imod at de ikke understøttede Rizzios Mordere. Disse vovede, efter at Maria Stuart allerede den 19de Marts triumferende var vendt tilbage til Edinburg, hverken efter

¹⁾ Hun skrev senere selv om Bothwells Hjælp ved denne Leilighed, *how suddantie be his provvydence not onlie wer we deliverit out of the pressoun, bot alsua yat haill company of conspiratouris dissolvit, and we recoverit oure former obedience.* Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* II, 35.

Dronningens Stævning at møde for Retten, eller at gjøre hende nogen synderlig Modstand, men fandt snart i stort Antal, at nu var Touren kommen til dem at flygte til England. Af dem, der bleve tilbage, blev et betydeligt Antal hensat i Fængslet; tvende af dem, Thomas Scott af Cambusmichael og Henry Yair, en tidligere Præst, bleve henrettede; Scotts Hoved blev sat paa en Stage oven paa et af Holyroods Taarne, og Yairs paa den saakaldte Netherbow i Edinburg; William Harlaw og John Mowbray, der ogsaa vare blevne dømte fra Livet den samme Dag, som de to andre, bleve bragte hen til Galgen, men fik her ved Dronningens Naade Dødsstraffen formildet til Forviisning. Den hidtilværende Statssekretær, Sir William Maitland, Laird af Lethington, af hvis Tjenere nogle havde været tilstede ved Mordet, medens han selv havde faaet den Rolle, indtil dette var udført, at underholde Jarlen af Athole, blev afsat fra sit Embede og fik Befaling til at tage Ophold i Caithness. Jarlen af Lennox blev ligeledes forviist fra Hoffet, og Sønnen blev nødt til selv at fralægge sig al Skyld i Mordet ved en Erklæring, som den 20de Marts blev opslaaet i Edinburg. For at gjendrive de bagtaleriske Rygter, hvorefter Kongen havde havt Deel i det gruelige Mord, der var begaaet i Dronningens Nærværelse, og i den forbryderiske Fastholden af hendes Majestæts ophøiede Person, hed det deri, at »Hans Naade havde, for hendes Majestæt Dronningen, i Nærværelse af Lorderne af Statsraadet, paa sin Ære, Tro og fyrstelige Ord erklæret, at han aldrig havde vidst det Mindste af det troløse Forræderi, hvorfor man urettilgen og falskeligen anklager ham, og aldrig enten havde tilraadet, paabudt eller bifaldt det«. Darnley gik endnu videre; han ikke blot angav sine tidligere Forbundsfæller, men var selv

saa ivrig for at faae dem bragte for Retten, som om han havde været deres Færd aldeles fremmed.

Men Dronningen selv vidste det bedre og kunde ikke glemme hans »Judaskys«. Hun erfarede endog efterhaanden, at Darnleys Deelagtighed i Komplottet ikke havde været blot et Øiebliks Jalousi; de af ham opgivne Medskyldige lode hende meddele den Overeenskomst, hvorved han skriftlig baade havde betinget sig Kronen og taget Ansvar for Rizzios Mord paa sig. Mere og mere vendte hendes Hjerter sig fra ham, mindre end nogensinde tillodes det ham at tage Deel i Regjeringen. Hun tænkte paa en Skilsmisse og sendte virkeligen i den Anledning et konfidentielt Sendebud, James Thornton, til Rom; men imidlertid var hun nu den 19de Juni 1566 paa Edinburg-Castle nedkommen med sin Søn, Skotlands og Englands vordende Konge¹⁾, og ved en Nullitetserklæring af Ægteskabet havde hun, skjønt den af Paven i sin Tid udstedte Dispensation for Slægtskabsgraden endnu ei var bleven offentliggjort, kunnet udsætte sig for, at ogsaa hendes Barn med Darnley blev erklæret for illegitim. Dersom hun paa den anden Side, efter Jacob den Sjettes Fødsel, hvorom Darnley selv med stor Fryd strax sendte Beretningen til Kardinalen af Guise i Frankrig²⁾, maaskee i nogle Øieblikke

¹⁾ Hvor fordreiet det er, naar man allerede paa denne Tid har villet tænke paa en Forbindelse mellem Dronningen og Bothwell, viser Randolphs Brev til Cecil af 7de Juni 1566 om Forholdene i Edinburg ved Dronningens Nedkomst: *The Earls of Argyle and Moray lodge in the Castle and keep house together: the Earls of Huntley and Bothwell wished also to have lodged there, but were refused.* Chalmers, *The life of Mary, Queen of Scots.* II, 264.

²⁾ Brevet, dateret Edinburg den 19de Juni 1566, er trykt i F. v. Raumers *Briefe aus Paris zur Erläuterung der Geschichte des sechzehnten und siebzehnten Jahrhunderts.* Leipzig 1831. II, 94—95.

lige over for sin Ægtefælle virkelig har nærret en ung Moders Følelser, skaffede disse ham dog i al Fald kun en aldeles forbigaaende Gunst¹⁾; hendes tidligere muntre Væsen var afløst af Nedslagenhed, hun græmmede sig aabenbart og ønskede sig ofte død. »Hendes Hjerter«, skriver en Samtidig af Kongen, »er sønderbrudt ved Tanken om, at han skal være hendes Husbond, og til at blive fri fra ham seer hun ingen Udvei«²⁾. »Hun gjentager«, skriver en Anden, »altid disse Ord: »Jeg vilde ønske, at jeg var død«³⁾. Dissonantsen viste sig skjærende ved den unge Prindses Daab. Den 17de December 1566 foregik denne med stor Pragt i Kapellet paa Slottet i Stirling; Elisabeth, der var bleven indbudt som Gudmoder, men som havde undskyldt sig med, at hun, saa gjerne hun ogsaa vilde, ikke selv kunde komme til Skotland, og at man ikke heller godt om Vintren kunde sende en engelsk Dame, lod sig repræsentere af den af Maria yndede Grevinde af Argyle, og havde ligeledes sendt Jarlen af Bedford som Overbringer af en Døbefond af Guld, hvori Prindsen skulde døbes; Daabsakten blev, efter den katholske Ritus, forrettet af den katholske, af tre andre Biskopper assisterede, Erkebiskop af St. Andrews⁴⁾, Lord John Hamilton, en Broder

¹⁾ »Jeg har hørt«, hedder det i en Beretning fra Jarlen af Bedford af 12te August 1566 (hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 120), »at siden Mauvissière, den franske Gesandt, var hos dem, have Kongen og Dronningen sovet sammen, hvoraf der, som man tænker, maaskee kan fremgaae et bedre Forhold«.

²⁾ *That is ane heart break for her, to think that he sould be hir husband, and how to be free of him scho sees no outgait.* Maitlands Brev af 24de Oktober 1566 til Erkebiskoppen af Glasgow, hos Laing, History of Scotland. II, 74.

³⁾ Den franske Minister du Crocs Brev af 2den December til Erkebiskoppen af Glasgow, hos Keith. Pref. p. VII.

⁴⁾ *Quia was executor officii in pontificalibus with staf, mytoure, croce and the rest*, hedder det hos en Samtidig, som ogsaa tilføier: *At*

til Hertugen af Châtelherault. Efter den kirkelige Handling gav Dronningen en glimrende Banket for de fremmede Ambassadører og de skotske Lorder, men Darnley, der var paa Slottet, viste sig aldeles ikke under Høitidsdagen, og den franske Minister, der havde beundret Maria Stuarts Holdning lige over for de fremmede Gjæster, indsaa, hvor meget denne Selvbeherskelse havde kostet hende, da hun et Par Dage senere lod ham kalde til sig, og han fandt hende hvilende sig med taarefyldte Øine og klagende over et heftigt Sting i Siden¹).

Tanken om at benytte sig af disse Stemninger, der ikke længe kunde blive nogen Hemmelighed, var dengang allerede bleven undfanget. Den er maaskee nærmest udgaaet fra den macchiavellistiske, men høitbegavede Maitland, om hvis Evner hans Samtidige, Venner og Fjender, tale med en eiendommelig Beundring, i en Tidsalder, der var saa rig paa Talenter, maaskee det største af alle²). Denne skotske Statsmand var den første af Deeltagerne i Rizzios Mord, der opnaaede Tilgivelse; efter sin Nedkomst med Jacob den Sjette havde Dronningen, paa Forbøn af Jarlerne af Athole og Murray, og trods Bothwells ivrigste Modstand, taget ham til Naade og igjen gjort ham til Statssekretær. Nyligen havde den paafuldsrige Mand seet den sammensvorne Adel understøtte Darnley mod Maria, for at opnaae

this tyme my lordis Huntlie, Murray, Bothwell, nor the Inglis ambassadour, come nocht within the said chappel, becaus it was against the poyntis of thair religioun. A Diurnal of remarkable occurrents. p. 104.

¹) Du Crocs Brev af 23 December 1566 til Erkebiskoppen af Glasgow hos Keith Pref. p. VII.

²) *Vir inter Scotos maximo rerum usu, et ingenio splendidissimo, si minus versatili. Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elisabetha. Guilielmo Camdeno authore. Londini 1615. fol. p. 241.*

Murrays og de andre til England flygtede Oprøreres Tilbagekomst; kunde man da ikke nu ved at hjælpe Maria mod Darnley af hende opnaae det Samme for dennes forraadte Medskyldige¹⁾, Lethingtons gode Venner?

Een Betingelse syntes dog uundgaaelig. Skotland havde nylig seet baade Murrays Opstand og Komplottet, hvorfor Rizzio blev offret, strande paa den Dronningen støttende Fraktion af Adelen, hvortil Bothwell hørte. Det gjaldt altsaa, om ved denne Leilighed at vinde disse gamle Fjender, og fremfor Alle Bothwell selv. Thi hans Indflydelse hos Dronningen var større, end nogensinde forhen: hun havde nu, under hendes afdøde Moders og hendes egen Regjerings Kampe, saa ofte seet ham sætte sit eget Liv i Vove for hendes Sag, at hun i ham troede at have fundet den paa-lideligste Tjener; den Holdning, som han havde viist under det sidste Komplot, havde nyligen bragt et friskt Vidnesbyrd om hendes Gunst, idet hun havde belønnet ham ved at udnævne ham til »Keeper« af Kastellet i Dunbar, der stødte op til hans og hans nærmeste Venners Godser og saaledes var af stor Vigtighed for Bothwell²⁾; ja man troede endog efter Jacob den Sjettes Fødsel hos Dronningen at have

¹⁾ *Lethington proponet and said, that the nerrest and best way till obtaine the said Erle of Mourtonis perdoun, was to promise to the Quenis Majestie, to fynde an moyen to make divorcement between hir grace and the Kinge hir husband.* Jarlerne Huntleys og Argyles Erklæring i Andersons Collections. IV, 189.

²⁾ Bothwells egne Ord herom kunne maaskee fortjene at anføres: *Ils se foyent bien fort en moy, à cause de la faveur, que sa M. me portoit et de l'aveu que j'auois aupres d'elle. Ce que j'auois acquis seulement par le fidele debuoir que je feis, tantes es guerres de feu Madame sa Mere, que aussi es siennes propres, esquelles je mis plusieurs fois ma vie en hazard, y faisant de grands frais, donc elle m'a tres liberalement recompensé tant par presens, que aultres gouvernements, desquels Sa M. m'a honoré.*

opdaget en Interesse for Jarlen, der var af en anden og mere inderlig Art, end en blot politisk.

Man havde i denne Henseende især lagt Mærke til, hvad der var foregaaet, da Jarlen i Efteraaret havde forladt Edinburg, og havde begivet sig til de til hans Varetægt betroede urolige Grændseegne, hvor Freden dengang især forstyrredes ved Strid mellem Slægterne Armstrong og Johnston. Bothwell havde allerede faaet fat paa nogle af de mange urolige Skovmænd i Liddisdale og ladet dem til Rettens Kjendelse sætte i Varetægt i Hermitage-Castle, da han selv den 7de Oktober i Skoven tæt udenfor Slottet, ilende langt forud for sit Følge, personlig stødte sammen med en bekjendt Fredløs, John Elliot, ogsaa kaldet John of the Park. Efterat være bleven indhentet, spurgte denne, om Jarlen vilde frelse hans Liv, hvortil Bothwell svarede, at han vilde være hjertelig tilfreds, hvis Retten vilde kjende ham fri, men for Dronningens Ret maatte han staae. Da den Fredløse hørte disse Ord, lod han sig glide ned af Hesten, og søgte at løbe bort igjennem Skoven; Bothwell rammede ham da med et Pistolskud og sprang ogsaa af for igjen at gribe ham, men idet han heftig forfulgte ham, snublede han over en Træstub og faldt saa voldsomt paa denne, at han nogle Øieblikke laa bedøvet. Da Elliot saa Jarlen falde, gik han tilbage til, hvor denne laa, og gav ham med sit Sværd, til Gjengjæld for den Kugle, hvoraf han selv var bleven truffen, tre Saar efter hinanden, eet i Kroppen, eet i Hovedet og eet i Haanden, indtil Bothwell fandt Kraft til med sin Daggert at bibringe sin Fjende et Par saadanne Ulivssaar i Brystet, at han dødelig saaret vaklede bort¹⁾.

¹⁾ *And the said theif that hurt my lord Bothwill, deceissit within ane myle, upone ane hill, of the woundis gottin fra my lord Bothwill of before. A Diurnal of remarkable occurrents. p. 101.*

Jarlen laa besvimet, da hans Følge naaede ham og hans Svende bare ham tilbage til Hermitage, hvor de fangne Bandidter imidlertid havde vidst at sætte sig i Frihed og i Besiddelse af Slottet, saa at man først, efterat det i Bothwells Navn var blevet dem lovet, at han vilde lade dem beholde Livet og drage bort, kunde bringe Jarlen ind til Hvile. Paa denne Tid opholdt Dronningen sig i Nærheden, idet hun, efter den ogsaa blandt Skotlands Konger nedarvede Skik, at holde Retterthing rundt omkring i Landet, netop var ankommen til Jedburg. Hun havde her strax faaet Underretning om det Jarlen tilstødte Uheld, og, da hun den 16de Oktober fandt Leilighed dertil, red hun, ledsaget af sin Halvbroder, Jarlen af Murray, og nogle andre Herrer, trods Egnens Usikkerhed, over til Hermitage, for at besøge den saarede Bothwell; efterat have tilbragt et Par Timers Tid hos ham, red hun strax tilbage til Jedburg, saa at dette forcerede Ridt, hvorved hun i een Dag til sammen havde tilbagelagt ti Miil, i de næste Dage paa-drog hende en saa heftig Feber, at det den 25de Oktober blev paabudt at gjøre Forbøn for hendes Liv i Kirkerne. I flere Dage blev hun af Lægerne betragtet som opgivet; hun laa to Timer i Træk som død¹⁾; hun troede sig ogsaa selv engang Døden nær, formanede med gribende Ord hendes Riges Adel til Fred og Enighed, overdrog den franske Minister at bringe hendes sidste Hilsen til hendes Frænder i hans Land, anmodede de nærværende

¹⁾ *For she lay two hours long cold dead, as it were without breath, or any sign of life; as length she revived, by reason they had bound small cords about her shackle bones, her knees, and great toes. Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 534.*

Lorden om at bede for hende til Gud, og erklærede, at hun døde i den katholske Tro¹⁾.

Samtiden meente da, saaledes som Sagnet der paa Egnen endnu mener, naar det fortæller om, hvorledes hendes hvide Ganger sank i et Morads, nu kaldet »the Queens moss«, at det var paa Kjærlighedens Vinger, at Maria Stuart var fløiet frem og tilbage. Os synes Slutningen dog mere usikker; thi medens den herskende Fyrstinde godt kunde vise sin tro Lehnsmænd en saadan Opmærksomhed, vilde den lidenskabelig elskende Kvinde ikke let have ventet dermed i otte Dage. Bothwell var en Mand af høi Rang og i en høi Stilling; han havde nylig sat sit Liv paa Spil i Dronningens Tjeneste, og det hed sig endog i Førstningen, at han ikke kunde leve²⁾; den Deeltagelse og Omsorg, som Maria Stuart viste ved Besøget til Hermitage, og da den saarede Jarl senere under Dronningens Sygdom havde kunnet lade sig kjøre over til Jedburg, kunde derfor ogsaa forklæres ved Interessen for at bevare den paalideligste Raadgiver og Støtte for hendes Regjering, saa meget mere, som Bothwell omtales som alt Andet end smuk, og som manglende de ydre Fortrin, der ellers pleie at indtage³⁾. At Jarlen paa den

¹⁾ Knox tilføjer: *She said the creed in English, and desired my lord of Murray, if she should chance to depart, that he would not be over extreme to such as was of her religion; the Duke and he should have been Regents.* Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 535.

²⁾ *For he believed surety to have departed forth of this life, and sent word thereof to the Queen's Majestie.* Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 534.

³⁾ *Ce Bothwell estoit le plus laid homme et d'aussi mauvaise grace qu'il se peut voir.* Brantôme, Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme. I, 147. *Quid enim erat in eo, quod mulieri paulum honestiori concupiscendum foret? Visne eloquentiae?*

anden Side ved den Mandighed, som Dronningen troede at finde hos ham, og som han selv gjerne vilde have Navn for¹⁾, kunde have gjort et stærkere Indtryk paa hende, end de tvende ungdommelige Konger, til hvilke hun hidtil havde været knyttet, som begge vare yngre end hun, var i og for sig dog ei heller Urimeligt. Og nærede man i al Fald først en saadan Overheviisning, var Jarlen aabenbart bleven en Mand, som det nu maatte være saa meget nødvendigere at faae vunden for Mortons, Ruthvens, Lindsays og de andre Flygtningers politiske Venner. Den listige Laird af Lethington, som et Rygte i Foraaret under Komplottet mod Rizzio endog havde nævnet som den, der især ogsaa havde villet havt Bothwell ryddet af Veien²⁾, synes selv nu at have været den, der vandt den indflydelsesrige Jarl og med ham hans Tilhængere³⁾. Han blev vunden, idet man nu lod ham øine en Udsigt til maaskee selv at kunne opnaae den Krone, hvorefter Darnley forgjæves

an formæ dignitas? an virtus animi, quæ rerum fortuitarum accessione commendarentur? At de eloquentia et forma non est opus oratione longa, cum et qui cum viderint, vultus et incessus corporisque totius qui fuerit habitus, meminisse possint, et qui audierint hominis infantiam et hebitudinem, non ignorent. Buchanan, De Maria Stuarta regina, totaque ejus contra regem conjuratione. p. 51.

¹⁾ *Fortitudinis opinionem captavit*, hedder det hos Buchanan, der dog strax, for ikke at tillægge Bothwell nogetsomhelst Fortrin, iler med at tilføie: *sed inter equites, sedens in equo pernicissimo, sui securus, alienæ pugnæ spectator. De Maria Stuarta Regina, totaque ejus contra Regem conjuratione. p. 51.*

²⁾ Ifølge et anonymt Brev fra Alnwick af 3die April 1566: *One of Bothwells servants confessed, that himself and four more of his fellow servants had conspired to murther or poison the said Bothwell, and that Lethington had engaged them in that design. The other servants, that were concerned in that design, upon examination confessed the same. Keith, Append. p. 167.*

³⁾ *Car j'ay desja Lethington, qui est estymé l'ung des meilleurs esprits de ce pais-cy, et qui est l'entrepreneur de tout cecy, skal*

havde stræbt. Dette Syn virkede paa Bothwell, som Hexenes Hilsen paa Heden havde virket paa Macbeth. Hvorfor skulde Jarlerne af Bothwell ikke ogsaa kunne taale en Sammenligning med Jarlerne af Lennox? Havde ikke Bothwells Fader været en Medbeiler med Darnleys Fader til Maria af Guises Haand, da denne som Enkedronning styrede Skotland under Maria Stuarts Mindreaarighed¹⁾? Og havde han ikke selv for faa Aar siden²⁾ seet sin egen Søster ægte Marias Halvbroder, Lord John Stuart, Prioren af Coldingham, ogsaa een af Kong Jacob den Femtes mange illegitime Børn? Kunde han ikke følge Exemplet ved senere at ægte Dronningen selv? Baade i Samtiden og Eftertiden har man i en saadan Ærgjerrighed seet

Bothwell selv senere have sagt, forsaavidt man ellers overhoved vil tro noget af den Forklaring, som Bothwells tidligere Tjener, Nicolas Hubert, efter Darnleys Død siges at have afgivet. Laing, *History of Scotland*, II, 272.

¹⁾ The State papers and letters of Sir Ralph Sadler. III, 333.

²⁾ Den 28de December 1561, da Brylluppet, hvorved Dronningen ogsaa var tilstede, holdtes paa Chrichton-Castle ved Tynessoden. Bothwells Søster havde i sit Ægteskab med John Stuart, der allerede døde i Aaret 1563, Sønnen Francis Stuart, som Jacob den Sjette senere betragtede som sin Fætter, om endog i en illegitim Linie, og som han derfor i Aaret 1581 udnævnte til Jarl af Bothwell og Storadmiral af Skotland, overdragende ham alle de øvrige, Onklen forlængst fradømte Besiddelser og Stillinger. Hans Karakter lignede Onklens og hans politiske Liv var ligesaa stormfuld som dennes. I Aaret 1595 maatte han tilsidst søge Tilflugt i Nordens vilde Høilande, og derefter ligeledes ty til Orkenøerne, hvorfra han endelig ogsaa over Shetlandsøerne maatte fortsætte sin Flugt til Frankrig. Den franske Regjering nødte ham i Aaret 1600 til at drage sig tilbage til Spanien, hvorfra han begav sig til Neapel, for her, efterat være gaaet over til Katholicismen, at ende sit usle Liv. Ved Francis Bothwells Lehnforbrydelse blev det arvelige Embede som Storadmiral af Skotland overdraget den yngre Familie Lennox (egenlig Aubigny), indtil ved denne Families Uddøen under Kong Carl den Andens Regjering dette Kronembedet for bestandig inddroges. Chalmers, *Caledonia*. II, 437—39.

den Lidenskab, der herefter skulde drive Bothwell fremad ad hans mørke Veie. Med den lader det sig dog vel forene og det passer vel til Karakteren, at ogsaa han har følt sig fængslet af den næsten dæmoniske Magt, hvormed Dronningens Skjønhed saa ofte vidste at gjøre sig gjældende; »Maria besad hiin Naturmagt af kvindelig Tillokkelse, der opvækker voldsom, om endog ikke udholdende Lidenskab«¹⁾. Hun var endnu i sit fire og tyvende Aar den samme Skjønhed, som Ingen, under hendes Ungdoms Ophold i Frankrig, havde kunnet see, uden at han, efter Brantômes Forsikkring, der selv ledsagede Maria paa hendes Tilbage-seiling til Skotland, havde maattet tabe sit Hjerte til hende, den samme, der i sin høilandske Dragt, eller, som han udtrykker sig, »estant habillée à la sauvage«, havde henrevet ham til Beundring, den samme, om hvem Mindet senere lod ham udbryde: »Ah royaume d'Escosse! je crois que maintenant vos jours sont encore bien plus courts qu'ils n'estoient, et vos nuits plus longues, puisque vous avez perdu cette princesse qui vous illuminoit«²⁾.

Paa den nye Koalitions Vegne førte Maitland ogsaa Ordet til Dronningen. Det var henved Aarets Ende, i Slutningen af November eller Begyndelsen af December 1566, under Marias Ophold paa Craigmillar Castle, — dets Ruiner hæve sig en Miil fra Edinburg, — at han, i Nærværelse af Jarlerne Murray, Argyle, Huntley og Bothwell, havde vovet at slaae paa den Streng, hvor man troede sig vis paa at ville finde Gjenklang. Til at tilgive Jarlen af Morton og Lorderne Ruthven og Lindsey viste hun sig da heller ikke tilbøielig lige over for en Forening

¹⁾ Ranke, Englische Geschichte I, 338.

²⁾ Brantôme, Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme, I, 129.

af saadanne Talsmænd. Men skjønt de alle derefter forenede sig i Opmuntringer til hende om at skille sig fra hendes Ægtefælle, der havde voldt hende saa megen Krænkelse, og Riget ikke mindre — »for han plager Eder og os alle« —, vilde hun dog kun under to Betingelser høre Tale derom, først nemlig at Skilsmissen kom istand paa lovlig Maade, og dernæst, at den ikke blev til Skade for hendes Søn, »thi ellers vilde hun heller taale alle Piinsler og trodse alle Farer, der maatte tilfalde hende i hele hendes Livstid«. Jarlen af Bothwell svarede, at han betvivlede aldeles ikke, at en Skilsmisse kunde tilveiebringes uden nogensomhelst Præjudice for Hans Høihed Prindsen, anførende sig selv som Exempel, idet han uden mindste Vanskelighed havde opnaaet at succedere efter sin Fader, skjønt der havde været Skilsmisse mellem denne og Moderen. Det blev dernæst foreslaaet, at ifølge en Opløsning af Ægteskabet kunde Kongen leve alene i den ene Deel af Landet og Dronningen i den anden, eller han skulde aldeles drage sig tilbage til et andet Rige; men Dronningen sagde hertil, at hun selv heller vilde gaae over til Frankrig og blive der en Tid, indtil han kom til Selverkjendelse og indsaa sine Vildfarelser. Lairden af Lethington blev dog ved: »Madame, nær ingen Betænkning, vi høre her til de fornemste af Deres Majestæts Adel og Raad og skulle vel finde Raad til at frie Dem for ham uden Skade for Eders Søn«. Men Dronningen gjentog: »Jeg vil ikke, at I gjøre Noget, hvorved vor Ære og Samvittighed kunde plettes. Jeg beder Eder tvertimod om at lade Tingene være, som de ere, indtil Gud i sin Naade sender Hjælp; det som I nu vilde gjøre, for at tjene mig, kunde let faae et Udfald til min Skade og Fortrydelse«.

Da Lairden af Lethington under denne mærkelige Forhandling kun havde talt om, at »Hendes Naade ikke skulde komme til at see Andet, end Godt og *hvad der vilde billiges af Parlamentet*«¹⁾, og da Jarlen af Murray ligeledes senere bevidnede, at der paa Craigmillar i hans Nærværelse ikke var blevet foreslaaet Noget, der »sigtete til et ulovligt eller uhæderligt Maal«²⁾, har man heri fundet Grund til at antage, at det oprindelig kun har været paa-tænkt at faae Darnley som en Majestætsforbryder tiltalt for Parlamentet, fordi han selv havde rakt sin Haand til at holde Dronningen fangen i hendes eget Slot. Kun faa Dage hengik imidlertid, efter at man havde hørt hine Yttringer af Dronningen, førend ogsaa en betydelig Deel af Darnleys Fjender fandt det nødvendigt at gaae langt videre. Man tillagde Staklen, der nu ikke blot gjaldt for mere katholsksindet end selve Dronningen, men som virkelig nærede en naturlig Gru for sine flygtede Medskyldiges Tilbagekomst, nye Tanker om at ville tiltage sig Regjeringen i sin spæde Søns Navn, og de, som han efter Rizzios Død havde fornægtet, havde lige saa lidt Medynk med ham, som de, hvilke han førend hans Drab havde beredt samme Skjæbne. Sir James Balfour, der var bleven Medlem af Statsraadet i Foraaret 1565 og derefter havde været en af de Mænd, der under Overfaldet paa Holyrood ogsaa havde seet sit Liv truet, — i Maria Stuarts Brev om Rizzios Mord hedder det, at Darnleys Forbundsfæller

¹⁾ *Madam, said Lethington, let us guyde the mather amongis us, and your Grace sall si nathing bot gud, and approvit by parliament.* Jarlerne Huntleys og Argyles Erklæring om, hvad der foregik paa Craigmillar, i Andersons Collections. IV, 192.

²⁾ *Tending to ony unlawfull or dishonorable end.* Murrays Erklæring, dateret fra London den 19de Januar 1569, i Andersons Collections. IV, 194.

dengang ogsaa havde havt til Hensigt at hænge Balfour¹⁾ — opsatte skriftligen det nye Forbund (the bond), hvorved man forpligtede sig til, »at saadan en ung taabelig og stolt Tyran skulde ikke regjere eller føre Herredømme over dem«, og udtalte, »at de af forskellige Aarsager derfor alle vare blevne enige om, at han skulde skaffes af Veien paa den ene eller anden Maade, og at hvosomhelst, der skulde tage Daaden i sin Haand eller udføre den, ham skulde de forsvare og opretholde som dem selv, for det skulde være enhver af dem tilregnet og holdt som gjort af dem selv«²⁾. Som de første Underskrivere af dette Forbund nævnes os, foruden Jarlen af Bothwell, Jarlerne af Huntley og Argyle, Statssekretæren Maitland og Sir James Balfour³⁾, og af disse synes Lethington og især Bothwell derpaa at have været dem, der fortrinsviis dreve Sagen fremad, og som ogsaa, ved at sende Archibald Douglas til England, allerede søgte Hjælpere blandt Darnleys der-værende Fjender, førend disse endnu igjen havde betraadt skotsk Grund. Dette skete i Slutningen af Aaret, da Maria den 24de December 1566, givende efter for næsten hele sin Adels, ogsaa af Elisabeth understøttede Forestillinger,

¹⁾ *And namely to have hangeth the said Sir James.* Dronningens Brev til Erkebiskop Beaton, hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* I, 346.

²⁾ Dette Dokument forsvandt senere, men de ovennævnte Ord, *that he sould he putt of by ane way or uther o s. v.* ere tagne af et større Stykke af Kontrakten, som James Ormiston, der havde læst den hos Bothwell, havde lært udenad og endnu kunde huske ved sin sidste Tilstaaelse den 13de December 1573. Denne findes hos Laing, *History of Scotland.* II, 291—296.

³⁾ *Quha lute me sie ane contract subscrivit be four or fyre hand-writes, quhilk he affirmit to me was the subscription of the erle of Huntlie, Argyll, the secretar Maitland, and Sir James Balfour, and alleaged that mony mae promisit, wha wald assist him gif he were put an.* Lairden af Ormistons anførte Tilstaaelse hos Laing, *History of Scotland.* II, 293.

fuldstændig benaadede Jarlen af Morton, Lord Lindsay og 76 andre Flygtninger¹⁾.

III.

Maria Stuart har selv anbefalet sit Navn til Eftertiden, hun har bedet: »Ayez mémoire de l'ame et de l'honneur de celle, qui a esté vostre royne«, og her møde da nu de tvende Spørgsmaal i Skottlands Historie, der fremfor andre have været saaledes omstridte, at man kan nævne to lange Rækker af Forfattere, der nu snart i et Tidsrum af tre hundrede Aar have besvaret dem paa modsat Maade. Det første Spørgsmaal er dette: Er Maria Stuart af Bothwell bleven indviet i Mordplanen, der skulde udføres imod hendes Ægtefælle? Det andet vil vide, hvorvidt hun allerede aldeles havde kastet sig i Bothwells Arme, førend Darnleys Død gjorde hende til Enke.

Det første Spørgsmaal beroer især paa den Dom, som man fælder over tvende Kilder, nemlig deels over den Samling af Dronningens Skrivelser, som hendes Modstandere lagde hende til Last, og deels over de Forklaringer, som tillægges en Franskmand, Pariseren Nicolas Hubert, der efter sit Fødested almindelig blev kaldet Paris, og som efter at have været i Bothwells og derefter i Lord Seatons Tjeneste, var bleven optagen i Dronningens.

¹⁾ Jarlen af Bedford skriver den 30te December 1566 fra Hallyards i Fife saaledes om de Benaadede: *The Earl of Murray hath done very friendly towards the queen for them; so have I according to your advice. The earls Bothwell and Athol, and all other lords helped therein, or else such pardons could not so soon have been gotted.* Chalmers, *The life of Mary, Queen of Scots.* II, 175. Ikkun Andrew Ker af Faldonside og George Douglas bleve udelukkede af Amnestien, den Første, fordi han havde rettet sin Pistol mod Dronningen selv, den Anden, fordi han havde saaret Rizzio i hendes Nærvarrelse. Lord Ruthven var død i Newcastle den 13de Mai 1566.

Spørgsmaalet er afhængig af, om disse Kilder skulle gjælde for aldeles ægte og uforfalskede Vidnesbyrd.

Faa Dage efter at Opstanden mod Bothwell tilsidst havde revet Maria af hans Hænder, sendte han, efter Modstandernes Forsikkringer, en af sine Tjenere, George Dalglish til Befalingsmanden paa Edinburg-Castle, Sir James Balfour, i hvis Varetægt han havde overladt en ham af Maria skjænket, ikke fuldt en Fod lang, forgyldt Sølvæske, som hun i sin Tid havde faaet til Gave af sin første Ægtefælle, Frants den Anden, og som var kjendelig ved et paa flere Steder, under en Kongekrone, anbragt romersk F¹). I denne Æske fandtes en Samling af Skrivelser og Sonetter i det franske Sprog, stilede af Dronningen til Bothwell. Sir James Balfour holdt vel endnu Edinburg-Castle i Dronningens Navn, men var dog allerede i Forveien hemmeligen bleven vunden af Lairden af Lethington for Oprørets Sag. Han gav altsaa vel Dalglish Æsken, men gav samtidig de forenede Lorder et Vink herom, saa at Dalglish den 20de Juni 1567, da han skulde bringe Æsken til den til Dunbar tyede Bothwell, med den faldt i Jarlen af Mortons Hænder. Saaledes lode vistnok først senere hendes Modstanderes nærmere Forklaringer

¹) Denne forgyldte Æske, hvis Indhold gjorde den til en sand Pandoras Æske for Maria Stuart, opbevares endnu i Skotland efter Tabet af Indholdet, i Hamilton Palace. Den svarer dog ikke aldeles til Beskrivelsen, thi medens Buchanan skriver, at Æsken »overalt» (*undique*) var mærket med et romersk F under en Kongekrone, har den Æske, der nu fremvises, kun paa tvende Steder dette Mærke. Denne Bemærkning er allerede bleven gjort af Henry Bell (*Life of Mary, Queen of Scots*. Edinburgh 1828. II, 294), der tilføier: *Antiquarians, however, have investigated subjects of less curiosity, and have been willing to believe upon far more slender data.*

om denne for Maria Stuart saa fordærlige Opdagelse¹⁾; men allerede en Maaned efter, at den havde fundet Sted, havde dog Throckmorton den 25de Juli 1567 fra Edinburg kunnet skrive til Elisabeth: »For det Tredie mene de at lægge hende til Last Mordet af hendes Husbond, hvorpaa de sige, at de have saa tydelige Beviser, som haves kan, *saavel ved Vidnesbyrd af hendes egen Haandskrift, som de have faaet fat paa*²⁾, som ved andre tilstrækkelige Vidnesbyrd«. Da efter Katastrofen, der imidlertid havde styrtet Bothwell og gjort Maria Stuart til en Fange, Halvbroderen Murray var vendt tilbage fra Frankrig, hvorhen han havde begivet sig, for at oppebie Krisens Udfald, hengaaer der nogen Tid, inden saadanne Aktstykker fra Dronningen igjen omtales, men den 4de December 1567 fremlagde Murray i det skotske Regjeringsraad »hendes foregaaende Breve *skrevne og underskrevne med hendes egen Haand*, og sendte af hende til James Jarl Bothwell, Hovedudførereren af hiint skrækkelige Mord«³⁾. Da fremdeles faa Dage derefter det skotske Parlament traadte sammen, som erklærede Maria Stuart for afsat, skete dette i Henhold til de samme, ligeledes det forelagte Aktstykker, idet Parlamentet den 15de December 1567 erklærede, at »Grunden

¹⁾ Murrays Quitting for at have modtaget Æsken af Morton, udstedt i Edinburg den 16de September 1568, hos Walter Goodall, An examination of the letters said to be written by Mary, Queen of Scots, to James, Earl of Bothwell. Edinburgh 1754. II, 90. Buchanan, Rerum Scoticarum historia. p. 191. Knox, History of the reformation. I, 562.

²⁾ *As well by testimony of her own hand-writing, which they have recovered*, Throckmortons Skrivelse hos Keith. p. 424—27.

³⁾ *Her previe lettres written and subscrivit with her awin hand and sent by hir to James Earl of Bothwell cheife executor of the said horrible murdor*. Goodall, An examination of the letters, said to be written by Mary, Queen of Scots. II, 64.

dertil var Dronningens egen Skyld, forsaavidt det ved *forskjellige hendes foregaaende Breve, skrevne med hendes egen Haand*¹⁾, og sendte af hende til James, forhen Jarl af Bothwell, Hovedudførereren af hiint skrækkelige Mord, saavel førend som efter dets Udførelse, var aldeles vist, at hun havde været forudvidende om og Deeltager i dette. Henved et Aar senere, da Dronning Elisabeth havde sendt Kommissærer til de af hende foreslaaede Konferentser i York og Westminster, for at skulle tilveiebringe en Mægling mellem Maria Stuart, der var undsluppen af sit Fængsel og flygtet til England, og Lorderne af Modpartiet, der i hendes Søns Navn regjerede Skotland, fremlagde Murray ogsaa her den 7de og 8de December 1568 disse fra Skotland medtagne Aktstykker for de engelske Kommissærer. Om disse Breve, der vare skrevne i det franske Sprog, og som af den skotske Regjerings Fuld-mægtige sagdes at være sendte af Dronningen til Bothwell, hedder det udtrykkelig i den officielle engelske Beretning, der efter Konferentsernes Slutning ifølge Elisabeths Befaling skulde give en Oversigt over de Forhandlinger, der havde fundet Sted for hendes Kommissærer: »Originalerne, der udgaves for at være skrevne med Dronningen af Skotlands egen Haand, bleve da ogsaa (den 7de og 8de December 1568) fremlagte og læste, og, efter at være læste, sammenholdte og sammenlignede i *Henseende til Haandskrift og Retskrivning* med flere andre Breve, der for lang Tid siden af den nævnte skotske Dronning ere blevne skrevne og sendte til Hendes Kongelige Majestæt (c: Elisabeth), hvornæst en Erklæring af Jarlen af Morton blev

¹⁾ *Be divers his previe letteris written halelie with her awin hand.*
Goodal. II, 67.

fremlagt og læst angaaende bemeldte Breves Opdagelsesmaade, og kunde ved Jevnforelsen af dem ingen Forskjel findes¹⁾. Forsaavidt alle Brevene og Sonnetterne vare uden Underskrift, uden Angivelse af Tid og Sted, og ikke heller havde nogensomhelst ligefrem Angivelse om, til hvem de vare stiledede, kunde dette netop være en Følge af den forsigtige Hemmelighedsfuldhed, hvori Synden gjerne vil skjule sig. Og ligesom man nu i hine ydre Vidnesbyrd har fundet Sikkerhed nok for hine Aktstykkers Ægthed, saaledes har man ogsaa fundet den samme godtgjort ved deres indre Karakter; thi medens Maria Stuarts Skyld vistnok i og for sig efter dem synes unægtelig, fremtræder den dog alligevel ikke tydeligere, end at nogle af hendes ivrigste Tilhængere, endog fra selve det ved disse Aktstykker givne Standpunkt, have troet at kunne finde den omstridelig; men vilde vel Nogen, naar man overhoved havde indladt sig paa enten at smede hele falske Breve eller at forfalske Dele af ægte, have tilladt, at der efter Forfalskningen endnu kunde blive mindste Tvivl tilbage? Man har i Forbindelse hermed i Almindelighed gjort gjældende, at ligesom det sextende Aarhundrede overhoved, under den hele, dybe Lidenskabelighed, der næredes ved Katholicismens og Protestantismens Verdenskamp, havde en anden Maalestok for politiske Mord end Eftertiden, saaledes var ogsaa Maria

¹⁾ *Of which letters the originals supposed to be written with the queen of Scots own hand, were then also presently produced and perusedd; and being read, were duly conferred and compared for the manner of hand writing and fashion of orthography, with sundry other letters long since heretofore written and sent by the said queen of Scots to the queen's majesty; and next after there was produced and read a declaration of the earl of Morton of the manner of finding the said letters: in the collation whereof no difference could be found.* Goodall. II, 256.

Stuart i denne Henseende kun sin Tids Datter, hvad der til Exempel fremgaaer af den Maade, hvorpaa hun senere, iaden sit Fangenskab i England, modtog Efterretningen om Halvbroderen Murrays Mord ved James Hamilton til Bothwell Haugh¹⁾. For Ægtheden af den her omhandlede Kilde til Maria Stuarts Historie har man ogsaa i den nyere Tid troet at kunne anføre selve den senere Forsvinden af hine originale franske Sonnetter og originale franske Breve, hvilke sidste i det Mindste nu ikkun daarligen erstattes ved de kort Tid efter deres Offenliggjørelse udkomne Overættelser af dem, skotske, latinske eller franske paa anden Haand²⁾. De oprindelige franske Breve og Sonnetter,

¹⁾ Maria skrev herom til hendes Ambassadør i Frankrig, Erkebiskoppen af Glasgow: *Ce que Bothwell Hach a fait a été sans mon commandement; de quoi je lui sais aussi bon gré et meilleur que si j'eusse été du conseil. J'attends les mémoires qui me doivent être envoyez de la recepte de mon douaire pour faire mon estat, où je n'oublierai la pension du dit Bothwell Hach.* Marias Brev af 28de August 1571 hos Labanoff. III, 354. Det maa dog herved erindres, at Maria under sit Fængselsliv stedse mere hævde vænnet sig til at betragte sin Halvbroders Færd med de samme Øine, hvormed denne senere betragtedes af hendes Søn, Kong Jacob, om hvem Camden i et Brev af 22de November 1607 (*Sylloge scriptorum de vita Thuani. Londini 1733. fol. p. 9*) skriver til De Thou: *Rex tamen noster, Buchananus infensissimus, Moravium noxae maxime damnatus, ut maternelae calamitatis fontem et fundum, idque a secretorum eo ævo participantibus edoctus, ut fertur.*

²⁾ I disse deres fremmede Skikkelser findes Brevene, foruden mange andre Steder, nu ogsaa ved Siden af Sonnetterne trykte hos Teulet, *Lettres de Marie Stuart. p. 3—76.* Teulet antager endog, at ligesom de franske Breve, saaledes som vi kjende dem, ere oversatte paa anden Haand efter en af de Oversættelser, hvori de oprindelige franske Breve først udgaves paa Latin og Skotsk, saaledes skal det Samme ogsaa være Tilfældet med Hensyn til den Skikkelse, hvori vi ligeledes nu kun have de franske Sonnetter. Laing, der ligeledes efter Brevene meddeler Sonnetterne som Tillæg til sin *History of Scotland*, forfægter med større Grund (I, 333—359) at disse endnu foreligge i deres ældste Skikkelse.

hvortil hendes Fjender støttede sig, vides nemlig senere først at være gaaede i Arv fra den ene til den anden af Skotlands fire Regenter under Jacob den Sjettes Mindreaarighed, Jarlerne af Murray, Lennox, Mar og Morton, og derefter i Aaret 1582 at have tilhørt en Søn af Lord Patrick Ruthven, William Ruthven, Jarl af Gowrie, ligesom man ogsaa veed, at Maria Stuarts Tilhængere dengang gjerne havde villet have dem fra ham. Men efter at Jarlen af Gowrie havde deeltaget i den Sammensværgelse, hvorved Jacob den Sjette i Aaret 1582 blev overrumplet paa Ruthven Castle, og efterat Jarlen som en Følge heraf var bleven henrettet i Stirling i Aaret 1584, forsvinde hine originale Aktstykker aldeles. Man har da villet finde det utvivlsomt, at de dengang ere faldne i Jacob den Sjettes Hænder, der mere end nogen Anden maatte føle sig kaldet til at tilintetgjøre, hvad der virkelig kunde vise Moderens Skyld.

Om den anden af de Hovedkilder, hvorved der tillægges Maria Stuart Deel i Darnleys Mord, nemlig de af Franskmanden Nicolas Hubert, den 9de og 10de August 1569, i St. Andrews kort førend hans Henrettelse, afgivne Forklaringer, er det her nok i Almindelighed at anføre, at de ligeledes udmærke sig ved en saa naiv Tone og en saa minutøs Detail i de omtalte Biomstændigheder, at man i denne deres dramatiske Karakter allerede har troet at finde en fuldkommen Borgen for deres Paalidelighed og for at de alene kunde hidrøre fra en Person, der havde været i en saadan Livsstilling som Paris.

Fra Maria Stuarts og hendes Tilhængeres Side er imidlertid hine Aktstykkers Beviiskraft aldrig bleven anerkjendt. Endnu have vi Forhøret over George Dalglish, saaledes som dette den 26de Juni 1567 blev afholdt i Jarlerne af Mortons og Atholes, samt i Kirkaldy af Granges

Nærværelse; men lige saa lidet som Sir James Balfour, i hvis Værge Aktstykkerne havde været, nogensinde blev forhørt angaaende dem, end sige konfronteret med Dalglish, lige saa lidet er der i Forhøret over denne nogetsomhelst Spørgsmaal med Hensyn til dem¹). Marias Fjender forklare denne Omstændighed saaledes, at man dengang kun vilde have Beviser imod Bothwell, og helst havde villet indskrænke sig til kun at see Dronningen afsat, og søgt at redde hendes Ære, Skranker, hvorover man senere, ved de politiske Omstændigheders Tvang, men ikkun nødigen, blev tvungen til at sætte sig ud, først i Skotland, og senere ogsaa under Konferentserne i England. Marias Venner, der ogsaa undre sig over, hvorledes Dalglish, der i Edinburg var vel kjendt som en Tjener af Bothwell, havde kunnet nærme sig Slottet, have derimod i hiin Omstændighed fundet et Udgangspunkt for at antage, at da hendes Forfølgere under hendes Fald plyndrede i Holyrood, have de der fundet den lille forgyldte Sølvæske, og da man ogsaa kan have stiftet Bekjendtskab med tidligere Kjærlighedsbreve eller Sonnetter fra hendes Haand, stilede enten til Frants den Anden eller Darnley, er derved mulig den første Tanke om et eller andet Falskneri kommen til Modenhed. At et saadant i alt Fald har fundet Sted, have Dronningens Forsvarere allerede villet udlede deraf, at medens de ifølge Protokollen over det skotske Regjeringsraads Møde den 4de December 1567 nævnes som »skrevne og underskrevne med hendes egen Haand»; omtales de derimod den 15de December 1567 af det skotske Parlament saaledes, som ogsaa vi nu alene kjende

¹) Forhøret over George Dalglish, aftrykt hos Laing, History of Scotland. II, 249—251.

dem, nemlig ikkun som »skrevne heelt med hendes egen Haand«. Mellem disse forskjellige Udtryksmaader har man fundet den haandgribeligste Strid, thi — saaledes har man kommenteret dem — medens det lader sig tænke, at naar den første Udtryksmaade var den mere indskrænkede, og den anden den mere omfattende, kunde, efter Tingenes naturlige Gang, den første derfor gjerne have været fri for Falskhed, maa nu, da det omvendt er Tilfældet, at den anden korrigerer den første ved at formindske samme, et eller andet Falskneri herved vise sig umiskjendelig. Maria Stuart frakjendte ogsaa selv hine Aktstykker Troværdighed. Da Konferentserne i York skulde gaae for sig i Efteraaret 1568, følte Lethington sin skotske Nationalfølelse saaret ved et Optrin, der mindede ham om Fødelandets afhængige Rolle i Edvard den Førstes Dage. Med den Omskiftelighed, der er saa gjennemgaaende karakteristisk for Partistillingerne under Skotlands lidenskabsfulde Reformationstid¹⁾, der Aaret efter Konferentserne ogsaa viser os ham, som en Medskyldig af Bothwell, sat i det Fængsel, hvorfra han befriedes af William Kirkaldy, Lairden af Grange, og som nogle Aar senere lod ham ende sit politiske Liv som Dronningens aabenbare Tilhænger og et Offer for hendes Sag²⁾, havde han ladet sin Hustru Maria

¹⁾ Denne Omskiftelighed i den politiske Karakter er for Maitlands Vedkommende bleven skildret i det i hiin Tid bekjendte Stridskrift: »Chamæleon, written by Mr. George Buchanan against the Laird of Lidington«. Georgii Buchanani opera omnia. Curante Thoma Ruddimanno. Edinburgi 1715. fol. II, 13—18.

²⁾ Nemlig da efter et haardnakket Forsvar af Edinburg-Castle de saakaldte »Castilianere«, der under »den anden Wallace«, William Kirkaldy, Lorden af Grange, vare optraadte for Maria Stuart, tilsidst den 29de Mai 1573 maatte bukke under for Jarlen af Mortons af en engelsk Hjelpestyrke understøttede Beleiring. De valgte da

Fleming, en af de fire Marier, der som Børn havde ledsaget deres lille Dronning til Frankrig, hemmelig afskrive Brevene, som Murray medførte til England, og underhaanden ladet dem Dronningen tilstille¹⁾. Denne udtrykte sig da dengang saaledes i Instruktionerne for hendes Fuldægtige ved Konferentserne: »I det Tilfælde, at de have Skrivelser fra mig, hvilke maatte vække Præsumption imod mig i denne Sag, da skulle I anmode om, at de vigtigste maae fremlægges, og at jeg selv maa faae dem i Øiesyn, og give dem Tilsvær, fordi I skulle forsikre, i mit Navn, at jeg aldrig skrev noget angaaende denne Sag til nogen Dødelig. Og dersom der ere noglesomhelst saadanne Skrivelser, ere de falske, sammensmedede og opfundne af dem selv, alene til min Vanære og Skjændsel, og der ere Forskjellige i Skotland, baade Mænd og Kvinder, der kunne eftergjøre min Haandskrift, og skrive densamme Skrivemaade, som jeg bruger, lige saavel, som jeg selv, og fornemmelig saadanne, som ere i Ledtog med dem²⁾. Under selve Konferentserne vedblev Maria Stuart derpaa gjentagne Gange at forlange, at man skulde lade hende see selve Originalerne af hine Akt-

at overgive sig til Englændernes Anfører. Sir William Drury, og Lairderne af Grange og Lethington sendte Dronning Elisabeth et Bønskrift om at frelse dem. Hun valgte dog at udlevere dem til Jarlen af Morton, men forinden denne lod den ridderlige Kirkaldy hænge, havde Maitland endt sine Dage ved Gift, eller, som Sir James Melvil (*The memoirs of Sir James Melvil of Hal-hill*. p. 122) udtrykte sig, *after the old Roman fashion as was said*.

¹⁾ Laing, *History of Scotland*. I, 145.

²⁾ *And thair ar divers in Scotland, baith man and women, that can counterfeit my handwritting, and write the like manner of writing quhilk I use as weill as myself, and principallie such as are in compaignie with thameselfs*. Labanoff, *Lettres de Marie Stuart*. II, 203.

stykker, som man fremlagde imod hende¹⁾, men altid for-
 gjæves, idet man kun yttrede sig villig hertil under den
 af hende bestandig forkastede Betingelse, at hun forinden
 skulde erklære sig beredt til derefter, som det hører til en
 Anklagets Rolle, at indlade sig paa selve Realiteten af de
 mod hende fremkomne Sigtelser. Til Maria Stuarts oven-
 for anførte Paastand om, at alle hine Aktstykker maatte
 være eftergjorte, har man i Almindelighed føiet, at Efter-
 gjørelse af Andres Skrift i politiske Øiemed baade i Eng-
 land og Skotland var langt fra at være nogen Sjældenhed
 under det sextende Aarhundrede, men netop der overhoved
 betegner en Skyggeside ved selve Reformationskampen²⁾.
 Som den, der lige over for Maria Stuart skulde været den
 egenlige Skyldige, har man endog særlig villet angive Sir
 James Balfour eller Historieskriveren George Buchanan
 eller Lairden af Lethington selv. Om den Sidstnævnte
 fortalte navnlig den berømte Englænder, William Camden,
 i sine Annaler over Dronning Elisabeths Historie, udtryk-
 keligen, at Lethington under Konferentserne i York hem-
 melig havde vedgaaet, at han oftere havde eftergjort Dron-
 ningens Skrift³⁾. Camden var imidlertid paa den Tid, da Kon-
 ferentserne i Oxford fandt Sted, kun en syttenaarig, fattig

¹⁾ Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 263, 273.

²⁾ Whitacker, Mary, Queen of Scots, vindicated. London. 1790. III, 1—54 og 516—543. Til Rækken af de hos Whitacker anførte Ex-
 empler kan man nu ifølge Labanoff (Lettres de Marie Stuart. VI, 396—398) og Tytler (History of Scotland. VIII, 439—451) ogsaa
 føie en af Walsingham foretagen Forfalskning af Maria Stuarts
 Ciffre i den Skrivelse, der blev benyttet som et Hovedmotiv til
 hendes Henrettelse. Jvnfr. dog Mignet, Histoire de Marie Stuart.
 Paris. 1851. II, 347—349.

³⁾ *Et Lidingtonius clam innuisset se sapius reginæ characteres emen-
 titum esse. Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante
 Elizabetha.. p. 143.*

Student ved Magdalen college, og en Søn af Lethington, Sir John Maitland, fandt sig derfor kaldet til at tage til Gjenmæle mod ham. Da Maitland nemlig nogle Aar efter at den første Udgave af Annalerne var udkommen, under et Ophold i Belgien læste i Camdens Værk og deri blandt flere Steder, hvorved han troede at finde Faderens Minde krænket, ogsaa havde stødt paa det ovenomtalte, tilskrev han i denne Anledning Camden, for at afæske ham en Forklaring¹). Men ogsaa den nyere Udgave af Camdens Værk, som denne, ifølge Hearn's Fortale, selv førend sin Død havde forberedt til Pressen, indeholder dog i denne Henseende ingen Forandring eller Rettelse²). Da Jarlen af Morton var den, i hvis Hænder Æsken med hine omstridte Aktstykker først skal være falden ved Tilfangetagelsen af Dalglish, kunde man fremdeles ogsaa tænke paa ham selv som Ophavsmanden til et Falskneri; han har i det Mindste selv aabenbart forskyldt en saadan Mistanke; naar det kun er en Gisning, at Camdens Historieskrivning skulde være paavirket af Jacob den Sjettes Regjering, er det ingen Gisning, at Mortons Gjengivelse af Andres Breve kunde rette

¹) Brevet, der er dateret «Bruxellis 8. Junii 1620» og som har til Overskrift «D. J. Metellanus G. Camdeno», begynder saaledes: *Hisc diebus dum Elizabethæ Annales perlegerem, in loca quædam incidi, in quibus parentis mei mentio non satis honesta facta est; jure facta nullo modo mihi possum persuadere.* Derpaa følge forskellige Citater af Annalerne, deriblandt det ovenfor citerede Sted, hvorpaa Maitland slutter saaledes: *Hæc præcipue sunt loca, de quibus plenius cuperem edoceri, qua demum ratione quave auctoritate impulsus libro vestro ea inserenda censueritis.* Gulielmi Camdeni et illustrium virorum ad G. Camdenum epistolæ. Londini. 1691. 4°. p. 305—306.

²) Gulielmi Camdeni Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha. E codice præclaro Smithiano propria auctoris manu correcto, eruit ediditque Th. Hearnius. 1717.

sig efter politiske Hensyn. Da saaledes Jarlen af Lennox var bleven Regent i Skotland og havde sendt Thomas Buchanan til Danmark for der i hans og Dronning Elisabeths Navn at forfølge deres Sag mod den fra Skotland flygtede Bothwell, var Jarlen af Morton paa samme Tid i en anden politisk Mission reist til England. Buchanan korresponderede fra Danmark baade med den engelske og den skotske Regjering, og havde saaledes fra Kjøbenhavn afsendt tvende Skrivelser, daterede den 19de og den 20de Januar 1571, af hvilke den ene var stilet til Elisabeths berømte Minister, William Cecil, den anden til Regenten, Jarlen af Lennox. Under sit Ophold i London modtog Morton den sidstnævnte Skrivelse, forinden den skulde gaae videre til Skotland, og blev derpaa fra den engelske Regjerings Side anmodet om, at man ogsaa turde gjøre sig bekendt med dens Indhold. Hvorledes han opfyldte denne Anmodning, fortæller han da selv i et Brev til Lennox. »Vi vare ikke til Sinds«, skriver Skotlands Kantsler, »at Indholdet af Brevet skulde blive bekendt, idet vi frygtede, at nogle Ord og Sager, der omtales deri, naar de her kom ud som Nyheder, snarere vilde have hindret, end fremmet vor Sag. Og da man derfor ved Hoffet ønskede at blive bekendt med Brevets Indhold, lode vi forstaae, at vi allerede havde bortsendt Originalen, og afleverede en Kopi, udeladende saadanne Ting, som vi ikke ansaae skikkede til at vises, saaledes som Eders Naade vil lære af den tilsvarende Kopi, som vi ligeledes hermed have sendt Eder; hvilken I maae meddele til saadanne, som Eders Naade ikke finder det hensigtsmæssigt at meddele hele Indholdet af det originale Brev¹⁾.« Og ligesom da nu ogsaa

¹⁾ Goodall. II, 382.

disse Mortons egne Ord kunde afgive en almindelig Støtte for Mistanken mod de Maria tillagte Skrivelser, saaledes har man ogsaa af en anden Ytring af Morton, afgivet umiddelbart førend hans Død, villet udlede, at Bothwell i det Mindste endnu et Par Uger førend Darnleys Død umuligen kunde have været i Besiddelse af nogle saadanne. Det var i Slutningen af Aaret 1580, at Jarlen af Morton, efterat have været den fjerde af Skotlands Regenter siden Dronningens Fald, blev endeligen styrtet. Jacob den Sjette, der nu havde overtaget Regjeringen, lod ogsaa ham tiltale som Deeltager i Faderens Død, og kjendt skyldig af Juryen henrettedes Morton den 2den Juni 1581¹⁾. Da han gik i Døden med en Presbyterianers mørke Energi og en Douglas's ubetvingelige Stolthed, nægtede han dog til det Sidste at have medvirket til Sammensværgelsen mod Darnley's Liv, men vedgik at have kjendt den; han havde tænkt paa at tale om den til Darnley, men, da han troede bag ved Sammensværgelsen at see Dronningens egen Person, vovede han det ikke for sin egen Frelses Skyld, »fordi jeg vidste, at han var saadan et Barn, at der var Intet, der blev sagt ham, som han jo igjen vilde aabenbare for

¹⁾ Med »the Maiden«, eller det samme Dødsinstrument, der senere i Frankrig, hvor man ikke kjendte dette Minde fra den skotske Reformationstid, fik Navn af Guillotinen, og hvis Indførelse i Skotland almindelig bliver tillagt Jarlen af Morton, skjøndt det var endnu ældre end hans Regentskab, som kun gjorde en mere udstrakt Brug deraf. En af Personerne i Walter Scotts »The Abbot« beskriver saaledes dette Instrument, der nu opbevares i Edinburg i det antiquariske Selskabs Museum: *Herod's daughter, who did such execution with her foot and ankle, danced not men's head off more cleanly than this Maiden of Morton. 'Tis an axe, man — an axe — which falls of itself like a sash window, and never gives the headsman the trouble to wield it.*

hende¹⁾. Han havde imidlertid, da han efter den af Dronningen Juleaften 1566 udstedte Amnesti var vendt tilbage fra England i Begyndelsen af Aaret 1567, i Whittingham i East Lothian havt en Sammenkomst med Bothwell og Lethington, der må have fundet Sted omtrent den 20de Januar 1567²⁾. Ved denne Sammenkomst havde Bothwell opfordret dem til at tage Deel i at rydde Kongen af Veien efter Dronningens Ønske; »efterdi, som han sagde, hun dadlede Kongen mere for Davids (Rizzios) Drab end mig«, »efterdi saaledes var Dronningens Sind og hun vilde have det gjort³⁾. «Hertil», sagde da Morton, »var mit Svar, at jeg maatte bede om, at Jarlen Bothwell vilde bringe mig Dronningens Haandskrift om denne Sag som en Sikkerhed — hvis ikke vilde jeg ei blande mig deri — hvilken Sikkerhed han aldrig forskaffede mig⁴⁾. Til denne Tilstaaelse af Jarlen svarer et Brev fra hans Fætter, Archibald Douglas, skrevet i London efter Mortons Død. Douglas, der ved Mortons Fængsling var flygtet til England, beder heri Maria Stuart om hendes Forbøn hos hendes Søn, for at han

¹⁾ *For I knew him to be a bairne of such nature, that there was nothing told him but he would reveill it to hir againe.* Jarlen af Mortons Tilstaaelse hos Laing, History of Scotland. II, 326.

²⁾ Morton var endnu i England den 10de Januar 1567, da han skrev et Taksigelsesbrev til Cecil for hans Beskyttelse, og i et Brev til Cecil fra Drury, dateret Berwick den 23de Januar 1567, hedder det, at Bothwell og Lethington dengang nyligen havde besøgt Morton i Whittingham. Chalmers, The life of Mary, Queen of Scots. II, 227.

³⁾ *Because, as he said, she blamed the king mair of Davids slaughter, than me — because so was the queines mind, and shoe wald have it to be done.* Laing, History of Scotland. II, 324.

⁴⁾ *Unto this my answer was, I desyred the eirle Bothwell to bring me the queinis hand wryt of this matter for a warrand, and then I sould give him ane answer: utherwayes I wald not mell therewith, quhilk warrand he never purchaised unto me.* Jarlen af Mortons Tilstaaelse hos Laing, History of Scotland. II, 324.

maatte vende tilbage til Skotland¹⁾, han minder i denne Anledning om, hvorledes han forhen efter Rizzios Drab i Forening med Morton havde forladt Skotland, men førend denne var bleven amnesteret af Dronningen, og kommer saa ogsaa til at omtale Bothwells og Lethingtons Møde med Morton i Whittingham, hvor ogsaa han, den unge Fætter, dengang havde været tilstede: »Hvad Tale, der førtes mellem dem, vidste jeg, saa sandt Gud skal være min Dommer, slet ikke paa den Tid; men ved deres Afreise blev jeg anmodet af den nævnte Jarl Morton om at ledsage Jarlen Bothwell og Sekretæren til Edinburg og at vende tilbage med et saadant Svar, som de skulde modtage af Eders Majestæt, hvilket, givet mig af de nævnte Personer, saa sandt Gud skal være min Dommer, ikke var noget andet end disse Ord: »Svar Jarlen Morton, at Dronningen ikke vil høre nogen Tale om den Sag, der er foreslaaet ham«; da jeg krævede, at Svaret maatte blive mere forstaaeligt, sagde Sekretær Lethington, at Jarlen vilde forstaae det tilstrækkelig«²⁾. Forudsat, at Bothwell allerede den 20de Januar 1567 havde haft de første af de Skrivelser, der senere tillagdes Maria, hvorfor kunde han da ikke — saaledes har man spurgt — efter Mødet i Whittingham vise disse for Jarlen af Morton? Og saaledes kan man da

¹⁾ Han blev senere Jacob den Sjettes Ambassadør hos Elisabeth. Hans Biografi findes hos Brunton and Haig, *An historical account of the senators of the college of justice*. Edinburgh 1832. p. 125—128.

²⁾ *Which being given to me by the said persons, as God shall be my judge, was no other than these words: "Schaw to the earl of Morton, that the queen will hear no speech of that matter appointed unto him"; when I craift that the answer might be made more sensible, secretary Ledington said, that the earl would sufficiently understand it.* Archibald Douglas's Skrivelse til Maria Stuart, hos Laing, *History of Scotland*. II, 334.

endelig ogsaa med Hensyn til den Grund, der hentes fra de oftomtalte, originale Aktstykkers Forsvinden under Jacob den Sjettes Regjering, med Føie gjøre gjældende, at denne i Virkeligheden ikke er et Beviis for deres Ægthed, men kun bliver til et Argument ved Forudsætningen om den Skyld, der netop skulde bevises. Man kunde fra det modsatte Standpunkt lige saa vel i denne Forsvinden see et Værk af dem, der frygtede for engang at see en eller anden Forfalskning blive aabenbaret. Vi have endnu fire Breve, skrevne i Aaret 1582 fra Sir Robert Bower, Elisabeths Gesandt i Skotland, til Sir Francis Walsingham, den engelske Statssekretær, der vise, med hvor megen Interesse man fra mere end een Side endnu dengang søgte at opnaae eller at bevare hine vigtige Aktstykker¹⁾. Bower havde, i Elisabeths Ærinde, endelig været saa heldig at opdage, at Aktstykkerne dengang vare i Jarlen af Gowries Hænder paa Ruthven-Castle, og forestillede nu gjentagne Gange denne, hvilken værdifuld Gave han ved denne Foræring vilde yde den engelske Dronning, som man havde lovet dem, førend de kom i hans Hænder, og der var bedst skikket til at hævde dem mod alle daarlige Indvendinger²⁾, medens ingen Mand, der levede i Skotland, kunde sikkre dem eller eie dem uden Fare for sin Person. Jar-

¹⁾ Brevene, der ere daterede fra Edinburg den 8de, 12te, 24de November og den 2den December 1582, findes i Udtog trykte hos Robertson, *The History of Scotland during the reign of Queen Mary and of King James VI till his accession to the crown of England. The sixth Edition. Dublin 1772.* II, 431—434.

²⁾ *That these writings may be with secrecy and good order committed to the keeping of her Majesty, that will have them ready whensoever an use shall be for them, and by her Highnesses countenance defend them and the parties from such wrongfull objections as shall be laid against them.* Brevet af 24de November 1582, hos Robertson. II, 433.

len af Gowrie vilde først ikke vedgaae, at han virkelig var i Besiddelse af dem, spurgte dernæst, om Bower maaskee havde faaet sin Efterretning i saa Henseende hos Sønnerne af Jarlen af Morton, erindrede om, at denne Jarl ligesom de andre, foregaaende Regenter aldrig havde været at give dem fra sig, fremhævede, at han selv ikke heller kunde gjøre det uden Indvilligelse ikke blot af Kongen, der ligeledes vidste, at han nu havde dem, men ogsaa af de Adelsmænd, der havde deeltaget i Opstanden mod Maria efter hendes Formæling med Bothwell, og endte til Slutning med at sige, at han, naar han igjen var kommen hjem til sin Eiendom, vilde tage Brevene frem og nøiere overveie, om han turde imødekomme Elisabeths Ønske; hvorpaa han endelig erklærede, at han, efterat have gennemseet hine Aktstykker, nødvendigviis maatte svare Nei¹⁾.

Den anden Hovedkilde, hvorpaa man især bygger Overbeviisningen om Maria Stuarts Andeel i Darnleys Mord, nemlig de af Nicolas Hubert eller Paris afgivne Forklaringer, ville hendes Forsvarere ikke heller tillægge nogen større Troværdighed, end hine hende selv tillagte Aktstykker. Ved Siden af nogle mere mikroskopiske Indvendinger mod deres Indhold, navnlig med Hensyn til Tjenerens Fortrolighed mod Dronningen, som Kritiken finder usandsynlig, kommer ogsaa her Formen, hvorunder disse Forklaringer fremvise sig, i fortrinlig Betragtning. Det var i Aaret 1569, da Paris laa som en Fange i Murrays Slot i St. Andrews, at han afgav sine tvende Forklaringer, af hvilke den første Erklæring fra den 9de August især dreiede sig om Bothwell, og den anden fra den 10de August især

¹⁾ *And he concluded flatly, that after he had found and seen the writings that he might not make delivery of them without the privy of the king.* Brevet hos Robertson. II, 434.

er et Forhør over Dronningens Forhold¹⁾. Da Prioren af Dunfermlin den 15de Oktober 1569 fik sine Instruktioner som Murrays Ambassadør ved Elisabeths Hof, medgaves der ham ogsaa en Kopie af denne Paris's Tilstaaelse om Dronningens Skyld, »for det Tilfælde, at ellers yderligere Beviis skulde fordres«²⁾, og nu har man den i det engelske Rigsarkiv, med Udskrift af Cecils Sekretær: »The second declaration of Paris«. Medens der imidlertid i Tilstaaelserne af Dalgleish, Hay og Hepburn udtrykkelig meldes, for hvilken Autoritet de vare afgivne³⁾, er dette ikke Tilfældet med Paris's, hvorom Originalen i det engelske Rigsarkiv ikkun melder, at den senere er bleven oplæst for Paris og af ham fundet utvivlsom sand i Nærværelse af George Buchanan, John Wood af Tilliedavy og Robert Ramsay⁴⁾. Men da Buchanan og Wood vare Murrays notoriske Agenter, og Ramsay var hans Tjener⁵⁾,

¹⁾ De findes, blandt flere andre Steder, trykte hos Laing, History of Scotland. II, 270—280 og 281—290.

²⁾ *Gif further pruiſ be requirit.* Goodall, II, 84—88.

³⁾ Jvnfr. disse Depositioner hos Laing, History of Scotland. II, 243—259.

⁴⁾ *The copie of this declaration and deposition, markit every leaf with the said Nicolas Howberts own hand, being read again in his presence, he avowed the same, and all parts and clauses thereof, to be undoubtedly true, in presence of Mr. George Buchanan, Maister of St. Leonards College in St. Andrews, Mr. John Wood, Senator of the College of Justice, and Robert Ramsay, writer of this declaration, servant to my Lord Regents Grace.* Chalmers, The life of Mary, Queen of Scots. II, 51.

⁵⁾ Wood havde som Murrays Tilhænger deeltaget i dennes Oprør efter Marias Formæling med Darnley, og ligesom Buchanan var ogsaa han en af Murrays Fuldmægtige ved Konferentserne i England. Han blev dræbt af Lairden af Reres's hævnende Haand, faa Dage efter hans Herres, Regentens Drab. Jvnfr. Samtidens ugunstige Karakteristik af ham hos Brunton og Haig, An historical ac-

synes man endog paa Regentens Side senere ligefrem at have følt, at disse Navne, forsaavidt de ikke af Mangel paa andre vare blevne reent tildigtede, ikke vare bedst skikkede til at skaffe Tilstaaelsens Enkeltheder Indgang. Man har nemlig i det cottonske Bibliothek ogsaa en certificeret Kopi af Paris's anden Forklaring, men certificeret, ikke som Kopierne af de tidligere Dødsdømtes Tilstaaelser af Justitssekretæren (the justice clerk) Sir John Bellenden, men af Alexander Hay, der kun var Sekretær i Regjeringsraadet¹⁾, og i denne Kopi ere de Ord aldeles udeladte, hvorefter Buchanan, Wood og Ramsay havde været tilstede ved Tilstaaelsens Oplæsning for og Vedkjendelse af Paris. Og hertil kommer, at da George Buchanan to Aar efter Paris's Henrettelse udgav sit stærke Angreb paa Maria Stuart for hendes Deel i Darnleys Mord, finder man, at i dette navnkundige Stridsskrift, hvori han ellers ikke forsmaaer noget Argument, der kunde beskjemme Dronningen, har han ikke gjort nogen kjendelig Brug af eller endog blot nævnt en Kilde, der maatte været ham saa vigtig fra hans Standpunkt. Altsaa, saaledes slutter man, har han aldrig kjendt den, og derfor kan han tillige med de tvende Ledsagere, hvorom noget saadant alene meldes,

count of the senators of the college of justice. p. 114—115. Melville siger, at han underhaanden solgte Hertugen af Norfolks Breve til Elisabeth. The Memoires of Sir James Melvil. p. 99.

¹⁾ *Ita est: Alexander, scriba secreti consilii S. D. N. Regis ac notarius publicus.* Laing, History of Scotland. II, 290. Alexander Hay blev i Marts 1564 ved Hjælp af Lethington clerc of the privy council, og fik i Oktober 1579 Posten som clerc register. Sir John Bellenden Lord af Auchinoul var Justice-clerc fra Aaret 1547 indtil hans Død i Aaret 1577. Jvnfr. Brunton og Haig. An historical account of the senators of the college of justice. p. 91—92 og 175—177.

ikke heller have bevidnet en saadan Tilstaaelses Oplæsning for og Bekræftelse af Paris¹⁾.

De Hovedindvendinger, der her ere blevne sammenstillede mod Værdien af den omtalte Kilde, hidrøre især fra en nyere Tids Skarpsindighed. Anderledes, skjønt med det samme Formaal, bestredes den af Maria Stuarts samtidige Venner og tidligere Apologeter. I Modsætning til det haarde eller grusomme Sind, som hine Breve afspeile, fremhævede hendes franske Venner, at hun under sit Ophold i Frankrig ikke havde havt Lyst eller Hjerte til at see Andre lide, eller hvorledes hun paa sin Tilbagereise til Skotland udtrykkelig havde forbudt sin Onkel, Storprioren, at lade nogen af Mandskabet straffe paa den Galei, som førte hende, da hun ikke kunde taale at see det²⁾. Og ligesom man i den noget simple Tone i hine Breve har villet see et Tegn paa, at de snarere hidrørte fra en Mand, end en Kvinde, saaledes skrev ogsaa Brantôme baade i den bekjendte franske Digter Ronsards Navn, der selv forhen i Frankrig havde stilet nogle af sine Poesier til Marie³⁾, og ligeledes for sit eget Vedkommende saaledes med Hensyn til Sonnetterne: »Hun gav sig af med at være Digter og at komponere Vers, hvoraf jeg har seet nogle smukke og meget vel gjorte,

¹⁾ Buckingham, *Memoirs of Mary Stuart, queen of Scotland*. London 1844. I, 396. En Domsakt over Paris mangle vi aldeles.

²⁾ *Jamais en France elle ne fit cruauté, mesme n'a pris plaisir, ny eu le coeur de voir défaire les pauvres criminels par justice, comme beaucoup de Grandes que j'ay connues, et alors qu'elle estoit dans sa galère ne voulut jamais permettre que l'on battit le moins de monde un seul forçat, et en pria le Grand-Prieur son Oncle, et le commanda très-expressément au Comite, ayant une compassion extrême de leur misère, et le coeur luy en faisoit mal.* Brantôme, *Vies des Dames illustres*, i *Oeuvres du Seigneur de Brantôme*. I, 146.

³⁾ Ronsard, *Oeuvres complètes*. Paris 1587. VIII, 19.

og aldeles ikke lignende dem, som man har villet tillægge hende om Forelskelsen i Grev Bothwell; de ere altfor grove og for lidet slebne til at tilhøre hende. Hr. Ronsard var derom aldeles af min Mening, da vi en Dag samtalte herom og læste dem sammen¹⁾. Til John Lesley, Biskoppen af Ross, og Maria Stuarts øvrige Fuldmægtige ved Konferentserne i York sendtes der fra Skotland nogle Erindringer, hvori de hende hengivne Lorder og Abbeder mindede om, hvorledes Adelen, for at opnaae Tilgivelse for de flygtede Lorder, havde tilbudt at skaffe hende en Skilsmissegrund mod Darnley enten for for nært Slægtskab, eller for Utroskab, eller for Høiforræderi, forsaavidt han havde samtykket i, at hun behandledes som en Fange ved Rizzios Drab, »saa at, da hun havde Midler til at blive skilt, og alligevel ikke vilde samtykke deri, maa det betragtes som klart, at Hendes Naade aldrig havde villet samtykke i Mordet²⁾. Tre Aar efter Konferentserne

¹⁾ *Else se mesloit d'estre poete et composer des vers, dont j'en ay veu aucuns des beaux très-bien faits et nullement ressemblans à ceux qu'on lui a mis à sue avoir fait sur l'amour du comte de Boutherville; ils sont trop grossiers et mal polis pour estre sortis d'elle. Mr. de Ronsard estoit bien de mon opinion en cela, ainssi que nous discourrions un jour, et que nous les lisions.* Brantôme, Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme. I, 112. Nu have vi kun faa uomstridte Digte af Marias Haand; nogle af dem findes trykte hos Laing, History of Scotland. II, 217—221, og hos Labanoff. VII, 346. — At de bekjendte Stropher *Adieu plaisant pays de France*, der gaaer igjen i Schillers *Grüsset mir freundlich mein Jugendland*, er en litterær Mystifikation af Journalisten Meunier de Querlon, der først meddeelte dem i sin i Aaret 1765 udgivne »Anthologie», har Philarète Chasles gjort opmærksom paa. Jvnfr. Édouard Fournier, L'esprit dans l'histoire. Recherches et curiosités sur les mots historiques. 2e édit. Paris 1860. p. 119.

²⁾ *So that having the means to be separate, and yet wald not consent thereto, it may be clearly considered, that her grace wald never have consented to the murder.* Goodall. II, 359.

i York lod Biskoppen af Ross sit bekjendte Forsvarsskrift for Maria Stuart udkomme i Lüttich¹⁾, og til hvad han ellers under Konferentserne havde søgt at gjøre gjældende for sin Herskerindes Sag, vovede han nu ikke blot at føie en ligefrem Sigelse mod hendes politiske Modstandere, som dem, der selv havde udøvet Mordet, men ogsaa en bestemt Paastand om, at nogle af de underordnede og dødsdømte Haandlangere ved dette, førend de henrettedes, ved deres Bekjendelser havde fritaget Dronningen for al Skyld: »Vi kan fortælle Eder, at John Hay af Talla, at Powrie, at Dalgleish, og endelig, at Paris, der alle bleve overgivne til Døden for denne Forbrydelse, toge Gud til Vidne, ved deres Dødstid, paa at dette Mord blev udført ved Eders Raad, Opfindelse og Tilskyndelse, som de ogsaa have erkjæret, at de aldrig vidste noget, at Dronningen havde været Deeltager eller vidende derom²⁾. Og vi kan frem-

¹⁾ *A Treatise concerning the defence of the honour of the right high, mightie and noble princesse, Marie, Queene of Scotlande and Dowager of France.* Liège 1571.

²⁾ *Who also declared, that they never knew the Queene to be participant or ware thereof.* Leslie, Defence of the honour of Marie, Queen of Scotland, aftrykt i Andersons Collections. I, 77. At man ikke tog i Betænkning at anvende Tortur mod de underordnede Personer, som man mistænkte for Deeltagelse i Kongemordet, anerkjende Regjeringsraadets Protokoller. Disse have under den 27de Juni 1567 en Befaling om, at William Blacater, James Edmonston, John Blacater og Mynart Fraser, der vare blevne tagne til Fange, skulde blive *put in the irons and tormentis for furthering of the tryall of the veritie.* (Keith, History of the affairs of state and church in Scotland. p. 407). Derimod findes der i den officielle Beretning om de Bekjendelser, som umiddelbart førend deres Henrettelse den 3die Januar 1568 bleve afgivne af John Hay af Talla, af William Powrie og Georg Dalgleish, (Laing, History of Scotland. II, 263—65) ingen Udtalelse angaaende Dronningen, som den af Lesley nævnte, og hvad Paris angaaer, da kjende vi aldeles ikke for hans Vedkommende, saaledes som for de Andres, ved Siden af Forklaringerne i de juridiske Forhør, tillige en umid-

deles fortælle Eder om Guds store Godhed og Sandhedens mægtige Styrke, hvorved — endskjønt I have underfuldt plaget og tumlet, endskjønt I have paa Pinebænken spændt og i Døden sendt saavel Uskyldige som Skyldige, Eders egne Forbundsfæller — Gud dog har gjort saaledes, at som hverken Piinsler eller skjønne Løfter kunde bringe dem til falskeligen at vanære deres Herskerinde, saaledes have de aldeles uden Piinsler villigen rensset hende, og saaledes lagt Byrden paa Eders Nakke og Skuldre, at I aldrig skulle blive istand til at ryste den af.» I Modsætning til de Forklaringer, som Dronningens Fjender tillagde Paris, gjentages for hans Vedkommende denne almindelige Paastand saaledes, at han inden sin Henrettelse navnlig ogsaa skal have kaldt Himlen til Vidne paa, at han aldrig nogensinde havde været Overbringer af saadanne Breve, som dem, hvis Falskhed Lesley forfægtede¹⁾.

Medens der altsaa ikke hersker nogen Strid om Both-

delbart førend Henrettelsen afgivet Bekjendelse for Præsterne. Ikkun i den Bekjendelse, som Lairden James af Ormiston nogle Aar senere i Edingburg-Castle, umiddelbart førend sin Henrettelse, den 13de December 1573 afgav til Præsten John Brand (Laing History of Scotland. II, 291—96), træffer man paa et Sted, der kunde svare til den af Lesley fremsatte Paastand: *Being inquyred, gif ever the quein spake unto him at any tyme, or gif he knew what wes the quenis mynd unto it, ansrit, as I shall ansuer to God, shoe spake never to me nor I to hir of it, nor I know nathing of hir part but as my Lord Bothwell shaw me; for I will not speike bot the trewth for all the gold of the earth.*

¹⁾ *For as for him that ye surmise was the bearer of them, and whome you have executed of late for the said murther, he, at the time of his said execution, tooke it, upon his death, as he should answer before God, that he neuer carried any such letters, nor that the Queene was participant, nor of consayle in the cause. Leslie, Defence of the honour of Marie, Queene of Scotlande, i Andersons Collections, III, 19.*

wells Udaad¹⁾, staae der angaaende Marias Deel i Mordgjerningen ikkun »Tegn imod Tegn«. Vi behøve ikke her at dømme nærmere mellem dem, men maae kun ikke forbigaae, at den nyeste Tid dog har tilvejebragt eet Beviis for, at der virkelig mellem Saadanne, der strax brøde Staven over Maria som en Morderske, fandtes dem, der senere i denne Henseende forandrede deres Dom. Et Exempel er Darnleys egen Moder. Lady Margaret Lennox havde tidligere fattet Tanken om at see sin Søn knyttet til Maria Stuart; hun var, da Maria vendte tilbage fra Frankrig, ved Efterretningen om hendes Ankomst til Edinburg falden paa Knæ af Glæde og havde med opløstede Hænder takket Gud, fordi Dronningen var sluppen forbi Elisabeths Skibe²⁾; hun havde endelig oplevet den Fryd selv at kunne vende tilbage fra England til Skotland, for der at hilse Sønnen med Kongenavn. Da Darnley var bleven myrdet, drev Moderens stærke Følelse hende fremad i en anden Retning, og efter at Maria Stuart var flygtet til England, tilskrev hun under sin Fortvivlelse Elisabeth, for at bede hende om at holde Ret over den Undslupne³⁾, og støttede saaledes selv hine engelske Statsmænd, der strax havde villet have Maria Stuart betragtet som en Krigsfange, i Erindring af den Brug, som hun tidligere havde tilladt sig af det

¹⁾ Ikkun hos Goodall drives den historiske Skepsis saa vidt, at han helliger et heelt Kapitel til ogsaa at godtgjøre Bothwells Uskyldighed, og endnu i et sildigere Skrift har han ifølge Laing (History of Scotland. I, 36) villet gjentage, *that there are people who do not believe, that he, Bothwell, was guilty of that murder.*

²⁾ Chalmers, The life of Mary, Queen of Scots. II, 128.

³⁾ *Darlū enim mater, Comitissa Lenoxie, iam pridem lachrymis op-pleta, suo maritimo nomine apud Elisabetham gravem instituerat querimoniam, utque in iudicium de filii cæde vocaretur, obsecrat.* Camden, Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha. p. 138.

engelske Vaaben, og i Henhold til, at Darnley havde været født som engelsk Undersaat. Svigermoderens Stemning kunde ikke længe blive ubekjendt, og nogle Aar hengik, inden Maria Stuart fra sit Fængsel i Chatsworth den 10de Juli 1570 tilskrev hende saaledes: »Madame, dersom de vrang og falske Beretninger af Fjender, vel kjendte som Forrædere mod Eder, og ikkun altfor meget troede af mig efter Eders Raad¹⁾, ikke havde opægget Eder til den Grad imod min Uskyldighed, og jeg maa sige imod al Godhed, at I ikke alene har fordømt mig uretfærdigen, men hadet mig saaledes, at Eders Ord og Gjerninger have for hele Verden bevidnet et aabenbart Mishag hos Eder imod Eders eget Blod, vilde jeg ikke saa længe have undladt min Pligt med at tilskrive Eder og at forsvare mig mod hine usande Beretninger. Men haabende med Guds Naade og Tiden at faae min Uskyldighed kjendt af Eder, som jeg forlader mig til, at den allerede er det af den største Deel af alle upartiske Personer, tænkte jeg det bedst ikke at foruleilige Eder for en Tid²⁾. Da Lady Lennox havde modtaget det Brev, hvoraf disse Ord ere tagne, tilstillede hun det til sin Mand, som paa denne Tid efter Murrays Død var bleven Regent i Skotland, og i det fortrolige Svar, som Jarlen af Lennox i denne Anledning sendte sin Hustru, yttrede han, at han var overbevist om Marias Skyld ikke blot ved sin egen Kundskab, men ved hendes Haandskrift, Bekjendelsen af Folk, der vare gaaede i Døden, og anden

¹⁾ *Well known for traytors to yow, and alas to muche trusted of me by zour advice.*

²⁾ *But hoping with Goddes grace and tyme to have my innocencie knownen to yow, as I trust it is alreadie to the maist part of all indifferent persons, I thought it best not to trouble your for a time.* Brevet, der er stilet »To my Ladie Lennox, my mother in lawe«, findes hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* III, 78.

useilbar Erfaring¹⁾. Jarlen, der vistnok kjendte Marias Haandskrift, sigter ogsaa her til Sølvæskens omstridte Aktstykker. Han vedbliver saaledes: »Det vil være en lang Tid, som er nødvendig til at bringe saa notorisk en Sag i Forglemmelse, til at gjøre Sort til Hvidt, eller vise Uskyldighed der, hvor det Modsatte er saa vel bekjendt. De meest Upartiske, derpaa forlader jeg mig, tvivle ikke om Retten af Eders og af min Sag, og af den retfærdige Anledning til vor Ugunst. Hendes rigtige Pligt mod Eder og mig, som de deri interesserede Parter, vilde være en sand Bekjendelse og hendes uskrømtede Anger over hiin sørgelige Gjerning, lige saa styg for hende at tale om, som sørgelig for os at tænke paa. Gud er retfærdig og vil ikke i Længden lade sig bedrage; men som han har aabenbaret Sandheden, saaledes vil han straffe Uretten.» Da Jarlen af Lennox imidlertid under den fortsatte Partikamp var bleven dræbt ligesom Murray, og da Lady Lennox nogle Aar senere havde fulgt ham i Graven, træffe vi i et Brev fra den fangne Dronning, dateret Sheffield den 2den Mai 1578, og stilet til hendes Ambassadør i Paris, Erkebiskoppen af Glasgow, den bestemteste Forsikkring om Svigermoderens Anerkjendelse af hendes »Uskyldighed»: »Fru Grevinde Lennox, min Svigermoder«, saaledes hedder det i dette Brev, »er død for en Maaned siden. Denne gode Dame havde, Gud være lovet, givet mig god Opreisning

¹⁾ *What can I say but that I do not marvel to see hir writ the best she can for hirself, to seame to purge hir af that, quhairof many besyde me are certainly persuadit of the contrary, and I not only assurit by my awin knowlege, but by her handwrit, the confessions of men gone to the death, and uther infallibel experience.* Hos Robertson, History of Scotland during the reign of Queen Mary and of King James VI till his accession to the crown of England. II, 418.

siden vi i fem sex Aar have staaet i Brevvexling, og har ved Breve, skrevne med hendes egen Haand, som jeg opbevarer, tilstaaet mig den Uret, som hun havde gjort mig ved sine uretfærdige Forfølgelser, anstillede, som hun har ladet mig forstaae, med hendes Samtykke, fordi hun har været slet underrettet¹⁾. Med dette Brev stemme aldeles nogle Ord i en Beretning til Elisabeth af 16de April 1583, afgivet af Greven af Shrewsbury og Regjeringsraadets Sekretær (clerc) Robert Beal, der i den engelske Dronnings Navn vare blevne skikkede til Maria i hendes Fængsel. Blandt andre Yttringer af hende nævne de ogsaa denne: »Ikke desto mindre tvivler jeg ikke om, at min Uskyld allerede er bekjendt for alle Fyrster i Kristenheden. Ogsaa forlader jeg mig til, at mange Andre, der i Begyndelsen tænkte haardt om mig, nu ere blevne stillede tilfreds, som til Exempel min Svigermoder førend hendes Død, hvorpaa jeg har Breve og Tegn²⁾. Med disse Ord pegede hun paa en lille Diamantsring paa hendes Finger, der kunde vise, at Lady Lennox havde anerkjendt, at hun var bleven skuffet, og at Maria var uskyldig i sin Mands Død. Marias Brev til Erkebiskoppen af Glasgow, der allerede længe har været kjendt, og hendes Yttring til Shrewsbury og Beal, som først den nyere Tid har fremdraget, ere som et selvskrevet Vidnesbyrd blevne frakjendte Troværdighed af de Forfattere, der overhoved ere mest tilbøielige

¹⁾ *Et m'a avoué par lettres, écrites de sa main, que je garde, le tort qu'elle m'avoit fait en ses injustes poursuites dressées, comme elle me l'a fait entendre; par son consentement, pour avoir été mal informée.* Labanoff, Lettres, de Marie Stuart. V, 31.

²⁾ *As one declaring.* Shrewsburys og Beals Beretning til Elisabeth, hos Raumer, Die Königin Elisabeth und Maria Stuart. S. 332.

til i hende kun at see den løgnagtige Bedragerske¹⁾. Men i den nyeste Tid er et Beviis kommet for Lyset, der i det Mindste i denne Henseende retfærdiggjør Dronningen. Det er et Brev til Maria fra Grevinde Lennox, som er blevet fundet i det engelske Rigsarkiv. Det er skrevet fra Hackney den 6te November 1575. Brevet dreier sig især om deres fælleds Omsorg for »vor søde og uforlignelige Juveel i Skotland«, Darnleys og Marias Søn, den lille Kong Jacob den Sjette, og om deres fælleds Bekymring for, at »den slemme Regent (Jarlen af Morton) skulde faae Magt til at gjøre Ondt mod hans Person«; det tolker den varmeste Deeltagelse for Dronningen og underskrives »Eders Majestæts meest ydmyge og elskende Moder og Tante Margareta Lennox«. »Jeg bønfalder Eders Majestæt«, saaledes skriver Darnleys Moder, »frygt ikke, men hav Tro til Gud, at Alt skal blive godt: Troløsheden af Eders Forrædere er kjendt bedre end forhen«²⁾. Det er den Myrdedes Moder, der skriver saaledes.

IV.

Forskjelligt fra Spørgsmaalet om Maria Stuarts Andeel i Darnleys Mord, skjønt ofte sammenblandet dermed, er det Spørgsmaal, der vilde vide, om hun allerede førend Darnleys Død aldeles havde overgivet sig i Bothwells Arme.

For dette Spørgsmaals bekræftende Besvarelse taler i

¹⁾ Af Laing, History of Scotland. II, 176, og af Raumer, Die Königin Elisabeth und Maria Stuart. S. 335.

²⁾ *I beseech your Majesty, fear not, but trust in God thatt all shall be well; the treachery of your traitors is known better than before.* Teulet, Lettres de Marie Stuart. p. 248. Teulet har aftrykt Brevet efter Miss Agnes Stricklands Skrift: *Lives of the Queens of Scotland* (London. 1852—59.), hvis femte Bind er ledsaget af et Facsimile af denne mærkelige Skrivelse.

høi Grad Marias hele Holdning lige over for Bothwells Færd efter Darnleys Død. Uden denne Forudsætning er det vanskeligt at forstaae, hvorledes hun saa kort Tid efter Darnleys Død kunde bestemme sig til at ægte den, der nylig var bleven sigtet for at være hans Morder.

De positive Vidnesbyrd have derimod ogsaa her i og for sig mindre Betydning. I Forening med de kirkelige og politiske Lidenskaber, der villig troede alt Slet om en farlig Fjende, komme vistnok ogsaa de for saavidt i Betragtning, som de forklare, hvorfor Samtidens herskende Dom i Skotland og England saa hurtig blev enig om et Punkt, der har været saa længe omstridt i Eftertiden. Men i og for sig ere disse Vidnesbyrd om Maria Stuarts tidligere Forbindelse med Bothwell kun af en saadan Natur, at de, hvis hendes Ægteskab med ham ikke senere var paafulgt, snarere kunde friste til ogsaa i denne Henseende kun i Maria at see et Offer for saadanne løse Rygter, der saa gjerne hjemsege den Høitstaaende.

I den første Række møde ogsaa her hine ommeldte Aktstykker. Ligesom Paris's Forhør i Almindelighed vidner om den ualmindelige Fortrolighed, der allerede førend Darnleys Død havde udviklet sig [mellem Dronningen¹⁾

¹⁾ *Item interrogé du premier pryveauté qu'il a cogneu estre entre la Royne et Monsr. de Boduel? Respond que c'estoyt alors que ledit Sieur de Boduel conduysoit la Royne vers Glasgou, quand elle alloyt quérir le Roy. A Calander après souper assez tard, Lady Reress vint à la chambre de Monsr. de Boduel, et voyt le dict Paris là, et demande: «Que faict ce Paris icy?» «C'est tout ung, ce dit-il; Paris ne dyra chose que je luy deffend de dire». Et lù-dessus elle l'amène à la chambre de la Royne. — Interrogé, s'il scavoit aucune privauté entre la Royne et Monsr. de Boduel durant le temps que le Roy gysoit à Kirkasild? Respond, que Monsr. de Boduel lui avoyt dict que, toutes les nuytz, Jehan Hepbron feroyt le guet sobz les galleries à Sainte-Croix, ce pendant que*

og Bothwell, der derhos strengt havde forbudt Paris at tale Noget til hende om hans Forhold til hans Hustru, saaledes siger Maria Stuart selv ligefrem i den niende af de franske Sonnetter, der tillægges hende:

Pour lui aussi je jette mainte larme,
Premier quand il se fist de ce corps possesseur,
Duquel alors il n'avoit pas le coeur.
Puis il me donna un autre dur alarme,
Quand il versa de son sang mainte dragme,
Dont de grief il me vint lesser douleur,
Qui m'en pensa oster la vie, et frayeur
De perdre, las! le seul rempart qui m'arme.
Pour luy depuis j'ay meprisé l'honneur,
Ce qui nous peult seul pourvoir de bonheur,
Pour lui j'ay hazardé grandeur et conscience,
Pour lui tous mes parens j'ay quitté et amis,
Et tous autres respectz sont à part mis;
Brief, de vous seul je cherche l'alliance¹⁾.

Medens fra Maria Stuarts Forsvareres Side de tre første af disse berømte Linier ere blevne fortolkede saaledes, at Falsknerne her af Mangel paa Opmærksomhed ere komne til selv at røbe et historisk Faktum, nemlig at Dronningens Tilbøielighed for Bothwell yttrede sig, efter at han havde voldført hende til Dunbar Castle²⁾, og at de tvende følgende Linier maae forstaaes om et eller andet skjult Faktum, der ikke er blevet os bekjendt, fremsættes det derimod fra hendes Angriberes Side som en utvivlsom Paastand, at der herved ene og alene kan være sigtet til

Lady Reress yroit bien tard le querir pour l'amener à la chambre de la Royné; lui déffendant, assavoyr à Paris, sur la vie, de ne dire que sa femme estoit avecques luy. Forhøret over Paris, den 10de August 1569, hos Laing, History of Scotland. II, S. 284, 288.

¹⁾ Sonnetterne hos Laing, History of Scotland. II, 230. Aftrykket hos Teulet, Lettres de Marie Stuart. p. 73, stemmer ikke aldeles nøiagtigt.

²⁾ Mary, Queen of Scots, vindicated by John Whitacker. London 1790. III, 78, 83, 105.

den Maade, hvorpaa Bothwell den 8de Oktober var bleven saaret af John Elliot foran Hermitage-Castle, og til Dronningens heftige Feber efter hendes Besøg hos ham og hendes Tilbageridt til Jedburg, og at man saaledes paa denne Maade i de hende tillagte Sonnetter af hendes egen Haand har en Tilstaaelse om, at hun allerede førend hiin Begivenhed, længe inden Darnleys Død, aldeles havde hengivet sig til Bothwell.

Naar og hvorledes dette egenlig var gaaet for sig, paatog den Forfatter sig at fortælle Verden, som Marias Samtidige, hendes Landsmænd eller Fremmede, gjerne anerkjendte som den meest begavede i Skotland. Georg Buchanan skrev sin Fortolkning af de Breve og Sonnetter, der tillagdes Maria Stuart, og hans Skildring modtog et saadant Præg af hans energiske og opvakte Aand, at den endnu efter tre Aarhundreders Forløb bevarer sin Virkning. Buchanans berømte Flyveskrift ligger endnu til Grund for den almindelige Fremstilling af Maria Stuarts Forhold til Bothwell, hvad enten det bliver benyttet paa første Haand eller ikke.

For overhoved at vurdere Buchanans Skrift, maa dog det Standpunkt ei lades ude af Betragtningen, hvorpaa dets Forfatter dengang var stillet, og hvorfra han ei kunde bortsee. Født i Aaret 1506 i Kilcarne i Grevskabet Lennox, af en gammel Slægt, men af fattige Forældre, var han af en Onkel, der tidlig havde lagt Mærke til hans store Gaver, som ung Menneske i Aaret 1522 bleven sendt til Universitetet i Paris. Onkelens Død og hans Armod tvang ham et Par Aar efter til at opgive sine Studeringer her, hvorpaa han lod sig hverve som Soldat blandt de Hjelpetropper, som Kong Frants den Første af Frankrig dengang oversendte til Skotland.

En Nattemarsch gjennem dyb Snee kastede ham snart paa et langvarigt Sygeleie og drev ham atter tilbage til Bøgerne. Ved Universitetet i St. Andrews blev han en af John Majors Tilhørere; naar det femtende Aarhundredes Koncilier have paastaet, at Paven vel modtog sin Magt fra Gud, men i Nødstilfælde kunde berøves samme af Kirken, saa lærte Buchanans berømte Landsmand i det sextende, at der ligeledes vistnok tilkom Kongerne en fra Fader til Søn nedarvet Magt, men at ogsaa i den verdslige Sfære Grundmyndigheden fandtes hos Samfundet, saa at ogsaa en Folket skadelig Konge, der viste sig uforbøderlig, igjen kunde afsættes af det. Følgende Major til Paris blev Buchanan her i tre Aar Professor ved Kollegiet Saint-Barbe, indtil en ung skotsk Adelsmand, Jarlen af Cassilis, Gilbert Kennedys Forkjærlighed for ham bevægede ham til i fem Aar at ledsage Jarlen som en Slags Hovmester, og denne Stilling skaffede ham da efter Jarlens Hjemkomst til Skotland i Aaret 1534 atter her et lignende Kald; Kong Jacob den Femte valgte ham til Lærer for sin naturlige Søn, Lord James Stuart, den senere saa berømte Jarl af Murray. Allerede paa denne Tid lagde sig Buchanans Tilbøielighed for Protestantismens Tankegang for Dagen ved det Digt, som han dengang udgav mod Franciskanermunkene, kaldet *Somnium*, hvori han lader den hellige Franciscus aabenbare sig for ham i en Drøm, og opfordre ham til et indtræde i hans Orden, hvorimod Buchanan da anfører sine Grunde. Kong Jacob den Femte, der dengang var misfornøiet med Franciskanerne, opfordrede ham til at gaae videre imod dem, og Buchanan skrev nu sin *Franciscanus*, men saa nu ikke blot Munkene, men hele Kirken at falde over sig. Anklaget for Kjættereri, især forfulgt

af Kardinal David Beaton, og opgivet af Jacob den Femte, blev han i Aaret 1539 kastet i Fængsel, hvorfra det dog lykkedes ham at undflye og over England igjen at naae til Paris. Men da han her igjen havde truffet sin Dødsfjende, Kardinal Beaton, som skotsk Gesandt i Frankrig, fandt han det raadeligst at drage videre lige til Bourdeaux, hvor han i tre Aar levede som Lærer ved det af den lærde Portugiser Andreas Govea (Goveanus) her ledede Collegium Guyenne. Det var her, at han i Overeensstemmelse med Kollegiets Regler, som til hvert Aar forlangte nye dramatiske Forestillinger, forfattede et Par, om hans Digteraand vidnende, latinske Tragoedier og oversatte et Par af Euripides's græske, ligesom det var her, at han greb Leiligheden til at feire Keiser Carl den Femtes Gjennemreise i et Digt, som denne naadigen modtog. Men ogsaa herhen forfulgtes han af Kardinal Beaton; Kardinalen skrev til Erkebiskoppen af Bourdeaux, at Buchanan var en Kjætter, som var flygtet fra en retfærdig Straf i sit Fødeland, og hans Venner havde Vanskelighed nok ved at standse Forfølgelsen. Det var først Pesten, der i Aaret 1543 drev ham fra Bourdeaux, og som har bevirket, at den berømte Montaigne i sine Essays kan omtale, hvorledes han i sin Ungdom paa sin Families Godser ogsaa havde haft Buchanan til en af sine Huuslærere. Buchanans Ven og Velynder, Andreas Govea var imidlertid af Kong Johan den Tredie bleven kaldet tilbage til sit Fødeland, for at forestaae Ledelsen af det nylig stiftede Universitet i Coimbra, og i Aaret 1547 efterfulgte Buchanan en Opfordring af Govea til ikke blot selv at komme, men fra Frankrig ogsaa at medføre en Koloni af Lærere til Portugal, der paa en Tid, hvor ellers næsten hele Europa var indviklet i udvortes eller indvortes Krig, eller

stod i Færd med at indvikles deri, syntes Buchanan, som han udtrykker sig i sin Autobiografi, at være den Krog af Verden, hvor det var sandsynligt, at han vilde kunne finde Ro. Men efter en kort Lykke vaagnede efter hans Beskytters Død i Aaret 1548 atter Kirkens Forfølgelse, idet man nu til de ældre Anker om Digtet Franciscanus foiede nye for hans Overtrædelser af Fasten og hans Yttringer til Fordeel for de Reformeertes Lære. Buchanan tilbragte halvandet Aar i Inquisitionens Fængsel, og blev senere holdt indelukket i et Munkekloster, for der bedre at oplæres i den romerske Kirkes Principer; det var her, han begyndte paa sin berømte latinske Oversættelse af Psalmerne. Da han i Aaret 1551 var kommen paa fri Fod, søgte Kong Johan den Tredie endnu at beholde ham i sin Tjeneste; men, uden at vente paa Tilladelse, greb Buchanan den Leilighed, som et til England bestemt, og til Lissabon indløbet, cretensisk Skib tilbød ham til at komme bort. Fra England gik han strax atter til Frankrig, hvor nogen Tid derefter Marschal Brissac, da han stod med en fransk Hær i Piemont, kaldte ham til sig som Hovmester for sin Søn. Efter at have tilbragt en Række af Aar i denne Stilling, snart i Italien og snart i Frankrig, og blandt andet skrevet et Digt i Anledning af Maria Stuarts Formæling med Dauphinen, hvortil hans forrige Discipel Murray var kommen over til Paris som en af det skotske Parlaments Kommissærer, vendte Buchanan endelig hjem til sit Fædreland i Aaret 1560, dengang da Katholicismen her væsenlig blev overvundet, og Murray var kommen i Spidsen for Styrelsen. Buchanan, der nu blev Rektor for Leonard-College ved Universitetet i St. Andrews, viste sig, under den følgende Kamp, ikke mindre som en ivrig Ven af Protestantismen, end som den hengivneste Tilhæn-

ger af Murray; skjønt kun en Lægmand, blev han udnævnt til Ordfører for det skotske Kirkemøde i Aaret 1567, og i det følgende Aar lod Murray ham, efter Maria Stuarts Flugt til Elisabeth, følge til England som en af de skotske Tilforordnede ved Konferentserne i Oxford og Westminster, en Leilighed, som han da ogsaa benyttede til at hellige nogle Vers til Dronning Elisabeth¹⁾.

Saaledes var Georg Buchanan stillet, og saaledes var han bleven forberedt til det anonyme Skrift imod Dronningen, der efter Murrays Mord, det haardeste Slag for ham, der havde elsket ham som sit eget Liv²⁾, trykt i London og stilet til Elisabeth, udkom fra hans Haand i Slutningen af Aaret 1571 — det første og det farligste af alle de Skrifter, der have angrebet Maria Stuarts Navn³⁾.

Buchanan fortæller heri, hvorledes Dronningen, da hun i Juni 1569 paa Edinburg-Castle var nedkommen med sin Søn, senere gjorde en Udflugt fra Edinburg og, ved hendes Tilbagekomst dertil i September Maaned, i nogle Dage ikke havde taget Ophold i Holyrood-Palladset, men i Stedet derfor, efter de skotske Monarkers hyppige Skik⁴⁾,

¹⁾ Biographia Britannica, London. 1778—93. fol. II. 682—688. David Irving, Memoirs of the life and writings of George Buchanan. Edinburgh. 1817.

²⁾ Mackenzie, Lives and characters of the most eminent writers of the Scottish nation. Edinburgh. 1708—22. fol. III. 1671.

³⁾ De Maria Stuarta Regina, totaque ejus contra Regem conjuratione, foedo cum Bothuellio adulterio, nefaria in maritum crudelitate et rabie, horrendo insuper et deterrimo ejusdem parricidio plena et tragica plane historia. Lond. 1571, 8°.

⁴⁾ Da saaledes Maria Stuart, efter at være flygtet fra Holyrood i Anledning af Rizzios Mord, seirrig var vendt tilbage til Edinburg, vilde hun ikke strax igjen boe i Slottet, men boede i Førstningen i *My Lord Home's lodging, callit the auld bishope of Dunkell his lodging* (Diurnal of Occurrents p. 94). Nogle Dage senere flyttede hun til en Gaard paa Høien til the Castle, hvor hendes Moder, Dronning Regentinden, tidligere havde boet.

først boede i en privat Bolig, og derefter i det saakaldte »Chekker-house« (the Court of the Exchequer) i Edinburg, medens Bothwell opholdt sig i Nærheden hos sin Tilhænger, den ogsaa som Historiker bekjendte David Chalmers af Ormond. Ikke uden nogen slibrig Haan, der just ikke passer sig bedst for hans Histories »tragiske« Karakter, men med en veltalende Stil, og i det flydende Latin, hvormed hiin Tid søgte at kappes med Oldtiden, fremstiller Buchanan nu omstændelig nok, hvorledes Bothwell her skal have overrumplet Dronningen om Natten, men hvorledes den Vold, hvorover ogsaa Buchanan siger, at hun senere klagede, dog kun i Virkeligheden maatte gjælde for Skræmt, efterdi hun selv derpaa unødt ved en af sine Hofdamer, Lady Reres, en Nat pludselig lod Bothwell kalde til sig, i hvilken Henseende han navnlig paaberaaber sig den af Georg Dalglesch, Bothwells Kammertjener, kort førend hans Henrettelse afgivne Erklæring, »en Tilstaaelse, som opbevares i Akterne«¹⁾. Paa

²⁾ *Ubi vero Edinburgum rediit, non in suum palatium, sed in privatam, in proximo Ioannis Balfurii, domum divertit. Illinc in alias aedes commigravit, ubi conventus anniversarius, quem Scaccarium vocant, tum habebatur. Hæ enim aedes erant laxiores, et hortorum aderat amoenitas, et juxta hortos pene solitudo. Sed erat et aliud, quod omnibus his magis invitaret. Habitabat in propinquo David Camerius, Bothuelii cliens: cuius posticum erat hortis ædium Reginae propinquum. Per id posticum Bothuelius, quotiens libitum erat, conmeabat. Cetera quis nescit? Nam et rem ipsam Regina, cum multis aliis, tum Proregi et matri ejus est confessa, sed culpam in Reresiam, profligatæ pudicitie mulierem, conferebat, quæ inter pellices Bothuelii fuerat, ac tum in intimis Reginae ministris erat. Ab hac, quæ ætate inclinata a meretricio quæstu ad lenocinium se contulerat, Regina, ut ipsa dicebat, prodita est. Nam Bothuelius per hortum in cubiculum Reginae introductus, eam invitam vi compressit. Sed quam invitam Reresia prodiderit, tempus veritatis parens ostendit. Nam post paucos dies, Regina vim vi, ut reor, ulcisci cupiens destinat Reresiam, quæ et ipsa vires hominis antea erat experta, quæ eum ad se captivum adduceret. Regina una cum Margareta*

Grund af denne Fremstilling finder han da den Interesse kun altfor forklarlig, der i den følgende Maaned førte Dronningen fra Jedburg til Besøget hos den saarede Jarl, og paa denne Maade var overhoved, ifølge ham, Forholdet mellem Bothwell og Dronningen allerede tydeligen afgjort inden Darnleys Død, efter hvilken Buchanan ligeledes vil øine et klart Vidnesbyrd om hiint Forholds fremdeles altfor fortrolige Væsen i den Omstændighed, at da Dronningen en Uge senere forlod Edinburg med sit Hof for at gjøre et Besøg hos Lord George Seton paa Seton, lod Bothwell sig under Opholdet paa dette Slot nøie med et meget lille Værelse, men som laa i Nærheden af Dronningens¹⁾.

Sir James Melvill har i Almindelighed bemærket om Buchanan, at skjønt han var en religiøs Mand, var han dog paa sine gamle Dage bleven for tilbøielig til at lade

Caruodia, omnium secretorum conscia, eam e zona suspensam, per maceriem, in hortum propinquum demittunt. Sed numquam in re militari omnia sic provideri possunt, ut non aliquid incommodi interveniat. Ecce zona repente frangitur. Reresia, mulier et ætate et corpore gravis, cum magno strepitu cadit. Sed veterana miles, nihil tenebris, nihil altitudine maceræ, nihil inexpectato casu perterrita, ad Bothuelii cubiculum penetrat; foribus reclusis, hominem e lecto, e complexu conjugis, senisomnum, seminudum, adduxit ad Reginam. Hunc rerum gestarum ordinem, non modo maxima pars eorum, qui cum Regina erant, sunt fassi, sed et Georgius Dalglesius, Bothuelii cubicularius, paulo ante quam poenas luit, denarravit, quæ ejus confessio in actis continetur. De Maria Stuarta. p. 6—7. Kunde det dog ikke været en simpel Overgivenhed af den ungdommelige Dronning, der her af hendes Omgivelser senere er bleven mistydet som en forbryderisk Sendelse? I den Forklaring, som blev afgivet af Darnleys Kammertjener, Thomas Nelson, da han efter Kongens Død blev taget i Forhør (Laing, History of Scotland. II. 266—68), forekommer i det mindste denne Yttring om Dronningen, for upon the nyt sche usit with the lady Rereis to ga furth to the garding, and ther to sing and use pastyme.

¹⁾ *Ad Setonum cum paucis, nec iis adeo moestis comitibus advolat. Ibi Bothuelius, quanquam summa, qua tum erat in aula gratia, et*

sig lede af sine Omgivelser, saa at han skrev og talte, efter hvad disse sagde ham, at han gjerne fulgte den offentlige og populære Menings Strømninger, og ikke heller var fri for Forfølgelseslyst mod dem, der havde krænket ham¹⁾. Og afgjort synes det, at navnlig Buchanans Angreb paa Maria Stuart kun kan betragtes og nødvendigviis maa bedømmes som et Partiskrift. Et Par Exempler herpaa maae være tilstrækkelige. Efter at have omtalt, hvorledes Bothwell blev saaret af Elliot og svævede i Livsfare i Hermitage-Castle, vedbliver han saaledes: »Da dette blev meldt Dronningen til Borthwick, fløi hun som en Rasende trods den haarde Vinter i store Dagsreiser først til Melrose og saa til Jedburg²⁾»; Enhver, der læser denne Skildring, maatte, naar han ei vidste bedre, faae den Forestilling, at Dronnin-

majorum nobilitas et honores postulare viderentur, ut splendidissime, secundum Reginam, acciperetur, tamen proximum culinae cubiculum ei datur, neque tamen omnino incommodum ad luctus minuendos; erat enim Reginae cubiculum subjectum, et si quid repentini doloris accidisset, scale erant angustae quidem illae, sed quae aditum tamen Bothuelio ad eam consolandam praeberent. De Maria Stuarta. p. 24. Dronningen blev den 16. Februar 1567 paa sit Besøg til Seton ikke, som Buchanan her siger, ledsaget af nogle Faa, men af et anseligt Følge, hvoriblandt Jarlerne af Argyle, Huntley, Bothwell, Arbroath, Erkebiskoppen af St. Andrews, Lorderne Fleming og Levingston og Sekretær Maitland. Chalmers, The life of Mary, Queen of Scots. I, 208.

¹⁾ *Pleasing in conversation, rehearsing at all occasions moralities short and instructive, whereof he had abundance, inventing where he wanted. He was also religious, but was very easily abused, and so facile, that he was led by every company that he haunted, which made him factious in his old days, for he spoke and wrote as those, who were about him, informed him; for he was become careless, following in many things the vulgar opinion; for he was naturally popular, and extreamly revengeful against any man, who had offended him, which was his greatest fault.* The Memoirs of Sir James Melvil. p. 125.

²⁾ *Id ubi Borthuicum ad Reginam delatum est, magnis itineribus, asperam tum hyeme, primum Melrosiam, inde Jedburgum, velut insana, pervolat.* De Maria Stuarta. p. 8.

gen midt om Vinteren var ilet sporenstregs fra Borthwick til Hermitage-Castle, skjønt det er beviisligt, at hun paa sin Omreise i Oktober Maaned allerede befandt sig i Nærheden af dette, da Bothwell blev saaret, og først noget senere fra Jedburg red over for at besøge ham. Buchanan lader ligeledes den Sygdom, hvoraf Darnley under et Ophold i Glasgow blev angrebet i Slutningen af Aaret 1566, og som viste sig ved, at blaaagtige Pletter slog ud paa hele Legemet, være en Følge af en af Dronningen anstillet Forgiftning¹⁾, medens det dog er en Kjendsgjerning, at hans Sygdom bestod i Smaakopperne, som dengang graserede i Glasgow²⁾. Forsaaavdt Buchanan som Støtte for sin Fremstilling om Oprindelsen til det af ham Dronningen saa tidlig tilskrevne Forhold navnlig har paaberaabt sig en af Georg Dalglesch afgiven Forklaring eller Tilstaaelse, fortjener det ogsaa at tilføies, at hverken i det Forhør over Dalglesch, som blev afholdt over ham den 26de Juni 1567, eller i den Bekjendelse, som han afgav umiddelbart førend sin Henrettelse den 3die Januar 1568, saaledes som vi nu have dem for os, indeholdes det mindste Spor til en saadan Sigtelse imod Dronningen³⁾. Intet Under altsaa, at Maria Stuart under sit Fangenskab i England kun omtalte Buchanans lille Bog som et afskyeligt Skamskrift⁴⁾, og betragtede det som den bittreste Krænkelse, at den skotske Regjering netop vilde vælge denne Mand til Hovmester for

¹⁾ *Cujus fraudis indices liventes pustulae, quum Glascuam venisset, toto corpore eruperunt.* De Maria Stuarta. p. 13.

²⁾ Chalmers, The History of Mary, Queen of Scots. II, 104.

³⁾ Laing, History of Scotland. II, 249—251. 264—265.

⁴⁾ Hun sagde, at det Værste, hvad der var muligt, allerede var skeet imod hende, nemlig at man i London og Frankrig havde trykt Bogen af Buchanan, denne udsvævende (*lewd*) og atheistiske Mand. Shrewsbury og Beals Beretning til Elisabeth af 16de April 1583, hos Raumer, Die Königin Elisabeth und Maria Stuart. S. 332.

hendes og Darnleys Søn¹⁾. Da denne Søn, Kong Jacob den Sjette, var bleven myndig, vedkjendte han sig ogsaa selv i Gjerning Moderens Stemning mod Buchanan; thi skjønt han ikke mindst havde denne sin Lærer at takke for sin Lærdom og den Kjærlighed til Studier, der allerede gjorde ham selv til en Forfatter i hans attende Aar og senere lod ham udgive en saa overordenlig Række af Skrifter, lod den unge Konge dog det skotske Parlament i Aaret 1584, ved en Akt mod at beskjæmme Kongen eller hans Forfædre, ogsaa udstede en Fordømmelse af Buchanans vigtigste, til selve den unge Konge dedicerede Værker, nemlig af hans berømte, Calvinismens Frihedssind aandende, næsten republikanske Dialog *De jure regni apud Scotos*, der første Gang var bleven trykt i Edinburg i Aaret 1579, og af hans store Skotlands Historie, der første Gang, kort førend hans Død, tryktes i Edinburg i Aaret 1582, hvortil Buchanan havde anvendt de sidste tolv eller tretten Aar af sit Liv, og i hvis syttende og attende Bog han for Maria Stuarts Vedkommende havde gjenoptaget Fremstillingen af sit ældre Stridsskrift imod hende.

Men Moderens Uvillie og Sønnens følgende Fortørnelse kunde dog ikke gjøre den Virkning om igjen, som Buchanans kraftige og veltalende Skrift strax havde udøvet. Hans Angreb paa Maria Stuart var et af de Flyveskrifter, der i den latinske Original eller i de derefter udgivne og forøgede Oversættelser, under Kampen mellem Katholicismen og Protestantismen, i den anden Deel af det sextende Aarhundrede opnaaede den største Udbredelse baade i Skot-

¹⁾ I et Brev fra Sheffield af 4de Marts 1571 beder hun indstændig den franske Gesandt La Mothe Fénelon om at faae Elisabeth til at bevirke, at Sønnen maatte faae en anden Lærer i Buchanans Sted. Labanoff, *Lettres de Marie Stuart*. III, 201.

land, England og Frankrig. Det var ikke heller blot den nye skotske Regjering, der under Jacob den Sjettes Mindreaarighed havde ladet denne Udbredelse været sig magtpaaliggende; det Samme gjælder ogsaa, og maaskee i endnu større Grad, om den engelske; medens Dronning Elisabeth gav Buchanan en Pension af hundrede Pund, hilste Cecil, hendes høire Haand, strax den i London trykte Original med en ualmindelig Interesse¹⁾ og oversendte Exemplarer af den til den engelske Ambassadør i Paris, i det han befalede denne, at han, som om de kom fra ham selv, i fornødent Tilfælde skulde forære dem til Kong Carl den Niende og til hans høit betroede Mænd; »thi de vilde have den gode Virkning at bringe hende i Vanrygte, hvilket først maa gjøres, førend andre Formaal kunne opnaaes²⁾«. I det katholske Frankrig, hvor man fra Marias Ungdomsophold havde bevaret en Deeltagelse for hendes Skjæbne, der fulgte hende lige til hendes rystende Død³⁾, opnaaede Buchanans Skrift vel ikke den dermed tilsigtede Virkning, men paa den anden Side var baade i England og Skotland, allerede førend Darnleys Død, Jordbunden kun bleven altfor forberedt for den giftige Plante. Skjult

¹⁾ I et Brev af 1ste November 1571 omtaler Cecil Buchanans Pamflet som *newly printed in Latin, and I hear it is to be translated into English with many supplements of the like condition*. Laing, History of Scotland. II, 242.

²⁾ *To present it, if need be, to the King, as from your self, and likewise some of the other noblemen of his council; for they will serve, to good effect, to disgrace her; which must be done, before other purposes can be obtained*. Chalmers, The life of Mary, Queen of Scots. II, 52.

³⁾ Jvnfr. Erkebiskoppen af Brügges «Oraison funebre» over Maria Stuart i Nötre-Dame Kirken i Paris — den samme, hvori hun var bleven viet til Frants den Anden — hos lebb, *De vita et rebus gestis serenissimæ principis Mariæ, Scotorum Reginæ, Franciæ Dotariæ*. Londini. 1725. fol. II, 671.

eller aabenbart var Maria Stuarts Navn her efter hendes Tilbagekomst fra Frankrig længe blevet angrebet fra tvende Hovedsider, fra den engelske Dronnings Gesandter i Skotland og fra hele den protestantiske Geistlighed. Elisabeths Gesandter vidste at tiltale deres Herskerindes dem bekjendte Stemning mod hendes yngre og skjønnere Medbeilerinde, idet de, skjønt de selv ingenlunde stode over den stærke Tidsalders stundom grove Smag¹⁾, gjerne berettede Løst og Fast, der kunde nedsætte Maria Stuart ved det engelske Hof. Hvor høit den i England allerede herved forberedte Kalumni mod Maria tilsidst formaaede at stige, fremgaaer paa en slaaende Maade af den Korrespondance, som Maria Stuart under sit Fangenskab i England førte med Castelnau de Mauvissière, den franske Gesandt i London. Man havde i Aaret 1584 udspreidt det Rygte om hende i England, at hun stod i et utilladeligt Forhold med selve sin Fængselsvogter, Jarlen af Shrewsbury — den samme, der senere med Jarlen af Kent, som Elisabeths Fuldmægtig stod ved Siden af Skafottet, hvorpaa Marias Hoved faldt —, og Mauvissière troede ikke at turde fortie dette Rygte for hende: »Jeg tør ikke heller fordølge for Eder, at Eders Fjender have udspreidt, at I har havt et Barn og nu i en Forbindelse med Eders Vogter er bleven svanger for anden Gang«²⁾. Med en forklarlig Varme svarede Maria: »Der

¹⁾ Den engelske Gesandt Randolph skriver i et Brev til Cecil om sig selv saaledes med Hensyn til en Konference med Maria Stuart, som, dengang allerede frugtsommelig efter sin Formæling med Darnley, havde modtaget ham sengeliggende: *I told her that I thought she had something in her belly that kept her waking: she smiled and said, indeed I may now speak with more assurance than before I could, and think myself more out of doubt that it should be as ye think than before I did.* Goodall. II, 276.

²⁾ Mauvissières Brev hos Raumer, Die Königin Elisabeth und Maria Stuart. S. 378.

gives Intet, som jeg ikke vilde vove for min Ære, der, selv om jeg ikke var bleven stillet saa høit paa Jorden, dog er mig kjærere, end tusind Liv. Derfor beder jeg Eder paa det indstændigste, at I levende vil vedblive paa den til Tilintetgjørelsen af denne afskyelige Bagvadskelse betraadte Vei, indtil der bliver mig tilstrækkelig Fyldestgjørelse til Deel enten ved en offentlig Bekjendtgjørelse i hele Riget, hvorpaa I i Særdeleshed skal holde fast, eller ved en exemplarisk Straf over Ophavsmændene¹⁾; og i dette Tilfælde i det Mindste har hendes Navn ogsaa opnaaet en almindelig Opreisning²⁾. I Skotland havde den katholske Dronning, lige siden sin Hjemkomst fra Frankrig, allerede paa Grund af sin Troesbekjendelse i ikke mindre Grad været en Skive for den protestantiske Geistligheds utrættelige Angreb. Thi hun var dengang ikke den Heltinde, som en følgende Tids sentimentalere Delikatesse og yngre Digteres Romantik først senere skabte; hun var munter og livsfrisk, inden de bittere Erfaringer og Lidelser uddannede den Karakter, hvis Alvor vidste at betvinge Dødens Rædsler; hun havde, som en af hendes første Apologister allerede fremhæver mod hendes haardeste Anklager³⁾, fra sit Ophold i Frankrig medbragt dettes friere Væsen til Skotlands halvt barbariske

¹⁾ Maria Stuarts Brev til Mauvissière af 25de Februar 1584, hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart*. VI, 43.

²⁾ I et Brev af December 1584 fortæller Maria Stuart, at Grevinde Shrewsbury, fra hvem hine Kalumnier vare udgaaede, var bleven nødt til knælende at kalde dem tilbage. Labanoff, *Lettres de Marie Stuart*. VI, 69. Raumer, *Die Königin Elisabeth und Maria Stuart*. S. 392.

³⁾ *Il ne voit et considère point, que ceste Royme ayant esté nourrie en France se ressentoit des libertés honnestes de ceste royaume, ou les soupçons sont éloignez des privautés.* Contre les peruerses calomnies des trahistres accusans la très-illustre, très-chaste et débonnaire princesse, Madame Marie, Royme naturelle, légitime et souveraine d'Escosse. 1572. Igjen aftrykt hos Jebb. I, 166.

Sæder og næsten fanatiske Enthusiasme for Reformationen; at et gammelt Hoved paa ungdommelige Skuldre strider mod Naturen, blev ikke taget i Betragtning af Presbyterianernes Strengthed; hendes ungdommelige Tilbøielighed for Musik, Dands eller Maskerader var en Afskyelighed i det calvinistiske Land, hvor Søndagene endnu see alle offentlige Samlinger lukkede og selv Udflugter i Naturen bannlyste, og hvor det endnu næsten gjælder for Synd at gjæste et Theater. Hvor vidt den presbyterianske Geistligheds Iverkunde forfølge Dronningen, seer man bedst af dens Heros, Skotlands egenlige Reformator, John Knox. I hans Reformationshistorie, der er saa hensynsløs mod Maria Stuart, vil han ikke engang lade hende være en Datter af Jacob den Femte, men angriber endog Moderens Minde, idet han, med lige saa løs Grund, som raac Udtryk, slaaer paa »hviskende« Rygter om, at denne havde Andeel i sin Ægtefælles Død, og at Marias virkelige Fader var Kardinal Beaton¹⁾.

Da Maria Stuart i Aaret 1561 vendte hjem til Skotland, befandt der sig blandt det store franske Herrefølge, der ledsagede hende, ogsaa en Adelsmand fra Dauphiné, Digteren Chatellard. Den berømte Bayard, Ridderen uden Frygt og Dadel, havde været hans Grandonkel paa Mødreneside; selv var han smuk, aandrig og kjæk, men exalteret; med en Troubadours Følelser sværmede han for den unge, skønne Dronning, som Sommerfuglen flager omkring Lyset. Paa Overfarten til Skotland seilede han i det samme Skib som Maria, og da man paa Grund af Mørke maatte antænde Laterner og Fakler, greb han Leiligheden til at bemærke, at »denne Laterne og denne Fakkell ere aldeles ikke nødvendige for at klare os Søen, thi denne Dronnings skønne

¹⁾ Denne letfærdige Sigtelse af Knox's Lidenskab findes i History of the Reformation in Scotland. I, 92.

Øine ere saa glimrende, at de med deres Ild formaae at oplyse det hele Hav, ja til at antænde det, om fornødent gjøres²⁾. Den skotske Taage, som i fire og tyve Timer indhyllede den lille Eskadre, efterat den var ankommen udenfor Forth-bugten, var dog saa tyk, at flere af hans Ledsagere, da det blev umuligt at see fra Forstavnen til Roret, og man idelig maatte lodde eller ankere, heri kun saa et daarligt Varsel; Taagen lettede tilsidst, Skotlands Kyster viste sine alvorlige Kyster, Havnen ved Leith kom i Sigte, og Marias Øine hvilede for første Gang paa Arthurs Seat og Edinburgh-Castle; men Taagen havde virkelig været ildevarslende, først for den franske Adelsmand, ligesom senere for Dronningen. Inden han med den af de store franske Herrer, der havde taget ham med, Hertugen af Damville, senere Connetable af Frankrig, fulgte tilbage til Fastlandet, stiledede han, efter Tidens Smag, franske Sonnetter til Dronningen, som hun stundom besvarede med lignende, og da han i Frankrig havde seet den første Religionskrig udbryde mellem Katholikerne og Huguenotterne, og, selv tilhørende disse, hverken vilde fægte mod sine Troesfæller eller føre Vaaben mod sin nævnte Herre, foer han efter en kort Fraværelse, med en Anbefalingsskrivelse fra denne, igjen over til Skotland. Atter overøste Troubadouren Dronningen med sine Smigrerier, der vel kun vandt ham hendes Smil, men Smil, der bleve ham skjæbnesvangre; thi de fristede ham, som Brantôme udtrykkelig siger, til »ligesom Phaeton« at hige efter saa høi en Sol, at

²⁾ *Il ne seroit point besoin de ce fanal, ny de ce flambeau pour nous éclairer en mer; car, les beaux yeux de celle Reine sont assez éclairans et bastans pour éclairer de leurs feux toute la mer, voire l'embraser pour un besoin.* Brantôme, Vies de dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme. I, 141.

han omkom. I Februar 1563 fordristede han sig til, væbnet med Sværd og Daggert, at stjæle sig ind i Dronningens Soveværelse, hvor han søgte at gemme sig under hendes Seng, indtil hun gik til Hvile. Han blev opdaget, men Dronningen tilgav ham og viste ham bort¹⁾. Men to Dage efter, den 14de Februar, da Dronningen havde tiltraadt en Reise fra Edinburg til St. Andrews, og overnattede i Burntisland, forfulgte han hende atter til hendes Soveværelse, under Foregivende af, at han vilde forsvare sig mod hendes Dadel. Maria bød ham øieblikkelig at fjerne sig, og da han tøvede hermed, kaldte hun paa Hjælp. Chatellard blev fængslet, under Murrays Styrelse, der endnu dengang som Søsterens Minister forestod Regjeringen, sat under Tiltale, som Majestætsforbryder dømt til Døden og henrettet den 22de Februar 1563. Han vilde ikke vide noget af geistlig Trøst, mundtlig eller trykt, men gik trøstigen til Døden, efter at han af Digteren Ronsards Hymner havde gennemlæst Hymnen til Døden. Paa Skafottet vendte han sig mod den Egn, hvor han antog, at Dronningen opholdt sig, og sendte hende sine sidste Ord: »Farvel, skjønneste og grusomste Fyrstinde i hele Verden«²⁾. Men trods denne strenge Domfældelse, trods Henrettelsen,

¹⁾ *Mais la Reyne, sans faire aucun scandale, luy pardonna.* Brantôme, *Vies des dames illustres*, i *Oeuvres du Seigneur de Brantôme*. I. 186. Chatellard havde inden sin anden Reise til Skotland til Afsked hilset paa Brantôme, *car nous estions bons amis*.

²⁾ *Adieu, la plus belle et la plus cruelle princesse du monde.* Brantôme, *Vies de dames illustres*, i *Oeuvres du Seigneur de Brantôme*. I, 188. Brantôme tilføjer: *Aucuns ont voulu discourir à quoy il l'appelloit tant cruelle, ou si c'estoit, qu'elle n'eut pitié de son amour ou de sa vie. Là-dessus, qu'eust elle sçeu faire? Si, après le premier pardon, elle eut donné le second, elle estoit scandalizée partout.*

ja uaglet Chatellard i sine Vers¹⁾ netop klagede over Marias uovervindelige Kulde, undlod en Deel af den presbyterianske Geistlighed dog ikke at fremkomme med Antydninger om, at Dronningens foregaaende Forhold til denne franske Adelsmand havde været af en utilladelig Art. Hvad turde den, under en saadan Stemning, da ikke troe og sige om Dronningens tidligere Forhold til Bothwell, da hun saa kort Tid efter Darnleys Mord ægtede Jarlen?

V.

Darnleys Mord foregik Natten mellem Søndagen den 9de og Mandagen den 10de Februar 1567. Efter at han i længere Tid faktisk havde levet som skilt fra Dronningen og selv pønsset paa at forlade Skotland, for at begive sig til Frankrig eller Spanien, var der, som tidligere et Par Dage om Sommeren²⁾, ved Nytaarstid indtraadt en Tilnærmelse. Thi da Darnley blev angreben af Kopperne under sit Ophold i Glasgow, sendte Dronningen ham sin Læge, skrev ham flere venlige Breve³⁾ og kom endelig selv til ham til Glasgow, for derpaa, da hans Kræfter tillod det, i en Bærestol at føre ham tilbage til Edinburg. Hertil ankom hun med Kongen om Aftenen den 30te Januar 1567. For, som det hed sig, ikke at udsætte An-

¹⁾ Aftrykte i Tillægene til Mémoires de Messire Michel Castelnau, Seigneur de Mauvissière. Illustrez par J. le Laboureur. Bruxelles. 1731. fol. I, 549 og 550, og navnlig i disse:

*Et neantmoins la flâme,
Qui me brule et enflâme,
De passion,
N'émeut jamais ton ame
D'aucune affection.*

²⁾ Ogsaa Jarlen af Bedford havde i August 1566 kunnet melde, *that the King and the queen agreed well together two days.* Robertson, History of Scotland. II, 299.

³⁾ Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 213.

dre, og navnlig ikke den unge Kongesøn, for Smitten, og for tillige at skaffe Darnley en friskere Luft under hans Rekonvalescens, blev han ikke bragt til det lavere liggende Holyrood, men, da han selv ikke heller vilde boe i Craigmillar, som først var paatænkt, ført til en Bolig, som Jarlen af Bothwell imidlertid havde paataget sig at berede til den Syges Modtagelse. Bothwell, der mødte Kongen og Dronningen paa Veien med Beretningen om sit Ærindes Udførelse¹⁾, havde dertil valgt et eenligt og afsides, af Haver omgivet, ved Bymuren høit liggende Huus, tilhørende Bothwells daværende Tilhænger, Sir James Balfours Broder, Robert Balfour, Domherren til den nærmeste, siden Reformationen forfaldne Kirke St. Mary in the Field, eller, som den, fordi den oprindelig havde ligget udenfor Bymuren, sædvanlig kaldes, the Kirk of Field²⁾. Gaarden laa paa det samme Sted, hvor det i Aaret 1582 af Darnleys og Marias Søn stiftede Universitet i Edinburg nu har sin Bygning. I Huset, der havde sin egenlige Indgang fra Haven, men tillige en Bagdør gennem Bymuren, fandtes med gammelskotsk Simpelhed kun fire Værelser, to for oven og to for neden, af hvilke Darnleys Sygeværrelse var et af de øverste; et af de nederste, lige under Kongen, blev indrettet til Soveværrelse for Dronningen. Thi i de ti Dage, som Darnley tilbragte i Sygehuset, sad Maria Stuart ikke blot oftere hos ham i hans Sygeværrelse, men,

¹⁾ *And Bothwell, keipping tryist (o: trust), met hir upon the way,* hedder det herom, med en Allusion til Bothwells Valgsprog, i William Cecils Dagbog hos Laing, History of Scotland. II, 87.

²⁾ Robert Balfour maa ligesom Broderen antages at have havt Deel i Sammensværgelsen, forsaavidt som det hedder i Lairden af Ormiston's Forklaring: *For the had 13 fals keys of the lodging maide and given, as they said to me, by him that aught the house.* Laing, History of Scotland. II, 292.

ligesom hun stundom fandt Behag i at spadserere i det forrige Dominikanerklosters nærliggende Have, eller medbragte sit Musikchor fra Paladset til Domherregaarden, saaledes valgte hun ogsaa et Par Gange, Onsdagen og Fredagen, heller at forblive her om Nætterne, end sildigen at vende tilbage til Holyrood. Darnley skrev gjerne til Faderen, Jarlen af Lennox, der selv var bleven syg tilbage i Glasgow, om Dronningens Venlighed, og da hun en Dag netop traf ham i Færd med at skrive dette Brev, kyssede hun ham kjærligt. Hendes ældre og nyere Fjender have fremhævet Modsætningen mellem Marias tidligere Uvillie mod Darnley¹⁾, som hun endnu har udtalt et Par Dage før hendes Afreise til Glasgow²⁾, og hele denne Opførsel, hvori de derfor ville see den afskyeligste Falskhed, kun beregnet paa at dysse det udsete Offer i Søvn. Hendes samtidige Venner eller sildigere Forsvarere have derimod i Dronningens Deeltagelse ved Darnleys Sygdom seet Spiren til en tilbagevendende Tilbøielighed³⁾ og antaget, at

¹⁾ Buchanan, *Rerum Scotticarum Historia*. p. 213.

²⁾ I hendes Brev til hendes Ambassadør i Paris, dateret fra Edinburgh den 20de Januar 1567. Men i det samme Brev skriver hun dog ogsaa: *And for the King, our husband, God knawis alwayis our part towartis him.* Og ligeledes: *Alwayis we persave him occupeit and bissy aneuct to haif inquisition of our doings, quhilkis, God willing, sall ay be sic as nane sall haif occasioun to be offendit with thame, or to report of us any wayis but honorably.* Labanoff, *Lettres de Marie Stuart*. I, 399.

³⁾ I den Erklæring, som den franske Gesandt de Clernault afgav i Berwick den 12te Februar 1567, to Dage efter Darnleys Mord, hedder det: *Veu la bonne intelligence et union, en quoy las dame et las sr. roy viuoint depuis trois sepmaines.* Chalmers (*Life of Mary, Queen af Scots*. II, 113—115), der ogsaa har aftrykt denne Erklæring mellem sine »Proofs of Marys Reconcilement to Darnley, before she set out to bring him from Glasgow«, giver disse Overskriften: »Amantium iræ amoris redintegratio est«.

det var Frygten for en saadan, der fremskyndede Morder-
nes Gjerning.

Ligesom der ikke hersker Tvivl om, at Jarlen af Both-
well fra Begyndelsen ikke havde været ene om at undfange
Tanken, hvorefter Darnley paa den ene eller anden Maade,
skulde ryddes af Veien, saaledes var ogsaa under de storm-
fulde Aar, der fulgte efter Mordet, den Mening længe her-
skende i Skotland, at mange Store og Smaa havde været
i virksom Bevægelse ved selve Mordgjerningen. Efterhaan-
den, som de forandrede Partistillinger tillode det, blottedes
ikke blot de, der havde været mere eller mindre indviede
i Sæmmensværgelsen, men man undlod ogsaa i en Række
af Aar ikke at anklage for Deeltagelse ved selve Mordets
Udførelse. Da saaledes i Aaret 1571, under Regentskabet
af Darnleys Fader, Kaptajn Thomas Crawford af Jordan-
hill med uforlignelig Kjækhed, ved om Natten at anbringe
Stiger paa Klippens steileste Side, havde indtaget Dumbarton-
Castle, hvor Dronningens Parti stadigen havde holdt sig siden
Begyndelsen af Borgerkrigen, faldt blandt Andre ogsaa
John Hamilton, den katholske Erkebiskop af St. Andrews,
her i Fangenskab. Han blev, uden nogen rigtig ført Pro-
ces, af Seirherrerne ført til Stirling og her hængt; men
at han som den første Biskop i Skotland, der omkom ved
Bøddelens Haand, saaledes endte sit Liv i Strikken, skyldte
han ikke mindst den flereaarige Mistanke om hans Færd
ved Darnleys Mord. Indicierne, hvortil ogsaa Buchanan
i denne Henseende, først i sit Stridsskrift, og senere i sin
Historie, med en hos ham ei usædvanlig Letfærdighed
støtter sig, vare dog i det Hele taget kun svage. Bucha-
nan paaberaaber sig, at Erkebiskoppen, der havde ledsaget
Dronningen paa hendes Reise til Glasgow, under sit Op-
hold i Edinburg ei, som forhen, boede i Stadens mere

befolkede Deel, men i det hans Broder, Hertugen af Châtelherault, tilhørende Hamilton-House, den nærmeste Bygning ved Darnleys Sygehuus; at man fra den høieste Deel af Edinburg om Natten havde seet Lys i Hamilton-House, der først slukkedes ved Katastrofen, og at Erkebiskoppen da først skal have forbudt sine Vasaller at gaae ud¹). Buchanan maa selv have fundet disse Indicier tilstrækkelige, da han efter Erkebiskoppens Tilfangetagelse i Forening med Lord William Ruthven og Justitssekretæren, Sir John Bellenden af Auchinoul, i Stirling selv fremførte den Anklage mod Erkebiskoppen, hvorefter ogsaa nogle af hans Tjenere skulle have været tilstede ved Mordet. Hamilton, som paa Skafottet, faa Øieblikke førend Henrettelsen, endelig vedgik senere at have fremmet Drabet af Buchanans Yndling, Regenten Murray, vedblev derimod til det Sidste at fralægge sig den Beskyldning, der tillagde ham nogen Andeel i Darnleys Mord²). I Aaret 1581, da Jarlen af Morton, efterat Jacob den Sjette havde overtaget Regjeringen, blev henrettet som Medvidende om Sammensværgelsen, blev ogsaa hans Fætter, Archibald Douglas anklaget for Deeltagelse i Mordet; selv reddede han sig, idet han flygtede til Eng-

¹) *Item quod e superioribus urbis locis lumen et pervigiliæ in eius ædibus tota nocte conspiciebantur. Ac tum demum, ubi ruinæ propinquæ fragor insonuit, lumina sunt extincta, et clientes, qui frequentes armati vigilaverant, vetiti egredi.* Buchanan, *Rerum Scotticarum Historia*. S. 214.

²) *His answer to the first heid wes, that he knew nathing of the Kingis murther, and that he wes sa innocent thairaf that he wald not ask God mercie thairaf. . . . And swa he continowit to the death that he haid no knowledge of the Kingis murthour.* *Diurnal of Occurrents* p. 204.

land, men Binney, hans Tjener, der blev henrettet i Juni Maaned 1581, angav, at hans Herre om Aftenen var gaaet ud til Værkets Udførelse med ham og hans Medtjener Gaimer¹⁾. I Aaret 1586 blev dog Douglas, efter at være frikjendt paa en Maade, der imidlertid mindede noget om Bothwells Frifindelse, selv taget til Naade af Jacob den Sjette. Der kom ogsaa Tider, hvori Forfølgelserne vare rettede mod William Maitland af Lethington og James Balfour, og det synes, at Samtiden dog ogsaa stundom med Hensyn til dem forvexlede det foregaaende, almindelige Forbund mod Darnley og Kundskaben om det tilsigtede Maal med selve Værkets Udførelse. Hovedmanden for dette var i al Fald utvivlsomt Jarlen af Bothwell. Til sine nærmeste Hjælpere havde han valgt fire mindre skotske Lairder, eller Vasaller af sig, nemlig James, Laird af Ormiston i Teviotdalen, dennes Onkel, eller, som han paa Skotsk nævnes, hans *faderbroder*, Hob Ormiston, John Hay af Talla og John Hepburn af Bolton, en Fætter til Jarlen. I Forening med disse, som han vandt for Værket ved at betro dem Adelens Aftale i Craigmillar²⁾, benyttede eller medtog Jarlen om Mordnatten ogsaa af sine Tjenere William Powrie, Patrick Wilson og George Dalglesch, af

¹⁾ *That his master passed to the deid doing, the said Binning and Gaimer his servants being with him in company.* Forklaringen hos Laing, History of Scotland. II, 337.

²⁾ *The earle requyred me to take pairt with him therein, because, as he alledged, I was ane man of activeness, alace theirfor! Quhair I utterly refuisit, and said, God forbid, bot, gif it were upon the field, to fight with your Lordschip unto the death, I sould not feir my skinn cutting. Then the said Earle said to me, tuishe Ormiston, ye need not to take feir of this, for the haill lords has concluded the samen langsyne in Craigmiller.* Lairden af Ormistons Bekjendelse, hos Laing, History of Scotland. II, 291.

hvilke dog den Sidste, førend sin Henrettelse, høitideligen erklærede, at han, dengang han fulgte Bothwell, ikke vidste, at det gjaldt Kongens Død, førend denne allerede havde fundet Sted¹⁾. Af Dronningens Tjenere, der af Kongens havde modtaget Nøglerne til de nederste Værelser i Balfours Huus, da Maria Stuart overnattede der, havde han fremdeles sikkert sig den afgjørende Medhjælp af Franskmanden Nicolas Hubert eller Paris, der tidligere havde været i hans egen Tjeneste; alle Nøglerne lod Bothwell desuden eftergjøre²⁾. Foruden de her nævnte mere underordnede Mænd anfører endelig ogsaa Parlamentsakten, der den 30te December 1567³⁾ udstedtes mod Bothwell, ogsaa Symon Armstrong og William Murray som Medskyldige i Mordet.

Lord Robert Stuart, Prior af Holyroodhouse, Marias Halvbroder, havde under Tausheds Løfte betroet Darnley, at Dødsfare truede hans Liv, hvis han ikke hastig forlod det Sted, hvor han opholdt sig. Darnley fortalte dette igjen til Dronningen, der i denne Anledning, da hun tilbragte Fredag Nat i Balfours Huus, tilskrev Halvbroderen og den næste Dag konfronterede dem i sin Nærværelse; men Robert Stuart fragik nu, at han havde sagt noget Saadant, saa at det nær var kommet til en Kamp mellem

¹⁾ *Daglishe sayd, as God shall be my jugde, I knew nothing of the Kinges daith befoir it was done.* Dalgleisch's Bekjendelse, hos Laing, History of Scotland. II, 264.

²⁾ De, der gaae ud fra Forudsætningen om Maria Stuarts Medskyldighed, antage ogsaa, at Archibald Beton, en anden af hendes Tjenere, og Alexander Durham, en af Darnleys, ligeledes have været Forrædere; man seer, at Dronningen under den 9de og den 15de Februar forundte dem Pensioner. Laing, History of Scotland. II, 34, 49. Men skjønt Alexander Durham senere ogsaa den 10de September 1567 blev fængslet, meldes der Intet om, at han er bleven funden skyldig til nogen Straf. Diurnal of Occurrents. p. 121.

³⁾ Anderson, Collections IV, 152.

ham og Darnley, der begge lagde Haanden paa Sværdet¹⁾. Dødstiden var dog virkeligen rykket nær. Efterat man først havde paatænkt at dræbe Kongen, naar han under sin Rekonvalescens spadserede i de omliggende Haver, var denne Tanke bleven opgivet, da Drabet saaledes lettere kunde opdages. Ved Hjælp af Krudtfade, som Bothwell fra Dunbar Castle havde ladet bringe til sine Værelser i Holyrood, syntes Maalet at kunne naaes med større Sikkerhed, og Udførelsen var allerede bleven berammet til den samme Løverdags Nat, hvorpaa Darnley havde sin Strid med Robert Stuart. Man var dog dengang ikke bleven færdig med alle Forberedelserne, men hiint Optrin, der ikke kunde blive skjult for Bothwell, viste, at ingen Forhaling længer var tilraadelig. Søndag Eftermiddag den 9de Februar 1567 holdtes i Bothwells Værelser i Holyrood i et Par Timer den endelige Raadslagning mellem Jarlen, begge Ormisterne, John Hepburn og John Hay. Dronningen havde lovet, at hun om Aftenen vilde overvære et Selskab paa Slottet, i Anledning af at Margarete Carwood, en af hendes Jomfruer, som hun især yndede, der havde Bryllup med Franskmanden Sebastian, en af Marias Sangere²⁾. Tiden kunde ikke blive beleiligere.

Da Raadslagningen var tilende, begav Bothwell sig til

¹⁾ Buchanan, der altid veed at forklare Maria Stuarts Tanker, lader hende ikke blot glæde sig over de unge Mænds Optrusning, men, siger han, *Regina hoc spectaculo leta alterum fratrem Jacobum advocat, velut ad litem dirimendam, re vera, ut ipse quoque per occasionem tolli posset.* *Rerum Scotticarum Historia.* S. 213.

²⁾ Han havde ved Jacob den Sjettes Daab i Stirling forestaaet den Maskefest, der beskrives i *The Memoirs of Sir James Melvil*, p. 76—77. Den 16de Juni 1567, da Maria Stuart var styrtet, blev ogsaa han fængslet, som mistænkt i Anledning af Kongemordet, men maa, da der Intet videre meldes om nogen Sag mod ham, antages for igjen at være frigiven. *Diurnal of Occurrents.* p. 115.

en Banket, der den samme Aften blev givet af Biskoppen af Argyle, som boede i Mr. John Balfours Huus i Edinburg, og som Dronningen, der overværede Brylluppet om Formiddagen, ogsaa havde lovet at bære med sin Nærværelse. Men da man reiste sig fra Bordet og Alt allerede var indhyllet af Vintrens Mørke¹⁾, begav Bothwell sig alene bort, for at samles med sine Hjælpere i Nærheden af Domherrehuset. Krudtet var af William Powrie og Patrick Wilson efter Befaling af John Hepburn blevet læsset paa et Par Heste og blev Klokken ti bragt op imod dette; Mængden deraf var saa stor, at de maatte bruge ti Gange dertil. Bagdøren, der gennem Bymuren førte til Kjælderen, blev aabnet af Paris og Leiligheden var gunstig; thi ogsaa Dronningen havde kort i Forveien meget munter forladt Banketten i Staden for at vende tilbage til Brylluppet, men var paa Veien, ledsaget af Jarlerne af Argyle, Huntley og Cassilis, ankommen til et Besøg hos Kongen ovenpaa, hos hvem hun forblev et Par Timer, inden Dandsen skulde begynde paa Slottet, og Dronningen efter den gamle Skik »bringe Bruden i Seng«. Da en stor Tønde, hvori Morderne først havde tænkt at indbringe Krudtsækkene, ikke kunde gaae igjennem Bagdøren, maatte Sækkene bæres særskilt ind af Laiden af Ormiston, Hepburn og Hay, hvorfor Bothwell, der utaalmodig saa til, spurgte, om ikke Alt snart var færdigt og »bad dem om at haste, inden Dronningen kom tilbage fra Kongen, thi hvis hun kom igjen, førend de vare færdige, vilde de ikke finde saa god en Leilighed«. ²⁾ Da Krudtet var indbragt, bleve Hay

¹⁾ *Sua sone as it was mirk.* John Hays Forklaring hos Laing, History of Scotland. II, 253.

²⁾ *My Lord come and speirid, gif all was redy, and bad yame haste before the queene cum furth of the Kingis house, for gyf she come furth before yay wer reddy, yay wald not find sic com-*

og Hepburn indelukkede for neden, for der at forberede Alt til Sprængningen¹⁾, medens Jarlen af Bothwell steg op til Darnleys Gjæster ovenfor. Den sidste Sammenkomst mellem denne og Maria Stuart havde baaret Præg af en længe savnet Hjertelighed; den af Brylluppet opfyldte Dronning havde oftere kysset Kongen og givet ham en Ring²⁾, og ogsaa Kongen talte, efter at hun havde forladt ham, endnu førend han overgav sig til Sønnen, til sine Tjenere om den Glæde, som hendes Venlighed nu lovede ham, kun at han igjen var bleven truffen, da hun engang var kommen til at nævne Rizzios Navn³⁾. Af Tjenere forblev William Taylor om Natten i Kongens Værelse; ved Siden af dem laae oven i Huset Thomas Nelson, Edward Symonds, Andrew Mackay og Drengen Glen.

Jarlen af Bothwell ledsagede Dronningen, da hun Klokken elleve med sit Følge, med Fakler foran sig,

modity. John Hepburns Forklaring hos Laing, History of Scotland. II, 257.

¹⁾ *Be force of gun poulder, qlke a lytle afore was placit and imput be him and his foresaids under the grund and angular stains, and within the vottis in laich and darnit (o: lave og skjulte) pairts and places.* Dommen over Jarlen af Morton, hos Laing, History of Scotland. II, 320.

²⁾ *None but those wives, siger Chalmers, who stand recorded, for their barbarity and wickedness, could have given her husband such a pledge of her fidelity and affection, knowing that he was to be put to death, soon after her departure.* The History of Mary, Queen of Scots. II, 181.

³⁾ *Ibi cum hilarius solito per aliquot horas collocuta esset, saepe eum deosculata annulum etiam tradidit. Post dicessum Reginae, quum Rex inter paucos, qui aderant, ministros illius diei dicta factaque tractaret, inter alios sermones ad bene sperandum ejus animum erigentes paucorum verborum recordatio letitiam non nihil turbavit; — injecta est ab ea mentio, Davidem Rizium superiore anno circa id ipsum tempus interfectum esse.* Buchanan, Rerum Scotticarum Historia. f. 214.

vendte tilbage til Festen i Holyrood.¹⁾ Bothwell forlod denne ved Midnat og aftog i sine egne Værelser sin selvbroderede Hofdragt af sort Silke og Fløiel; iført en simpel Klædning og indsvøbt i en Rytterkappe, ilede han derpaa, medtagende Paris, Powrie, Wilson og Dalglesch atter til Domherrehuset. Ankommen til denne udenfor Bymuren bød han de tre sidstnævnte af sine Led-sagere at vente stille her, hvad de endog saae eller hørte; selv sprang han, skjønt hindret ved sin endnu efter Kampen med Elliot ei heelt lægte Haand, tilligemed Paris over Muren. En halv Time efter kom de tilbage, medhavende Hay og John Hepburn, der nu havde antændt den ene Ende af en tyk Lunte, der førte til Krudtet, og derpaa fjernet sig efterat have lukket Døren efter dem. Klokken var bleven to. Da det varede noget inden Luntten var udbrændt, blev Bothwell, der ikke vilde gaae bort, førend han saa Ende paa Sagen²⁾, utaalmodig og spurgte, om der ikke var noget Vindue i Huset, hvorigjennem han kunde see, om Luntten endnu brændte. Medens de endnu talte herom, indtraf Explosionen, og de skyndte sig bort; Braget lød frygtelig i den stille Nat³⁾; Buchanan skriver selv, at

¹⁾ *Yay carryit the saids maill and tronk again to the abbay, and as yay came up the Blaik Frier wind, the queenes grace was gangand before yame with licht torches*, hedder det i William Prowies Forklaring, hos Laing, History of Scotland. II, 244.

²⁾ *And quhen my Lord saw yat ye matter came not hastily to pass, he was angre, and wald have gen in himself in the house, and the said John Hepburn stoppit him, saying this wordis, ze neid not*. Hays Forklaring hos Laing. II, 255. *And speirit gyff yair was ony part of the house yat they mycht se the lunt gyff it was burnand anouch*. Hepburns Forklaring sammesteds. II, 258.

³⁾ I den Forklaring, der tillægges Nicolas Hubert eller Paris, hedder det om ham selv og om Bothwell: *Voyla comme ung tempeste ou ung tonnere qui va eslever. De la peur que j'eu je cheus en terre*

nogle Bygninger i Nærheden bleve rystede ved Explosionen, og at Folk i de fjernere Dele af Byen, der hvilede trygt i Søvnens Arme, vaagnede forfærdede¹). Darnley og af hans Tjenere Taylor og Mackay laae som Liig paa Jorden; Mackay og Glen vare knuste; Nelson og Symonds kunde levende reise sig op fra Ruinerne. Da Darnley, der i nogen Afstand, udenfor Bymuren, laa under et Træ i sit bare Linned, men med sin øvrige Klædning og sit Fodtøj ved Siden, hverken var forslaaet af noget Fald, eller havde forbrændt Legemet, fremkaldtes herved senere paa den Tid, hvor man mindre end nu kjendte Krudtets expansive Kraft, Mistanken om, at han førend Sprængningen var bleven kvalt med et Lømmetørklæde, stoppet ham i Munden, en Mistanke, som Rygterne i de nærmeste Dage vidste at udmale mere og mere²). Men ligesom man; dersom Darnley var bleven myrdet i Forveien, vistnok ikke vilde have lagt hans Liig saa langt fra Huset, saaledes hedder det udtrykkelig i den Forklaring om Explosionen, som vi endnu

les cheveux dressés comme allaines, dysant: Hélas, Monsieur, qu'est ce ceci? Il me dict: Je me suis trouvé à des entreprises grandes, mais jamais ne me fait sy grand peur que cest-ycy. Laing, History of Scotland. II, 279.

¹) *Tanto cum fragore, ut aedes aliquot vicinæ quaterentur, et in longinquioribus urbis partibus, qui somno gravissimo erant oppressi, velut attoniti expergiscerentur.* Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. S. 214. *Swa that thair remainit nocht ane stane upoun uthar undistroyit.* Diurnal of Occurrents. p. 106.

²) Et af disse tidligste Rygter er nyligen igjen blevet fremdraget ved en Depeche fra den pavelige Nuntius i Paris til Cosmus den Første af Medici, som Fyrst Labanoff har aftrykt i sin bekjendte Samling. Her træffer man ikke blot Sagnet, om at den flygtende Darnley var bleven kvalt, men endog en beslægtet Fortælling, hvorefter *alcune donne, che alloggiavano vicino al giardino, affermano d'haver udito gridar il re: «Eh fratelli miei, habbate pietà di me per amor di colui che hebbe misericordia di tutto il mondo.»* Lettres de Marie Stuart. VII, 108, 109.

have fra Darnleys gamle Tjener, Thomas Nelson, der havde sovet i Værelset lige ved Siden af Kongens, at han og hans Sengekammerater ikke havde mærket til det Mindste, førend Huset, hvori de laae, var faldet over dem¹⁾. Da man længere hen i Tiden efterhaanden havde kunnet gribe John Hepburn, John Hay og James Ormiston, forsikkrede de ogsaa eenstemmig, inden deres Henrettelse, at Kongen døde ved Husets Sprængning, uden at være kvælt af Nogens Haand²⁾. Troen paa, at man ved en saadan Sprængning sikkert nok kunde blive af med sine Fjender, vandt ogsaa senere, under Reformationskampens Fortsættelse, almindelig Indgang. Allerede under Elisabeths Regjering paatænkte Katholikerne i England at sprænge Dronningen tillige med hendes Parlament i Luften³⁾. Og da Jacob den Sjettes Regjering i England heller ikke kom

¹⁾ *Quhillis newir knew of ony thing quhill the hous quherin thay lay wes fallin about thame.* Thomas Nelsons Forklaring hos Laing, *History of Scotland.* II, 268.

²⁾ I John Hepburns Bekjendelse af 3die Januar 1568 hedder det: *He knowis nat other but that he was blowin in the ayre, for he was handilit with na mens' handes as he saw, and if he was, it was with others and not with tham.* I John Hays Bekjendelse af samme Dag læses ligeledes: *He affirmit, that in Setoun my Lord Bothwell callit on him and sayd, quhat thought you quhen thou saw him blowin in the ayre.* I Lairden af Ormistons Bekjendelse af 13de December 1573 findes fremdeles disse Ord: *Being requyrit be the said minister, gif he knew not that the king was utherways handilit be menes handes, for it is comontie spokin he was brought furth and wirryet, quha anserit, as I sall answer to my God, I knew nothing but he was blawin up; and did enqyre the samyn maist dilligentlie at John Hepburne and John Hay, and all that tarreit behind me, quha swore unto me, they never knew nae uther thing bot he was blawin up.* Laing, *History of Scotland.* II, 263, 264, 293.

³⁾ Ranke, *Englische Geschichte.* vornehmlich im sechszehnten und siebzehnten Jahrhundert. I, 587.

til at svare tilstrækkelig til de Forventninger, hvormed Katholikerne her havde imødeseet den, forsøgte man i London virkelig i Aaret 1605 ved den saakaldte Krudtsammensværgelse efter en forstørret Maalestok at gjentage den skotske Tragedie. Da Thomas Percy havde tilskrevet en af sine Venner, Lord Mounteagle, den Billet, der skulde advare ham mod at møde ved Parlamentes Aabning, da Lorden dog havde troet at burde vise den til Statssekretæren Lord Salisbury, og da Salisbury viste selve Kongen Billetten i Statsraadet, blev denne her den Første, der gjættede Meningen af den dunkle Advarsel. Slutningsordene, hvorefter »Faren er lige saa hastig forbi, som De brænder dette Brev«, mindede ham om Faderens pludselige Død; Aftenen før Parlamentets Aabning lod Kongen foretage en Undersøgelse af Kjelderrummene under Parlamentet, hvor nu Guy Fawkes blev grebet, idet han med en Lygte i Haanden var i Færd med at gjøre de samme Forberedelser med Krudtet, som John Hepburn og John Hay fuldførte for Jarlen af Bothwell.

Da ved Daggry Folk i Edinburg samledes om Ruinerne af Domherrehuset var ogsaa Jarlen af Bothwell blandt de Første, der traadte hen til Kongens Liig. Efter at have seet sit Værk fuldført, havde han saa hastig skyndt sig tilbage til Holyrood, at han, efter at have forlangt Noget at drikke, kunde lægge sig til Sengs og efter en halv Times Tid anstille sig som den forfærdede, da man ogsaa bankede paa Døren hos ham og næsten maaløs af Skræk fik sagt, hvad der var skeet¹⁾. Han reiste sig strax, iførte

¹⁾ *Mr. George Hacket come to the zet (ɔ: Porten), and knocks, and desired to be in; and quhan he came in, he appeared to be in ane greit effray, and was black as any pik (ɔ: Beeg), and not ane word to speik. My Lord enquirit, quhat is the matter man? And he answerit, the kingis hous is blawn up, and I trow (ɔ: troer) the*

sig igjen Gaarsdagens prægtige Dragt og begav sig, ledsaget af sin Svoger, Jarlen af Huntley og flere Andre til Dronningens Værelser, hvor nu ogsaa hun blev underrettet om Kongens Død. Fulgt af et Kompagni Soldater optraadte Jarlen derpaa for Tilskuerne ved the Kirk-of-Field og lod Darnleys Liig bringe til et privat Huus i Nærheden, hvor det efter Dronningens Befaling blev undersøgt af Kirurgerne, der erklærede Døden for fremkaldt ved Sprængningen, og ligeledes blev taget i Øiesyn af de andre Medlemmer af Statsraadet. Det blev herfra baaret til Holyrood, hvor det blev indbalsameret og lagt paa Parade; mellem dem, der her betragtede det og kunde lægge Mærke til, at Liget ikke havde mindste Spor af ydre Vold, var ogsaa Maria Stuart selv, der længe i Taushed lod sine Øine hvile paa Darnleys Liig¹). Om Aftenen den 15de Februar blev Liget ved Fakkelskin i Stilhed bisat i det kongelige Kapel i Holyrood²), hvor der den 23de Marts efter Dronningens Befaling læstes en høitidelig Sjælemesse over den i saa ung en Alder bortrevne Konge, og Darnleys Kiste erholdt sin Plads i den samme Hvælving, der allerede havde modtaget de jordiske Levninger af Marias Fader, Kong Jacob den Femte, og

king be slayn. And my Lord cryet: Fy, treason! And yan he raise and pat on his claiths. William Powries Forklaring hos Laing, History of Scotland, II, 246.

¹) *Ipsa corpus omnium illius ætatis formosissimum avide spectavit, nullo in alterutram partem iudicio animi secreta prodente.* Buchanan, Rerum Scoticarum Historia p. 214. Sir James Melvil fortæller i sine Memoirer om Bothwell: *He desired me to go up and see him, how that there was not as hurt nor a mark on all his body.* Memoirs p. 78.

²) *The ceremonies indeede were the fewer, by cause that the greatest parte of the Counsaile were Protestantes, and had before enterred their owne Parentes, without accustomed Solennities of Ceremonies.* Leslie, A Defence of the Honour of Marie Queen of Scotlande, i Andersons Collections. I, 23.

dennes første Gemalinde, Kong Frants den Førstes Datter Magdalena, — Maria af Guises Liig var bleven overført til Rheims i Frankrig — tillige med de to smaa Kister, der gjemte Støvet af Maria Stuarts strax efter deres Fødsel døde Brødre.

Ligesom Maria Stuart, for større Sikkerheds Skyld, ved Sønnen Jacob den Sjettes Fødsel havde begivet sig til Edinburg Castle, saaledes fandt hun ogsaa nu efter det overraskende Kongemord en lignende Opfordring til atter at tye op til Klippefæstningen. Sir Henry Kylligrew, den engelske Gesandt, der af Elisabeth strax var bleven sendt til Edinburg for at bevidne hende Dronningen af Englands Deeltagelse, fandt her endnu »hendes Majestæt i et mørk Værelse, saa at han ikke kunde see hendes Ansigt, men efter hendes Ord syntes hun at være meget sorgfuld¹⁾. At Maria Stuart dog ikke i fyrgetyve Dage, saa længe som den skotske Sørgekiks Strenghed fordrede det, holdt ud alene at leve ved de ogsaa om Dagen tændte Lys, men tillod Vinduerne at aabnes for Sollyset, og senere, for at nyde den friske Luft, foretog sig Udflugter i Omegnen af Edinburg, navnlig et Par Gange til Seaton, blev hende snart lagt ivrigt til Last og fortolkedes endog bittert som et Tegn paa hendes Tilfredshed med Mordet, fra den samme Side, hvor man nyligen kun havde pønsat paa Darnleys Undergang²⁾. Hendes Venner gjorde i denne

¹⁾ Kylligrews Brev til Cecil, dateret Edinburg den 8de Marts 1567, hos Chalmers. *Life of Mary, Queen of Scots*. I, 209.

²⁾ Buchanan skriver: *Nam quum in more esset a priscis usque temporibus, ut Reginae post maritorum obitum complures dies non modo coetu hominum, sed lucis etiam obstinerent aspectu, simulatum quidem luctum agressa est, sed animi superante letitia, foribus oclulis fenestras aperit, et — coelum solemque adspicere sustinuit. Et ante diem duodecimum confirmato adversus vulgi rumores animo, in*

Anledning ikke blot gjældende, at Darnley ei kunde stilles ved Siden af Fortidens kronede Konger, men hendes ivrigste Forsvarer, Biskoppen af Ross, der dengang selv var Medlem af Statsraadet, skriver ogsaa, efter at have omtalt hendes Liv i de fra Daglyset tillukkede Værelser, at hun »endnu længer vilde vedblevet med denne sørgelige Levemaade, dersom det ikke var blevet hende meget alvorlig fraraadet ved indstændige Opmuntringer og Overtalelser af hendes Raad, som blev bevæget dertil ved Underretning fra hendes Læge, der erklærede dem, at der var stor og overhængende Fare for hendes Hilsen og Liv, dersom hun ei i al Hast brød af og opgav denne indesluttede og eensomme Levemaade«¹⁾.

Den samme Dag, hvorpaa Darnley var død, var der imidlertid begyndt at anstilles Forhører²⁾. Dagen efter, Tirsdagen den 11te Februar, tilskrev Maria Stuart Jarlen af Lennox i Anledning af Sønnens Død, og i et Brev, som hun den samme Dag, ogsaa med Efterretningen herom, sendte til sin Gesandt i Paris, Erkebiskoppen af Glasgow, udtaler hun den Fortrøstning, at Gud i sin Naade havde bevaret hende, for at hun kunde tage en eftertrykkelig Straf over Misgjerningen. »Ilvo der endog«, tilføier hun, »har taget dette Nidingsværk i sin Haand, holde vi os dog overbeviste om, at det var møntet lige

agrum Setonium ad septem ab oppido millia passuum excurrit.
Rerum Scoticarum Historia. p. 215.

¹⁾ Leslie, A Defence of the honour of Marie, Queen of Scotlande, i Andersons Collections, I, 24. Biskoppen tilføier her: *At which yet notwithstanding, this her fact is with these most severe and grave censors taken for and reputed as the very next sin of al to the most greuous sinne against the holy Ghoste.*

²⁾ I Thomas Nelsons Forklaring hedder det, at *on the Monunday at after none he was callit and examinat.* Laing, History of Scotland. II, 268.

saa vel paa Os, som paa Kongen, for vi laae største Delen af hele Ugen i den samme Bolig, og var der, ledsaget af den største Deel af Lorderne, som ere i Byen, den samme Nat henved Midnat, og det var kun et reent Tilfælde, at vi ikke bleve der hele Natten, i Anledning af en Maskefest i Holyrood; dog vi troe ikke, at det var et Tilfælde, men Gud, der satte det i vort Hoved¹⁾. Den 12te Februar blev der i Overeensstemmelse hermed i Dronningens Navn udlovet en Belønning af to tusind skotske Pund og en aarlig Livrente til den Første, der kunde give nogen Oplysning om Morderne, og som endog, hvis han selv havde været deres Medskyldige, blev tilsikkert Tilgivelse. Bothwell, der forgjæves den samme Morgen, da Misgjerningen havde fundet Sted, søgte at forklare denne som en Følge af Lynild²⁾, havde selv op ad Dagen maattet sætte sit Navn under en Skrivelse til Dronning Catharina af Medici i Frankrig, hvori det skotske Statsraad udtaler den Forvisning, at Gud aldrig vilde tillade, at en saadan Udaad forblev skjult eller ustraffet³⁾, og nogle Dage efter blev Parlamentet

¹⁾ *And of very chance targit not all night, be reason of sum mask in the abbaye; bot ve beleive it was not chance, bot God that put it in oure hede.* Maria Stuarts Brev af 11te Februar 1567 til Erkebiskoppen af Glasgow, hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* II, 4.

²⁾ *I came to the door the next morning afther the murther, and the Earl of Bothwell said that her Majesty was sorrowful and quiet, which occasioned him to come forth. He said, that the strangest accident had fallen out, which ever was heard of, for thunder had come out of the sky, and had burnt the king's house.* The Memoirs of Sir James Melvil. p. 78.

³⁾ *Vostre Majesté et tout le monde cognoistra que le pays d'Ecosse ne vauldra longuement endurer, qu'une si grande honte luy demeure sur les espauls qui serait bastante pour la rendre odieuse par toute la Christianneté si semblables malheuretez demeurassent cachées ou impunyes.* Brevet, dateret Edinburg (Lislebourg) den

sammenkaldt i Anledning af Kongens Død. Bothwell antog dog, at i Skotland selv vilde Darnleys Mord ikke fremkalde nogen stor Deeltagelse; her havde Kongen næsten været lige dødelig forhadet for Hamiltonernes mægtige Slægt, der ved hans Ægteskab havde seet deres Arvepretensioner til Thronen kuldkastede, for Murray, der med Vaaben havde bekæmpet hans Ophøielse, og for Morton og hans Forbundsfæller, som han havde forraadt; her havde Kongen været foragtet af Folket for sin hele Holdning efter Rizzios Mord; her var man i det sextende Aarhundrede endnu saa fjernt fra den nyere Humanitetsfølelse, der overhoved kun har en saa kort Historie, at endog Mænd som Buchanan og Knox ikke blot med en eiendommelig Kulde, men stundom næsten med en ligefrem Lyst udmale os Begivenheder som Rizzios Død. Skulde dog nogen levende Deeltagelse have fremtraadt, turde Bothwell desuden ikke uden Grund forudsætte, at Mistanken snarere vilde rette sig mod Darnleys ældre Fjender, end mod ham, der meente kun at have handlet forsigtig, og troede sikkert at turde stole paa sine nærmeste Hjælperes Troskab. Han havde Morgenen efter Mordet givet Hay af Tallo en bruun Ganger og Hepburn af Bolton en hvid, ladet den Sidstnævnte kaste de falske Nøgler i en Steenbrudskløft mellem Holyrood og Leith¹⁾, lovet Powrie og Nelson, at han vilde sende dem til Slottet Her-

10de Februar 1567, er trykt hos Laing, History of Scotland. II, 95. Det er underskrevet af Erkebiskoppen af St. Andrew, Biskopperne af Ross og Galloway, Jarlerne Athole, Argyle, Cassilis, Huntley, Bothwell, Caithness og Sutherland, Lorderne Fleming og Levingston, Justitssekretæren Bellenden og Statssekretæren Maitland.

¹⁾ *Quhillk the deponar keist in the quarie hole betwix ye Abbey and Leith.* John Hepburns Forklaring, hos Laing, History of Scotland. II, 259.

mitage, hvor de skulde nyde en hæderlig Underholdning, og om Aftenen paalagt alle sine Følgesvende fra den forrige Nat »at holde deres Tunger, thi de skulde aldrig mangle, saalænge han havde Noget«.

Bothwell blev imidlertid skuffet i begge sine Forudsætninger. Var Darnley død en naturlig Død, vilde han snart være bleven glemt, men nu fremkaldte de tragiske Omstændigheder ved den unge, syge, fra Søvnens til Dødens Arme bortkaldte Konge hos en Deel af Folket en Deeltagelse, der snart blev forsættligen næret af Bothwells ældre Fjender. Thi medens man vistnok haade i Udlandet og i Skotland i Førstningen ogsaa tænkte paa Murray og Morton som Ophavsmænd til Mordet¹⁾, rettede den almindeligste Mistanke sig dog snart imod den, der virkelig havde udført det. Forsigtigheden ved Mordets Udførelse havde dog ikke været større, end at Jarlens Følgesvende, som man seer af Forhørerne, om Mordnatten anraabte af nogle Vagter ved Bymuren eller uden om Slottet, gjentagne Gange havde svaret, at de vare Jarlen af Bothwells Folk²⁾. Snart

¹⁾ Morton var dog forbleven paa Wittingham, og Murray havde været saa forsigtig eller, ifølge Buchanan, paa Grund af en for tidlig Nedkomst af Jarlens Hustru, saa heldig, at forlade Edinburg den samme Søndag, der blev Kongens sidste Levedag. Dersom man kan troe et af Biskoppen af Ross meddeelt Rygte, skal dog Murray, da han var kommen forbi Forthfjorden og reed videre i Fife, om Aftenen have sagt til en betroet Tjener: *This night ere morning the Lord Darnley shal lose his Life.* Leslie, *A Defence of the honour of Marie, Queene of Scotlande*, i *Andersons Collections*. I, 75.

²⁾ Saaledes hedder det i William Powries Forklaring, hos Laing, *History of Scotland*. II, 245: *And deponis, yat as yai came by the gait of the quenes south garden, the two sentinellis yat stude at the zet yat gangis to the uther cloiss, speirit at yames quha is yat? and yai answerit friends. The centinel speirit, quhat friends? and yai answerit my lord Bothwells friends.* En tilsvarende Angivelse findes ligeledes i George Dalgleisch's Forklaring hos Laing, II, 251.

hed det sig almindelig, at Bothwell var Gjerningsmanden; man troede endog længe, indtil Forhørene over hans efterhaanden fangne Hjælpere senere kunde offentliggøres, baade at Kongen var bleven kvalt, og at han var bleven kvalt af Bothwell med egen Haand¹⁾. Man hørte om Natten Stemmer i Edinburg, der raabte, at Bothwell var Morderen; man lagde hans Portræt paa Gaderne med Overskrift: »Her er Kongens Morder«²⁾; man opslog hemmelig Plakater, der i Spidsen for de Skyldige ogsaa nævnede ham. Men skjønt Bothwells Forventninger for saavidt vare blevne skuffede, kunde han dog endnu stole paa den Indflydelse, som han selv, den høitstillede Jarl, og hans mægtige Venner i Statsraadet kunde gjøre gjældende med Hensyn til den Maade, hvorpaa Undersøgelsen af Mordet blev ført³⁾. Nogle faa Personer, og især nogle fattige Folk, der boede i Nærheden af Domherrehuset, bleve tagne i Forhør, men man vogtede sig vel for, at lade noget stærkere Lys fremkomme. Dronningen, hvis tidligere Brud med hendes Ægtefælle havde været almindelig bekjendt, og hvem derfor ogsaa de første Gisninger angaaende Darnleys Død ikkun havde været lidet gunstige,

¹⁾ *Of the quhilk Murther now, be just Tryell taikin, he is found not onlie to have bin the Inventor and Deyser, but Executer wit his awin Handis.* Det skotske Statsraads Stikbrev efter Bothwell, udstedt i Edinburg den 26 Juni 1567, i Andersons Collections. I, 140.

²⁾ *Some drawing his pourtraict to the life, set above it this superscription: «Here is the Murtherer of the King», and threw the same into the streets.* Spottiswood, The history of the church of Scotland, beginning the year of our Lord 203, and continued to the end of the Reign of King James the VI. The Third Edition. London 1668. fol. p. 200. Nu findes der i hele Skotland intet Portræt af Bothwell.

³⁾ *Sed quis auderet Bothwellum attingere? quum idem reus, iudex, quæstor, poenæ exactor esset futurus.* Buchanan, Rerum Scotticarum Historia. p. 215.

var fra sine høie Slægtninger i Frankrig og fra andre Sider bleven mindet om Nødvendigheden af en alvorlig Retsforfølgelse; men i en Sag som denne maatte en Dronning dog støtte sig paa sit Raad, og følte hun sig virkelig uskyldig, var hun dengang, som hun forsikkrede, selv uvidende om, hvo der havde været de egenlige Gjerningsmænd¹⁾, maatte hun ogsaa være saa meget mindre tilbøielig til at lade en Anden, et Medlem af sit Statsraad, fængsles efter hine Angivelser af Anonyme, der selv holdt sig tilbage. Da Dronningens Navn ikke heller altid blev skaanet²⁾, blev det Bothwell derimod saa meget lettere at give den begyndte Undersøgelse en saadan Retning, at Forfølgelsen af Mordet næsten slugtes af Forfølgelsen af Pasquillerne³⁾.

¹⁾ Biskoppen af Ross, der dengang stadigen deeltog i Statsraadets Meder, skriver: *For she, good innocent Ladie, hath, upon her Honour, protested and plainly declared, that afore her taking and imprisonment she neuer knew, who were either principal or accessarie, or by any meanes culpable and blame-worthy concerning the said murther.* Leslie, A defence of the honour of Marie, queene of Scotlande, i Andersons Collections. I, 42.

²⁾ Ifølge Sir William Drurys Indberetninger til Cecil i England kunde man endog en Dag, da Maria Stuart passerede Torvet i Edinburg, høre Torvekonerne udbryde: *God preserve your grace, if you are saikless (s: sageslos) of the kings death.* Tytler, History of Scotland. VII, 83.

³⁾ *Ita omissa de Regis morte questione, subit altera multo acrior adversus libellorum auctores, et, ut ipsi loquebantur, Bothwellii calumniatores.* Buchanan, Rerum Scotticarum historia p. 215. Der fandtes dengang ingen Opposition mod Bothwell i Statsraadet. Murray havde den 8de Marts tilligemed Jarlerne af Huntley og Argyle og Statssekretæren, Lairden af Lethington, ogsaa Bothwell til Middag hos sig, tre Uger efter at denne offentlig var bleven sigtet for Mordet. Dette fremgaaer af Kylligrews Brev, skrevet den nævnte Dag til Cecil, i Chalmers Life of Mary, Queen of Scots. II, 231. Under en Proklamation fra Statsraadet af 14 Marts 1567 (aftrykt i Andersons Collections. I, 38) imod nogle af de for Dronningen fornærmelige Karrikaturer, som vare blevne opslagne, træffer man ogsaa Murrays Navn ved Siden af Bothwells og dennes Venners.

Sagen blev først farligere for Bothwell, da tilsidst en Mand aabent vovede at give sit Navn til Anklagen. Darnleys Fader, Jarlen af Lennox, som Dronningen strax havde underrettet om Sønnens Død, havde derpaa været i Brev-vexling med hende om Sagens Forfølgelse. Da Lennox, der endnu i et Brev fra Houston af 20de Februar ikke havde vidst at fremføre nogensomhelst bestemt Sigtelse, derefter i et Brev af 26de Februar meldte, at han havde hørt Tale om visse Plakater, der vare blevne opslagne i Edinburg, angivende visse Personer som skyldige i Mordet, og derfor maatte ønske disse Personer tagne i Forvaring, havde Maria Stuart i denne Anledning den 1ste Marts svaret ham, at der gaves saa mange af de ommeldte Plakater med saa mange modsatte Navne, men at, naar Jarlen selv vilde nævne nogle af disse Navne, skulde de Vedkommende tiltales og, hvis de befandtes skyldige, straffes efter Fortjeneste. Darnleys Fader tog da endelig Mod til sig, og i et Brev af 17de Marts, hvori han ytrer sin Forundring over, at disse Navne dog synes at være blevne skjulte for Majestæten, anførte han som Personer, hvilke han for sin Deel ogsaa høiligen mistænkte¹⁾, efter een Plakat Bothwell,

¹⁾ *Quhillk personis, I assuyre zour Majestie, I, for my part, greddie suspect.* Jarlen af Lennox's Brev til Maria Stuart af 17de Marts 1567, i Andersons Collections. I, 48. David Chalmers af Ormond, oprindelig opdraget til Kirkens Tjeneste, var senere bleven et geistligt (spiritual) Medlem af den høieste Ret, ligesom han blev Medlem af Statsraadet. Han drog sig først, efter at have understøttet Maria Stuart ved hendes Undvigelse fra Lochleven, siden hendes Flugt til England selv tilbage til Spanien og Frankrig. Her dedicerede han i Aaret 1572 Kong Karl den Niende sit Afrids af Skotlands, Frankrigs og Englands Historie, i Aaret 1573 Catharina af Medici en Afhandling om Qvindernes legitime Successionsret, og i Aaret 1579 Maria Stuart *La recherche des singularitez plus remarquables concernant le Etat d'Escoce.* Senere amnesteret fik han sin Plads

James Balfour, David Chalmers og en vis John Spens; efter en anden af Dronningens Tjenerskab, Udlændingerne Francisco de Bisso, Sebastian eller Bastian de Villours, Jean de Bordeaux og Josef Rizzio, Broderen til David. Dronningen fremlagde dette Brev for Statsraadet, ved hvis Møder ogsaa Bothwell dengang stadigen var tilstede, og Svaret derpaa foreligger i tvende Skrivelser. Det ene er et Brev til Lennox fra Maria Stuart, dateret Edinburg den 24de Marts, hvori Dronningen underretter ham om, at de af ham nævnte Personer skulde blive underkastede en saadan retslig Undersøgelse, som Rigets Love hjemlede, og bad ham selv om snart at indfinde sig i Edinburg, for at see til, at Sagen førtes paa rette Maade¹⁾; den anden er en af Statsraadets Medlemmer, og deriblandt ogsaa af Bothwell udstedt Akt, som, efter at anføre, hvorledes Jarlen af Lennox havde ønsket Jarlen af Bothwell og de andre i nogle anonyme Plakater nævnte Personer satte under Bevogtning og Tiltale, uden at gaae ind paa Fængslingen af dem, bebuder en Assiseret, der i denne Anledning skulde afholdes den næstkommende 12te April, og som offentlig skulde forkyndes fra Torvepladserne i Edinburg, Glasgow, Dumbarton

i Retten tilbage og døde i Skotland i Aaret 1592. Brunton and Haig, Historical Account of the Senators of the College of Justice. p. 123—125.

¹⁾ *And thairfore we pray zou, gif your Lassour and Commoditie may sul, address zou to be at vs heir in Edinburgh this Oulc ap-procheand, quhair ze may see the said triall, and declair thay Things quhill ze know may further the same; and thair ze sall have experience of our earnest Will and effectuous mynd to have an End in this mater, and the auctours of sa uncorthie a Deid realie paist, als fur furth, in effect, as befoir this, and now presentile we have writtin and promist.* Brevet af 24de Marts 1567 til Jarlen af Lennox, undertegnet *Zour gud Døhter, Marie R.*, i Andersons Collections. I, 49.

og andetsteds, hvor det ansaaes nødigt, for at Alle og Enhver, der vilde anklage Jarlen eller de andre af Lennox mistænkte Personer, kunde møde for Retten i Edinburg til den bestemte Tid. Fra Lennox's Side, der sikkert indsaa, at det var lettere at sigte, end at fælde en saa mægtig Mand som Bothwell, er der blevet klaget over, at Anstanden var for kort, medens omvendt Bothwell lod, som om han fandt Tiden for ringe til Forberedelse af sit Forsvar. Da Retsdagen nærmede sig, gjentog sig det samme Skuespil, hvorimod Bothwell i Aaret 1565 selv havde manglet Mod til at optræde. Men denne Gang var det Bothwell selv, der havde samlet den umaadelige Følgeskare; Slægten Hepburn, hans Vasaller og andre Tilhængere vare i saa stor en Mængde strømmede til Edinburg, at, da Jarlen om Morgenen den 12te April reed fra Holyrood til Retten, var han ledsaget af en heel Hær af Venner. Jarlen af Lennox kunde ikke danne nogen Modvægt; hans Vasaller vare under hans lange Landflygtighed i England blevne vante til en vis Uafhængighed, og han havde endnu ikke formaaet at gjenvinde det stærke Herredømme over dem, som en skotsk Høvding ellers pleiede at øve over sine Clansfolk. Umiddelbart førend Rettens Afholdelse tilskrev han Dronningen den 11te April fra Stirling, paastod, at han var bleven syg, og anholdt om Sagens Udsættelse, ligesom han ogsaa havde bedet Elisabeth om at tilskrive Maria Stuart i den samme Hensigt. Overbringeren af Elisabeths Brev, der var skrevet den 8de April, naaede dog først til Edinburg om Morgenen den 12te April; han kunde her ikke tidsnok med sit Ærinde trænge igjennem Skarerne af Bothwells Tilhængere, der dengang bølgede frem og tilbage, ventende paa Jarlen foran Holyrood, med truende Tale om »saadanne engelske Skurke, der vilde standse

Retten¹⁾, og uvillige til at besørge hans Brev afleveret. Først da alle Adelsmændene og Vasallerne steg til Hest, dengang Bothwell i Forening med Lethington kom ud fra Slottet, kunde disse selv modtage Elisabeths Brev, hvormed de i nogle Øieblikke vendte tilbage til Slottet, og hvorom Lethington, idet de atter sluttede sig til de ventende Rytterskarer, yttrede til Elisabeths Sendebud, der fordrede at vide, om det virkelig var blevet givet Dronningen, at der paa denne travle Dag neppe førend efter Rettens Afholdelse vilde blive Tid dertil.

Ledsaget af det store Antal af Adelsmænd og Vasaller, som Elisabeths Sendebud anslog til fire Tusinde²⁾, reed Bothwell til Retten. Denne blev dengang holdt i den i Aaret 1561 opførte, og først i Aaret 1817 nedrevne Bygning, der kaldtes the Tolbooth, men som ved Walter Scotts Roman er bleven bekjendtere under sit andet Navn »The Heart of Mid-Lothian«. Som Assessorer i Retten finder man nævnte James Mac Gill, Henry Balnaves af Hallhill, Robert Pitcairn, Prior af Dumferline, og Lord Lindsay³⁾; den blev præsideret af Jarlen af Argyle som Justitiarius, og denne, der to Aar i Forveien havde været Bothwells

¹⁾ *Such Inglishes vilaynes as sought and procured the stay of the Assiss.* Sir William Drurys Brev til Cecil, dateret Berwick den 15de April 1567, hos Chalmers, *The life of Mary, Queen of Scots.* II, 245. Sir William Drury havde den 11te April Kl. 10 modtaget Elisabeths Brev i Berwick, og oversendt det herfra ved »the Provost Marschall of Berwick« til Edinburg, hvor dette Sendebud ankom tidlig om Morgenen den 12te.

²⁾ *So giving place to the thronge of people that passed, which was greate, and by the estimacion of men of good judgements alone 4000 gentlemen besids other.* Sir William Drurys anførte Brev hos Chalmers. II. 246.

³⁾ Keith, *History of the affairs of the Church and State in Scotland.* I, 375. Laing (*History of Scotland.* I, 69) vil dog, at denne Angivelse kun maa betragtes som en reen Gisning af Keith.

Fjende under hans Strid med Murray, var nu allerede længe hans politiske Forbundne.

Da Bothwell traadte frem til Skranken, var han dog bleg og nedslagen. Lairden af Ormiston, en af hans Led-sagere, der havde fulgt ham til den Sag, der i Virkeligheden ogsaa gjaldt ham selv, rykkede i ham, og talte sagte til ham: »Fy, Mylord, hvorledes bærer I Eder dog ad. Eders Ansigt røber, hvad I er; løft dog for Guds Skyld Eders Hoved, og see munter ud; I seer snarere ud som En, der skulde gaae i Døden. Ak og Vee over dem, der nogensinde udtænkte det, jeg troer det skal bringe os alle til at sørge«. Bothwell svarede ham dog kun: »Hold din Mund; jeg vilde ønske, det var ugjort; men jeg har dog en Udvei derfra, komme, hvad der vil, og det vil du snart faae at see«¹⁾. Og Jarlen af Lennox havde virkeligen ikke vovet at give Møde; paa hans Vegne fremtraadte kun Robert Cunningham, et Medlem af den lennoxske Slægt, der havde deeltaget i Sammensværgelsen imod Rizzio, og som androg paa Sagens Udsættelse. Fra Bothwells Side paastodes derimod Sagen fremmet og dette blev taget til Følge. Juryen var kommen til at bestaae af Jarlerne Andrew af Rothes, George af Caithness og Gilbert af Cassilis, Lord John Hamilton, en Søn af Hertugen af Chatellerault, Lorderne

¹⁾ *After the quhill I never spake to the said earle of it quhill the day he gate his assyse, quhair the said earle standing at the barr, lūiking down sad lyke, I plukit upoa him and said: «Fye, my lord, what dicill is this ye are doand. Yaur face shawes what ye are, hald up your face, for Godis sake, and luck blythlie; ye might luike swa and ye were gangand to the deid. Allace and wo worth them that ever devysit it, I trow it sall garr us all murne.» Quha ansrit me: «Hald your tongue; I wald not yet it were to doe: I have ane outgait fra it, cum as it may, and that ye will know belye».* James Ormistons Forklaring, hos Laing, History of Scotland. II, 294.

James Ross, Robert Sempill, John Herries, Laurence Oliphant og Robert Boyd, af John »Master« af Forbes, og af Lairderne John Gordon af Lochinwar, James Cockburn af Langton, James Somerville af Cambusnethen, John Mowbray af Barnbowgall og Alexander Ogilby af Boyne. Efter nogen Betænkning afgav Juryen gennem Jarlen af Caithness, som den havde valgt til sin Formand, eenstemmigen Kjendelsen »Ikke skyldig«. Cunninghams almindelige Anklage af de af Lennox Sigtede, der skulde være »notorisk kjendte« som Gjerningsmændene, lignede vistnok ei heller noget Beviis; de Medlemmer af Juryen, der ikke allerede i Forveien vare gunstig stemte for Bothwell, havde ogsaa faaet en særegen Grund til Beroligelse for Samvittigheden, idet den bogstavelige Fortolkning var lige saa karakteristisk for det skotske, som for det engelske Retsvæsen, og da man, maaskee ikke af Vanvare, havde stilet Spørgsmaalet til Juryen saaledes, at den spurgtes om Mordet som foregaaet den 9de Februar, medens dette dog først var foregaaet et Par Timer efter Midnat eller paa den næste Dag. Umiddelbart efter Frifindelsen udstedte Bothwell endelig i Overeensstemmelse med en Skik, der dengang endnu ei var gaaet af Brug i Skotland, en offentlig Erklæring om i Tvekamp at ville bekæmpe den, som herefter vilde tillægge ham Skyld i Kongens Mord, hvorimod Jarlen af Lennox, saa snart han fik Underretning om Sagens Udfald, selv Trettende besteg et Skib paa Vestkysten af Skotland og gennem det irske Hav seilede til England¹⁾.

¹⁾ Diurnal of remarkable Occurrents. p. 119.

VI.

Det i Anledning af Darnleys Død indkaldte Parlament aabnedes næsten umiddelbart efter Assiserettens Afholdelse. Det forblev kun sammen fra den 14de til den 19de April, men denne Tid var allerede tilstrækkelig til paany at vise Bothwells store Betydning. Thi ligesom man endog ikke uden Grund i flere Lovbestemmelser til Fordeel for Protestanterne, hvori Dronningen først nu indvilligede, har villet øine Bothwells Indflydelse, saaledes fremlýser den kjendelig i den kongelige Bekræftelse, der gaves flere af hans Venner paa Benaadninger, som deres Familier tidligere havde faaet af Kronen. Blandt disse var Jarlen af Huntley, der fra dette Tidspunkt i det Mindste, og upaatvivlelig i Forbindelse med Søsteren, maa antages at have været enig med Svogeren Bothwell om dennes saa snart følgende Skilsmisse. Parlamentet stadfæstede ogsaa udtrykkelig Jarlen af Bothwells Friiendelse af Assiseretten, idet det tillige udstedte en truende Akt mod dem, der efter Kongens Død fordristede sig til at udbrede infamerende Opslag mod forskellige Personer. Ved Parlamentets Slutning, inden dets Medlemmer vare vendte tilbage til deres Hjem, havde Bothwell ikke heller forsømt den 19de April at samles med næsten hele den fornemste Adel til det Aftengilde, der i den skotske Historie, efter det Værtshuus, hvori det holdtes, er bekjendt under Navnet »Ansley's Supper«¹⁾. Da Gildet var paa sit Høide-

¹⁾ Bothwell angav senere i Danmark de Tilstedeværende saaledes: *Après que j'eus gagné ma cause, vindrent deuers moy en mon logis du dict parlement de leur franche et propre volonté, sans estre pryez, qui estoyent douze contes, huict évesques et huict seigneurs.*

punkt, forelagdes de Tilstedeværende et Dokument til Underskrift, hvormed Bothwell gav at forstaae, at Dronningen vilde være vel tilfreds, og hvorved de ikke blot igjen erklærede sig overbeviste om Bothwells Uskyldighed og forpligtede sig til at forsvare Jarlen mod enhver Bagvadsker, men desuden, fremfor nogen fremmed Fyrste, som en Indfødt anbefalede denne ædle Lord, i Betragtning af hans Byrd og Fortjenester, og »saasandt vi ere Adelsmænd, og ville forsvare det for Gud«, som en passende Ægtefælle for Dronningen, hvis fortsatte Enkestand var skadelig for Landet. Bothwells nærmeste Tilhængere gave først Exemplet med at underskrive; derpaa lovede de Andre, villige eller uvillige, ligeledes at hævde hans Fordring paa Dronningens Haand med deres Ære, Liv og Gods og at betragte Alle, som vilde hindre det, som »deres fælles Fjender og Avindsmænd«. Da Huset under Gildet var omgivet af to hundrede Bøsseskytter, slap kun Jarlen Hew Eglinton ud, uden at underskrive¹⁾. Den hele Begivenhed minder næsten paafaldende om det Forsikkringsbrev, som ved det bekjendte tilsvarende Gilde i Pilsen senere underskrevs af Wallensteins Tilhængere, og hvorved Deeltagerne ligeledes lovede ingensinde at skille deres Sag fra hans, at give ham deres sidste Blodsdraabe og at forfølge Enhver, der handlede anderledes, som en Tro- og Æreløs²⁾. Af Wallensteins

¹⁾ *Considdering the anciencie and nobillenes of his Houis, the honorable and guid service done be his predecessoris, and specialtie himselffe to oure Soverane, and for the defence of this her Hienis Realme againis the enemyes thairof, and the amitie and friendship quhilk sa lang has perseverit betwix his Houis and everie ane of us, and utheris our Predecessoris in particular.* Dokumentet i Andersons Collections. I, 108.

²⁾ Hurter, Wallensteins vier letzte Lebensjahre. Wien 1862. S. 364—366.

to og fyrgetyve Oberster, der den 12te Januar 1634 undertegnede Forsikkringsbrevet i Pilsen, vare, som bekjendt, ikke faa Skotlændere.

Hvad der var foregaaet ved »Ansley's Supper«, kunde vistnok ikke længe blive nogen Hemmelighed. Og da Maria Stuart ogsaa tidligere under den mod Bothwell anlagte Sag var vedbleven at bevare ham sin Gunst, da man endog, efter hvad Sir William Drury meldte til Cecil i England, talte om, at hun fra et Vindue i Holyrood, staaende ved Siden af Lady Maria Lethington, skulde have tilnikket Bothwell en Hilsen, dengang han red op til Retten, og senere, under Rettens Afholdelse, skikket Bud, for at høre, hvorledes det gik ham¹⁾, kom det Rygte snart i almindeligt Omløb, at Bothwell stod i Begreb med at ægte Dronningen. Sir James Melvil fortæller i sine Memoirer Exempler paa, hvorledes gode Undersaatter, der elskede Dronningen, smertedes ved dette Rygte, og hvorledes der dog endnu i Skotland gaves Enkelte, som med egen Fare vovede at advare Dronningen. Han fortæller saaledes, at Lord John Herries, en anseet Adelsmand, kom

¹⁾ Efter Drurys Beretning til Cecil, hos Tytler, History of Scotland. VII, 375, 376. Det beroer paa en Misforstaaelse, naar endog Tytler som et særegent mærkeligt Tegn paa Bothwells Begunstigelse efter Darnleys Død ogsaa fremhæver, at Jarlen, baade da Dronningen red til Parlamentet efter dets Aabning og ved dets Slutning, bar Rigets Scepter foran hende, medens Jarlen af Argyle bar Kronen og Jarlen af Crawford Sværdet (Jvnf. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 108, 109). Dette var en ligefrem Følge af hans Stilling og havde allerede været Tilfælde længe førend Aaret 1567. Da Maria Stuart den 7de Marts 1565 begav sig til det dengang aabnede Parlament i Edinburg hedder det allerede: *In hir majesties cuming thairto, George lord Gordoun, eldest sone to vmquhile George erle of Huntlye, bare the croune, James erle of Bothwell the ceptour, and David erle of Crawford the sword of honour.* Diurnal of remarkable Occurrents. p. 89.

vel ledsaget til Edinburg, betroede Dronningen Alt, hvad der sagdes om Bothwell og hans Planer, og knælende bad hende om ikke at ægte Jarlen. Dronningen lod til at undre sig over, hvorledes slige Rygter kunde være komne ud, og forsikkrede ham, at hun ikke havde Tanke om noget Saadant. Lord Herries bad Dronningen optage hans Forestilling i en god Mening, og red, af Hensyn til Bothwell, strax efter tilbage fra Edinburg, efter her at have ladet enhver af de halvhundrede Ryttere, hvormed han var kommen, købe sig et nyt Spyd¹⁾. Melvil fortæller ligeledes, at en anden Skotlænder, Thomas Bishop, der længe havde levet i England og her med Iver arbeidet for Maria Stuarts Adkomster, tilskrev ham selv et Brev, som han besværgede ham om at forevise Dronningen, og hvori denne hendes hengivne Tilhænger yttrede sig i den samme Aand, som Lord Herries, men med den større Frihed, som Fraværelsen i et fremmed Land tillod; dersom Dronningen ægtede Jarlen, saaledes hed det i dette Brev, vilde hun tabe Guds Naade, sit eget gode Navn, og alle Hjerter

¹⁾ Memoirs of Sir James Melvil. p. 78. Imod Melvils Beretning om Lord Herries strider det dog, at dennes Navn ikke blot forekommer mellem Nævningernes, der havde frikjendt Bothwell, men ogsaa findes paa den gamle Fortegnelse over de skotske Herrer, der underskrev Forsikkringsbrevet ved «Ansleys Supper». Men Rigtigheden af denne Fortegnelse er selv Tvivl underkastet, idet den allerførst nævner Jarlen af Murrays Navn, endskjønt Murray allerede nogle Dage i Forveien, forudseende det kommende Uveir, havde forladt Skotland, efter at have søgt og erholdt Dronningens Tilladelse til at begive sig til Frankrig. Endnu den 13de April var han i Edinburg, men i en Parlamentsakt af den 19de April siges det udtrykkelig, at han dengang var ude af Skotlands Rige. Andersons Collections. I, 112. Større Vanskelighed gjør det, at Lord Herries to Dage efter Dronningens Bryllup med Bothwell ogsaa nævnes blandt de Tilstedeværende i Statsraadet den 17de Mai 1567. Keith, History of the church and state in Scotland. I, 386.

i England, Irland og Skotland. Sir James Melvil viste ogsaa virkelig Brevet til Dronningen, der, efter at have læst det, gav ham det taus tilbage, men kaldte paa Statssekretæren, William Maitland, og bad ogsaa ham at læse denne mærkelige Skrivelse. Lairden af Lethington yttrede da til Melvil, at han havde handlet mere hæderligt, end viseligt, og raadede ham til at fjerne sig, inden ogsaa Bothwell snart traadte op til Dronningen, et Raad, som Melvil fandt sig vel tjent med at følge; thi Jarlen blev strax rasende over, hvad Dronningen nu ogsaa meddeelte ham, indtil Maria Stuart beroligede ham ved at bede ham om ikke at skille hende ved sine bedste Tjenere¹).

Kort Tid efter, kun fire Dage efter Parlamentets Slutning og Forsikkringsbrevets Underskrivelse, fuldførte Bothwell det navnkundige Overfald, hvorved han bortførte Maria Stuart som Fange. Mandagen den 21de April havde Maria Stuart forladt Edinburg med et mindre Følge, for at besøge sin lille Søn i Stirling-Castle, hvor han under den farefulde Tid, som Darnleys Mord syntes at bebude, var borte i Jarlen af Mars Varetægt. Idet Maria Stuart efter et kort Ophold paa det skønne Stirling-Castle vendte tilbage, overfaldtes hun paa Veien pludselig af saa heftige Smerter, at hun maatte tage Ophold i en lille fattig Hytte²);

¹) Memoirs of Sir James Melvil. p. 79.

²) Buchanan, der tillægger Maria Stuart Tanken om at have villet borttage Sønnen med sig, skriver: *Quo in itinere, sive ob continuos labores, sive ob indignationem, quod consilia, ut auctoribus videbantur callida, parum prospere succederent, repentino dolore cruciata in domunculam pauperulam concessit ad quattuor ferme millia passuum a Sterlino.* Rerum Scoticarum Historia. p. 217. Det er ikke let at forstaae, hvorledes Buchanan kunde kjende Dronningens Tanke, da han selv tilstaaer, at hun vidste ikke at robe den lige over for Jarlen af Mar, der ikke vilde have tilladt dens Udførelse.

da hun fortsatte Veien og havde overnattet paa hendes Fødeslot, Linlithgow, saa hun sig Torsdagen den 24de April overrumplet af Bothwell ved Broen over Almond i Nærheden af Cramond. Jarlen af Bothwell havde givet sig Udseende af igjen at ville drage til de urolige Grændsestrækninger, og havde saaledes kunnet samle saa mange Mænd, at han her var ledsaget af otte hundrede spydførende Ryttere, saa at den mindre Kavalkade, der ledsagede Dronningen, selv om den havde havt Villien dertil, ikke havde havt Udsigt til at kunne gjøre nogen seirrig Modstand mod Overmagten, som her omringede den. De Fleste af Dronningens Følge lik Tilladelse til uhindrede at drage videre; men Bothwell tog selv Dronningens Hest i Tøilen, hans Mænd sikkrede sig paa lignende Maade Jarlen George af Huntley, William Maitland, Lairden af Lethington, og Sir James Melvil, og nu gik det med disse Fanger iilsomt til det ved Munden af Forthfjorden liggende, faste Dunbar-Castle, det Bothwell som Belønning overladte Slot.

Naar man paa en senere Tid, under Maria Stuarts Fængselliv i England, spurgte hende om Bothwells Forhold til hende, svarede hun kun med nogle almindelige Ord eller hun begyndte at græde¹⁾. Fra et Tidspunkt, der ikke ligger langt fra hendes Bortførelse, har man derimod fra hendes egen Side en nærmere Fremstilling af, hvad der paa Dunbar skal være foregaaet mellem hende og Bothwell, inden hun gav ham sin Haand. Den foreligger i de Instruktioner, som hun, strax efter at have ægtet Bothwell, meddeelte William Chisholm, Biskoppen af Dunblane, der for Kongen af

¹⁾ Sir Francis Knollys Beretning hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 231.

Frankrig, Enkedronningen Catharina af Medici, Kardinalen af Lothringen og hendes andre Frænder paa Fastlandet skulde forklare det Skridt, hun da havde gjort, ligesom Sir Robert Melvil, Broderen til Sir James, skulde gjøre det for Elisabeth i England¹). Efter at have berørt de uforglemmelige Fortjenester, som Jarlen af Bothwell havde havt under Begyndelsen af hendes Regjering, siger hun, at det først var »efter Kongens, hendes Huusbonds Død, at hans Prætensioner begyndte at blive høiere«. »Hans Opførsel«, bemærker hun, »kan i denne Henseende tjene til et Exempel paa, hvor forslagent Mænd, naar de have et stort Foretagende i deres Hoved; kunne skjule deres Hensigter, indtil de have sat deres Planer igjennem. Vi tænkte, at hans Bestandighed i at være os tjenstagtig, og hans Redebonhed til at udføre alle vore Befalinger, alene hidrørte fra Aerkjendelsen af hans Pligt, som vor fødte Undersaat, uden noget andet skjult Hensyn, hyad der da bevægede os til at vise et venligere Ansigt, med Tanke om alt Andet end at dette, den sædvanlige Holdning mod saadanne Adelsmænd, som vi finde hengivne til vor Tjeneste, nogensinde skulde give ham Dristighed til at vente nogen yderligere Gunst af vor Haand«. I Begyndelsen har Bothwell, da han vovede at røbe sine Tanker for Dronningen, kun søgt at vinde hendes Villie ved ydmyg Opmærksomhed, men han havde fundet hendes Svar intet mindre end svarende til hans Ønske²). Da var det, at Jarlen, i Betragtning af Dronningens Uvillighed, af de Hindringer, som hendes Venner eller hans Fjender kunde lægge ham i Veien, og af den mulige Forandring

¹) Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 32—44 og 45—49.

²) *But finding oure answers nothing correspondent to his desyre.* Maria Stuarts Instructioner til Biskoppen af Dunblane, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 37.

af deres Sind, hvis Indvilligelse han allerede havde erholdt, havde besluttet sig til at prøve sin gode Lykke og havde foretaget Overfaldet ved Cramondbroen og Bortførelsen til Dunbar. »Hvorledes vi optoge en saadan Handlemaade, og i Særdeleshed hvor forbausende vi fandt den af ham, om hvem vi havde tvivlet mindre, end om nogen anden Undersaat¹⁾, er det let at forestille sig. Under vort Ophold i Dunbar forekastede vi ham den Hæder, hvormed han var bleven beæret af os, den Gunst, vi altid havde vist ham, og nu hans Utaknemlighed, tilligemed alle andre Forestillinger, der kunde tjene til at frie os fra hans Hænder. Men uagtet vi fandt hans Gjerning vild, vare hans Svar og Ord dog kun Høfligheden selv, at han vilde hædre og tjene os, og ingenlunde krænke os, at han bad om Tilgivelse for den Dristighed, hvormed han havde tiltaget sig at føre os til et af vore egne Huse²⁾, hvortil han var lige saa meget dreven af Nødvendighed, som tvungen baade af Kjærlighed, hvis Heflighed havde ladet ham tilsidesætte den Ærbødighed, han ellers, som vor Undersaat, bar til os, og af Hensyn til at redde sit eget Liv. Og da begyndte han at holde os en Tale om sit hele Liv, om hvor ulykkelig han havde været at finde Mænd som sine Fjender, hvilke han aldrig havde fornærmet; om hvorledes deres Ondskab aldrig havde ophørt at angribe ham ved enhver Leilighed, endskjønt uretfærdigen; om hvilke Bagvaskelser, de havde udspreddt om ham, med Hensyn til den hæslige Vold, der var bleven øvet mod Kongens, vor sidste Husbonds, Person; om hvor

¹⁾ *Of quhome we doubtid les yan of ony subject we had.* Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 38.

²⁾ *Askit pardoun of the bauldness he had tane to conwoy us to one of oure awin housis.* Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 38.

ude af Stand han var til at frie sig for sine Fjenders Rænker, dem han ikke engang kunde kjende, da Enhver udvortes anstillede sig som hans Ven, medens han dog fandt saa megen skjult Ondskab, at han ikke kunde finde sig i Sikkerhed, med mindre han var vis paa, at vor Naade vilde vare uden Forandring; og om hvorledes han ikke kunde stole paa nogen anden Forsikkring om vor Naade, end naar det vilde behage os at vise ham den Hæder at tage ham til Huusbond, idet han altid bevidnede, at han ikke søgte noget andet Herredømme end tidligere, men blot vilde tjene og adlyde os alle vort Livs Dage, og dertil føiede al sømmelig Tale, der kan bruges ved en saadan Leilighed. Men da han ikke destomindre saa os forkaste al hans Opmærksomhed og Tilbud, viste han os tilsidst, hvorvidt han var kommen med hele Adelen og de Fornemste i vore Stænder, og hvad de havde lovet ham under deres Haandskrift; om vi da havde Aarsag til at blive forbausede, overlade vi Kongen, Dronningen, vor Onkel, og andre vore Venner at dømme. Seende os selv i hans Magt, adskilt fra alle vore Tjeneres Selskab og fra alle Andres, hvem vi havde kunnet spørge om Raad, ja, seende dem, paa hvis Raad og Troskab vi før havde forladt os, hvis Magt skulde og burde opretholde vor Myndighed, uden hvem vi paa en Maade ere Intet — thi hvad er en Fyrste uden et Folk — allerede paa Forhaand enige i hans Forlangende, og saaledes os virkeligen forladt alene, som et Rov for ham¹⁾, overveiede vi mange Ting inden i os, men kunde aldrig finde nogen Frelse, medens han imidlertid kun gav os liden Tid til Selvoverveielse, men bestandig

¹⁾ *And swa we left allane, as it wer, a pray to him.* Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* II, 39.

trængte os med uafsladelig og besværlig Opmærksomhed¹⁾. Blandt de mange Tanker, som da havde paatrængt sig Dronningen, nævner hun udtrykkelig, hvorledes hun selv nu næsten følte sig sønderbrudt af de hyppige Oprør, hvorledes det i Partier sønderrevne Rige trængte til at faae en Mand i Spidsen, og hvor vanskeligt hendes Folk var til at modtage en Fremmed, og derpaa hedder det endeligen om Bothwell: »Efter at han havde ved disse Midler og mange andre ledet os hen til sit Forsæt, saa deels aftvang han os, og deels erholdt han vort Løfte om at tage ham til Huusbond²⁾, og endnu ikke tilfreds hermed, men altid frygtende nogen Forandring, vilde han ikke engang slaae sig til Ro ved alle de gode Grunde, vi kunde anføre for at faae dette Ægteskabs Bekræftelse opsat, som det havde været rimeligst, indtil vi havde kunnet meddele samme til Kongen, Dronningen, vor Onkel og andre vore Venner, men ligesom han i Begyndelsen ved en Bravade havde vundet det første Maal, saaledes standsede han ikke, førend han ved Overtalelser og besværlig Opmærksomhed, der ikke var fri for Tvang³⁾, tilsidst havde drevet os til at ende den begyndte Sag paa en saadan Tid og i en saadan Form, som han tænkte bedst skikket for sin Hensigt«.

¹⁾ *And zit gaif he us lytill space to meditate with oure self, evir preissing us with contineuall and importune sute.* Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 39.

²⁾ *He partlie extorted, and partlie obtēnit our promise to tak him to oure husband.* Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 41.

³⁾ *Bot as be a bravade in the begynning he had win ye fyrst point, sa ceased he nevir till be perswasiones and importune sute, accompaneit not ye less with force, he has finelly drevin us to end ye work begun at sic tyme, and in sic forme, as he thocht my best serve his turn.* Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 41.

Med Kjernen af Maria Stuarts Fremstilling, hvorefter det altsaa var imod hendes Vidende og Villie, at Bothwell tog hende tilfange, stemme endog de første Proklamationer og Skrivelser, som Lederne af Opstanden imod Bothwell senere udstedte. Thi disse fremføre netop som en af Hovedankerne mod Jarlen, at han nu var bleven til en Høiforræder, ved ogsaa at have øvet Vold imod Dronningens egen, høie Person¹⁾. Af større Betydning er det dog, at Sir James Melvil, der tilligemed Dronningen som en Fange var bleven ført til Dunbar, ligeledes udtalte sig

¹⁾ I «en Erklæring, i Skotlands Adels Navn», dateret den 11te Juni 1567, tales der om *the ravishing and detentioun of the Quenis Majesties persoun*. I «en Proklamation ved Lorderne af Statsraadet og Adelen», dateret den 12te Juni 1567, hedder det: *James Erle Bothwell put violent handes on our Soveraine Ladies maist nobill persoun*. I «Associations-Forbundet af Skotlands Adel», dateret den 15de Juni 1567, staaer der: *He ambesett hir Majesties way, tuike and ravishit hir maist nobill person*. Fremdeles taler «en Akt og Proklamation om at gribe Jarlen af Bothwell», dateret den 26de Juni 1567, om *Hir Hienis awin persoun tressonabilie ravischt*. I «Svaret fra Skotlands Lorder til Sir Nikolas Throckmorton», dateret den 11te Juli 1567, staaer der: *How shamefully the Queen our Sovereign was led captive, and by fear, force and (as by many conjectures may be well suspected) other extraordinary and more unlawfull means compelled to be the bed-fellow to another wife's husband*. I «en Akt om Forbud mod at betale Renter til Biskoppen af Murray og om at arrestere Samme for hans Understøttelse af Bothwell», dateret den 21de Juli 1567, siges det endelig ligeledes om den Sidstnævnte: *Efter he had alsua tresonabilie revesit hir Majesties maist nobill persoun, and led hir captive to Dunbar*. Andersons Collections. I, 130, 131, 136, 139, 142. Keith, History of the affairs of church and state in Scotland. I, 418. Med alle disse Yttringer stemmer kun slet Fortællingen hos Buchanan (Rerum Scoticarum historia. p. 217): *Interea Sterlini collecta sincerior pars nobilitatis ad Reginam mittunt, qui rogarent, spontene, an invita teneretur. Nam si invita illic esset, se coacto exercitu eam liberaturos. Illa, nuncio non sine risu recepto, respondit, se invitam eo adductam, sed ita humaniter tractari, ut de priore injuria non habeat, quod multum queratur*.

i samme Retning. I hans Memoirer læser man, at efter Ankomsten til Dunbar brystede Bothwell sig af, at han vilde ægte Dronningen, hvad enten hun vilde eller ikke vilde¹⁾, og senere hedder det sammesteds, at Dronningen da ikke kunde Andet end ægte ham, efterat han havde voldført og vanæret hende²⁾. Det samme mod Bothwell saa ugunstige Vidne forsikkrer ogsaa i Almindelighed, at Bothwell ligeledes efter Ægteskabet lige over for Dronningen »var saa raa og mistænksom, at han ikke lod hende tilbringe nogen eneste Dag i Fred, men altid udgyde Strømme af Taarer«³⁾. Melvil føier hertil den særegne Bemærkning, at han selv umiddelbart efter det paafølgende Bryllup, i Nærværelse af Arthur Erskine, havde hørt Dronningen forlange en Kniv til at dræbe sig med, da hun ellers vilde drukne sig⁴⁾, og denne hendes Yttring bekræftes, om endog ikke aldeles med de samme Ord, saa dog i alt Væsentligt, ved et andet, kun tre Dage efter Brylluppet nedskrevet Vidnesbyrd. Den franske Minister du Croc, der havde vægret sig ved personlig at overvære Vielsen, men som paa selve Bryllupsdagen havde hørt Dronningen yttre til ham selv, at naar han saa hende sørgmodig, da var det, fordi hun aldrig mere kunde glædes og blot ønskede sig død, kunde ligeledes et Par Dage senere, efter Meddelelse fra Øienvidner —

¹⁾ *There the Earl of Bothwell boasted, he would marry the Queen, who would, or who would not; yea whether she would herself or not.* Memoirs of Sir James Melvil. p. 80.

²⁾ *And then the Queen could not but marry him, seeing he had ravished her and lain with her against her will.* Memoirs of Sir James Melvil. p. 80.

³⁾ *He was so beastly and ferocious, that he suffered her not to pass one day in patience, without making her shed abundance of tears.* Memoirs of Sir James Melvil. p. 82.

⁴⁾ *The Queen was so disdainfully handled, and with such reproachfull language, that, in presence of Arthur Erskine, I heard her ask for a knife to stab herself, or else, said she, I shall drown myself.* Memoirs of Sir James Melvil. p. 81.

maaskee Melvil eller Erskine selv — afsende den Indberetning til Frankrig, at da Bothwell og Maria Stuart Dagen efter Brylluppet havde været ene i et Værelse, havde man hørt Dronningen raabe, at man blot skulde give hende en Kniv til at dræbe sig¹). Da den Maaned, hvortil hele Dronningens Samliv med Bothwell, som dennes Hustru, havde indskrænket sig, senere var til Ende ved den Adskillelse, hvorefter de aldrig saaes, skrev den franske Minister paa samme Maade, at han af Lairden af Lethington vidste, at lige siden Bryllupsdagen havde Maria Stuarts Liv kun været Taarer og Klager, medens Bothwell aldrig enten vilde tillade hende at see paa noget Menneske, eller at Nogen saa paa hende. Det var endelig i Overeensstemmelse med Kjernen af Dronningens egen Fremstilling, naar en Samtidig ogsaa beretter, at da den første Efterretning om Dronningens og hendes Ledsageres Bortførelse den 24de April naaede til Edinburg, hed det sig her ikke blot, at Dronningen var bleven overfaldet, men ogsaa at Statssekretæren, William Maitland, skulde være dræbt, saa at Borgerskabet strax lod Stormklokken lyde, Indbyggerne løb til deres Vaaben, og Portene stængedes, medens Skytset tordnede fra Edinburg-Castle²). Denne Opfattelse maatte

¹) *Jeudi (15de Mai) sa Majesté m'envoya quérir, or je m'apparceus d'une étrange façon entre elle et son Mary, ce qu'elle me voullut excuser, disant que si je la voyois triste, c'estoit pour ce qu'elle ne voullait se résjouyr comme elle dict ne le faire jamais, ne desirant que la mort. Hier estant renfermez tous deux dedans un cabinet avec le Comte de Bodwell, elle cria tout hault, que on luy baillast ung couteau pour se tuer. Ceulx qui estoient dedans la chambre, l'entendirent. Ils pensent que si Dieu ne luy aide, qu'elle se désespérera.* Du Crocs Skrivelse til Catharina af Medici, den 18de Mai 1567, hos Teulet, *Papiers d'état, pièces et documents, inédits ou peu connus, relatifs à l'histoire de l'Écosse au 16me siècle.* Paris 1852. 4°. II, 155.

²) *The rumour of the revissing of hir Majestie come to the provest of Edingburgh, incontinent the commoun bell rang, and the inhabitants*

imidlertid snart vige tilbage for den i Skotland overveiende Mening, der allerede i Forveien havde antaget, at Jarlen stod i Begreb med at ægte Dronningen, og hvorefter man lige fra Begyndelsen ingen Tvivl nærrede om, at hvad Bothwell nu havde foretaget sig, var skeet ifølge Overeenskomst med Maria Stuart¹⁾. Nærmere forklarede man sig hans Færd paa trende Maader. Det var i Skotland en gammel Skik, at naar Diplomer udstedtes, hvorved Nogen benaadedes, skete dette saaledes, at kun Hovedforbrydelsen udtrykkelig blev nævnet, hvorimod man derpaa blot med en almindelig Vending tilføiede, hvad han ellers maatte have forbrudt. Buchanan vil nu, at da Kongemorderne, og navnlig Bothwell, frygtede for, at der dog kunde komme en Tid, hvor man alvorligen vilde lade dem undgælde for hiin Misgjerning, havde de udfundet, at de ved Hjælp af en saadan Klausul vilde kunne faae sig den Udaad tilgivet, hvis udtrykkelige Omtale i et Diplom maatte synes lige saa farlig for Gjerningsmændene, som usømmelig for den Naadegivende²⁾. Paa den anden Side kunde en saadan

thairoff ran to armour and wappynnis, the portes wes steikit, the artailzerie of the castell shot. Upoun the samin day, it was alledgit, that it was devisit, that William Maitland, younger of Lethington, secretare to our soverane ladie being in hir company the tyme foirsaid, suld have been slane. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 110.

¹⁾ Tytler, History of Scotland. VII, 88. Denne Mening udtaltes endog lige under Bortførelsen til Dunbar af en af Bothwells egne Fortrolige. *Captain Blachater, who has taken me, alledged, that it was with the Queens own consent*, hedder det i The Memoirs of Sir James Melvil. p. 80.

²⁾ *Nam quum in Scotia mos esset, ut diplomata, quibus scelerum gratia fit, qui veniam petit, gravissimum facinus nominatim exprimant, ac cetera generalibus verbis adjiciant, decreverunt paricidii publici conscii nominatim de manus injectione in principem veniam petere, deinde velut in cumulum subicere ceteris nefariis factis.* Buchanan, Rerum Scotticarum Historia. p. 217.

Misgjerning ikke godt føies som et Tillæg til en ubetydelig Forbrydelse, men man maatte udfinde en anden Majestætsforbrydelse, der var mindre forhadet, men belagt med en lignende Straf, under hvis Skygge Kongemordet kunde skjules og tilgives, og da havde man ikke kunnet udtænke noget mere Passende, end hiin forstillede Bortførelse. Andre udtydede det besynderlige Optrin saaledes, at Hensigten dermed var at stoppe Munden paa dem, der allerede længe havde tænkt, at Dronningen i Forveien stod i et altfor fortroligt Forhold til Jarlen¹⁾. Mere naturlig end begge disse noget søgte Forklaringer er den, der vel ogsaa i Bortførelsen kun saa et aftalt Spil, men fortolkede denne som en ligefrem Følge af en umaadelig Forelskelse i Bothwell²⁾, af den samme Utaalmodighed, der endnu senere, da Bothwell var bleven forjaget og Maria Stuart selv som en Fange befandt sig i Fjendernes Hænder, efter disses Fortælling til de fremmede Magters Ministre, skal have ladet hende forsikre, at hun, heller end at gjøre Afkald paa Bothwell, vilde opgive Krone og Rige, og følge ham som en fattig Pige, naar man kun vilde sætte dem begge paa et Skib og saaledes lade dem drage ud i den vide Verden³⁾. Da de, der hyldede denne For-

¹⁾ *Bot it was rather done for the stanche of the mouthes of the people, that allegit, that the said erle wes mair familiar, with hir grace lang of befoir, nor honestie requyrit. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 110.*

²⁾ Allerede den 20de April 1567 skrev Kirkaldy af Grange i et Brev til Jarlen af Bedford, at Dronningen af Skotland skulde have sagt, *at she care not to lose France, England and her own crown, for him, and shall go with him to the worlds end in a white petticoat, before she leave him.* Tytler, History of Scotland. VII, 88.

³⁾ *Estant réduite en l'extremité ou elle estoit, elle ne demandoit si non qu'on les mit tous deux dans un navire pour les envoyer là où la fortune les conduiroit.* Du Crocs Skrivelse til Catharina af Medici, den 17de Juni 1567, hos Teulet, Papiers d'état, pièces et

klaringsmaade af det hastige Bryllup, netop gaae ud fra Forudsætningen om, at Lidenskab^{en} allerede længere Tid i Forveien havde ladet Maria Stuart overgive sig til Jarlen, har en af hendes sildigere Apologister troet at kunne blotte Taabeligheden af en saadan Forklaring ved sine Spørgsmaal: »Var der da overhoved nogen Nødvendighed for et forhastet Bryllup? Var Maria saa begjærlig efter at blive Bothwells Hustru, til hvem hun jo længe havde staaet i en utilladt Forbindelse, at hun ikke kunde udholde den af almindelig Anstand fordrede Tid til at bære sin Enke-dragt for Darnley? Var hun virkelig saa aldeles blottet for enhver finere kvindelig Følelse eller for den almindelige Skam, saa aldeles døv for hendes egen Interesse og Rygte, eller i saa høi en Grad skrupuløs mod en Smule længere at fortsætte sin utilladte Elskov, at hun saaledes, hellere end at taale nogle faa Maaneders Opsættelse, vilde udsætte sig for den Fare at paadrage sig en evig Vanære¹⁾? Spørgsmaalene ere ikke ugrundede lige over for dem, imod hvem de rettes, men der gives dog en Maade, hvorpaa de lade sig imødegaae. Der er en Omstændighed, som i denne Henseende ellers ikke tages i Betragtning, der ene kunde afgive et Svar. Da Dronningen var bleven styrtet og sad fangen i Lochleven, skrev Sir Nicholas Throckmorton, der af Elisabeth var bleven sendt til Skotland, for at underhandle om Maria Stuarts Befrielse, i et

documents. II, 170. *And saith, that, if it were put to her choice to relinquish her crown and kingdom, or the lord Bothwell, she would leave her kingdom and dignity, to go as a simple damsel with him.* Sir Nicholas Throckmortons Skrivelse til Dronning Elisabeth af 14de Juli 1567, hos Robertson, History of Scotland. II, 307.

¹⁾ Bell, Life of Mary, Queen of Scots. II, 86.

Brev fra Edinburg af 18de Juli 1567 saaledes til sin Herskerinde: »Jeg har ogsaa villet overtale hende til at gjøre Afkald paa Bothwell som hendes Huusbond og til at finde sig i at taale, at der bliver gjort Skilsmisse mellem dem; hun har sendt mig Svar, at hun paa ingen Maade vilde indvillige deri, men heller døe, idet hun støtter sig paa den Grund, at hun antager sig for at være med Barn siden syv Uger; ved at gjøre Afkald paa Bothwell vilde hun anerkjende at være frugtsommelig med en Bastard og at have forspildt sin Ære, og førend hun skulde gjøre det, vilde hun døe¹⁾. Kunde Maria Stuart ikke, under hiin ommeldte Forudsætning, dengang eller tidligere have troet en saadan Frugtsommelighed ældre? Og kunde der da ikke i en saadan Frugtsommelighed, efter Darnleys Død, været en Opfordring til Bortførelsen til Dunbar og det pludselige Giftermaal? Hvad enten Bortførelsen til Dunbar har fundet Sted med Dronningens Vidende og Villie eller ikke, saa var dog den Modstand, som hun her ydede Bothwell i ethvert Tilfælde saa ringe i Sammenligning med hendes tidligere kjække Væsen, navnlig under den Katastrofe, der havde gjort Ende paa Rizzios Liv, at denne Svaghed altid bliver den vægtigste Grund — og egentlig den eneste uomtvistelige — til at antage en tidligere og inderligere Fortrolighed mellem hende og Jarlen, end hun nu vilde vedgaae. Da man en-

¹⁾ Throckmortons Brev hos Robertson, *History of Scotland*. II, 311. *Elle eut du Comte de Bothwell, son troisième mary, une fille qui fut Religieuse à Notre Dame de Soissons*, hedder det, i Overeensstemmelse hermed, i *Laboueurs Tillæg til Mémoires de Messire Michel de Castelnau*. I, 648. Men skjønt man ogsaa paa den anden Side af Kanalen har en Yttring om, at Maria Stuart paa Lochleven var nedkommen med et Barn (Wright, *Queen Elisabeth and her times*. I, 266), ville dog neppe Mange med Fyrst Labanoff (*Lettres de Marie Stuart*. II, 63) i saadanne Sagn finde noget virkeligt Faktum.

gang for David Hume nævnte, at der var udkommet en ny Afhandling, hvis Forfatter med Held syntes at have forsvaret Maria Stuart, spurgte den berømte skotske Historie-skriver kun: »Har han ogsaa efterviist, at Dronningen ikke ægtede Bothwell«? og da intet saadant Svar kunde gives, betegnede han dermed Spørgsmaalet for løst¹⁾.

Medens Dronningens Ophold paa Dunbar fandt Sted, lod hun Bothwell fremskynde sin Skilsmisse paa den Maade, der dengang, under Reformationens Opløsningstid, var saa almindelig, at den lod Fremmede sige, at »i England, men endnu mere i Skotland have de en besynderlig Skik, at kunne skille sig fra hinanden, naar de ikke mere synes godt om hinanden«²⁾, paa den lette Maade, hvorpaa Maria Stuart ogsaa i sin egen Slægt havde nærliggende Exempler, da hendes Bedstemoder, Dronning Margareta, efter Kong Jacob den Fjerdes Død, havde ægtet baade Archibald Douglas, Jarlen af Angus, — Faderen til Grevinde Lennox, — og Henrik Stuart, Lord Methuen, og derpaa ladet sig skille fra dem begge, og da hendes Grandonkel, Dronning Margaretes Broder, Kong Henrik den Ottende havde fulgt i Søsterens Fodspor ved sine Skilsmisser fra Catharina af Arragonien og Anna af Cleve. Bothwells

¹⁾ Taylor, Pictorial History of Scotland. London. 1859. II, 57.

²⁾ *Ils ont une coustume estrange en Angleterre, mais plus pratiquée en Escosse, de pouvoir se répudier l'un l'autre quand ilz ne trouvent bien ensamble. La chose est remarquable par les exemples qui s'en sont ensuivis.* Den franske Minister du Crocs Brev til Kongen af 27de Mai 1567, hos Teulet, Papiers d'État. II, p. 112—113. Du Croc formoder her, at denne Skik i Kongeslægterne skriver sig *de Matilde, fille de Henry Ier, troisieme filz de Guillaume le Conquérant, laquelle ayant espousé Henri III, empereur, elle le laissa pour prandre Galfroy de Plantaganet.* Bothwell udtrykte sig selv i Danmark paa en lignende Maade: *Au mesme instant ils consultèrent comment je pourrois légitement répudier ma première princesse, selon les lois divines de l'Église et la coustume du pays.*

Skilsmisssag med hans Hustru var dog allerede begyndt, førend Dronningens Bortførelse¹⁾, og blev paa eengang ført for den nye og den gamle Kirkes Jurisdiktion; den katholske Lady Jane Bothwell, Jarlen af Huntleys Søster, havde hos den protestantiske Ret anlagt Skilsmisssag imod sin Ægtefælle for tidligere Utroskab, og Bothwell havde hos den katholske Kirkeret, hvis Jurisdiktion man kort Tid i Forveien, maaskee allerede med en saadan Eventualitet for Øie, atter havde indrømmet Lord John Hamilton, Erkebiskoppen af St. Andrews, anlagt en tilsvarende Sag mod sin Hustru om Ophævelse af Ægteskabet, som indgaaet, uden foregaaende Dispensation, i for nær Slægtskabsgrad. Sagen førtes nu med saa stor Hurtighed, at Ægteskabet ved den protestantiske Ret eller den saakaldte Commissary Court allerede blev erklæret ophævet den 3die Mai, og at den tilsvarende Dom ved den katholske, konsistoriale Jurisdiktion blev afsagt den 7de Mai. Intet er mere urimeligt, end den Paastand, at der ikke bestod en Kollusion mellem Bothwell og hans Hustru; Sagen er upaatvivlelig bleven ført ved begge Retter, for at saavel Protestanterne som Papisterne skulde komme til Overbeviisning om, at Dronningens senere Ægteskab med Bothwell var aldeles lovlig. Ved Skilsmisssens overlod Bothwell Lady Jane Gordon, for hendes Livtid, Godset og Byen Nether-Hales i Hadingtonshire, en Overdragelse, der senere, efter hans Ægteskab med Dronningen, blev bekræftet ved et under det store Segl udstedt Kongebrev²⁾. Bothwells unge, fraskilte Hustru

¹⁾ Laing, History of Scotland. II, 83.

²⁾ Af 11te Juni 1567. Chalmers, The life of Mary, Queen of Scots. II, 234. Maaskee det kun er dette Gavebrev, der ligger til Grund for en Yttring i den franske Gesandt du Crocs Brev til Enkedronning Catharina af Medici af 17de Juni 1567 (Teulet, af William Maitland,

ægtede senere i Aaret 1573 paa Strathbogie, Jarlen Alexander af Sutherland, der ligeledes dengang havde ladet sig skille fra sin tidligere Ægtefælle — Barbara Sinklair — under Anke over Utroskab; efter Jarlens Død i Aaret 1594 blev hun derpaa i et tredje Ægteskab gift med Lairden O'Gilvie af Boyne, en af de Dommere, der havde frikjendt Bothwell, og efter at have overlevet baade Maria Stuart og sine tre Mænd endte hun selv sine Dage i en Alder af fire og flirsindstyve Aar. Med Klogskab havde hun vidst, indtil sin Død, at bevare sig det hende af Bothwell overladte Gods, og, under sin ældste Søns Mindreaarighed, at styre de sutherlandske Besiddelser. Hun var den Første, der drog Omsorg for, at Kulgruberne i Sutherland, ved Bredderne af Broray, bleve benyttede, og at Saltkogningen der kom i Gang. Da hun døde paa Dounrobin den 14de Mai 1629 blev hun af sine Sønner bisat i Kathedralkirken i Dornogh, i Jarlernes af Sutherlands Familiebegravelse, og efterlod sig den Lov at have været »en dydig og takkelig Kvinde, skjøn som, af udmærket Hukommelse og af større Forstand end hendes Kjøn«¹⁾.

Papiers d'État. II, 170) der lyder saaledes: *Mais nous ne doutons point en ce royaume, qu'il n'aime mieux sa première femme que la Roynie.* Naar der i det samme Brev refereres en anden af de mange ugunstige Yttringer om Bothwell, hvorefter denne skulde have skrevet Breve til sin fraskilte Ægtefælle, *par lesquelles il mande à ladite Comtesse la tenir pour sa première femme et la Roynie pour sa concubine,* staaer denne Yttring i det Mindste i ligefrem Strid med du Crocs eget Vidnesbyrd i et andet Brev (af 27de Mai, hos Teulet, Papiers d'État. II, 157), hvorefter Bothwell tvertimod skulde have sagt om sin første Gemalinde, *qu'il ne l'avoit jamais espousée, et l'avoit toujours tenue pour concubine.*

¹⁾ A Genealogical History of the Earldom of Sutherland, from its origin to the year 1630. Written by Sir Robert Gordon of Gordonstoun. Edinburgh 1813. fol. p. 168, 409. Forfatteren af dette Skrift, den af Jacob den Sjette til Baron af Nova Scotia udnævnte

Efter et Ophold under Bothwells Tag fra den 24de April til den 3die Mai, den samme Dag, da Skilsmisdommen blev fældet ved den protestantiske Ret, forlod Dronningen Dunbar og red til Edinburg i Ledtog med Jarlen og hans Mænd¹⁾. Førend Maria Stuart paa denne Maade drog ind i sin Hovedstad, kastede Bothwells Ledsagere deres Spyd, som for at vise, at Dronningen var fri, og Jarlen selv steg af Hesten, tog Dronningens Pasgjænger ved Tøilen og førte den med tilsyneladende Ærbødighed. Dronningen drog ind i Byen gennem Vestporten, og red over Torvet (the Grassmarket) op til Edinburg-Castle, bestandigen ledet af Bothwell — et Syn, hvortil Marias Venner kun bleve Vidner med Sorg, medens det lod Fjenderne af hendes Regjering hovere.

Medens Maria Stuart derpaa en Uges Tid, og bestandigen omgivet af Bothwell, forblev oppe paa Edinburg-Castle, skikkede man herfra den reformeerte Kirke Bud om at tillyse det Ægteskab, som Dronningen nu vilde indgaae med Jarlen. Af en af Bothwells Slægtninge, Thomas Hepburn, overbragtes Mester John Craig ved St. Giles-Kirken en mundtlig Begjæring herom, og senere af Justitssekretæren, Sir John Bellender, en skriftlig, da Præsten havde vægret sig ved at efterkomme den første Opfordring, med

Sir Robert, var den anden af hendes Sønner med Jarlen af Sutherland. Et smukt Exemplar af *Legenda Aurea* — Udgaven af Aaret 1470 —, hvori hendes Navn oftere findes skrevet, synes ogsaa at vidne om, at Lady Jane Gordon har været en Kvinde, der efter sin Tids Forhold ikke var uden Dannelsen.

¹⁾ William Cecils Dagbog hos Laing, *History of Scotland*. II, 89. Ifølge en anden Kilde, der ved denne Leilighed ogsaa nævner Jarlen Georg af Huntley og Statssekretæren William Maitland blandt Dronningens Følge, fandt denne hendes Tilbagevenden til Edinburg først Sted den 6te Mai. *A Diurnal of remarkable Occurrents*. p. 110.

mindre han saa Dronningens Underskrift. Ikke destomindre ophørte den frimodige Præst, en lignende Karakter som den danske Mester Ole Vind, endnu ikke med sin Modstand, men forlangte forinden at stedes for Parterne selv; ellers vilde han enten aldeles afholde sig fra Lysningen, eller samtidigen sige hele sin Mening derom i Kirken. Derefter opkaldt i Statsraadet, hvor Jarlen af Bothwell var tilstede, foreholdt han denne paa det Alvorligste alt det, der lagdes ham til Last, Utroskab, Bortførelse, og endog Andeel i Kongens Mord, og da Bothwell ikke svarede ham tilfredsstillende¹⁾, endte han med at sige, at han ikke kunde Andet end offentlig at udtale sin Mening for Kirken. Ved Gudstjenesten i St. Giles-Kirken om Søndagen den 9de Mai adlød han saaledes vel den stillede Fordring, for saa vidt som han anmeldte det forestaaende Ægteskab, men han tilføiede derpaa: »Jeg tager Himmel og Jord til Vidne paa, at jeg afskyer og forbander dette Ægteskab, som afskyeligt og skjændigt for Verden, men idet jeg seer den bedste Deel af Riget billige det, enten ved Smiger eller ved Taushed²⁾, opfordrer jeg de Troende

¹⁾ *But he answerit nathing to my satisfacioun.* The Declaration of Mr. John Craig, Minister of Edinburgh, concerning his proclaiming the banns of marriage betwixt Mary, Queen of Scotland, and James, Earl of Bothwell, i Andersons Collections. II, 280.

²⁾ *Seing the best part of the realme did approveit, ather be flatterie or be thair silence.* The Declaration of Mr. John Craig, i Andersons Collections. II, 280. Craig blev som den, der havde overskredet sit Kald ved at nævne Fyrstindens Ægteskab som *odious and scandrous to the world*, senere igjen stævnet til et Møde for Statsraadet, men da han tilsidst her lige overfor Bothwell vilde til at bevise, at hans Udtryk stemmede med Guds Ord, med god Lov og Orden, endte Mødet, som han selv skriver, dermed, at *my Lord pat me to silence, and send me away.*

til at bede alvorligen om, at Gud vil vende en Ting til Baade for Riget, som de nu tilsigte imod al Fornuft og god Samvittighed.*

Efter at Skilsmisdommen mellem Bothwell og Lady Jane Gordon var bleven afsagt baade ved den protestantiske og den katholske Ret, og efterat derpaa Dronningens forestaaende Ægteskab med Jarlen var bleven tillyst i St. Giles-Kirken, og samtidig proklameret i Holyrood, begav Dronningen sig den 12te Mai selv ned til Palladset fra Edinburg-Castle¹⁾. Paa Veien standsede hun dog først ved den øverste Ret i Edinburg eller den saakaldte Court of Session. Hun mødte her i egen Person og afgav en Erklæring for Rettens Kantsler og Dommerne og for den Samling af Adelen, som hun havde ladet stævne til at møde her. Hun erklærede, at hun havde bragt i Erfaring, at Dommerne havde næret nogen Tvivl om, hvorvidt de kunde sætte Retten, efterat deres Souveræn var bleven holdt i Fangenskab i Dunbar af Jarlen af Bothwell, men bød dem nu at opgive disse Skrupler; thi endskjønt hun først var bleven fortørnet paa den nævnte Jarl for hans Bortførelse af hendes Person, havde hun dog i Betragtning af hans foregaaende gode Tjeneste og af den gode Tjeneste, hun fremdeles ventede af ham, senere tilgivet ham, ligesom hun tilgav alle de Medskyldige, der havde været i Ledtog med ham, og paatænkte at ophøje ham selv til endnu højere Værdighed²⁾. Om Aftenen den samme Dag blev Jarlen

¹⁾ William Cecils Dagbog hos Laing, History of Scotland. II, 90. Den 11te Mai angives som Dagen i A Diurnal of remarkable Occurrences. p. 111.

²⁾ Maria Stuarts Erklæring i Andersons Collections. I, 87—89.

derefter med stor Pragt udnævnt til Hertug af Orknøerne — og de med disse overdragne Hetlandsøer —, og Dronningen satte selv Hertugkronen paa hans Hoved. For at feire denne Høitidelighed saa meget mere, bleve samtidig fire Herrer slagne til Riddere, nemlig Lairderne James Cokburne af Langton, Alexander Hepburn af Benston, Patrick Whittlaw og James Ormeston, som vi kjende som en af Hovedmændene ved den Katastrofe, der havde gjort Ende paa Darnleys Liv. En anden af Bothwells Tilhængere, Sir James Balfour, der skriftligen havde opsat det Forbund, hvorved man havde forpligtet sig til at skaffe Darnley af Veien, og hvis Broder, Domherren Robert Balfour, havde overladt det Huus, hvori Darnley tilbragte sine sidste Dage, var allerede i Forveien, i Stedet for Sir James Cokburn, Lairden af Skirling, bleven gjort til Befalingsmand paa Edinburg-Castle.

Skjønt Maria Stuart nu offenlig ogsaa havde tilgivet alle Bothwells Medskyldige, ansaae dog de Adelsmænd sig endnu ei sikre, der ved »Ansleys Supper« havde undertegnet Forsikkringsbrevet til Jarlen, men maaskee dengang neppe havde forudsat, at Bothwell derved vilde ansee sig beføiet til at anvende Magt. De maae have fordret, at Bothwell, hvis Herredømme over Dronningen i disse Dage fremtræder saa umiskjendelig, skulde skaffe dem en særegen Betryggelse fra Dronningen, og denne blev dem ogsaa et Par Dage senere tilstaaet. Den 14de Mai, den samme Dag, da Ægteskabskontrakten mellem Jarlen og Dronningen blev oprettet¹⁾, satte Maria Stuart ogsaa sit Navn under en Erklæring, der blev føiet til selve det af Adelen til Bothwell udstedte Sikkerhedsbrev, og der

¹⁾ Den er aftrykt hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* II, 23—30.

var affattet i disse Ord: »Efter at Hendes Majestæt Dronningen har seet og overveiet det ovenstaaende Forbund, lover hun ved sit fyrstelige Ord, at hverken hun eller hendes Efterfølgere nogensinde skal som Forbrydelse eller Fornærmelse tillægge Nogen af de Personer, der have underskrevet samme, deres ovenstaaende Billigelse og Undertegnelse af den omtalte Sag; og at de eller deres Arvinger ikke nogensinde skal stævnes eller anklages derfor; ikke heller skal den ommeldte Billigelse eller Undertegnelse være til nogen Nedsættelse eller Plet for deres Ære, eller de, for at have handlet saaledes, ansees for u lydige Undersaatte, hvad der saa end maatte fremføres eller paastaaes i modsat Retning. Til Vitterlighed heraf, har Hendes Majestæt underskrevet med sin egen Haand«¹⁾.

Dagen efter, den 15de Mai, fandt Bryllupet Sted i Holyrood-Palladset. Af Skotlands høiere, verdslige eller geistlige Adel overværedes det kun af Jarlerne Crawford, Huntley og Sutherland, Lorderne Aberbrothok, Oliphant, Flemyng, Livingston, Glammis og Boyd, Erkebispnen af St. Andrews og Biskopperne af Dunblane og Ross; de øvrige Tilstedeværende, blandt hvilke man dog ogsaa nu kunde bemærke Præsten John Craig²⁾, vare meest uanselige Smaaadelige i Bothwells Følge. Dronningen, som man ved denne Leilighed saa fremtræde i Sørgedragt, blev tidlig om Morgenen viet til den nye Hertug af Protestanten Adam

¹⁾ Maria Stuarts Erklæring af 14de Mai 1567; hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart*. II, 22. Bell føier til Dronningens Erklæring disse Ord: *Here is another argument against the idea of collusion between Mary and Bothwell; for in that case, so far from having any thing to fear, Bothwells friends would have known that nothing could have recommended them more to Mary, than the countenance they gave his marriage.* *Life of Mary, Queen of Scots*. II, 94.

²⁾ Tytler, *History of Scotland*. VII, 97.

Bothwell, Biskop af Orknøerne¹⁾, som indledede Vielsen ved en Prædiken over det andet Kapitel af Genesis, hvori han udbredte sig over Brudgommens Anger over Fortiden og hans Forsæt om i Fremtiden at rette sig efter den protestantiske Kirkes Tugt og Orden. De Festligheder, som man var vant til at see ved et fyrsteligt Bryllup, savnedes ved denne Leilighed; Folket saa kun til med mørk Uvillie, og Sir James Melvil, den mød Bothwell saa ugunstige Samtidige, der som Øienvidne var tilstede paa Bryllupsdagen, havde endnu ikke, da han som Ældre nedskrev sine Erindringer, forglemt dens uhyggelige Indtryk²⁾. Dagen efter havde en ubekjendt Haand paa Portene til Holyrood skrevet det ovidiske Vers: »Mense Maio malas nubere vulgus

¹⁾ Adam Bothwell havde været en af de fire skotske Prælater, som knyttede sig til Reformatorerne. Temporalierne af sit Bispedømme, som han havde beholdt, byttede han senere med Lord Robert Stuart for Temporalierne af Holyrood-Abbediet. Hans Funktion ved Bryllupet blev lagt ham til Last af den reformeerte Kirke; den gav Knox Anledning til at sige: *If there be a good work to be done, a Bishop must do it*, (History of the Reformation in Scotland. II, 555); og Adam Bothwell blev senere i denne Anledning suspenderet af Kirken og maatte, førend han igjen toges til Naade af den, gjøre en offentlig Afbigt. Andersons Collections. II, 283, 284.

²⁾ *I found my Lord Duke of Orkney sitting at his supper, who welcomed me, saying, I had been a great stranger, desiring me to sit down and sup with him, the Earl of Huntley, the Justice-Clerk and diverse others being sitting at table with him. I said, I had already supped. Then he called for a cup of wine, and drank to me, saying, you had need grow fatter, for, says he, the zeal of the commonwealth hath eaten you up, and made you lean. I answered, that every little member should serve to some use, but that the care of the commonwealth appertained most to him and the rest of the nobility, who should be as fathers of the same. I knew well, says he, he would find a pin for every bore. Then he fell in discoursing with the Gentlemen, speaking such filthy language, that they and I left him, and went up to the Queen, who expressed much satisfaction at my coming. The Memoirs of Sir James Melvil. p. 80.*

ait¹⁾, og den udbredte Folketro betegnede det især herefter længe i alle Stænder som et uheldigt Varsel, at giftes i Mai. Blandt Almuen i Skotland bliver siden denne Bryllupsdag endnu kun faa Ægteskaber indgaaede i denne Maaned²⁾.

Det har været Gjenstand for Strid, hvorvidt Ægteskabets protestantiske Indgaaelse har været ledsaget af en Vielse efter den katholske Ritus, og dette Spørgsmaal er ikke uden Betydning med Hensyn til den Maade, hvorpaa Dronningen i en senere Tid stillede sig lige over for Bothwell. Sir James Melvil omtaler kun en protestantisk Indvielse, og han staaer i denne Henseende ikke alene³⁾. Andre Samtidige paastaae derimod, at Ægteskabet paa hiin Morgen baade er blevet indgaaet for den katholske og den reformeerte Kirke⁴⁾. Der synes dog ikke at kunne næres Tvivl i denne Henseende, naar man bliver opmærksom paa den Maade, hvorpaa Maria Stuart selv har udtalt sin Misfornøielse over Bothwell med Hensyn til den Form, hvorpaa Ægteskabet blev indgaaet. »I denne Henseende», skrev hun strax efter Bryllupet til sine Frænder i Frankrig, »kunne vi ikke fordølge, at han har handlet anderledes mod os,

¹⁾ Keith, History of church and state of Scotland. II, 586. Verset er af Ovid. Fast. lib. V, v. 490.

²⁾ Taylor, Pictorial History of Scotland. II, 57.

³⁾ *In the greet hall, where the council useth to sit, according to the order of the reformed religion, and not in the chappel at the mass, as was the kings marriage.* Memoirs of Sir James Melvil. p. 80. *Within the auld chappel, not with the mess, but with preitsching.* Diurnal of remarkable Occurrents. p. 111. Her er dog en Strid om Stedet.

⁴⁾ *After bathe the sortis of the kyrk, reformed and unreformed.* William Cecils Dagbog hos Laing, History of Scotland. II, 90. *Accomplished on baith the fashions.* Den skotske Adels Forbund af 16de Juni 1567, i Andersons Collections. I, 136. Andre samstemmende Kilder hos Laing, History of Scotland. I, 90—91.

end vi havde ønsket, eller vi havde fortjent af hans Haand, idet han har taget mere Hensyn til at fornøie dem, ved hvis paa Forhaand givne Bifald han antager at have opnaaet sit Maal, end taget vor Tilfredshed i Betragtning, eller hvad der var passende for os, der have været opfødt i vor egen Religion, og som aldrig ville opgive den enten for ham eller for noget andet Menneske paa Jorden¹⁾.

VII.

Da Maria Stuart efter Bryllupet gav sine Instruktioner til Biskoppen i Dunblane og til Sir Robert Melvil, der i Paris og London skulde give en Forklaring af hendes pludselige Ægteskab med Jarlen af Bothwell, skrev denne ogsaa selv til Frankrigs og Englands Monarker. Hans Ord til Kong Karl den Niende, hvis skotske Garde han forhen havde befalet, vare kun en ærbødig Hilsen²⁾; hans Brev til Dronning Elisabeth blev derimod skrevet i en kjæk, næsten kongelig Tone. Han var, saaledes yttrede han sig, ikke ubekjendt med, hvor ildesindet Dronningen var ham, men han paastod, at dette Sindelag var ufortjent, og udtalte sin Beslutning om at opretholde Venskabet mellem de to Kongeriger. Mænd af større Rang end han, saaledes sluttede han,

¹⁾ Maria Stuarts Instruktioner til Biskoppen af Dunblane, hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* II, 41. Hun tilføier dog her strax efter: *For now, sen it is past, and can not be brocht bak agane, we will make ye best of it, and it mon be thocht, as it is in effect, yat he is our Husband, whom we will bayth luff and honour, swa yat all yat professis yameselfis to be oure friendis, mon profess ye lyke freindship towartis him guha is inseperably joynit with us.*

²⁾ Bothwells Brev til Kong Karl den Niende, dateret Edinburg den 27de Mai 1567, hos Teulet, *Papiers d'État relatifs à l'histoire de l'Écosse au XVIe siècle.* II, 156.

kunde have været valgte til den høie Stilling, som han nu indtog, men Ingen, det turde han sige, skulde være mere villig end han til at vise den engelske Dronning enhver Opmærksomhed. Stilen var forskjellig fra den Servilitet, der ellers gjerne betegner Samtidens Udtalelser til Englands stolte Herskerinde, et Vidnesbyrd om den Selvfølelse, der, ved Siden af Brøden, udmærkede den forvovne Mand¹⁾.

Dronning Elisabeth havde, da Jarlen af Bothwell skrev hende dette Brev, allerede tilsagt hans Fjender i Skotland sin Hjælp. De, der selv havde deeltaget med ham i Sammensværgelsen mod Darnley eller senere havde anbefalet ham som den meest passende Ægtefælle for deres Dronning, vare dog snart blevne opfyldte med Avind over »hans umaadelige Ærgjerrighed«, over at see Rigets fornemste Fæstninger i hans Hænder, over det Maal, som de tillagde ham, »at han maatte kunne smykke sig selv med Rigets Krone«; man havde jo dog oprindelig kun sluttet sig til ham, for at have et Redskab mod den, der nu var borte, og man frygtede nu ikke mindre end forhen for fransk Enevældes Overførelse til Skotland. Adelen havde, saaledes udtrykte den sig efter at have styrtet Bothwell, maattet see Monarken »Dag og Nat, hvor hun end gik, omgivet af en bestandig Vagt af to hundrede Bøsseskytter, foruden af et Antal af hans Vasaller«; Bothwell havde »ved disse Midler bragt Adelen i den ynkelige Stilling, at naar Nogen vilde henvende sig til Landets Overhoved, maatte han, førend han kunde komme frem for hende, efter en notorisk Tyrans Naade gaae igjennem Bøsseskytternes Ræk-

¹⁾ Udtoget af Bothwells Brev til Dronning Elisabeth, dateret den 5te Juni 1567, hos Tytler, History of Scotland. VII, 103—104.

ker, som om han skulde gjenneemgaae en Spydgade, et nyt og for denne Nation ukjendt Exempel; og dog blev der tilstedt Faa eller Ingen Adgang til hende, efterdi hans mistænksomme Hjerte, som en ond Samvittigheds Vidnesbyrd bragte i Frygt, ei kunde taale, at Undersaatterne havde Adgang til Hendes Majestæt, som de vare vante til¹⁾. Andre af Rigets Store, som Jarlen af Mar, der ikke nævnes blandt dem, der havde været tilstede ved »Ansleys Supper«, fandt den Tanke uudholdelig, at den unge Kongesøn, Thronens Arving, snart kunde komme i den Mands Hænder, der gjaldt for at være Faderens Morder, og som man nu, for Alvor eller paa Skrømt, ogsaa tillagde Hensigter, faretruende for Barnets Liv²⁾. Som en tredie Grund til at reise sig mod Bothwell har man endelig anført Om-sorg for Maria Stuart; man har yttret, at det tillige gjaldt om at befrie hende selv fra den Mand, der ellers om et halvt Aar ogsaa vilde overgive Moderen til den samme Død, som han havde beredt Faderen og tiltænkt Sønnen³⁾. Men

¹⁾ De skotske Lorders Svar af 11te Juli 1567 til Sir Nicholas Throckmorton, der dengang som Dronning Elisabeths Gesandt var ankommen til Skotland, aftrykt hos Keith, *History of church and state in Scotland*. I, 418—20.

²⁾ *Is autem nemo dubitabat, quin puerum primo quoque tempore per occasionem de medio tolleretur, ne vel cædis Regiæ ultor superesset, vel ne esset, qui liberos suos in hereditate regni adeunda præiret.* Buchanan, *Rerum Scotticarum Historia*. p. 220. Jvfr. Kirkaldys af Granges Brev, den 8de Mai 1567, til Jarlen af Bedford, hos Tytler, *History of Scotland*. VII, 92—93.

³⁾ I de skotske Lorders Svar af 11te Juli 1567 nævnes blandt Forklaringsgrundene af Lordernes Opstand ogsaa den, at man havde havt Bothwell suspected, seeing him keep another wife in store, to make the Queen also to drink of the same cup, to the end he might invest himself with the crown of the realm. Længere hen i samme Skrivelse hedder det ligeledes, at man ikke blot havde frygtet for den unge Kongesøns Liv, men ogsaa for Dronningens,

at denne Grund, i det Mindste hvad de egenlige Ledere angaaer, skulde have været oprigtig meent, falder det vanskeligt at antage. Det passer lidet til den, at man neppe havde seet Maria Stuart ude af Bothwells Hænder, førend man netop selv skikkede hende i Fangenskab og afsatte hende fra Thronen, og forsaavidt de skotske Lorder vilde forklare denne Modsigelse derved, at det kun var »lige stik imod deres Forventning«, at de nu havde opdaget større Følelse hos hende for Jarlen¹⁾, og at de derfor foreløbig havde maattet holde hende i Forvaring, da passer det kun daarlig til de Vidnesbyrd fra deres egen Kreds, som den nyere Tid har aabenbaret. Disse nyere Oplysninger have nemlig ikke blot tilstrækkelig viist, at Lordernes hemmelige Forbund, som ældre Historikere have fremstillet som først stiftet efter Bothwells Ægteskab med Dronningen, i Virkeligheden allerede var indgaaet en Maaned forud, men de vise tillige, at hendes Fjender, idet de søgte om Understøttelse fra England, endnu førend at Bothwell bortførte hende til Dunbar, allerede dengang netop have villet tillægge Maria Stuart den samme ubegrændsede Hen-

who would not have lived with him half a year to an end, as may be conjectured by the short time, they lived together, and the maintaining of his other wife at home at his house. Keith, History of church and state in Scotland. I, 418. I Stedet for med Bell (Life of Mary, Queen of Scots. II, 102), af de meddeelte Yttringer om Jane Gordon at udlede, at Bothwells Skilsmisse kun havde været et Proformaværk; turde det maaskee snarere antages, at de alene beroe paa, at han efter Skilsmissen overdrog Nether-Hales til sin forrige Hustru.

¹⁾ *For plat contrary to our expectations we found her passion prevail in maintenance of him and his cause, that she would not with patience hear speak any thing to his reproof, or suffer his doings to be called in question.* De skotske Lorders Svarskrivelse til Sir Nicholas Throckmorton, af 11te Juli 1567, hos Keith. I, 419.

givenhed for Bothwell, hvis overraskende Opdagelse de, efter at deres Opstand var lykket, senere fremførte som Grund for Dronningens Fængsling¹⁾.

Det var den lille Kongesøns Ophold i Stirling-Castle, der dennegang kom til at afgive Skotlands Adel Foreningspunktet for dens nye Sammensværgelse, for en Sammensværgelse, der dennegang ikke mindre end de tidligere fandt sig støttet fra Nabolandet. Kongesønnens Frelse, Straf for Kongemordet og Dronningens Befrielse var allerede under Dronningens Ophold hos Bothwell paa Dunbar-Castle blevet valgt som det Løsen, som Forholdene selv syntes at tilbyde; med det red fra Stirling Jarlen af Argyle til Vestlandet, Jarlen af Athole til de nordlige Egne, og Jarlen af Morton til Fife, Angus og Montrose; med et Løsen som dette vandt de sig allevegne Tilhængere blandt Skotlands stedse let bevægelige Adel. Selv til Dronningens og Jarlens nærmeste Omgivelser strakte sig det skjulte Forbund; William Maitland, Lairden af Lethington, Sir Robert Melvil og Broderen Sir James havde hemmelig tiltraadt det; og Sagens Udfald forekom Lorderne sikker, da der allerede faa Uger efter Bryllupet syntes at tilbyde sig en let Udsigt til at overrumple Jarlen²⁾.

De første Uger efter Bryllupet vare Bothwell og Maria

¹⁾ Jvfr. Kirkaldy af Granges Brev til Jarlen af Bedford, af 20de April 1567, hos Tytler, *History of Scotland*. VII, 87.

²⁾ *Memoirs of Sir James Melvil*. p. 82. Ligesom Melvil fortæller, at Bothwell, da han begyndte at mærke, at ogsaa William Maitland var knyttet til hans Modstandere, havde villet rydde ham af Veien, hvis ikke Dronningen havde frelst ham, saaledes har Buchanan, der ikke synes at have havt rigtig Kundskab om Tiden, da Jarlen af Murray havde forladt Skotland, en tilsvarende, men mere romantisk Fortælling om, hvorledes Bothwell ligeledes havde været nærværd at faae Murray ombragt. Buchanan, *Rerum Scotticarum Historia*. p. 215.

Stuart forblevne i Holyrood, hvor der dengang oftere holdtes Møder af Statsraadet¹⁾. Bothwell paalænkede nemlig paa denne Tid at gjøre Alvor af et Tog til de samme, hans særlige Omsorg betroede Grændseegne, hos hvis vilde Beboere han i det forrige Aar havde været saa nær ved at tilsætte Livet, og hvis stedse utæmmede Befolkning senere endnu stærkere havde foruroliget de fredeligere Indbyggere. Dronningen lod i denne Anledning udstede Proklamationer i sit Navn og »efter Raad af vor kjære Ægtefælle, James, Hertug af Orknøerne, Jarl af Bothwell, Lord af Hales, Chrichton og Liddisdale, Storadmiral af vort Rige og Medlem af Statsraadet«²⁾. Proklamationerne indeholdt en Befaling til hendes Vasaller i de sydlige Egne om til en vis Dag at samles med hende og Jarlen ved Melros. Da det imidlertid var blevet udspreddt, at den egenlige Hensigt med Mandskabets Opbydelse denne Gang ikke gjaldt Grændseegnene, men at man dermed i Virkeligheden havde til Hensigt at drage til Stirling-Castle, for at være sikker paa her at faae Kongesønnen udleveret af Jarlen af Mar, og da disse Rygter vare blevne Dronningen meddeelte, havde hun derpaa den 1ste Juni 1567 ladet dem paafølge af en »Erklæring om Rygterne«³⁾. I denne Erklæring drages det Undersaatterne til Minde, at siden Dronningen var vendt hjem til Riget og her i egen Person havde overtaget Regjeringen, havde de ikke følt nogen fremmed

¹⁾ Saaledes haves endnu Statsraadsakter fra den 17de, 22de og 23de Mai 1567. Den 22de Mai var Statssekretæren William Maitland endnu tilstede. Keith, *History of church and state in Scotland*. I, 386.

²⁾ Proklamationerne ere trykte hos Keith, *History of church and state in Scotland*. I, 395, 396.

³⁾ *The Queen's Declaration upoun the brutis*, hos Keith, *History of church and state in Scotland*. I, 396—397.

Hærs Tryk, men nydt god Fred med Udlandet; der havde ikke heller viist sig indre Uroligheder, uden at disse strax vare blevne dæmpede, »saa at de med Føie kan sammenligne deres Stilling under denne Hendes Majestæts Regjering med de lykkeligste Tider, der have fundet Sted i Mands Minde.« »Men«, saaledes hed det derefter, »da Avind altid er en Fjende af det Gode, og oprørske og urolige Aander bestandig søge at vedligeholde Forvirring og Splid, saa kan Hendes Majestæt aldrig mene det nok saa ærlig og oprigtig¹⁾, og aldrig styre sine Handlinger nok saa fuldkomment, uden at hendes Mildhed, i Stedet for at træffe taknemlige Hjerter og god Lydighed, som oftest misbruges og lønnes med Vrangvillie og Utaknemlighed, idet, naar hun mindst af Alt paatænker nogen Forandring, altid nogle Opdigtelser bringes i Omløb, og Folket bevæges til at troe dem.« Forsaaavdt det saaledes nu hed, at hun havde i Sinde at afskaffe Adelens Bistand ved Regjeringen, og, i Modsætning til Fortidens Skik, at afgjøre Alt alene, erklærede Hendes Majestæt herved, at hun ikke havde i Sinde at omstyrte Lovene »i noget eneste Jota«. Naar man ligeledes havde udsprede, at det Mandskab, som Dronningen havde ladet opbyde imod de hendes fredelige Undersaatter plagende Grændsefolk, skulde have en anden Bestemmelse, da vilde Sandheden allerede vise sig om faa Dage, og naar man endelig frakjendte hendes Moderhjerter den rette Følelse for hendes inderlig kjære Søn, stolede hun ogsaa trygt paa Tiden, saa øiensynlig vilde den aabnbare hendes moderlige Kjærlighed for Alle.²⁾

¹⁾ *Sa can hir Majestie never meanes sa sincerelie and uprychtlie.* Keith, I, 397.

²⁾ *Sa sall hir Majesties moderlie affectioun towardis him appeir evidentlie.* Keith, I, 397.

Efter Udstedelsen af denne Erklæring havde Dronningen i Forening med Bothwell forladt Edinburg, ledsaget af det Par hundrede Bøsseskytter, der dannede hendes Garde. Det øvrige, til det berammede Tog opbudte Mandskab havde dog endnu kun mødt i saa ringe Antal, at Bothwell, ligesom Dronningen, havde maattet finde sig i for nogle Dage at tage Ophold paa Borthwick-Castle, et Slot, der tre Mile fra Edinburg ligger paa en Banke, omgivet af den lille Strøm Gore, og som endnu i det følgende Aarhundrede var stærk nok til i nogen Tid at gjøre Cromwells seirrige Skarer en alvorlig Modstand. Den 10de Juli, da man i Borthwick-Castle sad til Bords, fik man her pludselig Nys om, at Jarlen af Morton og Lord Alexander Hume med en Skare af tolv hundrede Ryttere hastede mod Slottet, for efter deres skyndsomme Natteridt at tage dets Gjæster til Fange. Overraskelsen lykkedes dog ikke; de andre Lorder, der havde skullet følge med, mødte ikke til rette Tid med deres Mænd, og Mortons og Humes Skare var dog ikke stærk nok til at afskjære alle Veie. Bothwell undslap gjennem en skjult Bagport fra Borthwick-Castle, og ogsaa Dronningen fandt senere, efter at være stegen til Hest, forklædt i Mandsdragt, og i Herresaddel, ligeledes Leilighed til at komme bort fra Slottet¹⁾. Den i Forveien

¹⁾ Med Hensyn til denne Dronningens Undvigelse, yttrede Lorderne senere i et Svar til Sir Nicholas Throckmorton, der som Ambassadør fra Dronning Elisabeth var bleven sendt til Skotland i Anledning af Maria Stuarts Fangenskab: *It appeared well, when at first we came about Borthwick, we meant nothing to the Queens Person, in so far that hearing he (Bothwell) was escaped out of the House, we insisted no further to pursue the same, it being most easy to have been taken.* Lordernes Skrivelse til Throckmorton af 11te Juli 1567, hos Keith, History of church and state in Scotland. I, 419.

ilede Bothwell havde senere i Afstand ventet paa hendes Ankomst, og begav sig nu atter med hende til Dunbar, som de naaede den 11te Juni Klokken tre om Morgen.

Den samme Dag droge derimod Bothwells Fjender, efter at have seet sig skuffede foran Borthwick, imod Edinburg. Jarlen af Mar, der paa Veien sluttede sig til dem med en anden Skare af syv hundrede Ryttere, lod, da han fandt Portene til Staden lukkede, disse med Magt opbryde, og uden nogen Hindring fra Borgerskabet rykkede Lorderne ind. De af Dronningens Tilhængere, der befandt sig i Edinburg, George Gordon, Jarlen af Huntley, John Leslie, Biskoppen af Ross, John Hamilton, Erkebiskoppen af St. Andrews, Gawin Hamilton, Prioren af Kilwinning, og Lord Claude Hamilton, Prioren af Paisley, søgte, da de forenede Lorder vare komne ind i Staden, at opmuntre Borgerne til at gjøre Modstand, men kun faa af disse knyttede sig til deres egne væbnede Mænd, saa at de saae sig trængte tilbage op til Edinburg-Castle¹⁾. Dettes Befalingsmand, Sir James Balfour, optog dem vel og gav dem ogsaa nogle Morgener efter, den 15de Juni, Udvei til paa den modsatte Side at undkomme uskadte, men selv havde han dog ikke ladet Slottet rette et eneste Skud mod de forenede Lorder. Sir James Melvil havde, efter hvad han beretter i sine Memoirer, allerede rokket Balfour ved at fortælle, at en af Bothwells Fortrolige, Befalingsmanden paa Dunbar-Castle, Lairden Patrick Whitlaw havde betroet ham, at Bothwell paatænkte at tage Edinburg-Castle fra Balfour og at give Befalingen derover til Lairden af Beenston,

¹⁾ *Hi quum sensissent hostes suos in urbem acceptos, in forum provolantes duces multitudini sese offerunt. Sed quum rari admodum ad eos sese aggregarent, retro cedendo ad arcem usque compulsi fuerunt.* Buchanan, *Rerum Scoticarum Historia*, p. 220.

et Medlem af Slægten Hepburn¹⁾. Uden reent at bryde med noget af Partierne, vilde den lunkne Sir James Balfour allerede nu blot vente paa at see, hvo der viste sig stærkest. Han rettede sig efter de Bud, som Dronningen tilskikkede ham, forsaavidt som han efter dem opfordrede Lorderne til at forlade Staden, men han var dem ulydig, forsaavidt som han undlod at bruge Magt.

Medens de forenede Lorder i Edinburg lode trykke og uddele Proklamationer mod Bothwell, og lovede fem Pund maanedlig til Alle, der vilde tjene dem mod Jarlen, var denne ikke ledig i Dunbar. Ogsaa herfra udgik Opraab, der opkaldte alle loyale og vaabenføre Mænd mellem sexten og tredsindstyve Aar til Kamp for Dronningens Tjeneste. Foruden Bothwells egne Frænder og Vassaller nævnes der som dem, der viste sig villige til at lyde dette Kald, Lorderne George Seaton, John Borthwick og William Hay af Yester samt et betydeligt Antal af mindre Adelsmænd²⁾. I Edinburg, hvor Bothwells Fjender, efterat have afkastet Masken, imidlertid havde samlet sig, fandt disse omvendt ikke i den Grad Tilløb, som de havde gjort Regning paa; nogle af Lordernes Standsfæller holdt sig neutrale, og da de vare blottede for al Skyts, stode de i Begreb med at opgive det hele Foretagende. Endog Buchanan og Knox sige udtrykkelig, at dersom Bothwell kun

¹⁾ Memoirs of Sir James Melvil. p. 81.

²⁾ Disse Lairder nævnes i et Brev, der af Sir John Beaton blev stilet til Andrew Beaton, men som af denne igjen skulde gives til deres Broder James, Erkebiskoppen af Glasgow; det er dateret fra Edinburg den 17de Juni 1567 og trykt blandt Tillægene hos Laing, History of Scotland. II, 106—115. De forekomme ligeledes i fransk Beretning af et Øievidne, trykt hos Teulet, Papiers d'État. II, 158—170. Den sidstanførte Samtidige, hvis Navn ikke kjendes, angiver sig selv som Befalingsmand over *l'Isle-aux-chevaux*, Fransk-mændenes Betegnelse paa den lille Ø Inch-keith i Forthfjorden, og har altsaa rimeligviis været en fransk Krigsmand i skotsk Tjeneste.

et Par Dage var forbleven rolig med Dronningen i det faste Dunbar, som Lorderne ikke havde kunnet indtage, vilde disse i Edinburg have opløst sig, og Enhver kun søgt at sørge for sig selv¹⁾. Men Smigrere forestillede, at Alle vilde bortkaste Vaabnene, naar blot Dronningen viste sit Aasyn i Marken, og allerede om Morgenens Løverdagen den 14de Juni saa man hende bryde op fra Dunbar med hendes to hundrede Gardeskytter, med tredsindstyve Ryttere og adskillige Kanoner og drage imod Edinburg, paa hvis Kastel man endnu antog at kunne gjøre Regning, og hvor man derfor troede sig sikker paa allerede at kunne holde Indtog den næste Dag.

Toget fra Dunbar opholdtes vel derved, at Vaaben paa Veien skulde uddeles til den fræ Omegnen opbudte Landbefolkning, ved hvis Tilstømning den fra Dunbar bortdragne Styrke bestandig voxede, men Bothwell standsede dog ikke ved Haddington, som man havde ventet, men fortsatte, for at vinde Tid, Toget lige til Slottet Seaton, hvor han med Dronningen ankom om Aftenen, og hvor de overnattede, medens deres Troppeskarer tilbragte Natten i de tilstødende Landsbyer Preston og Prestonpanns. Søndag Morgen den 15de Juni blev nu ved Solens Opgang, paa Efterretning om Fjendens Nærmelse, Toget fortsat og i Dronningens Navn en ny Proklamation meddeelt hendes Krigere, hvorved alle Oprørernes Beskyldninger gjendreves som løse Paafund; de havde talt om at ville hævne den forrige Konges Død, men Ingen var nærmere til at hævne ham, end Dronningen selv, dersom hun kun kjendte Ophavsmændene dertil; de fremkom med Sigtelser mod Jarlen af Bothwell, skjønt han havde brugt alle mulige Midler til at aaben-

¹⁾ Buchanan, *Rerum Scoticarum Historia*. p. 221. Knox, *History of the Reformation in Scotland*. II, 558.

bare sin Uskyldighed, skjønt den lovlige Ret havde frifundet ham, Parlamentet yderligere bekræftet denne Frifindelse, og han selv til Overflod tilbød at ville i Enekamp udfægte Sagen mod enhver jevnbaaren Anklager; de talte om at ville beskytte den unge Prinds, og dog befandt netop denne unge Prinds sig i deres egne Hænder. I Dronningens Navn blev der derfor ogsaa paa denne Dag lovet, at tredsindstyve Pund Land skulde gives den, der nedlagde en Jarl, tyve Pund Land den, der fældede en Lord, ti Pund Land den, der slog en Baron, og det efter en Menigmand hjemfaldne Godstilden, for hvem han var falden¹⁾. Det var endnu Morgen, da man havde naaet op paa Carberry Hill og her fik Fjenderne i Sigte. Paa Carberry Høien, der ikke ligger to Mile fjernet fra Edinburg, fandtes endnu nogle gamle Skandser og Grave, som Englænderne havde opkastet, da de lige i Nærheden af dette Punkt i Aaret 1547 ved Pinkie vandt deres Seir over Skotterne. Jarlen af Bothwell, der red omkring paa en prægtig Hest og med det kongelige Banner, som viste Skotlands springende Løve²⁾, lod sine Skarer

¹⁾ *The samyn day the quenis majestie causit mak proclamatioun in the camp, that quha sould sla ane erle suld have XL pund land, ane lord XX pd. land, ane barroun X pd. land, and ane gemane his escheit.* Diurnal of remarkable Occurrents. p. 115.

²⁾ *La Roynne en sa bandière portoyt ung lion qui sont les armes de ce royaume.* Du Crocs Skrivelse til Karl den Niende, af 17de Juni 1567, hos Teulet, Papiers d'État. II, 177. *Monsieur le Duc portoyt le lion rouge.* Det samtidige Øienvidnes Beretning sammesteds II, 167. Løven, der allerede forekommer i det skotske Vaaben i det tolvte Aarhundrede (Taylor, Pictorial History of Scotland. II, 71, 72), og som gjenfindes i Norges, Danmarks, Hollands, Hennegaus, Flanderns, Normandiets og i Virkeligheden ogsaa i Englands (Leoparden), svarede overhoved i det nordvestlige Europas Vaaben til Ørnen i det østliges. I Henrik den Syvendes Kapel i Westminster Abbediet, hvor Maria Stuart, siden hendes Søn, Kong Jacob den Sjettes Regjering, nu hviler lige overfor Dronning Elisabeth, seer man den skotske Løve afbildet oven paa Fodsiden af hendes prægtige Gravmonument.

støtte sig til disse Skandser. I deres Nærhed var en Steen, som endnu paa Carberry-Høien betegnes som den, hvor Dronningen en Tidlang tog Plads, da hun var stegen ned af sin Ganger for at tage nogen Hvile. Hun sad her, efter de sidste Dages Forstyrrelse, iført et simpelt, rødt Skjørt, der neppe naaede til Læggen¹⁾.

Det var næsten bleven Midnat, da Lorderne i Edinburg fik at vide, at Bothwell og Dronningen havde sat sig i Bevægelse, for at tvinge dem til at forlade Staden. Lorderne steg da til Hest, og midt om Natten hørte man i Edinburg deres Skarer rykke ud under Trompeters Blæsen og Trommelarm, idet de iilsomt fra Leith droge langs med Forthfjorden fremad ad Strandveien, der nu næsten forener de herliggende Flækker og Villaer ligesom til een uafbrudt Forstad for Edinburg. Ved Daggry var man allerede i Flækken Musselburg, og efterat have passeret denne, saa man, at Bothwell, ved at fremskynde sin Marsch, var kommen først op paa den, en halv Miil sydøstligere liggende Carberry-Hill. Lorderne sikrede sig dog den Bro, the Magdalene-Brigde, der førte over en neden for Høien løbende Bæk, og opstillede her deres Mænd i tvende Træfninger, den første under Jarlen af Morton og Lord Alexander Hume, den anden under Jarlerne af Mar, Athole og Glencairn. Lordernes Styrke angives forskjellig, men var omtrent lige saa stor som deres Modstanderes; efter den største Angivelse beløb begge disse skotske Hære sig tilsammen til 8,000 Mand²⁾. Lorderne, der aldeles savnede Kanoner,

¹⁾ *Elle estoit abillée d'une cotte rouge qui ne luy venoit que à demie de la jambe.* Den samtidige Beretning hos Teulet, *Papiers d'État*. II, 162. *Tunicula tantum restita, eaque vili et detrita, ac paulum infra genua demissa.* Buchanan, *Rerum Scoticarum Historia*. p. 221.

²⁾ *Son armée estoit de quatre mil hommes. Les ennemys ne pouvoient*

havde paa den anden Side det Fortrin for Bothwell, at alle deres Folk vare krigsvante. Deres Banner, der var beregnet paa at gjøre Indtryk hos Mængden, fremstillede Darnleys Liig liggende under det Træ, hvor det om Morgen var blevet fundet, med den lille Kongesøn knælende ved hans Side, og havde derunder denne Paaskrift: »Døm og hævn min Sag, o Herre.«

Om den Katastrofe, hvortil Carberry-Høien paa denne Søndag blev Vidne, haves ikke saa faa Efterretninger, men de ere vanskelige at forene, især fordi de tillægge Dagens Begivenheder en forskjellig Orden. Saa meget er dog klart, at det slet ikke kom til nogen egenlig Kamp, at den endelige Afgjørelse først fandt Sted ud paa Aftenen, og at man forinden, som en Samtidig siger, hele Dagen saa Sendebud gaae frem og tilbage mellem Hærene¹⁾.

Det første af disse Sendebud var den franske Gesandt du Croc. I Edinburg havde han om Natten været Vidne til Lordernes Opbrud, men var endnu senere forbleven tre Timer i Staden, for ikke at faae Udseende af at have taget deres Parti. Med et lille Følge red han derpaa efter de i Forveien dragne Krigerskarer, som han om Morgen Klokken otte nu traf i Nærheden af Musselburg ved Bæk-

estre plus de trois mille cinq cens hommes au plus. Les deux armées faisoient nombre de huit mil hommes. Du Crocs Skrivelse hos Teulet. II, 176. Andre Kilders Angivelse af Hæren er kun halv saa stor. Ifølge Brevet af 17de Juni 1567 fra John Beaton, Erkebiskoppen af Glasgows Broder, var saaledes Lordernes Hær *jugit to be 18 hundereth horsemen and better and four hundereth futmen or ma*, og Dronningens *hail companie wus noucht nommerit to twa thousand men.* Laing, History of Scotland. II, 110, 111.

¹⁾ *The uther army stooode over aganist it, messingers going betuixt them all day till neir night.* The Diary of Robert Birrel, burges of Edinburghe, i Fragments of Scottish History. Edinburgh. 1798. 4°. p. 10.

ken nedenfor Carberry-Hill. Franskmanden, der i en Skrivelse til sin Konge selv har efterladt en udførlig Skildring af den af ham forsøgte Mægling, forestillede Lorderne, at de, hvorledes de endog ellers dømte om Forholdene, dog nu stode lige over for deres Souveræn, at de maaskee, dersom de skulde være heldige nok til at vinde Slaget, bagefter vilde befinde sig i større Forlegenhed, end nu; og fremdeles at han altid havde fundet saa stor Godhed hos Dronningen, at han maaskee dog i Forbindelse med hende vilde kunne finde paa en Udvei¹⁾. Lorderne gave ham til Svar, at de hellere vilde lade sig levende begrave, end at Sandheden med Hensyn til Kongens Død ikke blev bekjendt, idet de troede, at dersom de i denne Henseende ikke gjorde deres Pligt, vilde Gud lade dem selv undgælde derfor. »De kjendte kun to Muligheder til at undgaae Blodsudgydelse: enten maatte Dronningen selv unddrage sig de Elen-dige, som nu havde hende i deres Magt²⁾, i hvilket Tilfælde de som ydmyge og lydige Undersaatter skulde modtage hende knælende, eller ogsaa maatte Bothwell stille sig i Midten af de tvende Hære, da i saa Fald Een af deres Rækker skulde fremgaae for at bekjæmpe ham som den forrige Konges sande Morder, »ja vilde han nok Een, eller indtil fire, ti eller tolv, skulde de ikke fattes.« Lorderne gave med disse Ord den franske Gesandt en Ryttertrop, der ledsagede ham over Broen til Carberry-Høien; her kom en anden Rytterskare fra Dronningens Side ham imøde,

¹⁾ *Que je l'avois toujours cogneue princesse de si grande bonté, que, peult-estre, je trouverois quelque moyen avec elle.* Du Croes Skrivelse til Kong Karl den Niende, dateret Edinburg den 17de Juni 1567, hos Teulet, Papiers d'État. II, 174.

²⁾ *Si la Royne se voulloyt tirer a part de ces malheureux qui la tenoient.* Du Croes Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 173.

som førte ham til Maria Stuart. Efter at have hilset paa hende og kysset hendes Haand, begyndte du Croc atter her at tale for Forsoning med dem, som dog ogsaa vare hendes Undersaatter, og selv kaldte sig hendes ærbødige og hengivne Tjenere. Dronningen svarede ham: »Det vise de dog nu kun meget daarlig ved at handle imod, hvad de selv have undertegnet, og ved nu at anklage den, som de have frikjendt, og som de have giftet mig med. Dog er jeg, naar de blot ville fortryde og bede om Tilgivelse, beredt til at modtage dem med aabne Arme.« Bothwell, der havde været meget beskjæftiget med Ledelsen af sin Hær¹⁾, kom her til, og spurgte med en sikker Stemme, som han forsættligen hævede saa høit, at det kunde høres af Tropperne²⁾: »Er det mig, de ville til Livs? Hvad har jeg da gjort dem? Jeg har aldrig tænkt paa at krænke en Eneste af dem, men tvertimod kun paa at tilfredsstille dem alle. Hvad de nu sige, sige de kun af Avind over min Høihed. Men Lykken tilhører den, der kan gribe den, og der er ikke en Eneste blandt dem, som ikke havde ønsket at være i mit Sted.« Han tilføiede dog, at han havde dyb Medfølelse med den piinlige Stilling, hvori han nu saa Dronningen³⁾, og at han derfor, og for at undgaae Blodsudgydelse, og i Guds Navn var beredt til, trods sit kongelige Ægteskab, at ville prøve en Enekamp med Enhver, der vilde møde ham mellem de to Hære, forudsat at

¹⁾ *Qui estoit fort ententif a la conduite de son armée.* Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 175.

²⁾ *Il me demanda tout hault, affin que son armée l'entendist, d'une parole fort assurée, si c'estoit a luy qu'ils en vouloient.* Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 175.

³⁾ *Pour mettre la Royne hors de la peine ou il la voyoit, de la quelle il disoit porter une peine extrême.* Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 176.

han var ham jevnbaaren; han bad indstændigen Gesandten om at melde dette til Lorderne, thi hans Mellemværende med dem var saa retfærdig, at han stolede paa at have Gud for sig. Da Dronningen imidlertid ikke vilde høre Tale herom, og da Bothwell i det Samme saa sine Fjender gaae over Bækken, maatte du Croc med dyb Beklagelse sige Farvel til Dronningen, som han forlod med Taarer i Øinene¹⁾, og kunde neden for Høien kun sige til Lorderne, at han havde fundet Dronningen fuld af Godhed og beredt til Tilgivelse, naar de vilde gaae i dem selv. Jarlen Alexander af Glencairn — en af Tidens heftigste Zeloter, der nogle Dage efter med sine Folk gik ind i Dronningens katolske Kapel i Holyrood, og nedrev dets Altar og hellige Billeder²⁾ — svarede i Lordernes Navn: »Vi ere ikke komne hid, for at trygle om Tilgivelse for os selv, men snarere for at tilstaae den til dem, som have forbrudt sig.« Lorderne satte igjen deres Hjelme paa og afbrøde Mæglingen³⁾, som havde medtaget et Par Timer. Du Croc maatte, uden at have naaet sit Maal, vende tilbage til Edinburg.

Det fortjener at fremhæves, at skjønt denne franske Gesandt ingenlunde var venlig sindet mod Bothwell, tilstaaer han dog, at han med stor Interesse var Vidne til den overlegne Dygtighed, hvormed Bothwell styrede Alt. Naar Bothwell blot kunde stole paa sine Folk, betvivlede du Croc ikke, at han vilde blive Seirherre, thi medens han paa Carberry-Høien var ene om at befale, skreg i Lorder-

¹⁾ *Laissant la larme à Voel.* Du Crocs Skrivelse hos Teulet, *Papiers d'État.* II, 177.

²⁾ Knox, *History of the Reformation in Scotland.* II, 561.

³⁾ *Et prirent opinion que parlement leur porteroit dommage, pourquoy misrent tous leur morion en la main.* Du Crocs Skrivelse hos Teulet, *Papiers d'État.* II, 177.

nes Hær den ene i Munden paa den anden¹); »jeg kan ikke Andet end sige«, saaledes meldte den franske Gesandt sin Konge, »at jeg havde seet en stor Feltherre optræde med stor Sikkerhed, og som førte sin Hær med Kjækhed og Klogskab²).« Hvor sikker Bothwell endnu var paa Dagens Udfald ved du Crocs Bortgang, viste han ogsaa, idet han dengang, ved Synet af Fjendernes Overgang over Bækken, raadede denne Mægler »til at ligne den, som vilde stifte Fred og Venskab mellem Scipios og Hannibals Hære, da disses to Hære vare i Færd med at slaaes, som de tvende herværende, men som, da han Intet kunde udrette, og hverken vilde tage Parti for den ene eller anden Side, tog sig en Plads som Tilskuer og saaledes blev Vidne til det største Skuespil, som han nogensinde havde seet; dersom du Croc nu vilde gjøre det Samme, vilde han aldrig komme til at opleve større Underholdning, thi han skulde see dem kjæmpe dygtig³).«

¹) *Et aussi l'estimois beaucoup qu'il commandoit tout seul, et je faisois doute des autres pour ce qu'ils estoient plusieurs testes, et y avoit une grande cryerie parmi eulx.* Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 177.

²) *Il fault que je dise que je veiz un grand cappitaine parler de grande assurance et qui conduisoit son armée gaillardement et sagement* Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 176.

³) Du Croc, der gav til Svar, *que ce n'estoit pas de la Royne et de ces deux armées que je voudrois veoir ce plaisir, mais que au contraire je n'aurois jamais veu chose qui m'enyast tant que ce que je verrois* (Teulet, II, 176), har formodenlig enten forvansket Bothwells Henviisning til Oldtiden, eller Bothwell har selv sammenblandet P. Cornelius Scipio Africanus major og Africanus minor. Det tør formodes, at han har villet sigte til den Sidstnævnte, der forgjæves kom til at optræde som Mægler mellem Masinissa og Karthaginienserne, om hvis indbyrdes Kamp Appian (VIII, 71) ved denne Leilighed har fortalt saaledes: »Scipio saa fra et høit Punkt til ved dette Slag, som ved et Skuespil. Han sagde senere ofte, at saa mange Kampe han ogsaa havde overværet, havde han aldrig

Den Kamp, som Bothwell havde tænkt sig forestaaende, da han saa Fjenderne overskride Bækken, kom dog ikke. Paa den ene Side indsaae disse den Overvægt, som den af deres Modstander valgte Stilling ydede ham, Høien var for steil, til uden for stor Fare at kunne angribes vestfra, de havde her maattet udsætte sig for de af Jarlen medbragte Kanoner¹⁾, og kæmpe med Solen lige i Øinene; paa den anden Side vilde Bothwell ikke med saa mange uøvede Stridsmænd forlade sin faste Stilling for at kaste sig over de mere krigsvante Fjender, især da det hed sig, at Hamiltonerne, Lord Herries og andre af Dronningens Tilhængere, havde samlet stærke Rytterskarer og allerede nu vare i Nærheden, eller dog kunde ventes den næste Dag. Kun af og til lod Bothwell sit Artilleri rette nogle Skud paa deres Forposter, men disse vare for langt fjernede, til at Kanonerne kunde ramme dem. Efter at være gaaet over Bækken, havde Lorderne indskrænket sig til at gjøre en Bevægelse til Høire hen imod Dalkeith og selv at indtage en Høide udenfor Kanonernes Skudvide, hvorved de ikke længer fik Solen imod sig, og hvorfra Adgangen til Carberry-Høien dog blev mindre vanskelig. Dalkeith tilhørte

fundet nogen Fornøjelse som denne. Thi ene og alene ved denne Krigsbedrift, hvor et hundrede og ti tusind Mand havde staaet mod hinanden, havde han været sorgfri Tilskuer. Med Selvfølelse tilføiede han endog, at kun To førend ham havde seet et saadant Skuespil, nemlig i den trojanske Krig Zeus fra Ida og Poseidon fra Samothrace.* Jvnfr. Homers Iliade. VIII, v. 51—67, og XIII, v. 10—16.

¹⁾ *Maiores machine.* Buchanan, *Rerum Scoticarum Historia.* p. 221. *And thair plaisit 7 or 8 peices of artillerie, the quhich they had broucht with them of Dunbar.* James Beatons Skrivelse hos Laing, *History of Scotland.* II. 111. *Il y avoit trois pieces de campagne.* Du Croes Skrivelse hos Teulet, II, 176. *Ung double et deux simple fauconneaux.* Den saamtidige Beretning sammesteds, II. 162.

Jarlen af Morton, og herfra bragtes der da ogsaa paa den klare, varme Sommerdag, hvor man efter Landets Brug var steget af Hestene, for at kæmpe tilfods, og medens de tvende Hære alene iagttog hinanden¹⁾, Overflødighed af Spise og Drikke til Mortons Vaabenfæller. I Dronningens Hær saa man derimod, trods alle Befalingsmændenes Bestræbelser for at opretholde Ordenen, om Eftermiddagen hele Hobe forlade Rækkerne, for trætte at søge Forfriskning i Nærheden, kun Dronningens Bøsseskytter under Kaptainerne Alexander Stuart og Hew Lauder og en anden Skare af Bothwells Tilhængere holdt sig stedse paa deres Plads, men Lorderne stolede paa ogsaa at skulle trætte disse saaledes, at de om Aftenen, for at forfriske sig, maatte opgive Stillingens Fordeel.

Forinden tilbød der sig dog en anden Udvei. Medens Jarlen af Bothwell kunde stole paa sine egne Frænder og Vasaller, fandtes der i Dronningens Hær Andre, der vare af den Mening, at hun stod i hemmelig Forbindelse med Lorderne, og at Dronningen gjerne vilde blive fri for Jarlen, men undsaa sig ved selv at faae Udscende deraf²⁾. Og saaledes skete det, at det ved Forposterne for de tvende Hære tilsidst kom til en Parlamentering, hvorved man dog fandt det bedst, at lade Striden finde sin Afgjørelse ved en Tvekamp. Dronningen, der om Morgenens ikke havde villet

¹⁾ *Ils furent depuis les onze heures du matin jusqu'à cinq heures du soir à se regarder, ayant tous mis piedz à terre, comme c'est la façon du païs, qui vont à cheval jusqu'au point de combattre.* Du Crocs Skrivelse hos Teulet, *Papiers d'État*. II, 178.

²⁾ *For many of those, who were with her, were of opinion, that she had intelligence with the Lords. — Part of them belived, that her Majesty would fain have been quit of him, but thought shame to be the doer thereof directly herself.* *Memoirs of Sir James Melvil*. p. 82.

høre Tale om denne Udvei, kunde ikke med samme Sikkerhed afvise den, idet Forslaget om saaledes at undgaae videre Blodsudgydelse fremførtes af hendes Egne. Thi en saadan Afgjørelsesmaade stemmede endnu med Tidens Aand, det var endnu kun faa Aar over en Menneskealder siden, at man i Syden, under den anden af Krigene mellem Frants den Første og Karl den Femte, havde seet Frankrigs Konge sende og Keiseren modtage Udæskningen til en Tvekamp, og endnu over en Menneskealder senere saa man i Norden, under Kalmarkrigen, Sverrigs Konge stile en Udfordring til en saadan til Danmarks og Norges. Maria Stuart havde ladet Sir William Kirkaldy, Lairden af Grange, den anseteste Kriger i den fjendtlige Hær, hente til sig, og ham blev det overdraget at bringe Bothwells Beredvillighed til Lordernes Kundskab¹⁾.

Ligesom dog hine Fyrsters Tvekamp ikke blev til nogen Virkelighed, saaledes kom Tvekampen paa Carberry-Hill ikke heller til Udførelse. Hvad der foregik minder levende om Forholdene i det gamle Norden, hvor det ikke sømmede sig, at Konger eller Jarler stillede sig mod Mænd af ringere Æt eller mindre Berømmelse²⁾. Efter at Bothwell var redet frem foran sin Hær, villig til nu at indløse sit efter hans Frifindelse gjorte Tilbud³⁾, vilde først James

¹⁾ Memoirs of Sir James Melvil. p. 82. Melvil, der ogsaa lader Lairden af Grange selv forgjæves tilbyde sig til Tvekampen, har om denne første Samtale mellem Dronningen og Kirkaldy ladet sig sige, at *as he was speaking with her Majesty, the Earl of Bothwell had appointed a Soldier to shoot him, untill the Queen gave a cry, and said that he would not do her that shame, seeing she had promised that he should come and return safely.*

²⁾ Jvnfr. N. M. Petersen, Danmarks Historie i Hedenold. Kjøbenhavn. 1834—37. III, 394.

³⁾ *Ibi Bothwellius equo insigni ante aciem proventus per præconem postulat, quo cum ipse singulari certamine decernat.* Buchanan, Rerum Scotticarum Historia. p. 221.

Murray efterkomme hans Opfordring, en ung Adelsmand, der i Edinburg havde begyndt med at opslaae de hemmelige Plakater imod Jarlen. Da han imidlertid var bleven vraget fra den anden Side som altfor ringe i Sammenligning med Bothwell, tilbød i hans Sted hans ældre Broder Sir William Murray, Lairden af Tullibardin, at ville udfægte Striden, idet han paastod hverken med Hensyn til sin Families Ælde eller i Formuesstilling at vige for Jarlen. Dog blev ogsaa han forkastet, da han ikke som Bothwell var en af Kongerigets Pairer; Dronningen og Bothwells Frænder vilde kun see en Jarl eller Lord som hans Modstander, og Bothwell selv nævnte Jarlen af Morton, som ogsaa skal have yttret at være beredt. Lord Patrick Lindsay, der med Morton og Lord Ruthven havde spillet Hovedrollen ved Rizzios Drab, bad dog nu, at det maatte tilstaaes ham som en Løn for sine Tjenester at optage det med Jarlen. Det fortælles, at Lorderne i Førstningen ikke vilde tillade Lindsay at paatage sig alene en Sag, der lige saa meget var deres, som hans¹⁾, men at de senere dog yttrede sig glade over hans Beredvillighed; Morton, der da traadte tilbage for ham, laante ham til den forestaaende Tvekamp et gammelt Slagsværd, som en af hans Forfædre, Jarlen Archibald af Angus, forluden havde gjort navnkundigt, og man saa Lindsay falde paa Knæ i hele Hærens Paasyn og med

²⁾ *The Laird of Grange being retornit to the Lords wyth that anser, the Laird of Trebrowne was send sone after him to knaw, quhair the plaiss sould be appointit, and in quhat appareill thay suld come to the feild, quha, at his retorning, rapped to the Queinis Majestie and to my Lord Duk, that the lordis wald noucht suffer my Lord Lindsay to faicht, and to tak all the haill bording upon him that was equallie thairs and his; and swa the proposs stayit. John Beatons Brev af 17de Juni 1567, hos Laing, History of Scotland. II, 112.*

høi Røst bede Gud om, at hans Naade vilde bevare den Uskyldige, og lade sin Retfærdighed ramme Morderen, der bar Skylden for Kongens uskyldige Blod. Lordernes senere Stikbrev mod Bothwell, ligesom derefter Buchanan og Knox, vil, at Dronningen, som en Følge af Feighed af Jarlen, endnu ogsaa har forkastet Lord Lindsay som altfor ringe af Byrd i Sammenligning med hendes Ægtefælle¹⁾, men Bothwell forsikkrer, at han selv baade fik de med ham komne Adelsmænd og Dronningen til at antage Lord Lindsay, og da hans Vidnesbyrd her ikke staaer ene, tør det neppe frakjendes Vægt²⁾. Det manglede nu kun, at Sekundanterne, tyve Adelsmænd fra hver Side, der skulde overvære Tvekampen som Øienvidner³⁾, bleve enige om at bestemme Holmstedet, og fastsætte Stridens Vilkaar.

¹⁾ *Efter that he had cowardlie refusit singular combat, baith of a Baron and Gentleman undefam'd, and of a Lord and Barron of Parliament. Det skotske Statsraads Stikbrev af 26de Juni 1567, i Andersons Collections. I, 140. Ibi quoque quum Bothwellius tergiversaretur, nec se honeste expedire posset, Regina suam interposuit auctoritatem, atque eo depugnare vetito contentionem diremit. Buchanan, Rerum Scotticarum Historia. p. 221. Bothwell seeing that there was no more subterfuge nor excuse, underhand made the Queen to forbid him. Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 561.*

²⁾ *The queinis majestie was lang or she could be persuadit to that, bot at the last, albeit sche fand it not noucht gud, sche consentit to it noucht wythout grat difficultie. John Beatons Brev af 17de Juni 1567, hos Laing, History of Scotland. II, 112. A la fin ung nommé milord Lindsay s'y presenta: on faisoit semblant d'accepter celuy-là. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 178. Et Monsieur le Duc se travaille et ses barons, de son cousté, envers la Roynie pour luy faire accorder de permectre. Et, après avoir longtemps persuadé, elle feust contante plutost que d'avoir entré en effusion de sang, et fut longtemps après devant qu'elle le voulust accorder. Den samtidige Beretning sammesteds. II, 164.*

³⁾ *Thair was 20 gentlemen in ether syd to see thair partes. John Beatons Brev af 17de Juni 1567, hos Laing, History of Scotland. II, 112.*

Hvorfor blev Trætten da ikke løst ved Tvekampens Gudsdom? hvorfor mødtes ikke Lindsay og Bothwell til den Afgjørelse, hvorpaa den Sidste senere har sagt, at han indtil langt ud paa Sommeraftenen forgjæves havde ventet¹⁾? Det synes, som om Lorderne dog i de sidste Øieblikke have foretrukket en anden Afgjørelsesmaade af Striden, efterat den idelige Parlamentering angaaende den bebudede Tvekamp havde givet dem bedre Kjendskab til Modstandernes Mangel paa Sammenhold, og maaskee ogsaa Frygt for, at Sagen var bleven trukken i Langdrag, for at Dronningens Venner kunde naae til med deres Forstærkning. Efterat Sir William Kirkaldy af Grange, Sir William Douglas af Drumlanrig, Sir William Kerr af Cessford og Sir John Home, Lairden af Coldingknowes, med to hundrede Ryttere i Forveien vare dragne imod Østen omkring Høien, for at afskjære Bothwell fra Dunbar, saa man henimod Klokken otte om Aftenen Lorderne i Begreb med at angribe Høien forfra. Dronningen, der igjen var stegen til Hest, fandt vel endnu Bothwells Frænder og Vasaller og hendes Bøsseskytter beredte til at kæmpe for Jarlen²⁾, men den øvrige Hær i en saadan Opløsnings-Tilstand³⁾, at hun nu tilkjendegav som sin Beslutning at ville begive sig til Lordernes

¹⁾ *Peu après, forsikkrede Bothwell i Danmark, je allay au lieu du combat pour y attendre mon ennemy, où je demeuray jusques au soir bien tard, sans qu'il se montrast, ne feist semblant de vouloir compareir, comme je prouveray, quand il en sera besoing, par ung mille de gentilzhommes, sur peyne de perdre la vie.*

²⁾ *Bothwellii propinqui et clientes configere cupiebant.* Buchanan, *Scoticarum Rerum Historia*. p. 221.

³⁾ *On the oder partie the queines majesties folks haid na will of straits, bot rather was drawand themselves asyd and sum of thaim steilland away.* John Beatons Brev hos Laing, *History of Scotland*. II, 113.

Hær. Hun lod atter Kirkaldy af Grange kalde, der nyligen havde talt til hende om, hvor gjerne Lorderne, naar hun forlod Bothwell, vilde modtage hende som deres Herskerinde; Dronningen sagde, at hun, naar de lovede hende dette, nu var beredt til at efterkomme deres Ønske. Forgjæves vil Bothwell, medens Grange red ned af Høien med dette Budskab til Lorderne, endnu dengang have bedet Maria Stuart om heller at søge tilbage mod Dunbar og lade ham kjæmpe med sine Folk, forgjæves vil han have advaret hende mod de smukke Ord, der kun skjulte Forræderi¹⁾; han saa, at det for ham ikke var muligt at bringe hende fra sit Forsæt, eller at faae hende til at høre nogen Indvending, men kunde ikkun bede hende om forinden at lade sig give al fornøden Forsikkring fra Lorderne. Aftenens Skygger havde allerede udbredt sig over Carberry-Høien, da Bothwell havde denne Samtale med Maria Stuart; ikke uden Bevægelse saa man ham skilles fra hende²⁾, og med en lille Rytterflok galoppere tilbage til Dunbar. Det var den sidste Gang, de saaes i Livet.

Da Kirkaldy af Grange igjen kom op paa Høien, og traf Dronningen ene, var hun beredt til at følge ham, naar Lorderne lovede ikke at ville tilføie hendes Mænd noget

¹⁾ *Surquoy*, skrev Bothwell senere i Danmark, *je la pryai d'adviser à ce qu'elle vouloit faire, et que par sa bonté elle ne se perdist, car je congnoissois assez leur cueur plain de trahison.* John Beaton betegner ogsaa i sit Brev denne Dronningens Adskillelse fra Bothwell som den *the quhilk his majestie haid persuadit to him nocht wythout great difficultie.* Laing, *History of Scotland*. II, 113.

²⁾ Den ovenfor nævnte, anonyme Samtidige veed endog at fortælle: *Et plus souventes fois s'entrebessèrent au départir. Sur la fin, monsieur le Duc luy demanda si elle ne vouloit de sa part garder la promesse de fidelité que elle luy avoit faicte; de quoy elle luy assura. Là dessus, luy bailla sa main aussi que il départoit.* Teulet, *Papiers d'État*. II, 165.

Ondt, men tillade Hver at vende hjem til Sit. Da Kirkaldy havde overbragt hende denne Forsikkring¹⁾, og Bothwell allerede var et godt Stykke borte, yttrede hun lydelig: »Laird af Grange, jeg overgiver mig til Eder paa de Vilkaar, som I have gjentaget i Lordernes Navn²⁾. Derpaa gav Dronningen ham Haanden, som han kyssede, han tog hendes Hest ved Tøilen og ledte den ned af Høien. Da hun havde naaet den første Række af Lordernes Hær, hvor disse endnu, bøiende Knæ, modtog hende med tiltvandt Ærbødighed, talte hun til dem om, at det ikke var af Frygt eller af Mistvivl om Seir, men kun for at spare Blod, at hun nu kom til dem, til hvis Raad hun gjerne vilde lytte³⁾. Men allerede da hun talte om at ville drage Hamiltonerne imøde, mødte hun en uhyggelig Kulde, og da hun nærmede sig Hærens anden Afdeling, overdøvedes hun af Skrig, der hilsede hende som en Morderske⁴⁾. Hun saa sin Tillid skuffet, og daanende var hun falden af Hesten, dersom man ei havde støttet hende. Hendes Fortvivlelse over, at hun, som hun klagede, var bleven bedragen af sine egne Undersaatter, kjendte ingen Grændser⁵⁾. Det var ikke som en Fyrstinde, men som en Over-

¹⁾ *The quhilk being fund gud be the Lordis, thay causit mak ane proclamation incontinent defendant all that was of thair parte to persue or invaid any that was of the queenis parte.* John Beaton's Brev hos Laing, History of Scotland. II, 113.

²⁾ *Laird of Grange, I render myself unto you, upon the conditions you rehearsed unto me in the name of the Lords.* Memoirs of Sir James Melvil. p. 83.

³⁾ Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 561.

⁴⁾ *Quum ad secundam aciem pervenisset, concors ab omnibus clamor sublatus est, ut meretricem, ut parricidam cremarent.* Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 222.

⁵⁾ *Minas, maledicta, lacrymas et cetera, quæ muliebris amat dolor, profundebat.* Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 222.

vunden, over hvem man triumferede, at hun endnu sildig om Aftenen paa denne skjæbnesvangre 15de Juni maatte holde et ydmygende Indtog i Edinburg. I Overeensstemmelse med et Løfte, hvormed Bothwell har sagt, at hun skiltes fra ham, og hvorefter hun vilde lade ham i Dunbar høre fra sig, skal hun om Natten hemmelig have skrevet ham et Brev, hvori hun lovede ei at glemme ham¹⁾; men Brevet blev overgivet til Lorderne; disse saae heri hendes egen Dom om, at hun hverken havde forladt ham eller vilde forlade ham; de erklærede det for en uundgaaelig Nødvendighed at holde hende i Forvaring, og som en Fange blev hun da den næstfølgende Nat fra Edinburg bragt til Øslottet i Søen Lochleven, det samme Fængsel, som allerede havde været hende tiltænkt ved Murrays Oprør i Aaret 1565, længe førend man kunde paaberaabe sig hendes Forhold til Bothwell. Denne Undersøgelse tør ikke følge hende paa hendes senere, i det næste Aar udførte Undvigelse fra dette skotske Fængselliv, eller, efterat Modgangen derpaa igjen havde rammet hende i Slaget ved Langside, paa hendes ulykkebringende Flugt til Nabolandet, eller til det nye og langt varigere Fangenskab, der her ventede hende, eller paa hendes Gang til den tragiske Død, der tilsidst skulde beredes hende af hiin

— — false woman,
Her sister and her fae.

¹⁾ Den mod Maria Stuart altid saa milde Sir James Melvil, hvis Fremstilling fremhæver, at hun dog nu faktisk havde forladt ham, tilføier her: *For she could not do that so hastily, which process of time might have accomplished.* The Memoirs of Sir James Melvil p. 84.

VII.

Bothwells og Maria Stuarts Historie er, indtil Begivenhederne paa Carberry-Høien fjernede dem fra hinanden, saaledes sammenknyttet, at en Skildring af den Enes Skjæbne kun sjældent kan adskilles fra den Andens. Efter at hiin skjæbnesvangre Dag, den 15de Juni 1567, havde ført dem bort ad modsatte Veie, vedblive vel endnu den Enes Vilkaar, trods den voxende Afstand, at øve Indflydelse paa den Andens, men de saaes dog nu aldrig mere, og fra dette Tidspunkt kræver Slutningen af Bothwells Liv sin egen Fremstilling. Men en Vanskelighed herfor møder dog nu deri, at medens de skotske Kilder, skjønt næsten i uafsluttelig Strid om ethvert enkelt Punkt, hidtil vare talrige nok, ophøre de nu pludselig næsten aldeles; idet stormfulde, indholdsrige Tider uafbrudt vedblive at fængsle Skotlands Opmærksomhed, blev Slutningen af Bothwells Liv der allerede et taaget Minde for den næste Slægt. Det er først i en nyere Tid og især fra Norden, at noget større Lys er blevet udbredt over hans sidste Dage. Efterat Suhm allerede i Slutningen af det forrige Aarhundrede, havde henledt Opmærksomheden paa Haandskrifter i Norden, der kunde yde Oplysninger om Bothwells senere Skjæbne¹⁾, kunde derpaa en Literat i Danmark, idet han ikke mange Aar efter i Oversættelse udgav en af Gentz skreven Skizze af Maria Stuarts Historie, efter en Meddelelse af Thorkelin fra det danske Geheimearkiv fremdrage andre tilsvarende Bidrag²⁾. Det varede derimod længe, inden et Hoved-

¹⁾ Samlinger til den danske Historie. Kjøbenhavn. 1779—1784. 4°. II, 2, 99, 101—102. Nye Samlinger til den danske Historie. Kjøbenhavn. 1792—1795. 4°. IV, 108.

²⁾ Den skotske Dronning Maria Stuarts Historie med et Anhang af

aktstykke, der meddeler Oplysninger fra Bothwell selv, og paa hvis Tilstedeværelse i et svensk Haandskrift Suhm allerede havde gjort opmærksom¹⁾, var bleven videre bekjendt paa den anden Side af Nordsøen²⁾; men efter at dette var skeet, erhvervede man sig i Skotland en Afskrift deraf fra Bibliotheket paa Drottningholm, hvor det dengang opbevaredes, og forenede samme med de i Danmark fra Geheimearkivet fremdragne Bidrag til et særegt lille Skrift, der tryktes for the Bannatyne Club³⁾. Da imidlertid, som bekjendt, alle Skrifter af the Bannatyne Clubben kun trykkes

forhen utrykte Papirer af M. C. Bergenhammer, og en Fortale af K. L. Rahbek. Kjøbenhavn. 1803.

¹⁾ Suhm har allerede rigtigheden angivet Titlen paa dette Haandskrift, der nu findes paa det kongelige Bibliothek i Stockholm: *Les Affaires du Conte de Boduel, l'an 1568, nec non Caroli Dantzei, Galliarum Regis Legati, Literæ ab anno 1575 ad annum 1586, ad Regem, Reginam, Procuresque Gallie, datæ durante legatione in Dania*. Titelpaginaen har denne Paaskrift: *Ex donatione Excellentissimi Viri Dni Claudii Plumii J. U. D. et in Regia Acad. Hafniensi Prof. anno Messie Regis Aeterni CIO CXCLIV die XVIII Augusti*, og Haandskriftet antages at være kommet til Sverrig, dengang den kongelige Historiograf Stephanus's Bibliothek i Danmark solgtes til den svenske Rigskantsler M. G. de la Gardie. Jvnfr. Molbech, Danske Haandskrifter, fornemlig af historisk Indhold, i det kongelige Bibliothek i Stockholm. Historisk Tidsskrift. IV, 143. Werlauff, Historiske Efterretninger om det store kongelige Bibliothek. Kjøbenhavn. 1844. S. 19. Den ligeledes i dette Haandskrift opbevarede Deel af Dancays Brevvexling er udkommen som den 11te Deel af Handlingar rörande Skandinaviens Historia (eller Nya Handlingar rörande Skandinaviens Historia. 1ste Deel), og med den særskilte Titel, Correspondance de Charles Dantzai, Ministre de France à la cour de Dannemarc. Stockholm. 1824. medens den Deel af Dancays Brevvexling, der opbevares i det danske Geheimearkiv, endnu venter paa sin Udgiver.

²⁾ En engelsk Oversættelse deraf meddeeldes i New Monthly Magazine. (Juni 1825). XIII, 521—37.

³⁾ Les Affaires du Conte de Boduel. Presented to the Members of the Bannatyne Club by Henry Cockburn and Thomas Maitland. Edinbourg. 1829. 4°.

i et meget ringe Antal, blev dette lille Skrift snart endog en bibliografisk Sjældenhed i Skotland og saa godt som uopdrivelig paa Kontinentet, saa at endog den nuværende russiske Minister i Constantinopel, Fyrst Alexander Labanoff-Rostovski, i hvem Maria Stuart næsten har fundet en ny Elsker i det nittende Aarhundrede, endnu ikke kjendte det, da han udgav den store Samling af sin ulykkelige Heltindes Breve og Oplysningerne til disse. De fra Danmark og Sverrig fremkomne Bidrag til Bothwells Historie bleve derfor senere igjen optrykte først i et særegt lille Skrift af Fyrst Labanoff¹⁾, og senere, da heller ikke dette er kommet i Boghandelen, i det Supplement af Breve²⁾, som Alexander Teulet har føiet til sin store Udgave af politiske Aktstykker om Skotlands Historie i det sextende Aarhundrede. De fra det danske Geheimearkiv saaledes hidtil fremdragne Aktstykker udgjorde imidlertid kun en Deel af, hvad samme gemmer til Oplysning om Bothwells senere Skjæbne, og den lærde Islænder, Thorleifr Gudmundson Repp, der, medens han i Edinburg var ansat ved The Advocates' library, havde ydet sin Understøttelse til Udgivelsen af det af the Bannatyne Club bekostede Skrift, foretog sig derfor, efter sin Hjemkomst til Danmark i Aaret 1837, at tilvejebringe en fyldigere Samling fra det danske Geheimearkiv. Det lykkedes ham dog ikke at faae sit i det engelske Sprog skrevne Arbeide udgivet³⁾, og af de Uddrag, der i andre Skrifter er gjorte deraf,

¹⁾ Pièces et documents relatifs au Comte de Bothwell. St. Pétersbourg. 1856.

²⁾ Lettres de Marie Stuart. Par A. Teulet, Membre de la société impériale des antiquaires de France. Paris. 1859.

³⁾ Haandskriftet blev efter hans Død af Familien, igjennem Mægling af Professor Worsaae, for faa Aar siden afhændet til den engelske Tourist, Kaptain Horace Marryat, der har optaget Notitser

skjønnes det ogsaa, at heller ikke han har havt Øie for alle de Aktstykker, Arkivet kan yde, hvortil kommer, at, om endog det danske Geheimearkiv giver de fleste Bidrag til Bothwells senere Historie, kræve disse dog, for saavidt muligt at klare Æmnet, nødvendigviis at forenes med de Oplysninger, der for den, der vil efterforske med Omhyggelighed, ogsaa ere fremkomne andetsteds.

I nogle først i den nyere Tid for Lyset komne skotske Optegnelser til Maria Stuarts Historie fortælles det, at da Kirkaldy af Grange paa Carberry-Høien blev sendt til Dronningen, for at underhandle med hende, var der blevet medgivet ham et hemmeligt Ærinde og Tegn fra Jarlen af Morton til Bothwell, hvorved denne raadedes til, paa Grund af Mængdens Raseri, at begive sig ud af Riget i nogen Tid, indtil Jarlen kunde bringe Sagerne i en anden Gang, og hvorved det tilsagdes, at Ingen skulde faae Lov til at forfølge Bothwell¹). Dette Vidnesbyrd om en saadan udtrykkelig Forstaaelse mellem Bothwell og hans Modstandere

om Bothwell i sine Reiseskizzer fra Danmark (A residence in Iutland, the Danish Isles, and Copenhagen. London. 1860. I. 410—19) og Sverrig (One Year in Sweden, including a visit to the isle of Götland. London. 1862. I, 13—20), men ei veed at skjælne mellem Jarlen James Bothwell, Maria Stuarts Ægtefælle, og dennes Neven Jarlen Francis Bothwell. Den nævnte Tourist vilde ogsaa selv have anstillet Undersøgelser med Hensyn til Bothwell i Geheimearkivet, men det hedder herom saaledes i Udsigten over Arkiv-Kontoirets Besøg i Aaret 1860: *Capt. Marryat ønskede i April at maatte meddeles Efterretninger om Grev Bothwells Ophold i Danmark; men efter at have foreløbig erfaret de herværende Documenters Beskaffenhed (de ere nemlig næsten alle paa Dansk) frafaldt han sit Ønske.* Wegener, Aarsberetninger fra det kongelige Geheimearkiv. Tredie Bind, S. XI.

¹) Historical Memoirs of the Reign of Mary Queen of Scots and a portion of the Reign of King James the Sixth, by Lord Herries. Edited and presented to the Abbotsford Club by Robert Pitcairn. Edinburgh. 1836. 4°. p. 94.

er vel altfor enestaaende, til at man kan fæste Lid dertil¹⁾, men dog synes den Maade, hvorpaa man om Aftenen lod Bothwell fjerne sig, ikkun at kunne forstaaes, naar man erindrer, at baade Jarlen af Morton og andre Hovedledere af Lordernes Hær med Bothwell havde deeltaget i det i det foregaaende Aar indgaaede Forbund imod Darnley; vare de endog istand til at overbevise Bothwell om hans Brøde, saa kunde han paa den anden Side blive et saa farligt Vidne mod dem selv, at de i Begyndelsen vel kunde finde deres egen Interesse bedst tjent, naar han underhaanden kunde slippe bort. Men da dette var skeet, og da man med Maria Stuart var vendt tilbage til Edinburg, undertegnede den følgende Dag her et Forbund, hvorved man ikke blot paa Ære, Tro og Love forenede sig om at faae Dronningens Ægteskab med Bothwell ophævet, men ogsaa lige saa høitidelig, som man forhen havde tilsagt Jarlen Bistand, nu forpligtede sig til ikke at hvile, førend man havde faaet ham tilbørlig afstraffet, »saa sandt som vi ere Adelsmænd og elske vort Fødelands Ære«²⁾. En Uge derefter kunde man da ogsaa paa Torvet i Edinburg og paa Torvene i andre af Rigets Stæder høre en Herold oplæse en Proklamation fra Statsraadet, der forbød Alle og Enhver at yde Jarlen af Bothwell Ly eller Understøttelse,

¹⁾ Dog har allerede Camden villet gjøre gjældende: *Re vera submonuerunt, ut sibi fuga consuleret, non alio consilio, quam ne apprehensus totam machinationem renudaret, et ipsius fugam in argumentum ad Reginam regicidii accusandam arriperent.* Annales Rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha. p. 117.

²⁾ *The quhilk to do, and faythfullie to performe, wee promit, as wee will answere to almychtie God, upon our Honouris, Trewth and Fidelitie, as wee are Nobilmen, and lufes the Honouris of our native Countrie.* Skotlands Adels Forbund mod Bothwell, underskrevet i Edinburg den 16de Juni 1567, i Andersons Collections. I, 136.

til Lands eller til Vands, og udlovede en Belønning af tusind Kroner til den, der maatte gribe ham og overgive ham i Retfærdighedens Hænder¹⁾.

Efter i Dunbar at have erfaret, at Maria Stuart hos Lorderne havde mødt den Skjæbne, som han havde forudseet, forlod Bothwell den 27de Juni Slottet til Søes²⁾ og seilede med et Par af ham rustede Fartøier forbi Forth-fjorden nordpaa. Grunden til, at Bothwell ikke forblev i Dunbar-Castle, kan vistnok dengang neppe have været nogen Frygt for hans Sikkerhed³⁾; thi han havde en paalidelig »Keeper« af dette Slot i Patrick Whittlaw, som han havde ladet slaae til Ridder, dengang han selv blev gjort til Hertug; flere trofaste Medlemmer af Slægten Hepburn begave sig ogsaa villigen til Dunbar⁴⁾, for at deel-

¹⁾ Statsraadets Proklamation af 28de Juni 1567 i Andersons Collections. I, 139—141. Anderson omtaler her ikke, at man ogsaa har ladet denne Proklamation cirkulere i Aftryk: *Imprentit at Edinburgh be Robert Lekpreuik. Anno Do. 1567.*

²⁾ *Le Duc, mary de la Royné*, meldte du Croc den 30te Juni 1567 fra Edinburg til Kong Karl den Niende, *est sorti, il y a trois jours, et s'est mis sur un navire: l'on ne sçait pas où il a fait voile. Si croy-je qu'il ne c'esloignera point de ce royaume.* Teulet, Papiers d'État. II, 186.

³⁾ *For that he feared to be inclosed.* Spottiswood, History of the church of Scotland. p. 213.

⁴⁾ Blandt de Medlemmer af Slægten Hepburn, der med Patrick Whittlaw deeltog i at forsvare Dunbar for Bothwell, indtil Fæstningen den 1ste Oktober 1567 kom i Murrays Hænder, nævnes William Hepburn af Gilmorton, Patrick Hepburn af Waughton, dennes Broder Adam Hepburn af Smeton, og Thomas Hepburn af Auldhamstocks. Jvnfr. Diurnal of remarkable Occurrents p. 122. Til dem, der havde tyet til Dunbar, og paa hvis Udleverelse Skotlands nye Regjering forgjæves havde gjort Paastand ved en særegen truende Opfordring af 26de August 1567 (aftrykt i Andersons Collections. I, 148—150) var ogsaa Patrick Wilson, der i Forening med William Powrie fra Holyrood havde bragt Krudtet, hvormed Bothwell lod Darnleys Bolig sprænge. Wilson omtales endnu i et

tage i dets Forsvar, og trods gjentagne Opfordringer vedblev Slottet senere at holdes for Bothwell, ogsaa efterat Sir James Balfour havde forraadt Edinburg-Castle til hans Fjender; Dunbar kom først, efter at have gjort en alvorlig Modstand og være beskudt med Bomber, og kun ifølge en Kapitulation, om Efteraaret i den nye Regjerings Magt. Grunden til at Bothwell begav sig bort fra det faste Dunbar til det nordlige og vestlige Skotland har vistnok, som han selv har bemærket, nærmest været den, at han her vilde træffe Aftale med Hamiltonerne og de mange andre Venner, som Dronningen endnu havde i disse Egne, og som i det næste Aar, da det var lykkedes hende at undvige fra Lochleven, virkelig ogsaa reiste sig til Kampen mod hendes Fjender. Naar derimod Bothwell ogsaa har villet gjøre gjældende, at det var blevet Resultatet af en her mellem ham og Dronningens Tilhængere afholdt Raadslagning, at han burde begive sig til Udlandet, for herfra at skaffe Hjælp imod den ved Katastrofen paa Carberry-Høien hidførte nye Tingenes Orden, da er der vistnok Grund til her at drage hans Sanddruhed i Tvivl; er et Raad om at fjerne sig virkelig blevet ham givet, da er dette dog neppe blevet ledsaget af nogen Bemyndigelse eller Fuldmagt til i Udlandet at tale om Skotlands Anliggender paa Andres Vegne, men Opfordringen til at drage bort har snarest kun havt sin Grund deri, at det for Dronningens Tilhængere er blevet klart, at netop hans Tilstedeværelse i Skotland vilde afgive en Hovedhindring for Maria Stuarts Sag. Hvor en saadan Raadslagning skulde været afholdt, i det nordlige eller vestlige Skotland, har han selv ikke heller nærmere betegnet. Af et Akt, som Skotlands nye

Aktstykke af 30te Juli 1572 som ikke paagreben (*Diurnal of remarkable Occurrents*. p. 309), og har altsaa formodentlig frelst sig.

Regjering har udfærdiget, sees det kun, at han en Tid lang maa have fundet Tilflugt hos sin Grandonkel, Patrick Hepburn, Biskoppen af Murray, paa Spynie Castle, hvor han selv som Barn var bleven opdragen, idet nemlig den nævnte Akt af denne Grund under truende Straf forbyder alle Fæstere under Bispedømmet Murray og Abbediet Scone at yde nogen Betaling eller Tjeneste enten til Biskoppen eller til nogen af dennes Fuldmægtige¹⁾. At heller ikke hans tidligere Svoger og politiske Forbunds-fælle, Jarlen af Huntley, endnu havde slaaet Haanden aldeles af ham, kan sluttes af en af Indberetningerne til Dronning Elisabeth fra Sir Nicholas Throckmorton, hvori denne den 16de Juli 1567 melder fra Edinburg, at Bothwell nylig i Norden af Skotland havde opholdt sig hos Jarlen af Huntley i Strathbogy, og havde søgt at hverve Mandskab og fremkalde en Opstand, men at Jarlen, skjønt de nye Magthavere ikke stode paa en god Fod med ham, dog havde indseet, at Bothwell i alle Egne kun havde ringe Bifald, og derfor ikke vilde vove Meget for ham²⁾.

»Jeg hører ogsaa nu«, tilføiede den engelske Gesandt, »at Bothwell om Natten pludselig har begivet sig bort fra Jarlens Eiendom; sandsynligviis vil han gaae til Orknøerne, men der finder han neppe en god Modtagelse.« Brevet viser, som det vil sees, hvor vel underrettet man i Edinburg allerede dengang har været om Forholdenes Stilling

¹⁾ Denne Akt, udstedt af Statsraadet den 21de Juli 1567, findes trykt i Andersons Collections. I, 142—145.

²⁾ Throckmortons Beretning hos Raumer, Die Königin Elisabeth und Maria Stuart. S. 153—154. Throckmorton anmærker, at Mange sige, at Huntley kunde være tilfreds, naar Bothwell gik til Grunde, og saaledes baade Dronningen og hans Søster bleve frie for denne Ægtefælle.

nordpaa, skjønt man endnu ikke havde lagt Bothwells Fjernelse nogen alvorligere Hindring i Veien.

Naar Bothwell først havde bestemt sig til at forlade Landet, maatte dog ogsaa den Tanke af sig selv ligge nærmest, at han først gjæstede Orknøerne. Det var dengang endnu kun to Maaneder siden, at han havde modtaget sin Udnævnelse som Hertug over dem, og Orkn- og Heltandsøerne vare allerede ved deres Beliggenhed i mindre eller større Grad fjernede fra Partibevægelserne i Skotland; de havde endelig en Befolkning, der endnu ikke havde opgivet sin nordiske Nationalitet, og hvis Sindelag og Interesser altid havde viist sig saa vidt forskellige fra Skotternes. Da Bothwell indskibede sig i det nordlige Skotland, og nu for femte Gang, og for bestandigen, fjernede sig fra dettes Kyster, lod han de smaa Fartøier, hvorpaa han havde indskibet sig og de Mænd, der vare i hans Følge, staae over imod »Hertugdømmet«, der endnu ikke havde seet sit nye Overhoved. Han landede paa Mainland. Men her træder Skuffelsen ham strax imøde. Fogeden paa Orknøerne var Gilbert Balfour af Westray, som nu i Bothwells Navn tillige var »Keeper« af Slottet i Kirkwall. Gilbert Balfour hørte, ligesom Sir James Balfour, ogsaa til dem, paa hvem Samtiden stundom rettede en af sine mange Sigtelser for Deelagtighed i Bothwells Udaad¹⁾, men Gilbert

¹⁾ Blandt *Those that laid hands on the King to kill him, by Bothwell's direction*, veed Knox saaledes ved Siden af Sir James Balfour ogsaa at nævne Gilbert Balfour. *History of the Reformation in Scotland*. II, 551. Gilbert Balfour blev senere, i Forening med Archibald Ruthven Hovedanfører for tre tusind Skotter, der traadte i Krigstjeneste hos Kong Johan den Tredie af Sverrig. Her beskylldtes han i Aaret 1573 for at have deeltaget i den Sammensværgelse, hvorved Charles Mornay skal have villet rydde Johan den Tredie af Veien og igjen føre den fangne Erik den Fjortende

Balfour har, hvis ellers Mistanken har havt nogen Grund, i saa Fald ligesom Sir James Balfour hastet med at vende om, da Magten vendte sig. Endnu førend at den Sidstnævnte havde faaet Kastellet i Edinburg solgt til Skotlands nye Regjering, vægrede Gilbert Balfour sig nu i Kastellet i Kirkwall ved at indlade sig paa nogen Maade med Bothwell, ja viste ham endog en saadan Modstand, at Bothwell selv senere har bemærket, at hans Ophold her kun har været to Dage¹). Som et underligt, forbifarende Meteor saae Orknøerne deres Hertug forsvinde mod Norden.

Paa Hetlandsøerne, hvis Foged Olav Sinclair tilhørte den samme Slægt, som Bothwells Moder, Jane Sinclair, viste Forholdene sig gunstigere. Til Underholdning for det Mandskab, som Bothwell havde medbragt, bekvemmede ethvert Præstegjæld paa Hetland sig til at yde Hertugen en Oxe og tvende Faar, — en frivillig Gave, der ifølge det Undertrykkelses- og Udpresningssystem, som de skotske Herrer senere saa længe have gjort gjældende mod den gammel-norske Befolkning paa Orkn- og Hetlandsøerne, endnu bestandig der udredes som en blandt de nyere Skatter²).

paa Thronen. Kong Johan skulde have været nedhugget, idet man til hans Adspredelse paa Stockholms Slot forestillede den skotske Sværdgangs, der udførtes af en Skare af Krigere, væbnede med Hjelme, Harnisker, og dragne Sværd. Anslaget kom dog ikke til Udførelse, men Sammensværgelsen blev senere angiven, og blandt de i denne Anledning Fængslede var ogsaa Gilbert Balfour, der blev dødsdømt og halshugget i Aaret 1576. Celsius, Konung Erik den XIVdes Historia. Stockholm. 1774. S. 288—290. Girs, Konung Johan den IIIdes Chronika. Stockholm. 1745. 4°. S. 41—42. Fryxell, Berättelser ur Svenska Historien. III, 333—335.

¹) Barry, History of the Orkney Islands. Edinburgh. 1808. 4°. p. 248. David Balfour, Odal Rights and Feudal Wrongs, a Memorial for Orkney. Edinburgh. 1860. p. 56.

²) *The exaction was recorded in the Exchequer under the name of „Ox and Sheep Silver“, and it is paid at the present day.*

Bothwell havde ogsaa, siden han havde forladt Dunbar, kun havt et Par mindre Fartøier med sig, men nu traf han ved Hetland nogle større efter den Tids Forhold armerede Skibe, med hvis hanseatiske Eiere han afsluttede Kontrakter, hvorefter han skulde yde dem en vis Sum maanedlig, saalænge han beholdt Skibene til sin Tjeneste, og en Erstatning, naar de forulykkede. Hans Udsigt til i Sikkerhed enten at kunne blive paa Hetland eller herfra at kunne begive sig, hvorhen han vilde, syntes nu saameget større, som Nordsøens Efteraarsstorme nærmede sig.

Til de Sigtelser, hvorfor Bothwell allerede i Skotland havde været Gjenstand, kommer der imidlertid paa dette Tidspunkt igjen en ny. De samme Avindsmænd, der allerede, medens han endnu var i sine Velmagts Dage, gjerne omtale Bothwell som omgivet af en Skare af »Pirater«¹⁾, paastaar nu, at han med sit Besøg til Orkn- og Hetlandsøerne skal have begyndt et formeligt Sørøverliv²⁾. Denne

Hibbert, A Description of the Shetland Islands. Edinburgh. 1822. 4°. p. 288.

¹⁾ Efterat Maria Stuart den 19de Juni 1566 paa Edinburg-Castle var nedkommen med sin Søn, gjorde hun den 20de Juli et Besøg til Jarlen af Mar i Alloa-House. Da hun ikke kunde taale at ride, besteg hun i Newhaven et lille Skib og seilede paa Forthfjorden til Alloa, ledsaget af Murray, Mar og af Bothwell, Storamiralen af Skotland. De, der gjerne vilde udbrede den Tro, at Maria allerede paa denne Tid var Bothwells Elskerinde, fremstillede disse faa Timers Seilads paa den Maade, at man i Cecils, af Bothwells skotske Avindsmænd dikterede Dagbog herom læser saaledes: *She fled the Kings company and past be boytt with the pyrrattis to Alloway.* (Laing, History of Scotland. II, 85). Paa samme Maade udtrykker sig ligeledes Buchanan saavel i sin Pamflet, (De Maria Stuarta Regina. p. 5), som senere i sin Historie (Rerum Scotticarum Historia. p. 212): *Apparaverant autem eam naviculam Gulielmus et Edmundus Blacateri, Eduardus Robertsonus et Thomas Dicsonus, Bothwellii clientes et notæ rapacitatis piratæ.*

²⁾ *Forsaemekill as James Erle of Bothwell, accompaneit with certain notorious Pyrrattis, are past to the Sey, mynding to continew in yair*

Fremstilling er dog allerede bleven modsagt af en samtidig Forfatter, kun faa Aar efter Bothwells Død¹⁾, og det turde vistnok ogsaa kun være en Misforstaaelse eller kun en altfor eensidig Opfattelse, der ligger til Grund for samme. Thi det er bekjendt, at under den samtidige nordiske Syvaarskrig var Nordsøen ikke mindre end Østersøen opfyldt af Kaperne, og de, der bleve lidende ved disse, vare til alle Tider tilboielige til at stemple Kaperne som Sørøvere. Det vil til Exempel erindres, hvorledes Christoffer Walkendorff i det samme Aarhundrede, en Menneskealder senere, efter Dronning Elisabeths Opfordring lod den berømte Magnus Heinesen, for at have taget et londonsk Skib, dømme og henrette som Sørøver, skjønt det senere til hans Æres Opreisning blev godtgjort, at han kun havde gjort det med Hertugen af Parma, Alexander Farneses Fuldmagt, der, under Søkrigen mellem England og Spanien, som dennes Statholder over Nederlandene, med rund Haand udstedte Kaperbreve²⁾. Intet er mere troligt, end at der blandt de skotske Sømænd, med hvilke Storadmiralen Both-

Reif and Piracie, bayth aganis the Subjectis of yis Realm, and all Nationis, and first are begunn at his Majesties propper Landis of Orknay. Det skotske Statsraads Skrivelse til Kommunalstyrelsen i Dundee af 10de August 1567, i Andersons Collections. I, 145. *Bothuelius rerum omnium inopia circumventus piraticam facere coepit.* Buchanan, *Rerum Scotticarum Historia*. p. 222.

¹⁾ *Mais les conjurez, voyans qu'il ne se retiroit, mais qu'il se pourmenoit de lieu à autre sans faire démonstration de vouloir abandonner le royaume, semèrent un bruit qu'il faisait le corsaire et escumeur de mer.* Adam Blackwood, *Martyre de la Roynie d'Escosse*. Edinburgh. 1587, efter Aftrykket hos Jebb, *De vita et rebus gestis Mariæ Scotorum reginæ*. II, 227. Forfatteren, Adam Blackwood, der forekommer i Maria Stuarts Breve, var ved hendes Anbefaling bleven ansat i Frankrig og dengang Medlem af Overretten i Poitiers.

²⁾ C. P. Rothe, *Christoffer Walkendorffs Liv og Levnet*. Kjøbenhavn. 1754. S. 54—57.

well tidligere var i Berøring, ogsaa fandtes saadanne, der, hvad enten det nu var skeet med dansk-norsk eller snarest med svensk Fuldmagt, havde deeltaget i Kapervæsenet, og det kan ligeledes neppe være Gjenstand for Tvivl, at de hanseatiske Skibe, som Bothwell fandt liggende ved Heltandsøerne, og som han leiede for sin større Reise, forhen havde været Kapere. Men naar dette nu forholdt sig saa, hvor nær laa det da ikke at faae Jarlen af Bothwell gjort til en Sørøver, hvor nær blev dette allerede ikke lagt ved selve Sproget. Det endnu dengang saa brugelige latinske Sprog afgav ikke noget Udtryk for det nyere Begreb om Kapere, men betegnede baade disse og virkelige Sørøvere som »Piratæ«. Da Historiografen Niels Krag, Dr. juris og Professor ved Kjøbenhavns Universitet, under Kong Christian den Fjerdes Regjering, i Aaret 1598 var bleven skikket til Dronning Elisabeth i et diplomatisk Ærinde, for at reklamere danske Undersaatters Skibe, som Englænderne, under deres Krig med Spanien, havde plyndret eller priisdømt, førte han en Dagbog over sit Ophold i England og navnlig over sine Forhandlinger med de engelske Kommissærer, og her læser man et Sted, at medens de engelske »Senatorer paastode, at han ikke kunde kalde dem Sørøvere, som paa egen Bekostning under offentlig Autoritet drive Kaperi«, blev det dog hertil gjort gjældende, at »i det latinske Sprog lader denne Distinktion sig ikke anbringe«¹⁾. Og ligesom da Sydens gamle Ord har næret Forvirring, saaledes skete det Samme ved det nyere fra Norden. En Kaper blev under den nórdiske Syvaarskrig i Kong Frederik den Andens dansk-norske Kaperreglement, eller, som dets Bestemmelser

¹⁾ Niels Krags Relation om sit Gesandtskab til England 1598—99, i Nye danske Magazin, udgivet af det kongelige danske Selskab til den nordiske Histories og Sprogs Forbedring. IV, 191.

kaldtes, »Fribythers Artickell«, betegnet med Ordet Fribytter¹⁾, men da Kaperne ikke saa snart lærte at respektere Krigenes Slutning, blev ogsaa dette Ord snart eenstydig med en Sørøver. Da de vestindiske Farvande gave det syttende Aarhundrede det samme Syn, hvorfor i Oldtiden de ciliciske, først af Pompejus udryddede Sørøvere saa længe havde gjort Middelhavet til Skueplads, blev den nyere Tids Sørøverrepublik indskreven i Historien med »Flibustiernes« Navn, det vil sige som Fribyttere efter Ordets franske Form²⁾.

I Virkeligheden var det vistnok ei heller nogen Tanke om truende Sørøveri, der tilsidst bragte Bothwells Fjender fra Skotland op til Høtland. Efterat de skotske Lorder havde afsat den fængslede Maria Stuart og den 29de Juli 1567 i Stirling ladet Kronen sætte paa hendes Barns Hoved, var Murray, som den første Regent under Jacob den Sjettes Mindreaarighed, bleven tilbagekaldt fra Frankrig, hvor han havde afventet det forudsete Uveirs Udbrud. Efter et Besøg hos Dronning Elisabeth, af hvem han ogsaa gjerne havde seet nogle engelske Krigsskibe udsendte efter Bothwell³⁾, drog han den 8de August over den engelsk-skotske Grændse, og holdt den 12te August sit Indtog i Edinburg. Nu ophørte den tidligere Slaphed lige over for Bothwell. Efter at Kommunalstyrelsen i Dundee allerede

¹⁾ Kaperreglementet er meddeelt af Werlauff i Nye danske Magazin. VI, 215—216.

²⁾ Dannet nærmest efter det engelske *freebooter*. Archenholz, Histoire des Flibustiers. Paris. 1804. p. 42. Jal, Glossaire nautique. Répertoire polyglotte de termes de marine anciens et modernes. Paris. 1848. 4°. p. 701.

³⁾ Ifølge Throckmortons Skrivelse til Elisabeth, dateret fra Edinburg den 22de August 1567, aftrykt hos Keith, History of church and state of Scotland. I, 448.

under 10de August var bleven tilskreven om at tilveiebringe det fornødne Mandskab og ruste de fornødne Skibe til Kongens Tjeneste¹⁾, lod Murray den samme Dag, han var kommen til Edinburg, Søbreve udstede for disse Skibe²⁾, og som Bothwells gamle Avindsmand fremskyndede han deres Udrustning saaledes, at en skotsk Eskadre den 19de August kunde løbe ud for at forfølge hans Dødsfjende³⁾. Den bestod af Skibene The Unicorn (Eenhjørningen), The Primrose (Primel eller *Primula veris*), James og Robert, var vel forsynet med Kanoner og havde foruden Sømandskabet en Besætning af fire hundrede Bøsseskytter⁴⁾. Som Ledere af Toget medfulgte et Par af Bothwells Hovedmodstandere paa Carberryhoeien, Sir William Kirkaldy af Grange og Sir William Murray af Tullibardine, og desuden Gilbert Balfours Svoger, Adam Bothwell, Biskoppen over Orknøerne, den samme, der nyligen havde viet Maria Stuart til Jarlen, men som søgte at udlette Mindet herom med en Iver, der allerede nu i Stirling havde ladet ham udføre Kroningen af den lille Kong Jacob den Sjette, og der senere ogsaa lod ham, som en af Murrays Fuldmægtige, optræde imod Dronningen ved Konferentserne i York og Westminster.

Efter at have berørt Orknøerne, for her at indhente nærmere Efterretninger om Jarlen af Bothwell, seilede de fire skotske Skibe den 25de August ind i Bressay-Sundet, eller det Sund, der adskiller Hetland fra det mindre, øst-

¹⁾ Skrivelsen i Andersons Collections. I, 145—147.

²⁾ Fuldmagten i Andersons Collections. I, 147—148.

³⁾ The Diary of Robert Birrel, burges of Edinburgh, i Fragments of Scottish History. p. 26. Ifølge Buchanan blev Skibenes Udrustning nu ogsaa understøttet af Jarlen af Morton, *qui tum impendio privato publicæ necessitatis onus sustinuit*. Rerum Scotticarum Historia. p. 224.

⁴⁾ A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 119.

ligere liggende Bressay¹⁾. Her laae dengang fire Bothwell tilhørende Skibe for deres Ankre, men en Deel af Besætningen var i Land paa Hetland, ligesom Bothwell selv, der dengang netop var Gjest hos Fogden Olav Sinclair²⁾. Da Mandskabet, der var ombord paa Bothwells Skibe, fik Øie paa Fjenderne, kappedes Ankrene, og alle Seil bleve satte til, for at gaae igjennem Bressay-Sundets nordre Løb. Kirkaldy af Grange tilstod ikke at være nogen god Sømand, men havde inden sin Afreise fra Skotland lovet, at naar han kun traf Bothwell, skulde Jarlen denne Gang ikke undgaae ham, men enten skulde Bothwell tage ham selv til Fange, eller ogsaa skulde Kirkaldy bringe Jarlen levende eller død til Edinburg³⁾. Kirkaldy var nu tilligemed Biskop Adam Bothwell ombord paa The Unicorn, der førte, og befalede da ligeledes at sætte alle Seilene til. Styrmanden, der, som ukjendt med Farvandet, viste sig ængstlig, blev tvungen til at lyde. Fremad gik det i flyvende Fart, og Kirkaldy halede stedse mere ind paa det bageste af Bothwells Skibe. Da holdt dette, der var en daarlig Seiler, men

¹⁾ Det er det gamle *Bridgijarsund*. Jvnfr. P. A. Munch, Geografiske Oplysninger om de i Sagaerne forekommende skotske og irske Stedsnavne. *Annaler for nordisk Oldkyndighed*. 1857. Kjøbenhavn. S. 349.

²⁾ *Being in the tyme foirsaid upoun the Ile of Zetland, at his dinner with Olave Sinclair, foude of Zetland. A Diurnal of remarkable Occurrents.* p. 123. Denne Kilde bestyrkes ved Bothwells egen Fremstilling: *Mais quelques uns de mes ennemys survindrent cependant que j'estois en terre au logiz du receveur.*

³⁾ *And for my owne part, albeit I be no gud seeman, I promess unto your Lordship, gyff I may anes encounter with hym, eyther be see or land, he sall eyther carie me with him or ellis I sall bryng him dead or quik to Edinburgh.* William Kirkaldys Brev til Jarlen af Bedford, dateret Edinburg den 10de August 1567, og efter *the State Paper Office* i Westminster, trykt hos Ellis, *Latter Years of James Hepburn, Earl of Bothwell*. London. 1861. 4°. p. 9.

bedre bekendt med Farvandet, bort fra Dybden og tæt ind under et skjult Skjær, hvorfra det slap med ringe Skade, men da den uforsigtige Grange heller ikke her havde standset Forfølgelsen, løb hans Skib, et af de største i Skotland, med saa stor Hast paa Klippen, at det knustes. Medens han og Biskop Adam Bothwell fik nok at gøre med, under denne Fare, at redde sig selv og deres Mandskab ombord paa de efterfølgende Skibe, undkom Jarlens til den nordligste af Øerne, Unst eller Ørnist. Skjæret i Bressay-Sundet, hvorpaa The Unicorn forgik, bærer endnu sit Navn efter Skibet¹⁾.

Da Bothwell paa Hetland havde faaet Kundskab om sine Fjenders Ankomst, lykkedes det ham, inden disse her vare gaaede i Land, ubemærket at undkomme over til et af sine Skibe ved Unst. Han tilbagesendte herfra et af Skibene til Vestkysten af Hetland, hvor det skulde anløbe Scalloway-bugten; det skulde søge her at faae de af hans Mænd ombord, der vare blevne ladte tilbage paa Øen, og derpaa følge ham videre, idet Jarlen nu havde besluttet sig til at forlade Hetlandsøerne. Forinden han imidlertid efter sit Forsæt havde kunnet fjerne sig fra disse, blev han indhentet af sine Forfølgere²⁾. De tre skotske Skibe, der førte Fjen-

¹⁾ *From the accident, that befel Kirkaldys ship, the bank has ever since, from the name, which the vessel bore, acquired the title of „the Unicorn Rock“.* Hibbert, Description of the Shetland Islands. p. 289. Med Undtagelse af dette Faktum er Hibberts øvrige Sagnberetning, der er bleven altfor udbredt gennem nyere Fremstillinger, ikkun Forvirring. Den Omstændighed, at James Bothwell var Hertug og Adam Bothwell Biskop af Orknoerne har, som det allerede andetsteds er blevet bemærket, *involved local history in a strange comedy of errors.* Balfour, Odal Rights and Feudal Wrongs. p. 57.

²⁾ *Les dicts séditieux, skriver Bothwell, me poursuivirent et pressèrent de telle façon que fuimes au combat l'espace de trois heures, et enfin d'un coup de canon coupèrent le grand matz du meilleur*

derne, kæmpede i flere Timer med Bothwells; det bedste af disse fik sin Stormast knækket ved et Kanonskud og har da formodentlig været det, der senere siges at være blevet taget¹⁾; og Bothwell kunde selv for sin Frelse nær-

de mes navires. En af Maria Stuarts overfladiske Biografer (Dargaud, *Histoire de Marie Stuart.* Paris. 1850. I, 384) har forvexlet dette Angreb paa Bothwell i Nærheden af Hetlandsøerne med hans senere Anholdelse ved Norge, og denne Forvexling har igjen fremkaldt et uhistorisk Marinestykke, idet for faa Aar siden den sædvanlige danske »Fortegnelse over de ved det kongelige Akademi for de skjønneste Kunster offentlig udstillede Kunstværker» (Kjøbenhavn. 1858. S. 12) betegnede et Maleri af Anton Melby saaledes: *En dansk Orlogsmand angriber og overvinder Bothwell i Nærheden af Shetlandsøerne. Efter Dargaud, Histoire de Marie Stuart.*

- ¹⁾ *The Laird of Grange with ye Constabill of Dundee is landit in Schytland, and hes tain ye principal man of the cuntre, and hes takin ane of the lord Bothelles shippis.* Brev fra David Sinclair til Jarlen af Bedford, den 15de September 1567, hos Ellis, *Latter years of James Hepburn, Earl of Bothwell.* p. 10. *Leaving his ship behind him, which Grange took, and therein the Laird of Tallow, John Hepburn of Bautoun, Dalgleisch and divers others of the Earls servants.* *Memoirs of Sir James Melvil.* p. 85. Melvils Beretning om, hvad der foregik ved Hetlandsøerne, er dog for en stor Deel urigtig. Det er saaledes utvivlsomt, at af Bothwells Tjenere var George Dalgleisch ikke mindre end William Powrie allerede et Par Maaneder tidligere faldne i hans Fjenders Hænder; de første over dem afholdte og os opbevarede Forhører (hos Laing, *History of Scotland.* II, 243—251) bleve allerede optagne den 23de og 26de Juni 1567. Hvad dernæst angaaer John Hay, Lairden af Tallow, da blev denne, der med en af sine Tjenere, James Ross, havde leiet en Fiskerbaad, der skulde føre ham tilbage til Skotland, her allerede den 11te Juli forraadt til Lord Lindsay og af denne som Fange bragt til Edinburg-Castle, hvor han forhørtes den 13de September. *This Johne Hay, hedder det udtrykkelig i et i den nyere Tid fremdraget Kildeskrift, (Diurnal of remarkable Occurrents. p. 121) past to Orknay with James erte Bothwill, and quhen the schippis send be the regent and lordis to Orknay and Zetland, for (or for at) invaid the said erte and his schippis, the said Johne, and James Ross, ane servant man, conducit ane fischeing boit of Pittenweme to transport thame to Lowthiane, quhilk bote come to Pittenweme, and causit shaw to the Lord Lindsay, that sik ane man and servant was come thair with thame.*

mest kun takke Sydvestvinden, der blæste op til en Storm, som adskilte de Kæmpende og snart førte Jarlen med tvende af hans Skibe vidt ud i Nordsøen. Da de tre skotske Skibe den 13de og 14de September kom tilbage til Dundee og Leith, maatte Kirkaldy af Grange, Murray af Tullibardine og Adam Bothwell melde, at Jarlen var undsluppen¹⁾.

VIII.

Bothwell har oftere havt Leilighed til at paastaae, at det var hans oprindelige Tanke paa den anden Side af Nordsøen at besøge Kong Frederik den Anden af Danmark og først derefter at drage til Kong Karl den Niende af Frankrig. Og vistnok kunde ogsaa i den anden Halvdeel af det sextende Aarhundrede en saadan Tanke ligge den skotske Stormand nær. Lige siden Kong Christian den Første, som Danmarks, Sverrigs og Norges Konge, i Aaret 1469 havde giftet sin Datter Margrete med Kong Jacob den Tredie af Skotland, havde inderligere Baand sammenknyttet de nu fra den samme Konge stammende Linier, der herskede paa begge Sider af Nordsøen²⁾. De skotske Skarer, der havde

Den eneste af de af Melvil nævnte Vidner mod Bothwell, som hans Fjender have kunnet bringe tilbage fra deres Tog til Heltlandsoerne, bliver altsaa John Hepburn, Lairden af Bolton. I den Bekjendelse, som denne inden sin Henrettelse afgav for Præsten (Laing, History of Scotland. II, 263) siger han ogsaa selv, at han saa Guds Forsyn deri, at *I had schippis providit to flie but could not escape*, hvad der dog ogsaa vilde kunne antydet, at han var bleven tagen i Land.

¹⁾ The Diarey of Robert Birrel, burges of Edinburgh, i Fragments of Scotch History. p. 12. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 122.

²⁾ P. W. Becker, De rebus inter Joannem et Christianum II, Daniæ Reges, ac Ludovicum XII et Jacobum IV, Galliæ Scotiæque Reges, actis. Hafniæ. 1835. p. 35. I Begyndelsen af Aaret 1558 blev Kong Christian den Tredie af Maria Stuart og Dauphinen indbudt til at komme til Paris, for der personlig at overvære sin Slægtningss forestaaende Bryllup, men i Anledning af sin allerede dengang

fulgt Kong Christian den Første, Kong Hans og Kong Christian den Anden paa deres Tog imod Sverrig, havde kun været Forløbere for den stigende Udvandring, der gjennem et Par Aarhundreder skulde vedblive at føre Skotlands Sønner til saa mange Krige i fremmede Lande¹⁾, og give skotske Slægter en Æresplads blandt saa mange fremmede Folks Adel; ogsaa i Aaret 1567, da Bothwell for stedse forlod Skotland, befandt sig allerede længe, under den nordiske Syvaarskrig, en stor Deel af hans Landsmænd i Kong

aftagne Hilsen lod Kongen det beroe ved at lade sig repræsentere ved et dansk Gesandtskab (Stephanii Historiæ Daniæ libri duo, regnante Christiano Tertio. Soræ. 1650. 4°. p. 102). Den ved Christian den Andens Afsættelse fordrevne Green af den oldenburgske Kongestamme søgte ogsaa under Landflygtigheden, ligesom den tilbageblivende, at pleie Forbindelse med Slægten i Skotland. Tanken om, at en af den fordrevne Konges Døttre kunde ægtet Maria Stuarts Fader, Kong Jacob den Femte, og bringe denne hele Norge i Medgift, blev næret af Keiser Karl den Femte (Tytler, History of Scotland. V, 196), og paa Betydningen af de Bænd, der bestode mellem Hertuginde Christine af Lothringen, Christian den Andens berømteste Datter, og Dronning Maria Stuart, *propter conjunctionem sanguinis, quæ est inter ipsam et Reginam Scotiæ*, troede Languet endnu i et Brev fra Paris af 17de November 1565 at burde gjøre Churfyrsten af Sachsen opmærksom (Epistolæ ad Joachimum Camerarium. Lipsiæ et Frankfurti. 1685. p. 231). Hertuginde Christine besøgte ogsaa Maria Stuart, inden denne i Aaret 1561 drog tilbage fra Frankrig. *Negociations, lettres, et pièces diverses, relatives au Règne de François II, tirées du portefeuille de Sebastien de l'Aubespine, Evêque de Limoges.* Par Louis Paris. Paris. 1841. 4°. p. 752.

¹⁾ Optegnelser om disse militære Udvandringers Tidsalder, forfattede af nogle af de Skotter, der selv traadte i dansk eller svensk Krigstjeneste, har man i Robert Monros Expeditions with the worthy Scots regiment, levied in August 1626, by Sir Donald Mac Key, Colonell for his Majestys Service of Denmark, and reduced after the battle of Nerling to one compagny in Septbr. 1634 (London 1637), i Memoirs and adventures of Sir John Hepburn (By James Grant. Edinburgh and London. 1851) og i Tagebuch des Generals Patrick Gordon während seiner Kriegsdienste unter den Schweden und Polen und seines Aufenthaltes in Russland. (Veröffentlicht durch Fyrst Obolenski und Dr. Posselt. Moskau u. St. Petersburg. 1849 —53. I—III Bd.).

Frederik den Andens Hær. Til disse politiske eller militære Forbindelser svarede de mere fredelige. Danmarks Hovedstad havde, som man seer af en af Kong Christian den Tredie i Aaret 1539 udstedt »Benaading for den skotske Nation«, et heelt Gilde af Skotlændere, der i det katholske Afsnit af det sextende Aarhundrede i Kjøbenhavn oprettede kirkelige Stiftelser, og efter Reformationen grundede særegne »skotske Senge« for deres her hospitalsøgende, syge Landsmænd¹⁾. Ligesom vi træffe en Række af Skotlændere som Professorer ved Kjøbenhavns Universitet i Aarhundredets første Halvdeel, Peter David og Johan Macchabæus (Mac-Alpine) i det theologiske Fakultet, Alexander Kyngorne i det medicinske, Thomas Allan i det filosofiske²⁾, saaledes findes indtil Aarhundredets Slutning ikke blot flere danske Studenter ved Universitetet i Aberdeen³⁾, men ogsaa skotske i Kjøbenhavn⁴⁾. Baade paa Forekommenhed hos

¹⁾ Hofmann, Samling af Foundationer og Gavebreve, som forefindes ndi Danmark og Norge. Kjøbenhavn. 1755—65. 4°. X, 155. Det her omtalte *St. Nymans* Altar i Frue Kirke er vistnok kun en Feilskrift for *St. Ninians*. Det var Ninian, Biskoppen af Wethern, der omvendte Pieterne til Kristendommen, efter Ushers Beregning i Aaret 412 eft. Chr. Beda, *Hist. ecclesiast. gentis Anglorum*. Cantabrigiæ. 1693. fol. p. 169. *Usserii Britannicarum Ecclesiarum antiquitates*. Dublin. 1639. 4°. p. 1094.

²⁾ Werlauff, Kjøbenhavns Universitet fra dets Stiftelse indtil Reformationen. Kjøbenhavn. 1850. 4°. S. 60, 61, 65, 66, 72.

³⁾ I *The Autobiography and diary of Mr. James Melvil*. Edited by Robert Pitcairn. Edinburgh. 1842, p. 418, hedder det ved Aaret 1597 saaledes om Forfatterens Onkel, den berømte Andreas Melvil: *There was a number of strangers, Polonians, Dences (i: Danes), Belgians and Frenchmen, schollars, wha, at the fame of Mr. Androe's larning, came to the Universitie of St. Androis that yeir, and war resident with him the sam.*

⁴⁾ Til Exempel hiin Andreas Robertson fra Aberdeen, der, medens han studerede ved Kjøbenhavns Universitet, her paa Latin oversatte sin berømte Landsmands Sir David Lindsays Digte, og i Aaret 1591 udgav den derefter af Jacob Madsen gjorte danske

Kongen og paa Sammentræf med Landsmænd kunde da altsaa i Almindelighed den skotske Stormand være sikker, der ankom som Gjæst til Frederik den Anden. Ikkun Bothwell selv synes ikke her at have kunnet regne paa nogen særdeles velvillig Modtagelse. Der skal dog i denne Henseende ikke lægges for megen Betydning deri, at Kong Frederik den Anden, ligesom hans Modstander Kong Erik den Fjortende, selv tidligere havde friet til Maria Stuart, dengang hun var bleven Enke efter Frants den Anden af Frankrig¹⁾, skjønt det vistnok lige over for den Omstændighed, at Frederik den Anden selv havde beilet til sin kongelige Slægtning, ikke synes at have kunnet give Jarlen saa stor en Vægt, naar han snart lige over for den endnu ugifte Konge netop meente at burde gjøre sig gjældende som Maria Stuarts Ægtefælle. Mere betyder det derimod, at Murray i et Brev, stilet til Frederik den Anden i den umyndige Kong Jacob den Sjettes Navn, og allerede skrevet og afsendt den samme Dag, da Bothwells Skibe først bleve jagede ved Hetlands-

Oversættelse. Sir David Lindsay havde selv besøgt Kjøbenhavn i Aaret 1544, paa en Sendelse til Kong Christian den Tredie, og med Kjøbenhavn som Trykkested udkom nogle Aar derefter: *Ane Dialog betuix Experience and ane Courteour, compylit be Schir David Lyndesay of the Mont, and imprentit at the command and expensis off Doctor Machabeus, in Copmanhouin*, 1552. 4°.

¹⁾ Vilhelm af Oranien skrev i April Maaned 1561 til Churfyrsten af Sachsen: *Man hatt mir in geheim von Hove gescriben, das der Kunig von Dennemarck neulich seine Bothschaft dae gehabt und um des verstorbenen Kunigs Wittwe hab lassen werben mit vielem erbieten.* Archives ou correspondance inédite de la Maison d'Orange Nassau. Recueil publié par G. Groen van Præstern. Première Serie. Leide. 1835—47. I, 57. Ligeledes skriver Languet fra Paris den 9de Oktober 1561: *Audio ex iis, qui e Scotia veniunt, Scotos non abhorrere a conjugio Danico.* Huberti Langueti Epistolæ secretæ ad principem suum Augustum, Sax. ducem et S. R. J. septemvirum. Primus e museo ed. J. P. Ludovicus. Halæ 1699. 4°. p. 146.

øerne, har paastaet, at Grunden, hvorfor en skotsk Kriger, som Frederik den Anden havde hjemsendt, for at hverve flere Landsmænd til sin Tjeneste, længe ikke havde kunnet sætte dette igjennem, kun var den, at netop Bothwell i sin Magts Dage havde lagt ham Hindringer i Veien¹⁾. Dagen efter, den 26de August 1567, da man i Skotland maa have været ligesaa uvidende om, hvorhen Bothwell vilde vende sig, lode hans Fjender ligeledes, efter hvad de senere meddeelte Frederik den Anden, da de vilde stemme ham mod Bothwell, et aabent Kongebrev udgaae, der skulde kundgjøres paa Torvene i alle Kjøbstæder, og hvorved Skotlands nye Regjering høitidelig tilbagekaldte et, under den forrige Styrelse og ifølge Bothwells Indflydelse, udstedt Privilegium, der indrømmede et Par af hans Tilhængere, William Blacader og James Edmonston, allevegne at maatte gjøre Jagt paa Kongen af Sverrigs Fjender²⁾. Af disse Skotter

¹⁾ *Sed ei in hoc negocio Comes Boithuallus, qui tum forte malis artibus summam in rebus administrandis auctoritatem obtinuit, impedimento fuit, quo minus, quod a Regina, matre nostra, petierat, impetraret.* Murrays i Jacob den Sjettes Navn udstedte Anbefalingsbrev for John Clark, skrevet i Stirling (Ex regia nostra Striullingensi) den 25de August 1567, i Geheimearkivet. Brevet ankom allerede til Kjøbenhavn den 9de September.

²⁾ Dette aabne Brev af 26de August 1567 begyndte saaledes: *Ad aures maiestatis regie charissimique auunculi sui Jacobi comitis Moraviae domini Abirnethie prorege ac summi regni sui administratoris amplissimorumque virorum qui illi in consilio adsunt pervenit, charissimam suae maiestatis matrem circumuentam atque deceptam a comite Boithuallo, magno omnium qui in regno ac ditione sua vivunt incomodo, Jacobo Edmondston atque Gulielmo Blacader privilegio sub secreto suo sigillo concessisse, ut omnes omnium regionum homines, quibuscum regi Suetiae bellum esset, vi et armis terra marique impune persequerentur.* Ordene ere tagne af en Kopi af Brevet, verificeret af Alexander Hay, dengang clerc of the privy council. Mærkeligt er det iøvrigt, at medens Brevet, ifølge denne meget tydelige Kopi angiver sig som udstedt i Jacob den

er Vilhelm Blacader bekjendt som en af Bothwells Følgesvende ved Overfaldet paa Maria Stuart ved Cramond-Broen; greben til Søes to Dage efter Katastrofen paa Carberry-Høien, var han allerede bleven hængt paa Midsommersdagen den 24de Juni 1567; indtil det sidste Øieblik havde han gjentaget Forsikkringen om sin Uskyldighed i Darnleys Mord¹⁾, men har han, som man derefter paa-stod, i Forening med den med ham fængslede Edmonston, gennem Bothwell forhen vidst at udvirke en saadan skotsk Bekræftelse paa uanfægtet at turde færdes som svensk Kaper, da maa man upaatvivlelig give hans Fjender Ret i, at der ved en saadan Bekræftelse var givet Kongen af Danmark al Anledning til at afbryde tidligere Venskab²⁾. Forsaavidt Jarlen af Bothwell virkelig har havt det Forsæt, forinden han drog til Frankrig, at opsøge en af Nordens Konger, skulde man da snarere troe, at dette maatte have

Sjettes Regjerings første Aar (*anno primo*), betegnes dette jevnside som *anno Dominicæ incarnationis millesimo quingentesimo sexagesimo sexto*, i Stedet for *septimo*.

¹⁾ En Samtidig rober sin forsigtige Kritik af Dødsdommen ved disse Ord om Retten: *The assyse wer of the gentilmen of Lennox, for the maist pairt vassallis and servandis to the erle thairof. A Diurnal of remarkable Occurrents.* p. 116.

²⁾ *Quo quidem privilegio non modo ipsius regis maiestas violata, civibusque suis iniuria allata, sed etiam regi Daniæ, aliisque suæ maiestatis sociis ac confederatis, ansa a pristina amicitia ac societate descendendi (si quidem illi aliæ illorum permissione potestate concessa usi fuissent) supeditata videtur.* Imod det ommeldte Brev, hvoraf ogsaa disse Ord ere tagne, taler dog et af Maria Stuart allerede den 3die Juni 1566 til Frederik den Anden skrevet og ligeledes i Geheimearkivet opbevaret Brev. Kongen havde under 25de April 1566 tilmeldt Dronningen et Rygte, hvorefter man i Leith skulde udruste et Skib for Kongen af Sverrigs Tjeneste (*nomine regis Sueciæ*), men Dronningen svarer, at man efter en med Nøagtighed anstillet Undersøgelse ikke havde kunnet finde nogensomhelst Grund for en saadan Mistanke.

gjældt om Erik den Fjortende af Sverrig. Da en høiere Magt havde ført Jarlen til Frederik den Andens Riger og Lande, kan det let forstaaes, at han her fandt det klogest at optræde som den, der var kommen hid i et bestemt Ærinde, men hos Bothwell fandtes ingen saadan Sanddruhed, at hans egne Ord om, hvad han havde foresat sig, under disse Forhold kunde bortmane Tvivlen..

Da Stormen over det oprørte Nordhav, hvis Bølger forud bragte Skotland Vikingernes Skarer, tilsidst havde jaget Jarlen op under Klippelandet, hvorfra de udgik, fandt han sig her, paa Norges sydvestlige Kyst, uden Kjendskab til Farvandet, og, paa Grund af den ilfærdige Afsked fra Hetlandsøerne, uden tilstrækkelig Proviant. Udenfor den folkerige Ø Karmen, hvor han havde faaet Landet i Sigte, var han dog saa heldig om Aftenen at træffe sammen med et hanseatisk Fartøj, hvis Skipper, en Rostocker, paatog sig den næste Morgen at lodse Bothwells to Skibe ind i Karmsund, eller den Havarm, der Norden for Bukkefjorden skiller Karmøen fra Fastlandet¹⁾. Neppe vare de dog naaede saa vidt og havde faaet et af deres Ankre bragt ind til Land, førend der viste sig en ny Seiler, førende dansk Flag. Det var det dansk-norske Krigsskib «Bjørnen», der oftere nævnes under den nordiske Syvaarskrigs Historie, indtil

¹⁾ *En un lieu appelé Carmesund*, skriver Bothwell. Maaskee har det af Jarlen omtalte Møde med *ung navire de Rostock* havt sin Andeel i det følgende Sagn i Skotland om, at Bothwell ved Kysten af Norge skulde have taget *ane ship of Lubky* (s: Lübeck), hvad der tilsidst blev til *a ship of Turkey* (s: Tyrkiet). *Diurnal of remarkable occurrents*. p. 123. Udtoget af Crawfords haandskrevne «Historie and Life of King James the sext» hos Keith, *History of church and state of Scotland*. I, 459. Omvendt skrev Cecil endnu i et Brev af 2den Oktober 1567: *Bothwell is not yet taken, to our knowledge, though it be said, he should been taken on the Sea by a ship of Bremen*. Keith. I, 458.

det blev taget af Svenskerne, da disse under Admiral Claes Fleming i Krigens sidste Aar jøge en dansk Flaade fra Østersøen ind i Øresundet. Det befaledes af Kaptain eller, som man dengang sagde, «Skibshøvidsmand» Christiern Aalborg, en af Frederik den Anden velanseet Sømand, som Kongen, da han endnu under Krigen besluttede igjen at lade Grønland beseile, i det næste Aar udkaarede til at føre en Expedition dertil¹⁾. Bothwells to Skibe, eller, som de i Norge kaldtes, de tvende skotske «Pinker» saluterede det fremmede Krigsskib, der lagde sig ved Siden af dem²⁾, og hvis Kaptain forlangte at see deres Skibspapirer, som de maatte have her «i Hans Kongelige Majestæts Have og Strømme». Bothwell lod da svare, at «de vare skotske Adelsmænd, som ønskede at begive sig til Danmark forat tjene Hans Majestæt,» og bød en af sine Ledsagere, eller, som han udtrykker sig, «en af mine Adelsmænd»³⁾ begive sig til Kaptain Aalborg, for at forklare ham, at den, der i Skotland skulde udstede saadanne Papirer, nu befandt sig i et strængt Fængsel. Da Christiern Aalborg altsaa, som han selv udtrykte sig, havde fundet disse skotske Pinker «uden al Besked, Søbrev, Leide og Bestillinger, som det søfarne, oprigtige Folk sædvanligen pleie og pligtige ere at have», bestemte han sig for at bringe dem til Bergen.

¹⁾ Grønlands historiske Mindesmærker. Udgivne af det kongelige nordiske Oldskriftsselskab. Kjøbenhavn. 1838—1845. III, 200, 203, 634. Ved Brev fra Frederiksborg af 15de April 1568 tillod Kongen ogsaa, at *Os Elskelig Christiern Olborg maa bekomme nogenn Anndworskouff Closters Boder vdi vor Kjøpstad Kjøpmnehaffnn vdi Kattesund liggendes.*

²⁾ *Je commanday*, skriver Bothwell, *qu'on feist l'honneur accoustumé ès mer et juridiction des princes estrangers.* Tomastede mindre Krigsskibe kaldtes «Pinker». Garde, Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700. Kjøbenhavn. 1861. S. 95.

³⁾ *Unq de mes gentilzhommes.*

Opgaven var dog ikke saa let, da Mandskabet paa Bothwells tvende Skibe, som han selv angiver til et hundrede og fyrgetyve Mand, var langt talrigere end Besætningen paa «Bjørnen», og Bothwell havde, efter hans egne Ord, dersom han havde anet Kaptainens Adfærd, «kunnet vise ham og hans Kompagni, hvad der tyktes mig bedst». Men Sømanden vidste at hjælpe sig. Medens han om Natten opbød de norske Bønder omkring Karmsundet, idet han lod dem vide, at de maatte hjælpe Kongens Sømagt til der at tage nogle Kapere («Fribyttere») til Fange¹⁾, fik han fiirsindstyve af Bothwells Folk over paa sit Skib, under Paaskud af at ville skaffe dem Proviant, og efter saaledes at have adskilt det skotske Mandskab, erklærede han at ville føre dem og deres Skibe med sig. Forgjæves gav Bothwell, der hidtil havde holdt sig tilbage, sig da selv tilkjende for den danske Befalingsmand, forgjæves gjorde Jarlen Indvendinger mod en Fremgangsmaade, der var ham uforklarlig, da han aldrig enten havde fornærmet Hans Majestæt eller forurettet den Mindste af hans Undersaatter, eller handlet imod Sølovene, eller blot taget for en Skillings Værdi, uden at betale. Bothwell havde, efter hvad han har forklaret, sine Klædninger i det Skib, som han fra Unst havde tilbagesendt til Hetland, og Christiern Aalborg havde Vanske-

¹⁾ *Pour venir secourir les navires du Roy de Dannemarch*, hedder det i Bothwells Beretning. Man kunde fristes til i disse Udtryk at se mere end en unoiagtig Talemaade, forsaavidt Sagnet i Skotland ogsaa troede at kunne fortælle, at *The capitane of Birrame* (i Bergen) *in Norroway adressit tua greit schippis to tak the said erle*. A Diurnal of remarkable occurrents. p. 123. Men udtrykkeligen nævner Bothwell dog alene Orlogsskibet *Bjørnen* (*l'Ours*) i Karmsund, og det Samme er Tilfældet med det senere i Bergen optagne Forhør. Absalon Pederssøn (Dagbog over Begivenheder, især i Bergen. S. 148) forveksler Orlogsskibet *David* med Orlogsskibet *Bjørnen*, men anfører dog ogsaa kun eet Skib.

lighed ved i den Mand, som nu viste sig for ham »iført gamle, revne og paltuge Baadsmandsklæder«, at skulle see »den ypperste Regenter i alt Skotland«. Ogsaa Bothwell maatte følge med Kaptain Aalborg, da denne med det ham betroede Orlogsskib og med de to skotske Pinker seilede ud af Karmsund.

Den 2den September 1567, en Uge efter at Bothwells Ledsagere havde flygtet i Bressay-Sundet, ankrede de tre Skibe udenfor Bergen, og Christiern Aalborg afgav til Hovedsmanden paa Bergenhuus, Erik Rosenkrands til Valsø, en Beretning om de mærkelige Fremmede, som han førte med sig. Lehnsmanden befalede da, at et Forhør i denne Anledning skulde optages af en Kommission, bestaaende af Jørgen Daa til Utsteen-Kloster, Axel Gyntersberg til Torgen, Erik Hansen, Foged paa Nordmør, Biskoppen i Bergen, Dr. Jens Skjelderup, samt af en Deel norske Lavmænd, Raadmænd i Bergen og Repræsentanter for »Garperne« eller »de Kontorske« eller »de Atten ved Bryggen«, det vil sige for de tydske Kjøbmænds Samfund i Bergen. Denne Kommission, der tilsammen talte fire og tyve Medlemmer, begav sig ombord paa Orlogsskibet »Bjørnen«, og for den forklarede nu Jarlen af Bothwell, at han var »Dronningens Ægtemand i Skotland«, at han kom derfra, og at han agtede sig til hans kongelige Majestæt i Danmark og derpaa til Frankrig; ogsaa her adspurgt, om han havde noget Leidebrev eller Søbrev med sig, svarede han kun »foragteligen og spurgte af os, hvo han da skulde tage Besked eller Brev af, efterdi han selv var den ypperste Regenter i Landet«. Bothwell begjærede, at der maatte gives ham Tilladelse til at tage ind i Byen i et Herberge og der opholde sig paa egen Bekostning, og

Denne Tilladelse blev af Erik Rosenkrands villigen meddeelt ham.

I Bergen, hvor der dengang gjerne opholdt sig saa mange skotske Kjøbmænd, at det ikke kunde feile, at Jarlen af Bothwell her ogsaa maatte blive kjendt som den, han var¹⁾, forblev han i September Maaned. Han kunde spadsere om i Staden, hvor han vilde, og nød her megen ydre Opmærksomhed af Lehnsmændene paa Bergenhuus. I en samtidig Dagbog, der for et Par Decennier giver Optegnelser om Bergen og dens Indbyggeres Liv i alle Retninger, læser man saaledes under den 25de September 1567: «Kom Greven til Slottet, og Erik Rosenkrands beviste hannem stor Ære», og ligeledes under den 28de: «Gjorde Erik Rosenkrands Greven og hans Adelsmænd en stadselig Banket²⁾». Men denne ydre Opmærksomhed

¹⁾ *Being detected by some Scottisch merchants.* Spottiswood, The history of the church of Scotland. p. 213. *Where he was known by some Scots merchants, that acquainted the Earle of Murray at there returne.* Herries, Historical Memoirs of the Reign of Mary, Queen of Scots. p. 96. *Cognitus tandem partim vultus serenitate, partim indicio mercatorum.* Maria Stuarta, Regina Scotiae, Dotaria Franciae, Haeres Angliae et Hyberniae, Martyr ecclesiae, innocens a caede Darcleana. Vindice Oberto Barnestapolio (s: Roberto Turnero). Ingalstadii. 1588, hos Jebb. I, 415. Paa alle disse Steder forvexles dog Norge med Danmark. Et Vidnesbyrd om de mange skotske Kjøbmænds Ophold i Bergen afgiver et Brev af Kong Frederik den Anden af 27de December 1567, hvori han, i Anledning af Byens store Ildebrand i det foregaaende Aar, bevilger samme den Tiendepening, der skal erlægges efter Engelskmænd og Skotter, som doe i Bergen. Absalon Pederssøns Dagbog. S. 283. Jvnfr. ogsaa med Hensyn til hiin Tids Indførelse af Heste fra Norge til Skotland James Paterson, James the Fifth, or the «Gudeman of Ballangeich», his Poetry and Adventures. Edinburgh. 1861. p. 264.

²⁾ Absalon Pederssøns Dagbog over Begivenheder, især i Bergen. S. 149. Ved de her omtalte «Adelsmænd» kunde man tænke paa Lairderne James og Hob Ormiston, af hvilke den Sidstnævnte al-

kunde dog ikke opveie den Række af Ydmygelser, der for Jarlen af Bothwell begyndte med hans Ophold i Bergen. Først maatte han see sig mistænkt af de tyske Kjøbmænd med Hensyn til den Maade, hvorpaa han var kommen i Besiddelse af det største af sine Skibe, hvorom Tydskerne vidste, at det tidligere havde tilhørt en Bremer; han kunde dog hertil svare, at han havde bekommet det med Sammes Villie, ligesom han uanmodet var beredt til at lade begge Skibene forblive liggende i Bergen, om der kunde komme Nogen, som med Hensyn til dem havde at klage. Dernæst maatte han ogsaa see en af sine Ledsagere bragt i Fængsel. Thi ogsaa det Mandskab, hvormed han var kommen til Norge, var blevet taget i Forhør, og for den Deel heraf, der ikke hørte til hans Nærmeste, maa man antage, at han har holdt sit Navn skjult, da han kom ombord ved Hetlandsøerne. Medens flere af hans Folk nu overeensstemmende erklærede, at de med Hensyn til Jarlen af Bothwell ikke vidste rettere, end at han endnu befandt sig i Skotland, nævnte de derimod som deres Kaptain en vis David Woth¹⁾, og da Rygtet i Bergen forhen havde

drig vides at være bleven greben i Skotland, og den Førstnævnte ikke fængsledes forend den 10de November 1573. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 338. Om James Ormiston's Liv i Aarene 1567—1573 have kun en almindelig Bemærkning af ham selv i den Bekjendelse, som han inden sin Henrettelse afgav for Præsten John Braw, og hvori det hedder: *For it is not mervell that I have bein wickit, bot speciallie within this seaven yearis bypast, quhillk I never saw twa guid men or anc guid deid, but all kind of wickedness.* Laing, History of Scotland. II, 295.

¹⁾ *Tha gaffue the Alle samplügen ein Berettning och thet met theris Eeder bekräftede At de icke wüste aff thenn herre att siige anndet ennd hand enndda wor y skottlanndt.* Saaledes hedder det i det originale Forhør, som opbevares i Geheimearkivet. Bergenhammer aftrykte det først blandt Tillægene til sin Oversættelse af Gentz's

stemplet en saadan Mand som den, der kort i Forveien havde kapret «et Skib, som Landet gjorde Tilføring», og frataget det to og tyve Tønder Øl og fire Tønder Brød, blev denne Bothwells Kaptain strax sat under Tiltale af de tyske Kjøbmænd¹⁾, og da han ikke kunde benægte Sagen, men tilstod hiin Gjerning, derfor hensat paa Raadstuen i Bergen i Hægtelse og Forvaring. Efter Kjøbmændenes Klage fulgte fremdeles lige saa uformodenlig en Klage af Fru Anna, Christoffer Trundsens Datter, der fordum havde været Jarlens Trolovede, og som nu, under saa forandrede Forhold, i Bergen skulde træffe sammen med den utro Elsker. Ogsaa hun lod nu Jarlen stevne for Retten; hun lod for ham oplæse det Brev, hvorved han fordum havde tilsagt at ville ægte hende, og «meente Fru Anna, at det var intet bevendt med hannem, efterdi han haver tre levende Hustruer, først hende, og siden en anden i Skotland, fra hvilken han haver kjøbt sig, og den sidste er Dronning Maria²⁾». Ved at love Fru Anna en aarlig Livrente fra Skotland og til hende overlade det mindste af

Skizze af Maria Stuarts Historie, men han har, maaskee ved en Trykfeil, i dette Aktstykke *y skotrundt* i Stedet for *y skotlanndt*, og dette har senere avlet den meest forstyrrende Forvirring. Ved Gjenaftrykket af the Bannatyne Club blev nemlig Tanken af Repp, der forstod det meningsløse Ord som svarende til isl. skógarmaðr, gjengivet saaledes, *that they knew nothing of this gentleman, but that he was still a wanderer*, og derefter atter ved det sidste Aftryk hos Teulet saaledes, *qu'ils ne connaissaient rien de ce gentilhomme, si ce n'est qu'ils le regardaient comme un aventurier*.

¹⁾ Och strax bleff aff de kontorske her for rethe thillthallet. Det her nødvendige *aff*, der findes i det originale Forhør i Geheimearkivet, er blevet udeladt først i Aftrykket hos Bergenhammer, og derefter i de følgende Aftryk, af hvilke the Bannatyne Clubs lige saa urigtigen oversætter de *kontorske* ved the *Customhouse-officers*, som Teulets oversætter Ordet ved *les gardes-côtes*.

²⁾ Absalon Pederssøns Dagbog. S. 148.

sine Skibe, fik Bothwell dog ogsaa dette Søgemaal nedslaaet. Men det meest ydmygende for Jarlen var dog dette, at, trods den ydre Anstand, der blev bevaret lige over for ham, maatte han selv sige sig, at han i Bergen ikke længer var fri. Naar han her talte om, at han nu vilde drage til Heltland eller Frankrig, eller vel endog om at vende tilbage til Skotland, traf han kun døve Øren, og forgjæves havde han skrevet til Erik Rosenkrands og anmodet denne om at udstede ham et Pas, for at han, der just ikke synes at have havt nogen stor Kundskab til de geografiske Forhold, »paa en Jagt eller Baad langs Søsiden» saa snart som muligt kunde komme ned til Danmark og der faae Adgang til Kongen. Skotlands Storadmiral har forklaret, at han i Nord-søen havde lidt af Sæsyge, og at han derfor nu helst vilde roes langs med Kysten, men Mistanken i Bergen troede i hans Ønske at opdage, at det »var hans meste Attraa med en Jagt eller Baad at komme til Varbjerg, eller hvor han snarest kunde komme ind i Sverrig«. Under en høflig Form afslog Erik Rosenkrands hans Begjæring; han lod ham vide, at det kunde befrygtes, at naar han kom til de Svenskes Grændser, maatte han maaskee begive sig tvers igjennem Fjendernes Land, og det forlangte Pas vilde da snarere blive ham til Hinder i hans Ærinde; Lehnsmanden fandt det derfor, under de for Haanden værende Krigsforhold, uforsvarligt i Fremtiden at give ham et saadant Pas, men raadede ham »idelig og altid« til at begive sig ned til Danmark paa et kongeligt Orlogsskib.

Dersom Erik Rosenkrands ellers havde havt nogen Tvivl om, hvorvidt han burde føie Jarlen i hans Ønske, er denne vistnok bleven bortryddet ved Opdagelsen af de Papirer, som Jarlen havde ført med sig, og hvorved han senere, førend nogen Anklage af hans Fjender kunde ind-

hentet ham, selv kom til at medbringe til Danmark de ugunstigste Vidnesbyrd imod sin egen Person. Under det ombord paa »Bjørnen« optagne Forhør var Jarlen ogsaa bleven adspurgt, om der i hans Skibe var noget Guld, Sølv, Klenodier, Klæder eller Breve, da han i saa Fald kun skulde tilkjendegive det, for strax at bekomme det efter sin Villie. Bothwell havde dengang svaret, at han der aldeles Intet havde, som han enten agtede eller begjære vilde. Men henimod Slutningen af sit Ophold i Bergen, da han formodentlig har forudseet, at han vel snart vilde blive skilt fra sine Skibe, sendte han dog, som det hedder i det officielle, over hans Ophold i Bergen optagne Aktstykke, »tvende af sine Tjenere til Slottet og lod give tilkjende, at deres Herre havde i Ballasten i en af Pinkerne nedlagt en Vædske¹⁾ med nogle Breve og var derfor begjærendes, at han dennem bekomme kunde, nanseet han Sligt tilforn benægtet havde. Da gik strax med dennem Jørgen Daa og Christen Aalborg og der med den skotske Herres tre Tjenere optog fornævnte Vædske og den opbar paa Slottet. Anden Dagen derefter lod den gode Mand Erik Rosenkrands paa Slottet opkalde nogle Lavmænd, nogle af Raadet og nogle af »de Atten« med nogle den Skottes Tjenere, som havde Nøglerne til samme Vædske og i alle de gode Mænds Nærværelse opløste. Da fandtes i Synderlighed mange og adskillige Breve i forskrevne Vædske, skrevne og prentede paa Latin og skotsk Tungemaal, hvilke vi strax overfoer og lod læse for os og dennem lode udtyle, saa vi dennem forstaae kunde. Og var iblandt forskrevne Breve et stort Pergaments latinsk Brev, med hvilket Dronningen havde tilfordeelt den Greve af Bothwell en

¹⁾ *Wædske*, isl. *veski*, det svenske *wäska* eller *brefwäska* 3: en Brevtaske.

Hertug at være til Orknø og Hetland, hannem og hans Efterkommere, som af Mandkjøn vare og fødte af hannem, til evindelig Besiddelse og Eiendom. Dernæst fandtes der mange adskillige Breve prentede og skrevne, som Rigens Raad med Ridderskabet i Skotland have ladet udgaae, i hvilke de haardeligen anklage denne forskrevne Herre, en tyrannisk Morder, Røver, og forrædeligen, at han med egen Haand omkommet sin egen rette Herre og Konge; og i samme deres Breve lyse hannem fredløs og tilbyde alle dennem, som ville antage og paagribe forskrevne Herre af Bothwell, og denne vil forskikke til Edinburg, for slig hans Umage, et tusinde Kroner. Derhos have de forskrevne skotske Herrer udrustet nogle Orlogsskibe til Søes, som hannem der søge skulle. Findes og iblandt forskrevne Breve *et Brev skrevet med Dronningens egen Haand, i hvilken hun beklager sig og alle sine*, saa at vi i samme hans medhavendes Brev kunde klarlig bemærke, at han ilde var fraskilt fra sit fæderne Rige«. Alle disse Aktstykker bleve senere, tilligemed den over Bothwells Anholdelse opsatte Forklaring, nedsendte fra Bergen til Danmark, og have her engang været i Rigets Arkiv, men ere nu for den allerstørste Deel forsvundne, og deriblandt ogsaa, hvad der især er beklageligt, det af Maria Stuart til Bothwell skrevne Klagebrev.

Medens Bothwell senere i Danmark har anket over, at Kaptajn Christiern Aalborg havde bedraget ham i Karmsund, idet han nemlig, efter Jarlens Forklaring, der skal have givet sit Æresord paa, at Skotterne fra «Bjørnen» frit kunde vende tilbage til deres Skibe og seile, naar de vilde¹⁾, omtalte han derimod her kun med Velvillie Lehn-

¹⁾ Han har endog tilføiet: *dont il nous donna lettres cachetées de son cachet.*

manden paa Bergenhuus eller, som han kalder ham, »ce bon sieur Erick Rosenkranz«. Men fra den skotske Jarls Standpunkt maatte dog den Medfart, som mødte ham i Bergen, vise sig i et saadant Lys, at det vel kan være troligt, naar de Mænd, der opsatte Forklaringen over Bothwells Ophold i Bergen, have anført, at »ogsaa hørted der af hannem dagligen mange adskillige spotske Ord, som han lod sig med høre, at han engang skulde betale Sligt udi Fremtiden«. De forsigtige Borgere og Kjøbmænd tilføiede derfor ogsaa den Bemærkning, at der vel turde være nogen Opfordring til at lade den skotske Jarl »gjøre en Aarfeide at aldrig skulle nogen Tid arge ind paa Riget eller nogen Kongelig Majestæts Undersaat eller og nogen af dennem, som gjorde Hans Kongelige Majestæts Land nogen Tilføring«.

Men enhver saadan Sikkerhed blev dog overflødig ved den Skjæbne, der ventede Bothwell. Efter at de fire og tyve Mænd, som Erik Rosenkrands havde udnævnt, den 23de September 1567 paa Bergenhuus havde underskrevet den af dem afgivne Forklaring om Bothwells Anholdelse, blev det betydet denne, at han nu maatte holde sig beredt til at seile ned til Danmark paa et af Kongens Orlogsskibe, og at han, til at følge sig paa denne Reise, kun kunde udtage fire eller fem af sine Tjenere, hvorimod det skulde staae Resten af hans Folk frit at vende tilbage til Skotland eller at begive sig, hvorhen de vilde. Da Christiern Aalborg den 30te September gik under Seil fra Bergenhuus, fulgte Maria Stuarts Ægtefælle, som han havde ført til Bergen, atter med ham til Kjøbenhavn.

Som en Følge af Jarlens Anholdelse, vendte det Skib, der havde skullet følge ham over Nordsøen, og som allerede var ankommen til Kysten af Norge, pludselig om.

«Det Skib», skriver Bothwell, »hvilket jeg havde sendt til Heltland, for at medtage mine Folk, som jeg havde efterladt der, og hvori jeg havde mit Gods, min Sølvservice, Klæder og Juveler, seilede allerede langs med Norges Kyst, men efter at have erfaret, at jeg var anholdt, og mine Folk bortsendte, vendte det tilbage.« Ogsaa en Deel af Jarlens Folk, som havde fulgt ham til Bergen, droge den 10de Oktober 1567 paa et lille Skib, som Erik Rosenkrands havde overladt dem, tilbage til Skotland, og Rygtet i Norge fortalte senere, at de ved deres Hjemkomst vare blevne aflivede¹⁾. Maaskee er det dem, som Maria Stuarts Gesandt i Paris, James Beatón, Erkebiskoppen i Glasgow, har havt for Øie i et Brev af 8de Februar 1568, hvori han til Kardinalen af Lothringen meddeler en Udsigt over de sidste Nyheder fra Skotland, og saaledes melder, at »omtrent ved den sidste Juletid bleve tolv eller femten af Jarlen af Bothwells fornemste Tjenere tagne til Fange paa Orknøerne af Prioren af Holyrood, en af Dronningens uægte Brødre, der nu har gjort sig til Herre over de nævnte Øer. Af Uveir paa Havet vare de blevne nødte til at lande der, og efter at være blevne førte til Edinburg og anklagede som Mordere, bleve de dømt til Døden, men henrettede i Fængslet«²⁾.

¹⁾ *Droge een part aff greffuens karle til Skotland paa en liden pinke, Erik Rosenkrantz lente dem. Sigis de were aflivede, da de hiem komme.* Absalon Pederssøns Dagbog. S. 149.

²⁾ *Pour ce que, tilføies det, quelques uns d'eux, ayant demandé de grace estre ouy par le conte de Murray, confessèrent bien avoir mérité la mort, déclarant l'innocence de la Roynie et accusant les plus grands et principaux de son conseil, qui assistoient lors avec lui, et mesmes le conte de Morthon et le secretaire Ledinton et Balfour, qui estoit capitaine de chatteau de Lislebourgh, et le dit conte leur maître en Danemark.* Erkebiskoppen af Glasgows Brev hos Laing, *History of Scotland*. II, 24—25. Laing, der ikke har kjendt den norske Dagbogs Efterretning, antager dog, at der til

IX.

Efter paa det fremmede Orlogsskib at være bleven ført forbi Norges og Danmarks Kyster, saa Jarlen af Bothwell paa en af de sidste Dage af Efteraaret 1567 endelig dettes Kongestad ligge for sig. Han traf dog ikke her Kong Frederik den Anden, der dengang, som oftere under Syvaarskrigen, var fraværende fra Hovedstaden paa en Reise i Provindserne. Derimod blev han modtagen af Rigets Hofmester, Peder Oxe til Gisselfeld. Denne havde allerede siden den 9de September kunnet gjøre sig bekjendt med den Fremstilling, som Murray havde ladet den dansk-norske Regjering meddele af Begivenhederne i Skotland i den første Deel af Aaret¹⁾, og fandt det derfor nu raadeligst foreløbigen at beholde den uventede, under saa eiendommelige Forhold ankommende Gjæst i Varetægt paa Kjøbenhavns Slot. Her ilede Jarlen da med at skrive tvende franske Breve. Det ene stilede han til Kong Karl den Niende af Frankrig. Han meddeler heri denne, at han havde forladt Skotland, for at forebringe den danske Konge den Forurettelse, hvorfor denne Konges nære Slægtning, Dronningen af Skotland, var bleven et Offer, og for derefter at begive sig til Frankrig, men at Stormen havde kastet ham over paa Kysten af Norge, forinden han nu var kommen til Danmark. Han beder den franske Konge om at ville tage Hensyn til den gode Villie, hvormed han i hele sit Liv

Grund for hele Erkebiskoppens Beretning kun ligger en Forvexling med Hays, Hepburns, Dalgleisch's og Powries Henrettelse den 3die Januar 1568.

¹⁾ *Ceterum quæ in Scotia superioribus hisce mensibus gesta sint, et quo in statu nunc res nostræ versantur, ut S. T. exponeret, Ioanni Clerk in mandatis dedimus.* Murrays i Kong Jacob den Sjettes Navn skrevne, den 25de August 1567 daterede og den 9de September ankomne Brev, i Geheimearkivet.

altid havde stræbt og fremdeles vilde stræbe at være ham til Tjeneste, og anmoder ham om at forundes et naadigt Svar, da hans Haab, næst efter Gud, nu alene beroede paa Hans Majestæt¹⁾. Bothwell havde i Kjøbenhavn ogsaa truffet Charles Dancay (Carolus Dancæus), den franske Minister, der efter allerede at have gjæstet Danmark som saadan under Kong Christian den Tredie, senere opholdt sig her i samme Stilling lige fra Kong Frederik den Andens Regjeringstiltrædelse og indtil han i høi Alder, omtrent flirsindstyve Aar gammel, døde her i Aaret 1589, som den fremmede Minister, der formodenlig længst af Alle nogensinde har havt Fuldmagt ved det danske Hof. Ligesom han for Danmark blev en af Mæglerne ved den stettinske Fred, der tilsidst skulde gjøre Ende paa Krigen mellem de skandinaviske Riger, og som Tycho Brahes Ven kunde lægge Grundstenen til Uranienborg paa Hveen²⁾, saaledes var han af de franske Konger, Henrik den Anden, Frants den Anden og Karl den Niende, udtrykkelig bleven instrueret til i Danmark at bruge sin Indflydelse i den skotske Regjerings Interesse; Maria af Guise og hendes Datter, Maria Stuart, havde aldrig sendt nogen Ambassadør til Danmark, uden at paalægge ham her at rette sig efter Dancays Raad, og Dancay har derfor selv kunnet give sig det Vidnesbyrd, at han har havt lige saa megen Uleilighed for Skotterne, som

¹⁾ *Comme à celui qui n'a après Dieu, aultre espérance qu'en Vostre Majesté.* Brevet, hvis Original nu findes paa det store keiserlige Bibliothek i Paris, blev af Bothwell dateret *De Copenhaguen, le douziesme jour de Novembre*, og underskrevet *Vostre très-humble et très obéissant serviteur, James Duc of Orknay*. Det blev trykt af Tenlet, *Lettres de Marie Stuart.* p. 150—151.

²⁾ Jacobsen, Bidrag til Danmarks Personal- og Tids-Historie i det 16de Aarhundrede. Historisk Tidsskrift. V, 481—495.

for Frankrigs egne Undersaatter¹⁾. Bothwell, der havde givet den franske Minister en omstændeligere Forklaring af sin hele Stilling, bad ham da ikke heller nu forgjæves om at ile med at tilstille Karl den Niende hans Ord ved et særegt Sendebud. I et andet ligeledes i det franske Sprog affattet Brev søgte Bothwell ogsaa for Kong Frederik den Anden at give en tilsvarende Forklaring af de Omstændigheder, hvorunder han havde naaet til Kjøbenhavn. Af Peder Oxe, som han paa Slottet gjorde bekjendt med dette Brev, begjærede og erholdt han Tilladelse til selv at lade dette Brev overbringe til Kongen ved en af de fra Skotland medfulgte Tjenere, som man endnu havde ladet forblive hos Jarlen.

Kong Frederik den Anden opholdt sig i Nørrejylland, da han erholdt Budskabet om Bothwells Anholdelse i Norge og Ankomst til Kjøbenhavn. De første Ord, hvormed Peder Oxe sendte Kongen Bud herom, ere gaaede tabte, ligesom de, der vilde have viist det første Indtryk, som denne overraskende Efterretning strax maa have gjort paa Kongen. Men efter at Frederik den Anden havde faaet en yderligere Beretning, som Peder Oxe lod overbringe til ham af den Mand, der selv kunde give de bedste Oplysninger, nemlig af Kaptainen paa Orlogsskibet »Bjørnen«, Christiern Aalborg, tilskriver han fra Aalborg, den 18de November 1567, Rigets Hofmester et Svar, der, som hidtil utrykt, fortjener at meddeles paa Grund af den eiendommelige Maade, hvorpaa Bothwell deri endnu bliver nævnt: »Vor synderlige Gunst. Vi have med vor Skibshøvedsmand Chresten Aalborg bekommet Eders Skrivelse, den overlæst og hvad I derudi

¹⁾ I et af hans i Geheimearkivet bevarede Breve skriver han selv til Kong Karl den Niende fra Kjøbenhavn, den 10de Juni 1570: *Et pour vray, Sire, ie n'ay moins eu de peine pour les Ecossais que pour voz propres subiectz.*

formeldet forstandet, og som I giver tilkjende om *den skotske Konge*, da have Vi tilforn skrevet Eder til om hannem, forseer os til, samme vort Brev er Eder tilhænde kommet, og synes Os bedst være, at han bliver der paa Slottet til vor Tilkomst, eller og til I videre vor Skrivelse derom fangendes vorder.»

Tre Dage efter, og førend dette Svår endnu kunde være naaet til sin Bestemmelse, modtog Kongen imidlertid en af Peder Oxe og Johan Friis til Hesselager affattet Betænkning om, hvorledes man efter deres Mening burde forholde sig med den fremmede Gjest. I denne Betænkning, der allerede var bleven opsat paa Kjøbenhavns Slot den 13de November, hedder det nemlig, at »efter som jeg, Peder Oxe, nu senest skrev Eders Kongelige Majestæt til om den skotske Greve, som havde Dronningen udi Skotland, hvorledes han var kommen hid til Byen, og jeg havde ladet fordrø hannem her op paa Slottet, da haver jeg her til med god Vagt vel ladet hannem forvare. Men efterdi han er meget listig og anslagisk¹⁾, efter som jeg, Johan Friis, ydermere vil berette Eders Kongelige Majestæt, naar jeg kommer tilbage igjen til Eders Kongelige Majestæt, synes os ikke raadeligt, ikke heller Leiligheden saa at være, at han længe kan blive her paa Slottet. Men vi see paa Eders Majestæts Behag for godt an, at Eders Kongelige Majestæt lader hannem komme paa eet af Eders Kongelige Majestæts Huse (o: Slotte) i Jylland, hvor det kan være bedst beleilig, og det kan skee mindst uden Fare. Sammeledes var han og af mig, Peder Oxe, begjærendes, at han med hans eget Bud maatte skrive Eders Kongelige Majestæt til, hvilket jeg hannem paa Eders Kongelige Majestæts Vegne

¹⁾ *Anslegische*, det tyske *anschlügig* o: opfindsom, paafundsrig.

ikke vidste at vægre. Og efterdi han lod mig see Brevet, og jeg ikke vidste, om der var Nogen hos Eders Kongelige Majestæt, som kunde forstaa Frantsosk, haver jeg samme hans Brev paa Dansk ladet transferere, saa at Eders Majestæt deraf hans Mening kan forfare. Og see vi for godt an, at naar Eders Kongelige Majestæt haver beraadslaget, paa hvilket Huus Eders Kongelige Majestæt vil, at han skal blive siddendes, at Eders Kongelige Majestæt da skriver hannem til, at efterdi Eders Kongelige Majestæt ikke saa hastig kan komme hid, at han da begiver sig til samme Huus der at forvente Besked og Svar fra Eders Kongelige Majestæt.«

I den med Peder Oxes og Johan Friis's Betænkning følgende, just ikke smagfulde Fordanskning af Bothwells Brev kunde Kongen læse, hvorledes, ifølge dennes Fremstilling, «efter det sidste Forbund, Fængsel og falske Klagemaals Paa-fund imod Dronningen af Skotland, Eders Kongelige Majestæts Slægt og Byrd, og mig, haver baade hendes Raad, Eders Majestæts underdanige, som og den største Part af Skotlands Riges Adel, anseet for godt, at jeg kom for Eders Majestæt hendes Sag at forklare, og om hendes Forløsning begjære Eders Majestæts gode Raad og Hjælp, som af den Herre og Fyrste, til hvilken hun baade for Slægts og Byrds, som og for gammel Forbunds Skyld, som imellem begge Eders Riger af Arild været haver, sig ganske forlader. Er jeg af Storm og Veir indtrængt udi Norge, paa et Sted som kaldes Arsond (s: Karmsund), hvor jeg agtede at ville bie og fortøve nogle mine Skibe, som af samme Storm og Veir, efter at jeg hasteligen var løben fra Skotland, vare udi Søen fra mig adspredte. Der over er kommet eet af Eders Majestæts Skibe, som mig paa halvtredie Maaned eller ved det Pas haver anholdt til nu. Jeg er kommen hid til Kjø-

benhavn for den Aarsag, at Eders Kongelige Majestæt skal vide den ganske Handel, Bulder og Klammer, som sig nu begiver udi Skotland; haver jeg saa længe været forhindret og opholdt, og efterdi jeg ikke er fuldvis paa, hvad Tid Eders Majestæt kommer tilbage, haver jeg ombudet Eders Majestæts Statholder Peder Oxe, at jeg ved denne Brevviser, min Tjener, maatte vide Eders Majestæts gode Villie og Mening¹⁾.

Kong Frederik den Anden fandt sig, efter at være bleven gjort bekendt med Bothwells Andragende, ikke foranlediget til at følge det af Peder Oxe og Johan Friis givne Raad om at sende Bothwell til et af Slottene i Jylland. Kongen lod, efter sin tidligere Bestemmelse, Jarlen forblive paa Kjøbenhavns Slot, indtil han selv ved Aarets Slutning var vendt tilbage til Sjælland. Men da kunde det ikke heller længer opsættes at tage en nærmere Bestemmelse med Hensyn til Jarlens Skjæbne. Thi allerede i Slutningen af September Maaned havde man i Skotland, og, som det siges, ved hjemvendende, skotske Kjøbmænd, faaet Kundskab om Bothwells Anholdelse i Norge; paa den samme Dag, da Christiern Aalborg seilede fra Bergen, for at føre Bothwell til Danmark, havde Murray i Jacob den Sjettes Navn fra Stirling tilskrevet Frederik den Anden en Begjæring om Jarlens Udleverelse, og den skotske Herold William Stuart, der afgik med samme den 7de Oktober²⁾, kunde,

¹⁾ Denne danske Oversættelse af Bothwells Brev, der underskrives *James Hertug aff Orkenoer*, er, ligesom Peder Oxes og Johan Friis's Betænkning, og en Afskrift af Kongens foregaaende Svarskrivelse til Peder Oxe, endnu tilstede i Geheimearkivet, derimod savnes her den franske Original af Bothwells Brev til Kongen.

²⁾ *Upoun the sevinth day of October 1567 my lord regent directit Williame Stewart Ross, herauld, away to Denmark to the king thair of, to obtene his favour for delyquering to thume of James erle*

efter længe at være bleven opholdt af stormende Veir, endelig den 15de December 1567 paa Sjælland overgive denne Begjæring i den danske Konges Hænder.

Om at udlevere Jarlen vilde Kongen dog ikke nu høre Tale. Naar paa den ene Side den skotske Regjering anklagede Bothwell som Darnleys Morder, gjorde denne omvendt gjældende hos Peder Oxe, at han paa lovlig Maade allerede var bleven frifunden for denne Sigtelse i Skotland, at han selv var Skotlands rette Regent, Dronningen hans Ægtefælle, og hans Modstandere kun Oprørere¹⁾. Eet var jo ogsaa sikkert, at Maria Stuart nu holdtes fængslet og

of Bothwell, upoun thair expensis. Diurnal of remarkable Occurrences. p. 125. Herolden anføres i denne Kilde (p. 137, 146) alene som William Stuart, men som Sir William Stuart i The Diary of Robert Birrel, der omtaler hans Udnævnelse til Rigsherold: The 22 day of Februarii Sir William Steuarte wes inaugurat Lyone king of arms in the kirk, after sermone in ye forenoone, in presence of ye Regent and Nobilitie. Fragments of Scotisch History. p. 14.

¹⁾ *Intelleximus autem ex relatione nostrorum eum, cum de his argueretur, purgandi sui causa plurima in medium adduxisse, inter cetera purgationem ejus, cujus insinularetur criminis, in Scotia a se legitime factam, ideoque in decisorio judicio per sententiam absolutum, se Regem Scotorum, serenissimam Reginam, consanguineam nostram, conjugem suam, contrariam factionem subditos rebelles asserens, nec ullam hac in causa Regine accusationem intervenire.* Frederik den Andens Svarskrivelse af 30te December 1567, efter Geheimarkivets Afskrift. Denne Skrivelse blev først, efter en anden Afskrift i the State paper office, trykt blandt de mange Tillæg hos Laing, History of Scotland. II, 300—302, og derfra igjen aftrykt i Skrifterne om Bothwell af the Bannatyne Club, af Fyrst Labanoff samt af Teulet. Det er saaledes urigtigt, naar ogsaa Ellis (Latter Years of James Hepburn, Earl of Bothwell. p. 10—11), der endnu engang har ladet denne Skrivelse aftrykke, mener at kunne meddele den som *not hitherto printed*. Her meddeles derimod Underskriften rigtig som *ex Regia nostra Haffnia*, i Stedet for Laings *ex Regia nostra Hostenia*, som Teulet (Lettres de Maria Stuart. p. 151) atter oversatte ved *Palais de Holstein*.

afskaaren fra alle Forbindelser paa det eensomme Lochleven; det var ikke fra hende, ikke fra Skotlands fangne Dronning, at der nu lød nogen Klage over Bothwell til hendes danske Slægtning, der gjerne vedkjendte sig det gamle Ord, som han under Forfølgelserne i et andet Land nylig havde udtalt, at de ægte, sande Venner netop skal kjendes i Nødens Time¹⁾. Det falder da ikke vanskeligt at forstaae, at Kong Frederik den Anden, under en Raadslagning med Peder Oxe paa Kronborg, har kunnet enes om, at man, selv uden Hensyn til, at den kongelige Jurisdiktion syntes at kunne krænkes ved en Udleverelse, for Tiden ikke turde indlade sig paa nogen saadan. Man lod det beroe ved at tilbyde det skotske Sendebud, at han i Danmark selv kunde tiltale Bothwell for de ham tillagte Forbrydelser, naar Rigsraadet snart traadte sammen, Noget, som Sir William Stuart

¹⁾ Da Vilhelm af Oranien i Aaret 1567, ved Hertugen af Albas forestaaende Ankomst, gik i Landflygtighed bort fra Nederlandene, tilskrev Kong Frederik den Anden med smuk Deeltagelse ham et Brev fra Sorø, den 9de Marts 1567, hvori han i Anledning af hiin den Tause truende »Livsfare« (*leibsgefahr*) indbyder ham til at komme til sig i Danmark. Det hedder bl. A. i dette Brev: *Weil dann die rechtern, wahrenn freundt, dem alten sprichwort nach, inn der nott erkandt, und wir E. L. dafür gehalten, auch dieselbigen im werck gegen uns bis daher nit anderst erspiirt, wollen wir dasselbig nit weniger auch mit der that erweisen. Da sich demnach E. L. dergestalt zubefahren und ausser ihrer landt in sorgen schwebtenn, wollen die sich, zu verhüttung und abwehrung desselbigen, ungescheucht herein ins Reich begeben, und die gelegenheit dieser örter zu freundlichem gefallen und so gut als wir haben.* Archives ou correspondance inédite de la Maison d'Orange Nassau. Première serie. III, 109—110. Vilhelm af Oranien takkede Kongen, i en Skrivelse fra Dillenburg den 22de Juli 1567, for det ikke benyttede Tilbud (Anf. Sted. III, 111—113), og opkaldte senere den 12te Junij 1584 sin berømte Søn Frederik Henrik efter Frederik den Anden og Kong Henrik den Tredie af Navarra (den Fjerde af Frankrig). Motley, The Rise of the Dutch Republic. London. 1856. III, 597.

dog ikke strax turde paatage sig¹⁾. Derimod modtog denne en Forsikkring om, at man indtil videre vilde vaage over, at Bothwell forblev i Danmark, hvor Kongen ogsaa nu, for større Trygheds Skyld, bestemte sig til at give ham Plads paa Malmøhuus. Denne Forsikkring blev udtrykkelig udtalt i den Svarskrivelse, hvormed William Stuart vendte tilbage, og hvori man, under en forekommende Form, udviklede de ovenmeldte Hensyn, der foreløbig havde formeent at opfylde den skotske Regjerings egenlige Ønske.

Forinden William Stuart afgik med hiin Forsikkring, fandt man baade at burde meddele Svaret og den Begjæring, som havde fremkaldt det, til Jarlen paa Kjøbenhavns Slot. Om hvorledes Bothwell modtog Underretningen herom, bringer et Brev fra Peder Oxe, skrevet paa Kjøbenhavns Slot den 30te December 1567, følgende Oplysning: «Eders Kongelige Majestæt, min ganske villige, pligtige, tro, underdanige Tjeneste altid tilforn. Stormægtigste, høibaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konning, efter som jeg nu senest udi Helsingør talte med Eders Kongelige Majestæt om den skotske Greve, som sidder her paa Slottet, og Eders Kongelige Majestæt da saa for godt an, at han skulde forskikkes til Malmø Slot, og der holdes udi god Forvaring paa videre Besked, til saa længe hans Sag kunde bedre overveies, og Eders Majestæt kunde komme udi videre Forfaring om Alting, da efterdi jeg ikke selv kunde gange ud, havde jeg i Dag Licentiaten Caspar Vasselich og Niels Kaas hos hannem, og lod give hannem Eders Majestæts Mening

¹⁾ *Memorato vero Serenitatis Vestrae feciali, cui prosecutionem hujus causæ et rei accusationem commissam esse literæ Serenitatis Vestrae testabantur, potestatem fecimus, in proximo procerum nostrorum conventu, legitimo judicio contra eundem experiundi disceptandique.*
Frederik den Andens Svarskrivelse af 30te December 1567.

tilkjende, og at den skotske Herold var hid ankommen med Breve og Instrux fra Kongen af Skotland, udi hvilke han havde Befaling at skulle anklage hannem for en Morder, og den, som havde været udi Raad og Gjerning med at ombringe Kongen af Skotland, og lod hannem forelæse samme skotske Brev. Men efterdi Eders Kongelige Majestæt af mig havde forfaret hans Beretninger, som han havde forevendt imod samme Anklage, og paa det Eders Majestæt kunde komme i videre Forfaring om Alting, og ikke imod nogen af Parterne skulde forgribe sig imod Retten, havde Eders Kongelige Majestæt paa denne Tid skrevet Kongen af Skotland et Svar til, hvilket hannem og blev forelæst, og udimidlertid vilde Eders Kongelige Majestæt lade holde hannem udi Forvaring paa et andet Sted, og hannem med god tilbørlig Underholdning forsørge, til saa længe Sagen kunde komme til Forhør, og Alting kunde forhandles efter Retten; Eders Kongelige Majestæt som en kristelig og forstandig Potentat vilde have Indseende med, at ingen af Parterne skulde vederfares nogen Uret. Da besværede han sig paa det heftigste, at det skulde være hans Vederpart og Misgyndere frit for hannem med ubillig Anklage at besvære, og løgnagtige Tidinger om hannem at udsprede, og han ligevel skulde holdes udi Hægte og Forvaring, efterdi det var hans Mening og Forsæt at begive sig til Eders Kongelige Majestæt og hos Eders Majestæt som Dronningens næste Slægt og Blodsforvandte at søge Hjælp og Trøst. Men hvad Retten belangede, vilde han Intet frygte sig for, dog begjærede han, at han maatte udsikke en af hans Tjenere udi Skotland og Frankrig efter sine Breve, Beviisninger og Vidnesbyrd, hvorledes Leiligheden sig havde begivet, paa det han sig mod Retten kunde forsvare. Og synes mig, paa Eders Majestæts Behag, at

Eders Majestæt det med god Lempe kan lade skee; Eders Majestæt vil værdiges at give mig Eders Kongelige Majestæts Villie derom tilkjende.« I et Postskriptum til Brevet havde Peder Oxe endnu tilføiet disse Ord: »Allernaadigste Herre og Konning, siden dette Brev var tilskrevet, sendte den skotske Greve mig en Seddel, hvorudi han var begjærendes at maae fange en Kopi af det Brev, som Kongen af Skotland havde skrevet Eders Kongelige Majestæt til, om hvad Klagemaal, som de Skotter have imod hannem; Eders Kongelige Majestæt vil værdiges at lade mig vide, om Eders Kongelige Majestæt vil, at han maa bekomme en Kopi af samme Brev«¹⁾.

Kong Frederik den Anden, der Nytaarsaften paa Frederiksborg blev bekjendt med Jarlens Ønsker, tillod paa den første Dag af det nye Aar 1568 at opfylde dem begge, »dog at dersom han noget skriver, at han da tilforn viser Brevene, førend de besegles og udskikkes.« Men Kongen havde derhos paa den samme Dag, hvorpaa man i Kjøbenhavn meddeelte Bothwell hans Skjæbne, og i Overeensstemmelse med den tagne Bestemmelse, ligeledes fra Frederiksborg allerede skrevet saaledes til Bjørn Kaas, Befalingsmanden paa Malmøhuus: »Vider, at vi have befalet Os elskelige Peder Oxe, vor Mand, Raad og Danmarks Riges Hofmester, at skulle forskikke den skotske Greve, som sidder paa Kjøbenhavns Slot, did over til vort Slot Malmø, hvilken paa nogen Tid skal blive der sammesteds besiddende.

¹⁾ Med Peder Oxes Brev har Geheimearkivet ogsaa dette hans Postskriptum, der slutter saaledes om Bothwell: *Sammeledes begjer hand och att mothe fange ije Daler til lons, Thij hand haffuer inthet att kiøbe sig kleder fore, E. kon. may. will och werdes at schriue mig till, om jeg skall forstrecke hannem nogitt paa E. kon. may.'s wegne.*

Thi beder vi Eder og ville, at I lader tilflye det hvælvede Kammer der paa Slottet, som Hofmester Eyler Hardenberg havde til sit Værelse, og at I lader tilmure Hemligheden udi samme Kammer, og dersom Vinduerne med Jernsprinkel ikke stærke og vel ere forvaret, at I da det dermed bestiller, og naar han did kommer, at I da hannem lader lægge i samme Kammer og forskaffer hannem Senge og god Underholdning, eftersom Peder Oxe Eder videre tilkjendegiver og underviser, og at I for Alting lader have god Vagt og Varetægt paa samme Greve, at han ikke bortkommer, eftersom I kunde tænke meest. Dermed skeer vor Villie¹⁾».

XI.

Det var paa en Januardag i Aaret 1567, at Jarlen af Bothwell var redet ud fra Edinburg for at modtage Maria Stuart, da hun med den syge Darnley vendte tilbage fra Glasgow, og paa en Dag i Januar Maaned 1568 blev han, efter et Aar, hvorpaa han kunde see tilbage som det stormfuldeste af alle, fra Kjøbenhavns Slot bragt over Øresundet

¹⁾ Baade af Kongens Skrivelse til Peder Oxe, dateret Frederiksborg, Nytaarsdag, Aar 1568, og af Kongens Skrivelse til Bjørn Kaas findes Afskrifter i Geheimearkivet. Den sidstnævnte Skrivelse blev allerede trykt af Bergenhammer, derpaa ved Henry Cockburn og Thomas Maitland i Skriftet for the Bannatyne Club, fremdeles af Fyrst Labanoff og endelig af Teulet. Disse have imidlertid alle taget Angivelsen *Skrevet i Frederichsborg 28 Decembris Aar effther Christi Fødzell 1568* altfor bogstaveligen, hvad der ligeledes er Tilfældet i T. Beckers Skildring af Adelsborg i Folkekalender for Danmark. Tredie Aargang. S. 53. Om den ældre Skik, der er fulgt i hiin Angivelse, at regne det nye Aars Begyndelse fra Herrens Fødselsdag eller Juledagen den 25de December, og om de forskjellige Lande, hvori den gjaldt, handles udførligere hos Brinckmeier, *Handbuch der historischen Chronologie*. Leipzig. 1843. S. 67—73.

til Malmøes. Af det nuværende Malmøhus hidrører kun den nordlige Fløi tilligemed det nordlige Porttaarn fra Christian den Tredies Tid; den store vestlige Fløi blev først bygget af Kong Christian den Fjerde, og de øvrige sandsynligviis først endnu senere; naar der er Spørgsmaal om et Statsfængsel i Aaret 1568, vil dette derfor alene kunne søges i den nordlige Fløi, og virkelig paavises der ogsaa her et gammelt Værelse, der efter Beskrivelsen synes at maatte være det, som Eyler Hardenberg havde beboet som Lehnsmænd paa Slottet, og som nu igjennem flere Aar skulde afgive Bolig for Kong Frederik den Andens mærkeligste Statsfange¹⁾.

Bothwell havde allerede, forinden han betraadte dette sit Fængsel, under sit Ophold paa Kjøbenhavns Slot forfattet en udførlig Memoire, der for Kongen og det danske Rigsraad skulde begrunde hans Klage over den Tvang, hvorved det nu blev ham formeent hos andre Fyrster og Herrer at virke for den skotske Dronnings Befrielse²⁾; for at Kongen af Danmark og hans Rigsraad bedre og klarere kunde kjende hans Anklageres Ondskab og Forræderi, havde han saa summarisk, som det havde været ham muligt, sammentrængt og sandfærdigen forklaret Aarsagerne til de indtrufne Uroligheder og Bevægelser, hvortil hine alene vare de egenlige Redskaber og Ophav, fra Aaret 1559 lige indtil

¹⁾ Efter en Bemærkning af Hr. C. Sonnenstein Wendt i Malmø. Hverken Slottets eller Kommandantskabets Arkiv i Malmø strække sig tilbage til den danske Tid; Gouvernementsarkivet, som svarer til den tidligere Lehnsmænds paa Malmøhus, indeholder ogsaa kun faa Dokumenter, som gaae saa langt tilbage, og skjønt flere Dokumenter fra Slotsarkivet under den danske Tid have forvildet sig til Raadhusarkivet i Malmø, ere dog ogsaa disse blottede for enhver Oplysning med Hensyn til Bothwells Ophold.

²⁾ *Pour la délivrance de la Roynie ma princesse.*

den Dag i Dag¹⁾. Denne Memoire, der ikke var affattet uden en vis Dygtighed, er oftere bleven benyttet i den ovenstaaende Fremstilling, skjønt kun med stor Forsigtighed, da Bothwell i den ikke blot fralægger sig al Deel i Darnleys Død, men endog aldeles forbigaaer saadanne aabenlyse Kjendsgjerninger, som Dronningens Overrumpling ved Cramondbroen og hendes Bortførelse til Dunbar. Dengang Bothwell den 5te Januar 1568 sluttede denne Memoire paa Kjøbenhavns Slot²⁾, fremhævede han vel, at han var kommen med Fuldmagt ikke blot fra Dronningens Venner, men ogsaa fra Maria Stuart selv, der, trods sit strenge Fangenskab paa Lochleven, skulde have fundet Leilighed til i Eet og Alt at bekræfte, hvad disse havde vedtaget³⁾, men han opgav dog endnu kun som Formaalet for sit Ærinde til Kong Frederik den Anden, at han i Almindelighed skulde bede denne om Hjælp i Raad og Daad⁴⁾. Men da han faa Dage efter saa sig som Fange indenfor Malmøhuus's Mure, gik han et Skridt videre. Han tilføiede nu en mindre Memoire, hvori han ikke lod det beroe ved overhoved at gjen-

¹⁾ *Afin que le Roy de Dannemarch et le Conseil de son royaume puissent mieulx et plus clairement congnoistre les meschancetez et trahisons de mes accusateurs, cy-dessous nommez, j'ay, le plus sommairement qu'il m' a esté possible, compris et véritablement déclaré les causes des troubles et esmotions advenues, desquelles eux seuls sont les principaulx autheurs et commencement, depuis l'an 1559 jusques aujourd'huy.* Det er denne Memoire, der tilsigtes ovenfor, hvor ingen anden Kildeangivelse er tilføiet.

²⁾ *A Copenhaguen, la veille des Roys. M. D. LXVIII.*

³⁾ *Mais, pour plus grande seureté, je feiz tant que j'en euz son adreiz, qui estoit qu'elle trouvoit fort bon tous ce que les Seigneurs m'avoient conseillé, me pryant d'effectuer le tout le plus diligemment qu'il me seroit possible.*

⁴⁾ *Estimans pour vray que cecy pourrait induyre le dict Roy a me donner son bon conseil, secours, ayde et faveur, et, pour l'obtenir plus facilement, je luy debvois présenter mon service et tout ce qui estoit en ma puissance.*

tage, at han var kommen for at bede om Hjælp til Lands og Vands, men særligen tilføiede, at det var ham paalagt til Gjengjæld at tilbyde Kongen Orkn- og Hetlandsøerne¹⁾; naar kun Kongen og hans Rigsraader selv vilde angive, hvorledes de vilde have Sikkerhedsbreve udfærdigede med Hensyn til disse Øers Overlevering, indestod Jarlen for, at de skulde blive saaledes udfærdigede og forseglede af Dronningen, af ham selv og af det skotske Statsraad²⁾. Denne Memoire, som Bothwell opsatte den 13de Januar³⁾, gav han, tilligemed den foregaaende, samme Dag paa Malmøhuus til den franske Gesandt, Charles Dancay, der ogsaa der maa have besøgt ham, og denne har bemærket, at han tre Dage senere, den 16de Januar 1568, i Helsingborg havde Leilighed til at overrække dem til Peder Oxe og Johan Friis⁴⁾.

¹⁾ *Premièrement, que je debvois demander à Sa Majesté de Danemarck, comme allié et confédéré de la dicte Roynie, ayde, faveur et assistance, tant de gens de guerre que de navires, pour la délivrer de la captivité où elle est. Item, pour les fraiz qui y pourroient estre faicts, que je fisse offre à Sa Majesté de rendre les isles de Orquenay et de Schetland, libres et quittes, sans aucun empeschement, à la couronne de Dannemarck et de Norvège, comme ils avoyent cy-devant quelque temps esté.*

²⁾ *Et je prometz en bonne foy que les dictes lettres seront scellées de la Roynie, de moy et du Conseil du royaume d'Escosse, et signées de chascun de nous, de noz propres mains.*

³⁾ *De Malmoë, le XIIIe de Janvier 1568.*

⁴⁾ Af Bothwells her nævnte Memoirer have tvende samtidige Afskrifter. Den ene, der, som ommeldt, tidligere fandtes paa Drottningholm, og som nu opbevares paa det kongelige Bibliothek i Stockholm, har denne Paategning af Dancay: *Je receus cette instruction au chasteau de Malmeu, le XIIIe jour de janvier, l'an 1568, du sieur Jacques de Boduel, conte de Boduel, duc des isles de Orquenay, mary de la Roynie d'Escosse, etc., et l'ay présenté à Helsingbourg au sieur Peter Oxe, présent le sieur Jehan Friz, chancelier, le XVI de janvier. Surquoy je receus d'eux mesmes la response au chasteau de Copenhagen le XXI du dict mois.* Denne Afskrift har altsaa været

Hvad enten Tilbudet af Orkn- og Hetlandsøerne, som Bothwell nu fremsatte, virkelig har været den skotske Dronnings og det skotske Statsraads »Hensigt og endelige Villie«¹⁾, eller kun en Reminiscents fra den Tid, da Bothwell fulgte Forhandlingerne i det skotske Statsraad, har ladet ham paa Malmøhuus gribe Tanken derom som det sidste Redningsmiddel, kunde han gjøre temmelig sikker Regning paa, at han for et saadant Tilbud vilde træffe aabnere Øren. Det Skridt, som Christian den Første havde gjort, dengang da han, i Stedet for den Medgift, hvormed hans Datter skulde have været udstyret, pantsatte Orkn- og Hetlandsøerne til Skotland, har ikke bragt denne Konge større Lov i Norges Riges Historie, end han opnaaede i Danmarks ved den Maade, hvorpaa han, for at vælges til Fyrste i Holsteen, ogsaa lod Slesvig knyttes til et fremmed Land. Under Kong Christian den Tredie havde den dansk-norske Regjering allerede begyndt paa den store Række af Forsøg, hvorved man senere frugtesløst søgte at vinde

en Kopi, som Dancay forbeholdt sig, da han i Helsingborg overleverede de originale Memoirer til Peder Oxe. Den blev første Gang trykt af The Bannatyne Club. Den anden samtidige Afskrift, der opbevares blandt Familien d'Esnevals Papirer paa Slottet Pavilly i Normandiet, har Marginalnoter, som efterhaanden med et Par Ord angive Textens Indhold, og slutter med denne Tilføielse: *Le dict conte a luy mesmes écrit les annotations qui sont en la marge.* Den er altsaa uden Tvivl fra Bothwell selv bleven sendt til Frankrig, hvor den formodentlig senere for sine Oplysningers Skyld blev overgivet til Baron d'Esneval, Herre til Courcelles, dengang denne i Aaret 1585 gik som fransk Gesandt til Skotland. Denne Afskrift blev først benyttet af Fyrst Labanoff til hans *Pièces et documents relatifs au comte de Bothwell*. Paa nogle faa Varianter nær er dog Texten i begge Afskrifter fuldkomment overensstemmende.

¹⁾ *L'intention et finale volonté de la dicte Roynie et de Messieurs de son Conseil.*

Øerne tilbage¹⁾. Forgjæves havde Christian den Tredie tilbuddt Skotterne at ville udrede den Pengesum, der i sin Tid var bleven lovet som Medgift af hans Farfader; fransk Mægling havde ogsaa bragt ham til at opgive den Tanke, han derefter en Tidlang havde næret om ved en stor Krigsflaade med Magt at sætte sine Fordringer paa Øerne igjennem²⁾. Ogsaa Kong Frederik den Anden havde lige fra

¹⁾ Den sidste Bog af Torfæus's *Orcades* (p. 207—228) er kun en Fremstilling *De indefessis potentissimorum Regum Danie Norvegiæque studiis jus suum in Orcades adjacentemque Hetlandiam pacifice repetendi*. Under Slutningen af Christian den Fjerdes Regering, der trods sin egen Trængsel baade med Penge og Mandskab søgte at understøtte Kong Karl den 1ste under Borgerkrigen i England, troede man sig i Danmark saa nær ved Maalet, at der ifølge Torfæus allerede skal have været Spørgsmaal om, hvo af Rigsraaderne der skulde forestaae hine Øer. Under den Søkrig mod England, hvori Kong Frederik den Tredie deeltog i Aarene 1666—67 i Forening med Hollænderne, skal det ligeledes have været paatænkt at lade Viceadmiral Nicolaus Heldt gjøre et Forsøg paa Orknoernes Erobring, og ved Freden i Breda gjordes der derpaa af de danske Gesandter endnu et udtrykkeligt Forbehold om Rettens Bevaring (Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredie. Udgivne af P. W. Becker. Kjøbenhavn. 1847—57. II, 152, 195—96, 408). I Slutningen af Aarhundredet kan selve Udgivelsen af Torfæus's *Orcades* betragtes som en Reservation fra den dansk-norske Side, idet Torfæus i Dedikationen af sit Værk lige over for Kong Christian den Femte udtrykkeligen betegner Øerne som *provinciam Tuam*. Kongens Ministre havde i Anledning af den skarpe Maade, hvorpaa Løsningsretten til Øerne hævdes, ikke villet give deres Minde til Værkets Trykning, uden at der i denne Henseende foretoges nogen Forandring, men Christian den Femte havde derefter selv befalet, at *Prætensionerne saa langt fra ikke maatte agtes som forbudne, at Skriftet tværtimod ingenlunde maatte komme for Lyset, med mindre de bleve fuldkommelige udførte*. (Eriksen, Thormod Torfesens Biografi. Minerva for December Maaned 1787. S. 307).

²⁾ Den franske Minister, Charles Dancay, skriver i en Memoire af 12te April 1575, efter at have omtalt sin første Sendelse til Danmark: *Après que j'eus satisfait à cette charge, je retournai en France, où*

sin Thronbestigelse og indtil den nordiske Syvaarskrig havde fængslet hans Opmærksomhed i andre Retninger, forgjæves fortsat Faderens Underhandlinger med Skotland, for at faae Øerne tilbage. Og hvad er da rimeligere end at antage, at Bothwells Tilbud ikke har bidraget mindst til den Mildhed og Omsorg, hvormed den skotske Statsfange nu igjennem flere Aar bliver beskyttet i Danmark? hvor kunde det være anderledes, end at Kong Frederik og hans Rigsraader jo maatte lytte til et saadant Tilbud, som gjordes af en Mand, der selv var »Orknøernes Hertug«, som fremsattes i den skotske Dronnings Navn, og som den bestandig fortsatte Partikamp i Skotland vel kunde gjøre til mere end en Drøm for en Tid, der kun var lidet mere end en Menneskealder fjernet fra Slagdagen, der ved Summerdale (den 7de Juni 1529) endnu engang havde seet Orknøernes forladte nordiske Befolkning som Seirherrer over de indtrængte Fremmede fra Skotland? Det bliver vel kun en ubegrundet Gisning, om Bothwell fra det Fjerne kan have øvet nogen Indflydelse paa de Stemplinger til Fordeel for Kong Frederik den Anden, der tilsidst bidroge til, at den skotske Regjering, under hans Ophold i Danmark, en Tid lang endog fængslede hans Efterfølger som Øernes Lehnsherre¹⁾, men det er ikke uden Betydning, at da i Aaret

je ne fut longtems, que Marie, Reine Douairière de l'Ecosse, mère de la Reine d'Ecosse qui est à present, envoya devers Monseign. le Roi Henri pour l'avertir que le Roi Christiern de Dannemark dressait une grande armée de mer, pour se joindre avec celle de la Reine Marie d'Angleterre, pour l'esperance qu'il avait de recouvrer par ce moyen les isles Orcades et autres terres que les Ecosais tiennent. Nya Handlingar rörande Skandinaviens Historia. I, 46.

¹⁾ Dette var Dronningens Halvbroder, Lord Robert Stuart, hvis *dangerous and treasonable practices with Denmark* med ubestemte Ord berøres hos David Balfour, *Odal Rights and Feudal wrongs*. p. 62.

1570 nogle fremmede Krigsskibe havde viist sig paa Nordkysten af Skotland, vidste Rygtet at melde, at det var Jarlen af Bothwell, der nu kom tilbage¹⁾, eller uden Betydning, at hans Modstandere endnu i det følgende Aar nærede Frygt for, at Maria Stuart fra sit Fængsel i England vilde finde Leilighed til at udfærdige de af Bothwell lovede Sikkerhedsbreve²⁾, og at Frederik den Anden vilde udruste Skibe og Mandskab til Bothwell, for at han kunde tilbagebringe ham de Norges Rige kun med Uret fraskilte Øer³⁾.

Den skotske Regjering har dog ikke ladet det mangle paa gjentagne Forsøg paa at faae Kong Frederik den Anden til at opgive Bothwell. Medens William Stuart i Slutningen af Aaret 1567 opholdt sig i Danmark som Overbringer af Murrays første Fordring om at faae Bothwell udleveret, var i Skotland det Parlament sammentraadt, der i Eet og Alt

¹⁾ *Les aultres disoient que c'estoit le comte de Boduel qui venoit de Danemarc avec quelques gens qu'il avoit ramassez. La Motte Fénelons Beretning til Kong Karl den Niende og Catharina af Medici, af 27de Marts 1570, i Correspondance diplomatique de Bertrand de Salignac de la Motte Fénelon, ambassadeur de France en Angleterre de 1568 à 1575. Publiée pour la première fois sur les manuscrits conservés aux archives du Royaume. Paris et Londres. 1838—1840. III, 98.*

²⁾ *Lettres of favour from the Kynge's moder to this king that the mordorer Bothwell be not delivered to be punished, with sum promes of kyndnes to hym thairfore of the yles of Orknay and Schetland. Thomas Buchanans Brev til Cecil, dateret fra Kjøbenhavn den 19de Januar 1571, og efter the State paper Office meddeelt hos Ellis, Latter years of James Hepburn. p. 13.*

³⁾ *Ceulx cy avoient eu adviz que le roy de Dannemark estoit après à accomoder le comte de Boudouel de quelque nombre d'hommes et de vaysseaulx, pour faire une descente en Escose, et que le dict Boudouel luy promettoit de luy mettre entre les mains les Orcades, mais cella n'a pas continué, dont ceulx cy n'ent sont plus en payne. La Motte Fénelons Beretning til Kong Karl den Niende, af 6te Marts 1571, i Correspondance de Bertrand de Salignac de la Motte Fénelon. IV, 8.*

skulde bekræfte den nye Regjerings Forholdsregler og forlange Katholicismen aldeles afskaffet; den bortdragne Jarl og de andre endnu ikke paagrebne Mænd, der med ham gjaldt for Medskyldige i Darnleys Død, havde været stevnede til at møde for Parlamentet, og dette havde derpaa den 20de December 1567 dømt den udeblivende Bothwell fra Adelskab, Ære, Liv og Gods¹). Da William Stuart i Begyndelsen af Aaret 1568 var kommen tilbage fra Danmark med uforrettet Sag, optoges denne nu af Murray med forøget Iver. Murray henvendte sig baade til Dronning Elisabeth i England og til Kong Karl den Niende i Frankrig med Anmodninger om, at de ville understøtte den skotske Regjerings Andragende hos Kongen af Danmark. Elisabeth efterkom villig denne Opfordring: hun tilskrev i denne Anledning Frederik den Anden fra Westminster den 30te Marts og senere atter fra Greenwich den 4de Mai 1568; medens hun med sit kongelige Ord vilde indestaae for, at Bothwell, hvis han blev udleveret fra Danmark, skulde faae sin Sag paany paakjendt i Skotland i Overeensstemmelse med Ret og Upartiskhed, fremhævede hun især, hvorledes Darnley havde været hendes egen Skægtning, og hvorledes det her gjaldt alle Monarkers Sag, hvis Majestæt efter en høiere Lov og Guds egen Villie altid burde være hellig og aldrig krænkes ustraffet²). Derimod var Murray ikke saa

¹) Parlamentsdommen i Acts of the Parliaments of Scotland. Edinburgh. 1814—1814. fol. III, 5. Jvfr. Andersons Collections. IV, 152.

²) Det hedder i det andet af hine Breve fra Elisabeth, der begge findes i Geheimearkivet, og hvoraf det her nævnte først blev trykt af Bergenhammer (S. 324): *Hoc facinus privati in principem, subditi in suum dominum, re execrabili, exemplo intolerabili plane existit, cunctis quidem hominibus, præcipue vero regibus, quorum majestatem ratio vult et Deus ipse sacrosanctam esse jubet.* Denne Opfattelse af Majestæten Hellighed blev paa et senere Tidspunkt

heldig i Frankrig; trods de meest levende Forestillinger af en af hans Agenter, lykkedes det ikke her at lede Karl den Niende eller Catharina af Medici i den samme Retning; det var saa langt fra, at Dancay, saaledes som man havde udbedt sig, blev instrueret til at understøtte den skotske Regerings Andragende¹⁾, at den franske Konge, til hvem Bothwell saa bønfoldende havde henvendt sig fra Kjøbenhavns Slot, tvertimod paalagde sin Minister i Danmark at modarbejde Jarlens Udleverelse. Under disse Forhold ansaa man det i Skotland for hensigtsmæssigst, om man kunde overdrage Sagens Gjennemførelse til en Skotte, hos hvem man forudsatte personlig Gunst hos Kong Frederik den Anden, og en saadan troede man at have fundet i Kaptain John Clark, eller, som han i Danmark blev kaldt, Kaptain Johannes Clark. Ved Begyndelsen af den nordiske Syvaarskrig havde denne skotske Adelsmand begivet sig til Danmark med Anbefalinger baade fra Dronning Maria Stuart og fra Dronning Elisabeth, han havde derpaa under Krigen gjort Frederik den Anden god Tjeneste²⁾, og var i Aaret

dog ikke fastholdt af Elisabeth, da hun i Aaret 1587 til Frederik den Anden stilede det Brev angaaende Maria Stuarts Henrettelse, der efter Originalen i Geheimearkivet er meddeelt i Nye danske Magazin. IV, 268—69, ja den opgaves egenlig allerede et Par Uger senere, da en Fiskerbaad over Solway Bugten havde ført Skotlands flygtende Dronning til Kysten af Cumberland. Men da Elisabeth skrev sit Brev i Greenwich den 4de Mai 1568, hvori den skotske Dronning endnu faaer Navn af hendes kjæreste Søster (*sororis nostræ charissimæ*), stod Maria Stuart, efter Undvigelsen fra Lochleven, endnu i Spidsen for den Hær af hengivne Tilhængere, der først den 13de Mai skulde lide Nederlaget ved Langside.

¹⁾ Memorandum af en unævnt Agent, sendt af Murray til Kongen og Enkedronningen af Frankrig, hos Teulet, *Papiers d'État relatifs à l'histoire de l'Écosse*. II, 942.

²⁾ Hos Resen, der nævner ham som en fornem skotsk Capitein Johannes Clarich, en vellærd, velbereyst, vidt forfaren oc tapfer

1567 bleven sendt ud af Landet for at hverve flere Leietropper til den danske Konge. Det var under dette hans Ophold i Skotland, at Sammensværgelsen imod Bothwell kom til Udbrud, og Clark havde dengang ikke taget i Betænkning at slutte sig til Opstanden; et Øienvidne, der har beskrevet Lordernes Tog fra Edinburg i Natten mellem den 15de og 16de Mai, nævner saaledes blandt de til Carberry-Høien uddragne Skarer, der vilde optage Kampen med den fra Dunbar kommende Bothwell, udtrykkelig ogsaa Kaptain Clark og de af ham for Kongen af Danmark hvervede Krigsfolk¹⁾; Clark havde derefter ligeledes den 17de Juni med den samme Iver ladet det være sig magtpaaliggende paa Søen at tilfangetage William Blacader, den af Bothwells Fortrolige, der først blev henrettet som Jarlens Medskyldige²⁾. Da Kaptain Clark i Efteraaret med sine Krigsfolk

Krigsmand, som i Begyndelsen bleff fra Engeland her ind forskrefven, lægges det ham dog til Last, at han i Aaret 1565, medens han skulde ligge i Varbjerg, med sin Lieutenant David Stuart og den bedste Deel af Mandskabet egenraadig begav sig ned til Daniel Rantzau i Halmstad, idet Svenskerne under denne hans Fraværelse uformodet beleiredede og efter en blodig Storm indtog Slottet. Kong Frederichs den Andens Kronicke. Kjøbenhavn. 1680. fol. S. 131, 261.

¹⁾ *And Captain Clark with sa many as he had luftit on his awin expense, in deliberation to pass thairefter in Danmark to the nommer of fourscoir of men or thairby.* John Beatons Brev, dateret Edinburg den 17de Juni 1567, hos Laing, *History of Scotland.* II, 110.

²⁾ *William Blacader capitane, suspectit lykewise for the said slaughter, wes takin be capitane John Clerk, servand to the king of Denmark, quha come heir to raise men of heir, vpoun the sea, when he wes fleand away.* Djurnal of remarkable Occurrents. p. 115. *Cappitaine Blakkarton a été priz sur la mer par le cappitaine Clerque.* Den samtidige franske Krigsmands Beretning om Begivenhederne fra den 7de til den 15de Juni 1567, hos Teulet, *Papiers d'État.* II, 168. Sir Nicholas Throckmorton, der nævner

ændelig drog bort til Danmark, havde den nye skotske Regjering, som han havde forpligtet sig saa meget, medgivet ham en Skrivelse til Frederik den Anden, der fortier hans Deeltagelse i Kampen mod Bothwell, men undskylder hans langvarige Udeblivelse som en Følge af, at netop denne tidligere skulde have lagt hans Hverving Hindringer i Veien, ligesom man ikke heller dengang vidste i bedre Hænder end hans at overgive et Hverv, hvorved det blev ham paalagt baade paa en passende Maade at fremstille Aarsagerne til Lordernes Opstand og Dronningens Fængsling for den danske Konge, og tillige at gjøre denne Forslag om et Forbund mellem Rigerne mod den, som det dengang syntes, den evangeliske Sag fra Papisterne nær truende Fare¹⁾. Da den ivrige Presbyterianer var kommen tilbage til Danmark, havde han ikke ladet det beroe med at meddele disse Fremstillinger og Forslag i den skotske Regjerings Navn, men han havde tillige i sit eget tilføiet en Memoire²⁾, der ikke blot fremstiller det som en utvivlsom Kjendsgjerning, at der, ved Albas Ankomst til Nederlandene, var indgaaet en Sammensværgelse mod de Evangeliskes fælleds Sag af Paven, de fornemste italienske Fyrster,

Clark som *Captain Clerk, which hath so long served in Denmark and served at Newhaven*, taler udførligere om denne hans Bedrift i sit Brev til Dronning Elisabeth, dateret Edinburg den 18de Juli 1567, hos Robertson, *History of Scotland*. II, 311.

¹⁾ Til Murrays for den tilbageværende Clark, i Jacob den Sjettes Navn skrevne Anbefalingsbrev, der er dateret fra Stirling-Castle den 25de August 1567, og findes i Geheimearkivet, knytter sig sammesteds en *Brevis declaratio eorum, quæ Illustrissimus Dominus Vicerex et Consilarii Regni Scotiæ Serenissimo et potentissimo principi Frederico II°. Danorum etc. Regi et sui Regni consiliariis per nobilem virum Joannem Clark Scotum, eius Mis. Capitaneum, significari voluerunt*.

²⁾ *Monita quædam privata dicti capitanei Clark*, i Geheimearkivet.

Keiseren, Kongen af Spanien og Hertugerne af Savoyen og Baiern, men hvori Clark ogsaa fremhæver, at han under et Besøg i Nederlandene, som han ogsaa havde gjæstet under sin Fraværelse, havde havt Leilighed til at overbevise sig, at Danmark nu først og fremmest vilde blive rammet af de S sammensvorne¹⁾; der forestod derfor de Evangeliske kun en almindelig Ruin, dersom Enhver deri vilde sørge for sig selv, hvorimod Kongen ved nu at stille sig i Spidsen for dem alle, vilde kunne danne et kirkeligt Forbund, hvortil Verden lige siden Frelserens Dage ikke havde kjendt Mage²⁾. Vistnok havde den danske Konge, da han derpaa den 1ste Oktober 1567 fra Kjøbenhavn tilstillede den skotske Regjering Svar paa disse Forslag, temmelig koldt afviist Tanken om et saadant almindeligt Forbund mod Papisterne, overbeviist, som han var, om, at Gud nok vilde vide at beskytte sin Kirke imod uretsfærdig Vold, og idet han iøvrigt forsikkrede om sin egen Uforanderlighed for Evangeliets Sag³⁾, men i det samme Svar havde han derimod baade med Velvillie modtaget den skotske Regjerings Undskyldning for Clarks Udeblivelse og selv saaledes anerkjendt

¹⁾ *Præterea postrema mea in Belgium profectione ego omnes fere incolas tantopere a Serenissimo Danorum Rege alienatos reperi, et tam apperte de impedimentis et incommodis, quæ in huiusce baltici maris angustiis hoc bello perpessi sunt, conquerebantur, ut maxime metuum, ne Hispani initium istius nefarice conjurationis potius ab ejusdem Majestate quam a quovis alio faciant. Monita quædam privata dicti Capitanei Clarek, i Geheimearkivet.*

²⁾ *Futurus enim ille est caput et dux talis actionis, quæ omnium, quæ ab adventu salvatoris nostri Jhesu Christi tentatæ sunt, erit maxime memorabilis. Clarks anførte Memoire i Geheimearkivet.*

³⁾ *Etenim nos in professione doctrinæ celestis, quæ nobis a Domino parente nostro tradita est, et quæ Domini beneficio in ecclesiis et scholis Regnorum nostrorum riget, perpetuo perseveraturi sumus. Kong Frederik den Andens Skrivelse af 1ste Oktober 1567, i Geheimearkivet.*

dennes prøvede Tapperhed og Paalidelighed, at hans Landsmænd ikke troede at kunne finde nogen dygtigere Talsmand for Forfølgelsen mod Bothwell, end naar de nu atter i denne Sag kaarede Clark til deres Fuldmægtig. Murray fremdrev atter Sagen med sin sædvanlige Energi. Den 16de Juli 1568 tilskrev han Kong Frederik den Anden en indstændig Anmodning om at tillade, at Kaptain Clark maatte gjøre en kort Reise tilbage til Skotland, for at man der mundtlig kunde træffe Aftale med ham om en Sag af den største Vigtighed¹⁾, og førend den danske Konge endnu havde kunnet opfylde denne Begjæring, ilede Murray derpaa med den 21de August at udfærdige en Fuldmagt for Clark til at lade Bothwell henrette i Danmark, idet han paa samme Tid atter tilskrev Kong Frederik den Anden, for at gjøre ham opmærksom paa, at efter Retsvæsenet i Skotland havde den Parlamentsakt, der den 20de December 1567 havde dømt Bothwell, en urokkelig Lovs Kraft, og at det derfor vistnok var langt at foretrække, at Bothwell nu maatte kunne komme til at lide sin Straf i Skotland selv; men da han dog ikke kunde miskjende, at man, imedens Nordsøen endnu var saa opfyldt af Kapere, ei med Sikkerhed vilde kunne faae ham oversendt uden med en saadan væbnet Søstyrke, hvorover man nu ikke let kunde raade²⁾, vilde

¹⁾ *Rem nobis gratissimam Tua Serenitas factura est, si, remisso ad breve tempus militari, quo est ille jamdiu obstrictus, sacramento, veniam largiri velit in Scotiam transmittendi et nobiscum, qui hoc a Serenitate Tua vehementer contendimus, colloquendi.* Murrays Skrivelse i den umyndige Kong Jacob den Sjettes Navn, dateret fra Stirling-Castle den 16de Juli 1568, i Geheimearkivet.

²⁾ *Verum quum per sævitiam bellorum, quibus vicina regna atque adeo universus fere Christianus orbis conflictatur, mare a piratis obsessum sit, satis tutum non videbatur illum mari committere sine valenti navium et strenuorum militum comitatu, ut in Scotiam sine periculo transportari posset.* Murrays i Jacob den Sjettes Navn

han indskrænke sig til at fordre ham overgiven i Clarks Hænder, for at denne derpaa kunde lade Jarlens Hoved afhugge og i det Mindste oversende dette til Udstilling paa det Sted, hvor Misgjerningen var begaaet¹⁾. For at sikre sig den danske Konges Indvilligelse, havde Murray derhos, uagtet Skotlands egne Uroligheder kunde synes at fraraade det, med stor Imødekommen tilladt Axel Wiffert, en anden af Frederiks Hververe, at samle to tusinde nye Leietropper for dennes Krigstjeneste, og denne Adelsmand troede derfor ogsaa den samme Dag, hvorpaa Murray selv tilskrev Frederik den Anden, ligeledes at burde tilskrive Kongen, at han havde fundet Skotlændernes »Skrig« mod Bothwell saadan, at han underdanigst vovede at anmode Kongen om at opfylde deres Begjæring²⁾. Med Parlamentets Dom over Bothwell, der i det herskende Parties Tanke overflødigen afgav det fra dansk Side i det forrige Aar fordrede Beviis, og med Murrays og Wifferts Skrivelser til Frederik den Anden, afreiste en anden adelig Skotlænder, der ogsaa var indtraadt i Kongens Krigstjeneste, Gawin Elphinstone, den følgende Dag fra Edinburg³⁾; men Murray gav sig dog

udfærdigede Skrivelse er dateret fra Edinburg den 21de August 1568, og blev først efter Geheimearkivet trykt hos Bergenhammer. S. 328—333.

¹⁾ *Quam ob causam igitur Serenitatem Tuam maxime rogamus, ut illum eidem capitaneo ad extremum supplicium dedi curet, utque is abscissum a cervicibus parricidae caput ad nos in Scotiam transmittat, quod, pro more, palo præfixum, in loco, quo cædes perpetrata est, defigendum curemus.* Sammesteds.

²⁾ *Do ist Mein gants vnderthenigst vnd demuethiges bitt Euer Ken: Mat: wolle Innen solches gnedigst zulassen vnd vergunnen.* Axel Wifferts Brev til Frederik den Anden, *geschrieben zu Edinburg in Schottlandt am 21 tag Augusti 1568*, i Geheimearkivet.

³⁾ *Ypoun the xxij day of the said moneth of August thair wes ane commissioun send be my lord regent, with ane gentelman callit*

endnu ikke Ro; ogsaa da Axel Wiffert efter fuldendt Hverv nogle Dage senere selv fulgte efter Elphinstone til Danmark, medgav han ham den 26de August et nyt Brev til Frederik den Anden, hvori Murray atter forestiller denne, at naar Bothwell ikke sikkert kunde overbringes til Skotland, maatte Kongen dog i det Mindste ikke taale, at »denne efter guddommelige og menneskelige Love fordømte Røver« ogsaa i Danmark undgik sin fortjente Straf¹⁾.

Da Kaptain John Clark i Oktober kunde fremstille sig i Roskilde med den eiendommelige Fuldmagt, der var bleven ham tilstillet fra den skotske Regjering, havde Frederik den Anden imidlertid faaet forøget Opfordring til ikke at rette sig efter en saa besynderlig Opfordring. Forudsæende, at den skotske Regjering ikke vilde lade Sagen heroe, havde Kongen nemlig forinden henvendt sig til andre Fyrster; han havde for disse fremstillet, hvor vanskelig og betænkelig en fuldstændig Tilfredsstillelse af den skotske Regjering maatte synes ham af Hensyn til hans egen Jurisdiktion og Overhøiheid, paa Grund af hans nære Slægtskab med den skotske Dronning, af Omsorg for hans kongelige Reputation og i Betragtning af den Uro og hele usikre Tilstand, hvori Tingene i Skotland endnu befandt sig; og han havde derefter endt med at bede om, at »andre kristelige Øvrigheder« nu vilde komme ham til Hjælp med deres oplyste Raad. Disse saaledes raadspurgte Fyrster

Gawin Elphinstoun, to the King of Denmark. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 137.

¹⁾ *Ut divina humanaque sententia damnatus latro aut tuto in Scotiam transportetur, aut meritis in Dania poenas luat, suppliciumque de eo sumatur ab iis, quorum fidei sententiæ a senatu latæ exsecutio a nobis mandata est.* Ogsaa dette Brev fra Murray, dateret Edinburg den 26de August 1568 og udstedt i Jacob den Sjettes Navn, blev først trykt af Bergenhammer. S. 325—328.

havde nu vel principielt skudt Sagen fra sig, yttrende sig paa en høflig, næsten ironisk klingende Maade, overbeviist om, at den danske Konge og det danske Rigsraad med deres »høitbegavede Forstand» selv bedst maatte kunne vide at raade i en saadan Sag; men forsaavidt de raadspurgte Fyrster dog subsidiært indlode sig paa selve Spørgsmaalet, hvorum Kongen af Danmark imødesaa deres Yttringer, havde kun Een af dem udtalt sig nogenlunde bestemt for at opfylde den skotske Regjerings Ønske. Dette var Frederik den Andens Svoger, Kurfyrst August af Sachsen; Kurfyrsten havde fremhævet, at en saadan »Remission» af Forbrydere allerede var fastsat mellem ham paa den ene Side og Keiseren og Kronen Bøhmen paa den anden, og han fandt i dette Tilfælde en saadan saa meget mindre betænkelig for Kongen, naar Jarlen af Bothwell, som det var blevet meldt, tidligere under den nordiske Krig havde været denne imod og derimod i Skotland begunstiget den svenske Konge¹⁾. Kongens Farbroder, Hertug Adolf af Slesvig og Holsteen, Hertug Julius af Brunsvig-Wolfenbüttel og Hertug Ulrich af Meklenburg havde derimod meent, at Hensynet til den kongelige Jurisdiktion maatte fordre, at Sagen kun kunde føres i Kongens egne Riger, for upartiske Dommere, og ved Advokater for begge Parter, den samme Anskuelse, som Kongen allerede i det forrige Aar havde gjort gjældende i sit Svar til den skotske

¹⁾ *Vnd weil wir den auch aus Euer kon. Wir den hieuorigen an uns ergangenen schrieften vornehmen, dass der Graff Euer kon. W. in werendem Schwedischen Kriege fast zu wieder gewesen, vnd nicht alleine Euer Kon. W. in der bey Schottlandt gesuchten nachbarlich hulffe vnd beistand gehindert, dem Könige zu Schweden aber alle förderung erzeigt.* Kurfyrst August af Sachsens Skrivelse, dateret Dresden den 1ste September 1568, i Geheimearkivet.

Regjering¹⁾. Den anden af Kongens dalevende Farbrødre, Hertug Hans den Ældre af Slesvig og Holsteen, havde vel formået Frederik den Anden til at undgaae at støde Skotland og England, der hidtil under Kongens Krig med Sverrig havde viist sig som velsindede Naboer, men han havde dog kun opmuntret ham til at see Tiden an, der vilde bringe de bedste Raad, og til derfor lige over for den skotske Regjerings Paatrængen som en passende Undskyldning at nævne Optagelse af de dengang aabnede Fredsunderhandlinger; Kongen vilde da maaskee i Fremtiden ogsaa kunne faae Leilighed til at virke noget for den uylkelige skotske Dronning, om ikke til hendes fuldkomne Gjenindsættelse i Regjeringen, saa dog i det Mindste til at hun fik en anselig »Livgeding«²⁾, thi hvad de ved denne Sag fremfor Alt maatte mindes, var deres nære Slægtskab med Dronningen, hidrørende fra deres fælleds Stamfader, Kong Christian den Første³⁾. Med saadanne Yttringer stod den Fordring i fuldkommen Strid, der nu, uden videre

¹⁾ Skrivelserne fra Hertug Adolf af Slesvig og Holsteen, Hertug Julius af Brunsvig-Wolfenbüttel, og Hertug Ulrich af Meklenborg, daterede fra Gottorp den 27de August 1568, fra Wolfenbüttel den 11te September 1568, og fra Wismar den 19de September 1568, alle i Geheimearkivet.

²⁾ *Wo E. Ko. w. vnter solcher handlung, was gutes zu erledigung der Khonigin, vnd wo nicht zu der vullenkhomenen Khoniglichen Regierung, jedoch vff ein städtlich leibgedings gelegenheit werden vor sich vnd durch andere befurdern khonnen, Die wollen an Ihrem muglichen vleisse, wie wir dann E. Ko. w. darzu ohne das woll geneigt wissen, nicht erwinden lassen.* Skrivelse fra Hertug Hans den Ældre, aflattet in abwesen unserer rethe, og dateret vff vnserm hause Hansburgk den 25 Aug. 1568, i Geheimearkivet.

³⁾ *Fürnemblich aber die nahe Blutsverwandtniss der Khoniginn von vnserm loblichen Grossvattern Khonig Christian, Christmilter gedechtniss, dem Ersten, herrurendt.* Skrivelser fra Hertug Hans den Ældre, i Geheimearkivet.

Anstand, kun i Henhold til den i Skotland afsagte Dom, vilde have Bothwell henrettet i Danmark; efter dem behøvede Kongen ikke længer at frygte for sin Aaseelse hos fyrstelige Venner og Frænder, fordi han ikke vilde gaae ind paa hos sig at lade Bothwells Hoved falde for en Fremmeds Haand.

Men skjønt altsaa Clarks Fuldmagt, for saavidt han i Danmark skulde have ladet Jarlen henrette, ikke kunde opfyldes, blev den dog i en anden Henseende ikke uden Frugt. Det er blevet anført, at da Bothwell i Bergen skiltes fra sit Følge, tillodes det ham dog til Danmark at medtage nogle faa af sine Tjenere, og til at forfølge et Par af disse, der i Skotland gjaldt som Medskyldige i Mordet paa Darnley, havde man ogsaa udstrakt den Clark overdragne Bemyndigelse¹⁾. Hvad den skotske Fuldmægtig opnaaede, kan her siges med hans egne Ord. »Jeg John Clark« — saaledes skrev han i Roskilde den 30te Oktober 1568 —, »Overbefalingsmand over de skotske Hærafdelinger, tilstaaer ved denne min Haandskrift af den ædle og fornemme Herre, Hr. Peder Oxe til Gisselfeld, Danmarks Riges Hofmester, at have modtaget tvende Mænd, nemlig William Murray og Franskmanden Paris, der sigtes som Forrædere og Mordere af Skotternes høisalige Konge Henrik, hvilke fornævnte Mænd jeg forpligter mig til at fremstille for det skotske Riges Dommere, for at faae deres Sag undersøgt og straffet, dersom de have Brøde og Skyld, og til at sætte i Fri-

¹⁾ *Dantes, concedentes et committentes illi nostram plenam potestatem, speciale mandatum, expressum praeceptum et onerationem, memoratum Jacobum olim Comitem de Boithuile, Paridem Gallum et alios de dicto crudeli murthiro delatos et convictos de manibus talium, cum quibus praesentialiter detenti sunt, recipiendi.* Den skotske Fuldmagt for Kaptain Clark i Geheimearkivet.

hed, dersom de frikjendes, dog saaledes, at der tilstaaes dem en Tid af en Maaned til at paakalde de Venner eller Frænder, som de maatte have og som kunde eller vilde rense dem for den Beskyldning, der hviler paa dem; og at dette skal være fast og sikkert, har jeg her villet bekræfte med mit Familiesegl¹⁾. Ligesom den her nævnte William Murray ogsaa var en af de Mænd, der ved den skotske Parlamentsakt af 20de December 1567 dømmes som Bothwells Medskyldige²⁾, saaledes kan der ikke heller være nogen Tvivl om, at vi her i Franskmanden Paris gjenfinde hiin Nicolas Hubert, kaldet Paris, efter hvem Maria Stuarts Modstandere, ligesom et dræbende Testament, nu snart kunde fremlægge hine Forklaringer, der ved Siden af de Dronningen selv tillagte Breve og Sonnetter bleve saa for-

¹⁾ Da dette mærkelige Aktstykke hidtil ikke har været trykt, meddeles det her efter den samtidige Afskrift i Geheimearkivet: *Ego Johannes Klarek scoticorum cohortium supremus Capitaneus, profiteor hoc meo chirographo accepisse me a Nobili ac præstanti Dño, D. Petro Oxe de Gislefeldt, Regni Danici Magistro Curie, duos viros, utpote Vilhelmum Murræum et Paridem Gallum, qui dicuntur proditores necnon interfectores Sereniss: Regis Scotorum piiss: memorie Henrici etc., quos præfatos me obligo sisturum coram iudices Regni Scotici, ibi examinandos ac puniendos, si sontes reique fuerint, liberosque pronuntiatos demissurum, hac tamen lege, ut eis concedatur (sic) tempus unius mensis, amicos ac propinquos suos sollicitandos (sic), si quos habuerint, qui eos de crimine, quo sunt inusti, purgare possint aut velint. Hæc ita firma atque vera esse, sigillo meo proprio atque nativo muniendum volui. Datum Roschildie 30 Octobris, Aº. 1568.* Den her anførte Skrivelse viser bedst, med hvor stor Uret man tidligere har paastaet, at de Papirer, som findes her i Geheimearkivet, indeholde iøvrigt ikke Noget, som kan give mindste Oplysning i Marias Historie. (Bergenhammer S. 226). Kun Mangel paa dybere Kjendskab til det, hvorpaa det ved Kritikken af Maria Stuarts Historie egenlig kommer an, kan have overseet Betydningen af et Bidrag som det nærværende.

²⁾ The Acts of the Parliaments in Scotland. III, 5. Jvnfr. Andersons Collections. IV, 152.

dærvelige for hendes Liv, og ogsaa efter hendes Død, under den Tvist om hendes Minde, der nu snart har været i tre Aarhundreder, have afgivet en Hovedgrund, for at tilskrive hende Andeel i Darnleys Mord. Et Hovedstridspunkt i denne Tvist har det Spørgsmaal været, naar Paris kunde antages at være kommen i den nye Regjerings Hænder¹⁾; men medens dette Spørgsmaal nu er løst ved det her fremdragne Aktstykke, bliver Tvisten dog igjen kun nærret paa en anden Maade; ligesom nemlig den til Clark ogsaa udleverede William Murray herefter forsvinder aldeles, saaledes bliver det nu en Gaade, hvad man har gjort med Paris i den lange Tid, der forløber, inden han først i Midten af Juni Maaned i det følgende Aar bliver landsat i Leith. Thi at Paris virkelig først paa dette Tidspunkt igjen kom til Syne i Skotland, har Jarlen af Murray selv bevidnet i Efteraaret 1569. Dronning Elisabeth havde dengang fra England iilsomt sendt Jarlen Bud med Anmodning om at opsætte Paris's Henrettelse, og i Jarlens Undskyldning forekommer da disse Ord: »Med Hensyn til det, som Eders Majestæt skriver om en Paris, en Franskmand, Deeltager med den forrige Jarl James Bothwell i Mordet paa Kongen, min Souveræns Fader, da er det sandt, at den nævnte Paris ankom i Leith ved Midten af sidstforløbne Junii, paa

¹⁾ *When Paris was first seized by the rebels, does not appear, heder det hos Whitaker, og dette Moment, hvorpaa han lægger saa megen Vægt, kommer atter igjen i Spørgsmaalet: When then shall we seek for the time of seizing Paris? he cannot find in the seizure of so many others of the murderers at the Shetland isles o. s. v. Mary Queen of Scots vindicated. I, 470, 471. De ældre Forfattere, Keith, Tytler, Guthrie, Gilbert Stuart, tænke sig, som Whitaker bemærker, kun urigtigen Paris hensiddende i Fængsel over to Aar, førend hans Forklaringer afgaves. Paris's her oplyste Ophold i Danmark er baade dem og ham aldeles ubekjendt.*

hvilken Tid jeg var langt fraværende i de nordlige Egne af dette Rige.« Jarlen vedbliver: »Derpaa skete det ved min Tilbagekomst, efter flittig og omhyggelig Examination, og efter lang Tid anvendt derpaa, at han den 16de Dag af sidstafvigte August led Døden efter Lovens Bud, saa at han var henrettet et Tidsrum af syv eller otte Dage førend Modtagelsen af Eders Naades Brev. Ellers skulde Eders Majestæts Opfordring til at opsætte hans Dødsstraf meget villig have været efterkommet, da samme har saa god en Grund. Men jeg forlader mig til, at hans efterladte Vidnesbyrd skal findes saa autentisk, at sammes Troværdighed ikke skal synes tvivlsom enten for Eders Naade, eller for dem, der af Naturen have størst Aarsag til for hiint Mord at ønske tilbørlig Straf¹⁾.« Denne Fortrøstning om, at Paris's efterladte Vidnesbyrd maatte synes Alle autentisk, gik, som bekjendt, ikke senere i Opfyldelse, men hvad man endog nu maatte dømme om hiint nænkundige Vidnesbyrd, afgivet af Paris den 9de og 10de August 1569, da han laa som en Fange i Murrays Slot i St. Andrews, synes det i det Mindste, at man ogsaa har udpresset andre Forklaringer af ham. Thi den samme Dag, hvorpaa Paris blev henrettet, maatte ogsaa hiin William Stuart følge ham i Døden, der i det næstforegaaende Aar som Herold havde været sendt til Danmark, for at forlange Bothwell udleveret, og som en Hovedbeskyldning, man nu havde fremsat mod Paris's Ulykkesbroder, nævnes udtrykkelig, at denne Wil-

¹⁾ *As tho that quhilk your majestie writtes of ane Paris, a Franchman, partaker with Ja. sumtyme E. Bothwele, in the murther of the K. my soverains fader, trew it is, that the said Paris arrivit at Leyth about the middes of June last, I at that time being in the north partes of this realme far distant. Jarlen af Murrays Brev til Dronning Elisabeth, hos Laing, History of Scotland. II, 269—270.*

liam Stuart skulde have taget Deel i et Anslag mod Regenten, Jarlen af Murrays Liv¹⁾.

Hvad Bothwell har følt ved at see sine sidste Led-sagere bortrevne til den ham selv truende Elendighed, meldes vel ei udtrykkelig, men Skjæbnen gav dog snart Jarlen Leilighed til at aabenbare sit Sindelag mod den Landsmand, der nu tvende Gange, først i Skotland og saa i Danmark, skjønt han var indtraadt i en fremmed Fyrstes Tjeneste, havde viist sig som hans fjendske Forfølger. Efter at have røgtet sit Ærinde som Fuldmægtig for den skotske Regjering, forblev Clark fremdeles i den danske Konges Krigstjeneste, og endnu under Vintren 1569 tilstodes det ham som en Gunstbeviisning at maatte lægge sine Skotter i Vinterkvarter i Landskrone²⁾, men om Efteraaret paadrog han sig Kongens uovervindelige Unaade, da han under den nye Beleiring af Varbjerg, der

¹⁾ Den her oftere paaberaabte skotske Dagbog, som først den nyere Tid drog for Lyset, melder: *Upoun the fyft day of August 1569, Williame Stewart, sumtyme houn King of armes, being suspectit for airt and pairt of the conspirand of my lord regentis slauchter, and brocht to the castell of Edinburgh out of Dunbartane, and als Paris frencheman, being brocht out of Denmark, and ane of the slayaris of our souerane lordis fader, to the said castell of Edinburgh, wer baith tane out of the said castell to Sanctandrois, thair to be puneist according to thair demerittis. — Upoun the 15 day of the said moneth, Williame Stewart being convictit for witcherie, wes burnt, and the said Paris convictit for ane of the slayaris of the King, wes hangit in Sanctandrois.* A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 146. Antog man maaskee, at William Stuart under sit Ophold i Danmark af Bothwell og igjennem Paris var bleven vunden for et saadant Anslag?

²⁾ I Geheimearkivet findes et latinsk Sikkerhedsbrev, undertegnet i Kjøbenhavn den 16de Marts 1569 af Clark i Forening med hans Lieutenant Andrew Armstrong, hvori de takke *pro quo quidem regio erga nos favore*, indestaae for tilbørlig Opførsel mod Indbyggerne, og love, uden alt Hensyn til deres Sold, igjen at skulle forlade Fæstningen fri og vel bevaret.

kostede Daniel Rantzau og Frants Brochenhuus Livet, benyttede sig af Kongens Forlegenhed til at fremkomme med Fordring om en ny Kontrakt i Stedet for den tidligere mellem dem oprettede. Da Kongen derpaa ved Slutningen af Krigen skulde til at aftakke den største Deel af de fremmede Krigsfolk, og da ogsaa Clark fremkom med sit Regnskab, fandt Kongen nu den Sum — sytten tusind Daler — hvorpaa han gjorde Paastand for sine Udlæg, saa opskruet, at Clark snart mærkede, at han ikke vilde blive betalt; han begjærede da, inden Freden i Stettin endnu var bleven afsluttet, sin Afsked, for strax at begive sig ud af Riget, idet han uforsigtigen lod sig forlyde med, at selv om han nu ikke skulde faae sin Betaling i Danmark, skulde han vel paa andre Steder og ad andre Veie søge og opnaae sin Ret. Da han paa denne Maade allerede var falden i Unaade og høiligen mistænkt for at have noget Ondt i Sinde imod Kongen, modtog denne af hans egne Landsmænd Vaaben imod ham. Thi netop paa denne Tid synes den Partistrid, der efter Murrays Død igjen sønderrev Skotland, ogsaa at være forplantet til dets i Danmark tjenende Sønner, idet nu tre af de skotske Kaptainer, Gawin Elphinstone, Richard Skowgall og Walter Aikman, som Forrædere angave ikke blot Kaptain Clark, men ogsaa Alexander Campbell, en Slægtning af Jarlen af Argyle, og Archibald Stuart, en Slægtning af Lorden af Ochiltree¹⁾. Kaptain Aikman angav,

¹⁾ *Alter e nobilissima comitum Argathelie, alter item ex æque nobili Domini de Uchiltre familia*, hedder det i Jarlen af Lennox's Brev til Frederik den Anden, dateret Edinburg den 18de Juli 1570, i Geheimearkivet. Af de i dette Brev nævnte Anklagere kjendes Gawin Elphinstone, som den, der i Aaret 1568 havde overbragt Fuldmagten for Clark; Kaptainerne Walter Aikmann og Richard Skowgall omtales senere i Aarene 1571 og 1572 for deres Declagelse i den fortsatte Partikrig i Skotland, hvor den Sidstnævnte blev dødelig saaret ved Beleiringen af Merchingstown. Diurnal

at Alexander Campbell havde været i de Svenskes Leir, og derefter havde forhandlet med nogle af Aikmans Folk om, at de skulle drage til Sverrig, men at han forgjæves havde opfordret Clark til i denne Anledning at lade Campbell fængsle, og Elphinstone fremkom med Afskrift af et Brev, som han paastod forhen at have overbragt fra Clark til Jarlen af Murray, og hvori Clark fraraadede denne at til-lade Axel Wiffert at føre flere Krigsfolk fra Skotland til Frederik den Andens Tjeneste. Da det udtrykkelig meldes, at de skotske Angivere tidligere i deres Fødeland havde været bekendte som Tilhængere af Bothwell¹⁾, kunde man fristes til at troe, at det var Jarlen, der fra Malmøhus først har vidst at sætte dem i Bevægelse, og at han saaledes blev den egenlige Aarsag til Fængslingen af hine skotske Adelsmænd; at Bothwell i al Fald strax har sluttet sig til Anklagerne, fremgaaer af et Brev til Frederik den Anden, hvori Peder Oxe og Johan Friis den 22de Juni 1570 blandt Andet tilskriver ham saaledes fra Kjøbenhavns Slot: «Saa kom her og til Os i Gaar nogle af de skotske Kaptainer og gave tilkjende, hvorledes at den skotske Greve, som sidder fangen paa Malmø, haver havt sit eget Bud her over og befaleet at sige Os, at han vilde bevise Kaptain Clark tre Skjeltsstykker over; det første han havde gjort imod Eders Kongelige Majestæt, det Andet imod Kongen

of remarkable Occurrents. p. 137, 238, 258, 262, 263, 294, 296, 297.

¹⁾ Walter Aikman karakteriseres i Jarlen af Lennox's Skrivelse af 18de Juli 1570 som *notæ in Gallia rapacitatis et domi omnium scelerum comitis Bothwellii administer*. Ligeledes taler Thomas Buchanan om *delatoribus illis, quos esse audio nonnullos regis cædis ministros*, i hans i Geheimearkivet bevarede Skrivelse til Frederik den Anden, dateret Kjøbenhavn den 19de Marts 1571, og først trykt hos Bergenhammer. (S. 355).

af Frankrig, og det Tredie imod Kongen af Skotland, og hvis han ikke det hannem overbevise kunde, da vilde han være den som han burde at være, hvilket vi ikke havde kunnet undholde at give Eders Kongelige Majestæt tilkjende. Og synes os bedst at være, dog paa Eders Kongelige Majestæts naadigste Behag, at man affærdiger een eller to af de skotske Kaptainer derover til Malmø, hvilket vi ikke dog gjøre ville, førend vi gave det Eders Kongelige Majestæt tilkjende, at de der kunde forhøre, hvormed den Greve, som der sidder fangen, kunde bevise Kaptain Clark sligt Forræderi over¹⁾. Kongen billigede i sit Svar, at »I forskikke nogen af de skotske Kaptainer, med nogen af de Tydske, over til Malmø til den Greve, der sidder fangen, og af hannem forhøre, hvad han veed Kaptain Clark at beskyldes²⁾. Efter Bothwells Forklaring over de Tildragelser, der havde ledsaget eller fulgt Katastrofen paa Carberryhøien, kunde man da derefter til de tvende andre Klageartikler mod Clark ogsaa føie denne tredie, »at han haver brugt Eders Kongelige Majestæts Krigsfolk i Eders Majestæts Bestilling imod Dronningen af Skotland«, og en Krigsret af fire skotske og tre tydske Kaptainer afsagde nu en Dom over ham, at de »have samtligen seet for godt og raadet, at vi skulle tage nøiagtig Borgen og Vissen for

¹⁾ Peder Oxes og Johan Friis's Brey til Frederik den Anden, *schreffuit paa E. M.s Slott Kjøbnahavn thennd 28 Dag Junij Aar 1570*, i Geheimearkivet. At det i dette Brev i Stedet for *Alexander Carwall* burde hedde *Alexander Campbell*, og i Stedet for *Capitain Egmund Capitain Aikman*, synes at fremgaae af en Jevnførelse med Jarlen af Lennox's Skrivelse af 18de Juli 1570. Brevet er trykt hos Ryge, Peder Oxes Liv og Levnets Beskrivelse. Kjøbenhavn. 1765. 4°. S. 248—249.

²⁾ Den i Geheimearkivet opbevarede Koncept til Kongens Svar dateres fra Frederiksborg den 24de Junii A. 70.

hannem, saa han ikke undkommer, efterdi han sig saå utroligen imod hans Ed haver skikket og forholdet, og vidste Den Eders Majestæts Forræder var, og ikke vilde Den straffe.« I den Skrivelse, hvori Peder Oxe og Johan Friis saaledes fra Kjøbenhavn tilmelde Kongen Dommens Udfald, tilføiede de endnu, »og have vi hannem nu her oppe paa Slottet, indtil han sætter nøiagtig Borgen for sig, hvilken vi vel troer, han skal svarligen kunne fange«¹⁾. Og virkelig gjorde ogsaa Kongen, der ved Syvaarskrigens Slutning var bleven paafaldende uvillig imod de skotske Krigere²⁾, senere saa mange Vanskeligheder, hvergang den skotske Regjering eller Dronning Elisabeth ønskede at gaae i Kaution for Clark, at denne Bothwells Avindsmand selv kom til at døe som en Fange i Danmark.

Den franske Minister i Danmark, Charles Dancay har engang bemærket, at han havde bragt i Erfaring, at Jarlen af Murray, der havde tilladt Frederik den Anden at drage Tusinder af Skotter ud af Landet til sin Krigstjeneste, inden sin Død skal have yttret sig høiligen krænket ved den Maade, hvor-

¹⁾ Peder Oxes og Johan Friis's Skrivelse til Frederik den Anden, *schrijft paa eders Maj's slot i Kjøbenhavn thend 28 Dag Junij Aar 1570*, i Geheimearkivet. Ogsaa denne Skrivelse er trykt hos Ryge, Peder Oxes Liv og Levnetsbeskrivelse. S. 249—250.

²⁾ *Mais il a été d'une fort grande rigueur envers les Ecosais*, skriver Dancay den 2den April 1571 fra Kjøbenhavn til Kong Karl den Niende, og ligeledes: *Combien que durant ceste guerre ilz ayent tres bien fait leur debvoir, neantmoins le Roy de Dennemarck leur est merueilleusement ennemy*. Den franske Minister melder, at Kongen har forbudt Resten af de skotske Bøsseskytter, der dengang stod i Jylland, men omkom af Hunger, at maatte komme over til Sjælland uden Pas, at tre hundrede af dem havde søgt ud af Landet til Tydskland, og at *les aultres esperant trouver navires au port de Helseigneur pour retourner en Ecosse passèrent à pied quatre grandes lieues de mer sur la glace ou plusieurs d'eux se perdirent*. Skrivelsen haves i Geheimearkivets Kopisamling af Dancays Breve.

paa han til Gjengjæld havde seet alle sine Fordringer om Bothwell skuffede af Kongen¹⁾. Den 23de Januar 1570 blev Murray, da han red igjennem Linlithgow, Maria Stuarts Fødested, ved høilys Dag skudt fra et Huus af en af den landflygtige Dronnings Tilhængere, James Hamilton af Bothwellheagh, og først efter en blodig Kamp, og kun ved Dronning Elisabeths nye Understøttelse, lykkedes det Jarlen af Lennox at følge ham som Regent. Da de ved Syvaarskrigens Slutning tilbagevendte Skotter paa denne Tid ikke blot fortalte om Clarks Fangenskab i Danmark, men da det Rygte ogsaa ved dem var kommet i Omløb, at Bothwell nu var bleven sat paa fri Fod²⁾, følte Lennox, som den myrdede Darnleys Fader, sig kaldet til endnu mere indtrængende end sin Forgjænger i denne Anledning atter at henvende sig til den danske Konge. Dronning Elisabeth af England var ikke heller mindre villig til at understøtte ham, end forhen Murray, ved sine tilsvarende Forestillinger hos Frederik den Anden³⁾, og i begges Navn afskikkedes

¹⁾ *Jay bien entendu que ledict feu Regent d'Ecosse se sentoit grandement offensé de ce que le Roy de Dannemarck ne s'y comportoit autrement.* Dancays Brev til Kong Karl den Niende, dateret den 10de Juni 1570, i Geheimearkivet.

²⁾ *Verum quum nuper præter omnium expectationem audiamus, eum non modo carcere liberatum, sed in bonorum etiam perniciem incumbere, et accusatoribus etiam poenas, quas ipse meritus erat, minari,* hedder det i Jarlen af Lennox's Skrivelse til Frederik den Anden, affattet i Jacob den Sjettes Navn, og dateret fra Stirling den 26de August 1570, i Geheimearkivet.

³⁾ Jvnfr. Dronning Elisabeths Brev til Frederik den Anden, første Gang trykt hos Laing, *History of Scotland*. II, 304—305. Clark faaer i Brevet denne Anbefaling: *Intelligat igitur Vestra Serenitas Joannem Clerk præclare hic in Anglia nobis nostrisque diu esse notum, nec vero quicquam umquam in ejus moribus prævum aut fucatum vidisse quemquam, contraque potius ea hominem virtute, fide, integritate cognovimus atque audivimus, ut nulla ratione nos*

nu til Frederik den Anden en Gesandt, paa hvis Klogskab, Veltalenhed og hele personlige Anseelse man med Tryghed forlod sig. Det beroer dog kun paa Vildfarelse, naar Resen omtaler dette Gesandtskab saaledes, at »Dronningen af England og Kongen af Skotland haver ved en anselig Legation og den navnkundige Herre Georgium Buchananum sin Hovmester, og det skotske Riges Historicum, ladet Kongen besøge«¹⁾, og denne Misforstaaelse er ikke bortskaffet eller bleven mindre, fordi af tvende Forfattere, der i den nyere Tid have dvælet ved Bothwells Fangenskab, den ene, med Forbigaaelse af Fornavnet, indskrænker sig til at lade den skotske Regjering »sende den bekjendte Historieskriver Buchanan, Kong Jacobs Hovmester, som Gesandt til Danmark«²⁾, eller den anden derefter nævner Gesandten som »Historieskriveren Thomas Buchanan«³⁾. Forholdet er i Virkeligheden dette, at Skotlands navnkundige Historieskriver utvivlsomt hedder George Buchanan, men slet ikke var den, der i Aaret 1570 ankom som Gesandt⁴⁾; denne var derimod en Slægtning af ham, Thomas Buchanan, en i den skotske Reformationshistorie ogsaa

dubitemus, quin ab audacissimo homine, Bodovellio comite, hæc innocentissimi crimina afficta sint.

¹⁾ Resen, Kong Frederichs den Andens Krønike. S. 261.

²⁾ T. Becker, Adlersborg, i Dansk Folkekalender. Tredie Aargang. S. 53.

³⁾ Worsaae, Bothwell's Grav i Faareveile Kirke. Illustreret Tidende, III, 147.

⁴⁾ Forvekslingen er maaskee bleven foranlediget ved det Portræt af George Buchanan, der ved Siden af Copernicus's og andre berømte Mænds hang i Museet paa Uranienborg. Men dette Portræt var kun en Gave fra en af de skotske Gesandter, der i en senere Tid bleve sendte til Danmark, fra Sir Peter Young, eller *a Petro Junio*, som Navnet gjengives hos Cassendi, Tychonis Braheii, Equitis Dani, Astronomorum Coryphæi vita. Parisiis. 1654. 4°. p. 123.

høit anseet Mand¹⁾. Thomas Buchanan ankom til Kjøbenhavn i Efteraaret 1570; trods gjentagne Opfordringer vægrede han sig standhaftig ved, under Frederik den Andens Fraværelse, til nogen Anden at overgive de medbragte Skrivelser fra sin Regjering og fra Elisabeth²⁾, og efter Kongens Tilbagekomst opnaaede han endelig at stedes for ham selv paa Kjøbenhavns Slot, hvor Buchanan da den 14de December 1570 i en ziirlig latinsk Tale udførlig forklarede Hensigten med sin Sendelse. Med Talent vidste han i dette Foredrag at omtale den forrige Regent, Jarlen af Murrays Drab paa en Maade, som om dette ikke mindre end Darnleys kunde tillægges eet og samme Parti, som hvis Overhoved han forlangte Bothwell afstraffet eller udleveret³⁾. Efter ved dette Foredrag, som han efter Opfordring derpaa afgav skriftlig, at have banet sig Vei for sit Ærinde, søgte den skotske Gesandt senere ved en anden Forestilling at fastholde den danske Regjering i dens Imøde-

¹⁾ Biografiske Oplysninger om Thomas Buchanan, Historieskriverens Broder, findes meddeelte af David Laing i *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*. Vol. IV (1861), part. I, p. 85. Han var Provst (provost) til Kirkhill og døde den 12te April 1599.

²⁾ Den kongelige Sekretær Elias Eysenbergs tydske Beretning om hans Forhandling med Thomas Buchanan, dateret *Kopenhagen d. 26 Nov. 1570*, og Buchanans Skrivelse til Kongen om samme Sag, dat. *Hafnice. M. Vestrae. 30 Nouemb. die anno 1570*, begge i Geheimearkivet.

³⁾ *Sed acie victi simile parricidium commiserunt, comite Moraviae, bonae memoriae, Regis avunculo et regni ejus regente interfecto, quale antea commiserunt in Rege trucidando.* Denne *Oratio Magi et gen^{ti} viri Thomae Buchanan Legati ac Oratoris Scotici coram ipsa Sereniss^{ma} Regia M^{te} amplissimisque regni Senatoribus habita Hafnice die 14 Decembris, die vero 16 hoc scripto exhibita, Anno 1570*, findes ligesom den danske Regjerings Svar af 9de Marts 1571 og Thomas Buchanans yderligere Forestilling af 19de Marts 1571, i Geheimearkivet, hvorefter disse Aktstykker første Gang bleve trykte hos Bergenhammer. S. 333—359.

kommen. Da der paa denne Tid af det herskende Parti i Skotland og af Elisabeth var blevet givet eller rettere foregjoglet Maria Stuart Udsigt til atter som Dronning at skulle vende tilbage til sit Rige, vidste Buchanan i Overeensstemmelse hermed skarpt at skjelne mellem Maria Stuart, der kun »aldeles blind» var styrtet i Elendigheden, og hendes Forfører, hvis Overfald paa Dronningens Person nu ei længer kunde blive skjult for den danske Regjering; »hiin afskyelige Forræder», indskærpede Buchanan, »vil aldrig kunne nægte, at han offentlig har øvet Vold mod Skotlands ophøiede Dronning og med Vold trukket hende til Rigets stærkeste, ham overladte Fæstning,« en efter Buchanans Dom uafsonelig Skjændighed, »da hiin hæderfulde og mægtige Fyrstinde, udstyret med Guds største Naadegaver, og for sine udmærkede Dyder og sjeldne Sjæls- og Legems Fortrin at regne blandt de ypperste Fyrster i Aarhundreder, aldrig vilde være falden, dersom hine Egenskaber ikke vare blevne fordærvede og ødelagte af hiint Uhyre i Naturen ved hans Fortryllelser, Elskovsdrikke, Forhexelser, Troldom og øvrige onde Kunster«¹⁾. Inden Buchanan forlod Kjøbenhavn, havde han da ogsaa opnaaet, at man her var imødekommet den skotske Regjering nærmere end nogensinde. Thi vel havde man nu atter mindet om Bothwells tidligere Frisindelse af Skotterne selv, og igjen hen-

¹⁾ *Scelus meo judicio inexpiabile; nam princeps illa illustrissima potentissimaeque, summis Dei donis ornata, meritoque inter præcipuos multorum seculorum principes ob ipsius singulares virtutes rarissimasque tum corporis tum animi dotes numeranda, [numquam peccasset], si hæc ab isto naturæ monstro, fascinationibus, filtris, incantationibus ac veneficiis ceterisque malis artibus, corruptæ subversæque non essent. Thomas Buchanans Forestilling, Datum Højnæ Majestatis Vestre, 19 mensis Martii, anno Domini 1571, i Geheimearkivet.*

viist disse til det forrige Tilbud om, at de kunde føre deres Sag imod Jarlen for Retten i Danmark, men man gav dem dog nu ogsaa Udsigt til endelig at kunne opnaae Bothwells forlangte Udleverelse, saafremt nemlig Dronningen af England og den skotske Regjering vilde inden den næstkommande St. Bartholomæusdag, eller den 24de August 1571, tilstille den danske Konge deres Kautionsbeviser for, at Bothwells Sag vilde blive prøvet og afgjort efter alle Retfærdigheds og Billigheds Regler, at hans Udleverelse aldrig vilde blive gjort gjældende til Skade for Kongen eller for hans Efterfølgere som Danmarks og Norges Konger, og endelig ogsaa for, at Dronningen af England og Kongen af Skotland for kommende Tilfælde vilde forpligte sig til Reciprocitet lige over for den dansk-norske Regjering¹⁾. Ved Thomas Buchanans Tilbagekomst til Skotland syntes saaledes Bothwells Skjæbne afgjort. Da udraktes fra det Fjerne atter den Haand til hans Frelse, der allerede een Gang havde reddet ham. Kong Karl den Niende var ikke blot fra sin Minister i Danmark, Charles Dancay, bleven underrettet om den til St. Bartholomæusdag forestaaende Udleverelse af Bothwells Person²⁾, men ogsaa den franske Minister i England, La Motte Fénelon, havde indberettet, at Regenten, Jarlen af Lennox ligeledes selv havde ladet sig forlyde med, at Kongen af Danmark nu endelig var gaaet ind paa til denne Termin at opfylde hans Ønske, og at

¹⁾ *De quo Regia ipsius Majestas ante diem Bartholomæi currentis anni certam declarationem expectabit, ac re ipsa præstabit, ut experiantur Serenitates ipsorum eam mutue et auctæ conjunctionis, cum ipsis et florentissimis Angliæ et Scotiæ regnis, augendæ et dilatandæ cupidissimam esse.* Den danske Regjerings Svar af 9de Marts 1571, i Geheimearkivet.

²⁾ Dancays Indberetning til Kongen om Thomas Buchanans Sendelse, dateret *de Copenhaguen ce ije Avril 1571*, i Geheimearkivet.

endog Dancay i Danmark skulde have været enig heri. «Derfor», skrev den sidstnævnte Minister, «bønfalde Vennerne af Skotlands Dronning ydmygst Eders Majestæt om, at I aldrig vil tillade noget Saadant, men saasnart som muligt vil forekomme det, eftersom Bothwells Tilbagekomst aldeles vil forstyrre den gode Orden, som I have begyndt at give Tingene i hiint Rige, og han selv alene vil blive ført hid for aldeles at ødelægge denne stakkels Fyrstindes Sager og Anseelse» ¹⁾. «Jeg bliver atter», saaledes skrev den samme Minister nogle Dage senere, «indstændigen anmodet om at bønfalde Eders Majestæt om paa alle Maader at forhindre Jarlen af Bothwells Tilbagekomst, thi man antager, at ingen Ting i Verden vilde kunde blive til større Skandale for denne stakkels Fyrstindes Anseelse eller til større Forvirring for hendes Sager og Eders egne Interesser paa denne Side» ²⁾. Dancay modtog i Danmark nye og bestemte Befalinger fra sin Konge ³⁾ om at forhindre

¹⁾ *Dont les amys de la Royme d'Escoce supplient très humblement Vostre Majesté de ne vouloir permettre telle chose, ains de la remédier, le plus promptement que faire se pourra, de tant que le retour du dict Boudouel viendroit traverser tout le bon ordre qu'avez commencé de donner aulx choses du dict royaume, et luy mesmes seroit conduit icy pour achever de ruyner les affaires et la réputation de ceste pauvre princesse.* Skrivelsen af 20de Juni 1571 i Correspondance diplomatique de la Motte Fénelon. IV, 147.

²⁾ *Je suys de rechef fort instantment sollicité de supplier Vostre Majesté d'empescher en toutes sortes le retour du comte de Boudouel, car l'on estime que nul plus grand escandalle à la reputation de ceste pauvre princesse, ny nul plus grand destorbier à ses affaires et à ceulx de vostre service par deçà, ne scauroit venir de nulle aultre chose qu'on peult practiquer au monde.* Skrivelsen af 24de Juni 1571, i Correspondance diplomatique de la Motte Fénelon. IV, 152.

³⁾ Dancays Skrivelser til Kong Karl den Niende, daterede fra Kjøbenhavn den 15de Juli og 1ste September 1571, og de tilsvarende Breve fra de samme Dage til Catharina af Medici, i Geheimearki-

Bothwells Udleverelse, og han vidste at gjøre dem gjældende. Uveiret over Bothwells Hoved var atter draget bort.

Af hvad der ovenfor er blevet fremstillet, og navnlig af den Maade, hvorpaa Bothwell kunde række sin Haand til at styrte Clark, vil det allerede være klart, at der paa Malmøhuus har været tilstaaet Jarlen en ikke ringe Frihed. Til dette Resultat kommer man ogsaa ved at betragte hans samtidige Forhold til Maria Stuart. Efter at Dronningen, under Begyndelsen af sit Fængselsliv paa Lochleven, for-gjæves havde søgt at tilskrive Bothwell, førend denne endnu var ankommen til Norge og Danmark¹⁾, kunde hun faa Ti-mer efter sin æventyrlige Undvigelse, den 2den Mai 1568, fra Lord George Seatons Bolig i Niddry give det Ærende til en af Jarlens Frænder, Alexander Hepburn af Riccarton, der i hendes Navn skulde see at tage Dunbar i Besiddelse, at han derefter skulde overbringe Bud fra hende til Bothwell i Danmark²⁾. Da Maria Stuart derpaa, efter Tabet af Slaget ved Langside og hendes Flugt til England, udtrykkelig havde erklæret sig villig til at lade sig paa lovlig Maade skille fra Jarlen af Bothwell³⁾, og da det for Til-

vet. I Dancays Skrivelse til Kongen af 1ste September 1571 til-lader han sig dog denne Bemærkning med Hensyn til Maria Stuarts Interesse, *aussi tous ceux qui sont venuz en Danemarc pour pour-suyvre ledict conte l'ont toujours excusée et rejecté toute la culpe sur ledict conte comme seul auteur et cause des calamitez adve-nues en Escose, tellement qu'il semble s'il estoit mort que la cause de ladicte Royne serait d'autant plus facile et plus fauorisée d'un chacun.*

¹⁾ Hun skal paa Lochleven efter Sir Robert Melvils Sigende, da denne ved et af sine Besøg talte med hende under fire Øine og ei havde villet paatage sig at besørge et Brev til Bothwell, have kastet dette i Ilden. Tytler, History of Scotland. VII, 135.

²⁾ Tytler, History of Scotland. VII, 175, 177.

³⁾ I en Fuldmagt for Biskoppen af Ross, Lord Herries og Prioren af Kilwinning, dateret fra Maria Stuarts engelske Fængsel i Bolton,

hængerne af hendes Sag baade i England og Skotland var bleven en Hovedopgave at see hende gift med den senere af Elisabeth henrettede Thomas Howard, Hertugen af Norfolk, seer man ogsaa hendes Venner føre Underhandling herom med Bothwell paa Mahmøhuus. Man seer, at Bothwell her i Aaret 1569 har udfærdiget en Fuldmagt til Lord Robert Boyd, hvorved ogsaa han erklærede sig villig til at see sit Ægteskab med Dronningen ophævet¹⁾, og at Lord Boyd ingen Fremgang havde, da han kunde optræde i Skotland med baade Dronningens og Jariens Bemyndigelse, blev alene en Følge af Presbyterianernes Modstand; Murray og den Deel af den skotske Adel, som Regenten i denne Anledning havde sammenkaldt til et Konvent i Perth den 25de Juli 1569, mødte kun Dronningens Andragende med den Erklæring, at de aldrig vilde gaae ind paa at lade hende skille fra Bothwell²⁾, og William Maitland, der nu var traadt over paa hendes Side, kunde saaledes allerede dengang

den 21de Oktober 1568, skriver hun saaledes: *Item, in cais ony thing beis proponit, concerning the mariage of the erle Bothwell, and unlauchfulnes thair of, ze sall answer that we are content that the lawis be usit for separatioun thair of, sa far as the samin will permit. Item, anent the punischment of the slauchter of my lait husband, the executoris thair of to be punisht according to law and ressoun.* Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 221.

¹⁾ Denne Fuldmagt fra Bothwell opbevarede senere af Lord Boyds Efterkommere blandt Familiens Papirer, og nævnes endnu som tilstedeværende i Aaret 1746 (Chalmers, Life of Mary, Queen of Scots. II, 242). Det var at ønske, at en eller anden skotsk Forsker igjen maatte kunne drage den for Lyset.

²⁾ *At the quhilk day it is said that it wes decreitit be the counsale, that ane honourable man should pas to the quene and counsale of Ingland with ane wreitting, declaring that mylord regent nor his counsale wald nather consent that the quenis grace of Scotland sould be separated fra the said erle Bothwile, nor zit that she sould marie agane, nor wald ressaue hir auctoritie, realme nor honour.* A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 145.

bidende spotte over, at de samme Modstandere, der netop havde opstillet Maria Stuarts Forbindelse med Bothwell som Anledningen til hendes Afsættelse, nu med ikke mindre Iver stræbte efter at holde den ved Magt¹⁾. Allerklarest viser dog en af de Beretninger, som Thomas Buchanan under sit Ophold i Kjøbenhavn tilbagesendte, at Bothwells Ophold paa Malmøhuus hidtil kun havde været, hvad man forhen kaldte »et adeligt Fængsel»²⁾. I et Brev til William Cecil gjorde Buchanan denne opmærksom paa, at ligesom han af høitansete Mænd havde faaet Grund til at antage, at Jarlen paa Malmøhuus havde modtaget Breve fra Maria Stuart, saaledes underholdt ogsaa Bothwell fra sin Side endnu en stadig Forbindelse med den i England som Fange levende Dronning, at der saaledes nu var Opfordring til at holde et vaagent Øie med en vis Horsey, der nylig var bleven afsendt »saavel af Bothwell som af de første Mænd i dette Land», for at undersøge Tingenes Gang baade i England og Skotland, og at endelig ligeledes en Page hos Bothwell for et Par Maaneder siden af ham var bleven sendt som Bud til Maria Stuart, »hvilken Page vel er dansk af Fødsel, men vanskelig at kjende som saadan af nogen Skotte, eftersom han taler Skotsk til Fuldkommenhed»³⁾; Buchanan anmodede Cecil om, at træffe saadanne Forholdsregler, at disse Personer ikke kunde bane sig Vei til Maria Stuart, men maatte blive grebne og straffede. Det er da

¹⁾ Tytler, History of Scotland. VII, 235.

²⁾ Resen, Kong Frederichs den Andens Krønike. S. 229.

³⁾ *For as I do understand thair is alsua ane page of Bothwelles send by him in England with certane wretinges to the same woman for the same effect and purpos, which page is a Danish borne, zit not easilie to be knowin by a Scott be reasone he speketh perfyet Scot-tes.* Thomas Buchanans Brev til Cecil, dateret fra Kjøbenhavn den 19de Januar 1571, hos Ellis, Later Years of James Hepburn. p. 13.

ogsaa i god Overeensstemmelse med hele denne Frihed, der var bleven indrømmet Bothwell paa Malmøhus, naar man ogsaa seer Frederik den Anden ikke blot der hjælpe ham med Penge, men ogsaa drage Omsorg for, at han kunde vise sig i Floiels- og Silkeklæder efter sin Stand¹⁾.

Det var først i Aaret 1573, at der indtræder et gennemgribende Omslag i den Behandling, der tidligere var bleven Bothwell til Deel i Danmark. Bevæggrundene ere ikke komne til vor Kundskab. Det er muligt, at Buchanan allerede, idet han har søgt at sætte Jarlens tidligere Historie i et nyt Lys, kan have forberedet Omslaget ved at svække hans Anseelse²⁾, men iøvrigt vil Gisningen, med mindre Omslaget var fremkaldt ved nogen Forandring i Bothwells personlige Væsen, alene kunne lede efter Forklaringen i Udlandets Forhold. Maaskee kunde man saaledes ogsaa her øine en af Følgerne af den franske St. Bartholomæusnat i Aaret 1572; Blodbadet, hvorfor fem hundrede protestantiske Adelsmænd og ti tusinde af lavere

¹⁾ I en Opgjørelse af Kongen med oss *Elskel. Oluff Bagger, borger udi vor Kjøbstad Otthense*, hedder det, at denne har *Sammeledes leffuerit Oss Elskelige Biörn Kaasz, vor mand, Raad och Embitzmand paa vort slott Malmo, effther forne vor Hofmesters befalinge Engelst Floiell och Sindentoig for lxxv dall. vj β., som wij thennd Skotsche greffue, som sidder fangen ther sammestedz, till Kleder medforerit hafuer*. Efter Koncepten til en Afregning, dateret *Hafnie, 2 Martij Anno 69*, i Geheimarkivet. Skildringer af den ved sin store Handelsvirksomhed og sine store Bygningsforetagender bekjendte Oluf Bagger, meddeles af J. Trützchler Hanck, Kong Frederik den Anden og Oluf Bagger. Odense. 1837, af Vedel Simonsen, Bidrag til Odense Byes ældre Historie. Odense. 1842—44. III, 71—143, og af C. T. Engelstoft, Odense Byes Historie. Odense. 1862. S. 131, 147—152.

²⁾ *This ambassade was not without fruit, and put Bothwell out of all credit*, skriver Spottiswood, History of the church of Scotland. p. 243.

Stand vare blevne Offre, tilintetgjorde i alle protestantiske Lande den Konges Anseelse, der fra Vinduerne i sit eget Pallads havde gjort sig til en Tilskuer ved sine Undersaatters Mord, det fremkaldte Forbandelser over Guisernes Navn og forringede alle vegne Deeltagelsen for Maria Stuarts Interesser. Maaskee kan ogsaa Udfaldet af Partistriden i Skotland her have været afgjørende. Efter at Jarlen af Lennox den 4de September 1571 var bleven overfalden og fangen i Stirling af et Parti af Dronningens Tilhængere, anført af Jarlen af Huntley og af Lord Claud Hamilton, og var bleven ihjelskudt af Kaptain Calder, da Overfaldet dog tilsidst glippede, og efterat derpaa den tredie Regent, Jarlen af Mar, ligeledes var død den 28de Oktober 1572, ikke uden Mistanke om at være bleven forgivet, havde endelig Jarlen af Morton overtaget Skotlands Regjering i den umyndige Kong Jacob den Sjettes Navn. Understøttet af Dronning Elisabeth lykkedes det ham endelig at knække det sidste lille Parti, der endnu var vedbleven at føre Vaaben i Maria Stuarts Navn, og i hvis Spidse William Maitland og Kircaldy af Grange nu allerede gennem flere Aar havde søgt at udsone den Skyld, hvorved de tidligere for en saa væsentlig Deel havde bidraget til Dronningens Fald. Thomas Buchanan var under sit Ophold i Kjøbenhavn kommen til den Mening, at en Hovedgrund til, at Bothwell ikke blev udleveret fra Danmark, maatte søges i de Hensyn, som man her tog til den med Opmærksomhed fulgte Partistrid i hans Hjem, men denne Strid var endelig forbi, efterat Jarlen af Morton, i Forening med en engelsk Troppeafdeling under Sir William Drury, den 25de April 1573 havde kunnet begynde Beleiringen af Edinburg-Castle, hvis tapre Besætning, eller de saakaldte Castilianere, den 29de Mai nødtes til at overgive sig paa Naade og Unaade. Hvad

enten man iøvrigt heri eller andetsteds har at søge Bevæggrunden til den strengere Behandling, der nu ogsaa træffer Bothwell, er Omslaget selv i al Fald utvivlsomt. »Kongen af Danmark», saaledes slutter Dancay den 28de Juni 1573 en Beretning fra Kjøbenhavn til Kong Karl den Niende, »havde hidtil behandlet Jarlen af Bothwell meget godt, men for faa Dage siden har han ladet ham sætte i et meget slet og snevert Fængsel»¹⁾. Hvor dette Fængsel laa, har Dancay i dette Brev ikke omtalt, men maaskee kan han have opgivet dets Navn i et af sine Breve for de nærmest følgende Aar, der nu ere tabte eller ubekjendte. Det er i det Mindste en Landsmand af ham, den berømte franske Historieskriver Jacob August de Thou, der for sin store europæiske Lærerkreds første Gang offentlig har nævnt det Fængsel i det fjerne Norden, hvor Jarlen af Bothwell skulde ende sine Dage. Allerede fra sin tidlige Ungdom havde de Thou foresat sig som sit Livs Opgave at fortsætte Paolo Giovios Historiarum sui temporis libri XLV; paa Udførelse af denne Opgave havde han henvendt alle sine Studier, alle sine Reiser; efter at have samlet Stoffet til Værkets 138 Bøger, begyndte han i Oktober 1593 paa Nedskrivelsen, og den 38te Bog, hvori han berører Bothwells Historie, maa han allerede have nedskrevet rum Tid førend Aaret 1603²⁾. Som det Slot i Sjælland, til hvis strengere Fængsel Bothwell blev ført tilbage fra Skaane, nævner alle-

¹⁾ *Le Roy de Dannemarck avoit jusques à present assez bien entretenu le Conte de Baudouel. Mais depuis peu de jours il l'a faict mettre en un fort mauaise et estroite prison.* Dancays Brev til Kong Karl den Niende, dateret fra Kjøbenhavn den 28de Juni 1573, i Geheimearkivet.

²⁾ Düntzer, Jacques August de Thous Leben, Schriften und historische Kunst verglichen mit der der Alten. Darmstadt. 1837. S. 56.

rede han her det gamle Dragsholm¹⁾. Det er det nuværende Adellersborg, hvis nyere Navn først hidrører fra den Tid, da Dragsholm, efter at være blevet afhændet som Krongods, var tilfaldet den berømte Cort Adellers Slægt. Her blev, efter en samtidig dansk Optegnelse²⁾, Fængselsdøren første Gang lukket for Bothwell den 16de Juni 1573:

XII.

Det omskiftningsrige Liv, hvis første Dage vare henrundne paa «Bothwell Bank», ved den brune Clyde, eller paa Spinie-Castle hos Biskoppen af Murray, udsluktes lige saaeensomt og ubemærket bag Fængselsmurene paa Dragsholm. Her paaaviser Sagnet endnu i Fængslet, der kaldes Bothwells Kjelder, to Jernbøiler i Muren, hvorved Jarlens Lænker skulle have været saaledes fastgjorte, at han har kunnet gaae omkring med dem³⁾. Allfor ofte har imidlertid en

¹⁾ *In arctissima vincula Drachholmii trusus est.* Aug. Thuani Historiarum sui temporis Opera. Offenbachi. 1609. fol. p. 804. Mærkeligt er det, at de Thous Kilder ogsaa her have ladet ham vide, at Bothwell efter sin Flugt var bleven *accusatus ab amicis cujusdam nobilis virginis Norvegicae, quam ante plures annos pacto matrimonio violatam, alia superinducta, deseruerat.* Endog Mignet, Labanoff og Teulet have overseet dette Sted hos de Thou. De lade Bothwell, saalænge han levede, forblive paa Malmøhuus.

²⁾ *Anno 1573 den 16de Junii bleff den Schottske Greffue indsat paa Dragsholm,* lyder en Antegnelse i et af Poul Ebers Kalendarier, i Karen Brahes Bibliothek i Odense. Kun Begyndelsen af dettes Angivelser er, under Titel af «Historiske Optegnelser om Adelen» trykt i Magazin til den danske Adels Historie. Udgivet af det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. Kjøbenhavn. 1824. I, 93—120.

³⁾ Prospekter af danske Herregaarde. Udgivne af Fr. Richardt og T. Becker. Tredie Bind's tredie og fjerde Hefte. Kjøbenhavn. 1847. Det kan alene beroe paa en eller anden Forvexling, naar T. Becker paa et andet Sted (i hans Skildring af Adellersborg i Folkekalender for Danmark. Tredie Aargang. S. 53) urigtigen har skrevet, at Bothwell paa Dragsholm «endog fik Tilladelse til at gaae paa Jagt».

historisk Kritik paaviist, hvorledes saadanne Traditioner først opkom i en senere Tid, til at Nogen nu kunde skjænke det uhjemlede Sagn fuldkommen Tillid. Dog kan det tilføies, at man ogsaa i Udlandet havde en Fortælling om, at Kongen af Danmark tilsidst havde ladet Jarlen »kaste i et afskyeligt Fængsel, hvor Ingen havde Adgang til ham, uden dem, som bragte ham den usle Mad og Drikke, der var ham tilstaaet, og som ræktes til ham igjennem et lille Vindue«¹⁾.

Efter at man havde indesluttet Bothwell i Dragsholm, var Jarlen snart bleven saa fremmed for Verden, at han endog, førend han havde opgivet Livet, allerede en Tid lang kunde gjælde for død. Grunden til, at et saadant Rygte kunde opstaae, havde formodenlig sin første Grund i en Forvexling af Personer. Indenfor de samme Mure, bag hvilke Bothwell maatte tilbringe sine sidste Aar, befandt sig ogsaa en Landsmand af ham; den samme John Clark, der var bleven dømt paa Kjøbenhavns Slot, var ogsaa bleven ført til Dragsholm; de to Skotter, der paa Carberry-Høien havde staaet lige over for hinanden med Sværdet i Haanden, skulde her begge ende som Fanger under det samme Tag. Forgjæves havde allerede Jarlen af Lennox, der under Partikampen i Skotland ønskede at benytte Clarks militære Dygtighed, søgt at tillægge ham en folkeretlig Karakter som den, der ogsaa var optraadt som skotsk Gesandt i Danmark²⁾; forgjæves havde Jarlen af

¹⁾ *It is recorded, that the King of Denmark caused cast him in a loathsome prison, where none had access unto him, but onlie those who caried him such scurvie meat and drink as was allowed, which was given in at a little window.* Historical Memoirs of the Reign of Mary, Queen of Scots and of a portion of the Reign of King James the sixth, by Lord Herries. p. 96.

²⁾ Jarlen af Lennox's Skrivelse til Frederik den Anden, stilet i Jacob den Sjettes Navn, og dateret fra Leith den 5te Juli 1571, i Geheimearkivet.

Morton, for at see ham sat paa fri Fod, endnu i Aaret 1574 sendt en ny Kautio[n] for Clark til Danmark¹⁾; Kong Frederik den Anden havde ei heller villet finde denne Kautio[n] tilstrækkelig betryggende²⁾, og førend nogen ny atter kunde affattes, førend Fængslets Dørre havde aabnet sig, døde Clark i Foraaret 1575. Det er indlysende, hvor let den Nyhed kunde misforstaaes, der meldte, at den ansete Skotte var død paa Dragshoim, og at den er bleven misforstaaet, fremgaaer tydelig nok af et Sted i William Cecils Dagbøger. I dem træffer man under Juli 1575 denne Melding fra Skotland: »Der kom Efterretninger fra Danmark om, at Jarlen af Bothwell og Kaptain Clark vare døde i deres Fængsel, men senere har alene Kaptain Clarks Død bekræftet sig, hvorimod Bothwell kun er stærk ophovnet, og ikke død³⁾. Det kan tænkes, at den danske Regjering, for at slippe fri for videre Overhæng angaaende Bothwell,

¹⁾ Jarlen af Mortons Skrivelse til Frederik den Anden, stillet i Jacob den Sjettes Navn, og dateret fra Stirling den 19de August 1574, i Geheimearkivet.

²⁾ Kongen vilde have Kautio[n]en saaledes affattet, at saafremt Clark eller Tilhængere af ham prøvede paa at skaffe sig Opreisning paa Bekostning af Kongens Undersatter, skulde der ved den udtrykkelig være tilsagt Kongen *facultas et potestas Scotorum naves et bona, in salo ac statione nostra, tantisper arrestandi detinendique, donec subditis de damnis istis illatis, ex æquo et bono, plane satisfiat*. Afskriften af Frederik den Andens Svarskrivelse, dateret fra Skanderborg den 18de Oktober 1574, i Geheimearkivet.

³⁾ *There came news out of Denmark, that the Erle Botheville and Capt. Clarke were ded in prison; howbeith, since that, the death of Capt. Clarke is confirmed, and that Botheville is but great swollen, and not deed*. A Collection of state papers relating to affairs in the reign of Queen Elisabeth from the year 1571 to 1596, transcribed from original papers and other authentic memorials never before published, left by William Cecil Lord Burghley and repositied in the library at Hatfield-House. By William Murdin. London. 1759. fol. p. 285.

senere selv har gjort Sit til at udbrede det Rygte, hvorefter Jarlen ei længer var i Live. Herfor kunde i det Mindste den Omstændighed tale, at den sidste skotske Rekvisition om Bothwell, hvortil vi kjende, er fremkommen i Danmark den 29de September 1575, og at en ellers saa vel underrettet Mand, som den franske Minister, Charles Dancay, da han kort Tid efter, den 24de November 1575, sendte sin Konge Beretning om denne Rekvisition, har kunnet tilføie den urigtige Bemærkning, at den skotske Jarl nu imidlertid ei længer var blandt de Levendes Tal¹⁾.

Dødsspiren brugte endnu nogle Aar til at udvikle sig. Først over ti Aar efter, at Bothwell var bleven anholdt paa Kysten af Norge, og først efter at han havde tilbragt henved fem Aar i Fængslet paa Dragsholm, døde han her den 14de April i Aaret 1578. Den fremmede Ø, der havde beredt ham hans Fængsel, kom ogsaa til at yde hans Grav; det lod sig forudsee, at i hans fjerne Fødeland kunde ingen Slægtning, hverken hans Søster eller dennes Søn, nogensinde nære Tanke eller Ønske om at faae Liget tilbage²⁾.

¹⁾ Efter at have meldt, at Danmarks Rige den 24de Oktober 1575 havde mistet sin navnkundige Hofmester, Peder Oxe, vedbliver Dancay: *Le Comte de Baudouel écossais est aussi décédé. Le Roi d'Ecosse aussi derechef a envoyé devers le Roi de Dannemark pour en faire punition digne de ses faits.* Dancays Beretning til Kong Karl den Niende, dateret fra Kjøbenhavn den 24de November 1575, i Nya Handlingar rörande Skandinaviens Historia. I, 116.

²⁾ Samme Aar — skriver Resen under Aaret 1578 — *døde ogsaa den Skotske Greffe Botuell udi sit langvarende Fængsel paa Dragsholm oc bleff begravet udi Faarevæile.* Kong Frederichs den Andens Kronike. S. 315. Dødsdagen antages ikkun efter Antegnelsen til Paul Ebers Calendarium, i Magazin til den danske Adels Historie. I, 116. Fyrst Labanoff i hans *Pièces et documents relatifs au comte de Bothwell*, og Teulet i hans *Lettres de Marie Stuart* feile endnu ved at antage Bothwell for død i Aaret 1575, og Feilen er ikke bleven rettet af Mignet (*Histoire de Marie Stuart.* I, 413), idet han lader ham døe i Aaret 1576.

Fra Dragsholm bragte man Jarlens Kiste til Faareveiles, den nærmeste Landsbyes Kirke. Denne, der ligger afsides fra Landsbyen, ved den vestligste Viig af Issefjorden, omflagret af Maager og Strandfugle, saa eensom og stille, som vel nogen Kirke, skulde afgive det jordiske Hvilested til ham, der engang favnede Skotlands Dronning.

Ligesom Sagnet endnu paa Adellersborg paaviser det Rum, der har været Bothwells Fængsel, saaledes har det ogsaa mellem Liigkisterne i Faareveiles Kirke villet fremhæve en som den, der skulde være den navnkundige Skottes Grav. For at komme til Vished, om Sagnet har talt Sandhed, blev denne Kiste aabnet den 31te Mai 1858, men uden at man kunde opdage nogetsomhelst positivt Mærke paa, at det deri fundne Liig virkelig har været Bothwells. Man har vel bemærket, at en iøinefaldende Simpelhed ved Kistens Udstyring og en stor Sparsomhed med Silketøj ved Liigklæderne »snarest kunde tænkes at være skeet ved Gravlægningen af en fornem Statsfange, paa hvis standsmæssige Jordefærd man dog ikke vilde anvende større Bekostning end høist nødvendig¹⁾. Men denne Bemærkning svækkes allerede ved den almindelige Betragtning, at en heel Række af Statsfanger i Tidsrummet mellem Reformationen og Souveræniteten have været hensatte paa det nærliggende Dragsholm. Man har vel ogsaa yttret, »at Hovedet umiskjendelig havde et skotsk Præg²⁾, men ogsaa Betydningen heraf

¹⁾ Worsaae, Bothwells Grav i Faareveilekirke. Illustreret Tidende, III, 148.

²⁾ Dette anføres som den afdøde Anatom, Professor Ibsens Mening, hos Worsaae, Bothwells Grav i Faareveile Kirke. Illustreret Tidende. III, 148. Den engelske Tourist, Kaptain Marryat, yttre ligeledes: *Now, I am no enthusiast, and take matters quietly enough, but I defy any impartial Englishman to gaze on this body without at once declaring it to be that of an ugly Scotchman.* A residence in Jutland, the Danish Isles and Copenhagen. I, 418.

maa væsenligen bortfalde, idet det her tør gjøres gjældende, at Bothwell ikke var den eneste Skotte, der er begravet i Faareveile Kirke¹⁾.

Om den sjælelige Tilstand, hvori Bothwell befandt sig, da han endte sit Liv, er kun een nærmere Efterretning kommen til os. Det er den, der melder, at Jarlen havde tabt Fornuftens Brug, forinden han døde. Denne Efterretning meddeelttes først af George Buchanan i hans store Skotlands Historie, der udkom i Aaret 1582, kun fire Aar efter Bothwells Død. Ligesom Buchanan i sin Historie rigtigheden henfører Bothwells Død i Danmark til Aaret 1578, saaledes fortæller han i den ogsaa udtrykkelig, at Jarlen døde afsindig²⁾. Den samme Efterretning gjentages derpaa

¹⁾ I de efter Poul Ebers Kalendarium aftrykte Optegnelser (Magazin til den danske Adels Historie. I, 115) læses saaledes: *Anno 1575 den 14 Aprilis døde Johannes Capelaen paa Drachsholmb och bleff begraffuen i Faareveile Kirke ved Dragsholmb.* Da denne Omtale af en »Kapellan« paa Dragsholm var mig paafaldende, og det var rimeligt at antage, at der her kun forelaa en Forvexling med den i Foraaret 1575 paa Dragsholm afdøde Kapitain John Clark, tilskrev jeg i denne Anledning Biskop Engelstoft, med Anmodning om at eftersee dette Ords Skrivemaade i Karen Brahes Bibliothek. I Svaret, dateret Odense den 19de December 1861, havde jeg den Tilfredsstillelse at læse: *Eftersynet har ikke været uden Frugt. I Poul Ebers Calendarium, 1582, er af forskjellige Hænder tilføiet en Deel Antegnelser og der findes under 14de April: »Anno 1575 døde Johannes Chapitanius paa Drasholm och bleff begraffuen y faareueil Kirck ved Dragsholm.» Og med samme Haand og Blæk fortsættes: »Anno 1578 døde den Skotske Greffue paa Drasholm. Bleff och begraffuen y Samme Kirck.»*

²⁾ *Ac fere post decennium, ad sordes aliasque miseras accedente amentia, vitā turpiter acta dignum habuit exitum.* Buchanan, *Rerum Scoticarum Historia*. p. 224. Som en af de Kilder, hvoraf Buchanan kan have øst sin Kundskab om Bothwells sidste Tilstand, kan man maaskee anføre Skotlænderen William Lummisden. Denne havde i den nordiske Syvaarskrig tjent under Kapitain John Clark og synes efter dennes Fængsling at have havt personlig Adgang til Dragsholm. Et i Geheimarkivet opbevaret Brev til

af en heel Række af Samtidige, af en katholsk Forfatter, der i Aaret 1587, strax efter Maria Stuarts Død, udgav et Skrift om hendes Henrettelse, af Sir James Melvil i hans Erindringer, af Erkebiskop John Spottiswood i hans skotske Kirkehistorie, af de Thou i hans Fortælling om Bothwells Fangenskab paa Dragsholm, og endelig i Lord Herries's Memoirer¹⁾, saa at man ikke skulde vente, at der herimod vilde møde nogen Indsigelse. Men ligesom næsten ethvert Punkt i Bothwells Liv er blevet et Æmne for Strid, saaledes ogsaa dette om Maaden, hvorpaa han døde. Et pseudonymt udgivet Forsvarsskrift for Maria Stuart, der i Aaret 1588 blev forfattet af en Katholik, Robert Turner, og som skulde mødarbejde et for Dronningens Minde ugunstigt Indtryk, som Buchanan kunde have fremkaldt i Tydsk-

Frederik den Anden, skrevet af Morton i Jacob den Sjettes Navn, og dateret fra Edinburg den 8de Oktober 1576, anbefaler Lummisden til Kongens Understøttelse for den Troskab, hvormed han havde beviist sin fangne Herre saa mange Tjenester (*honestæ illius in patronum suum difficillimis etiam temporibus officia*), og fordi han ved Clarks Død saa sig berøvet Lønnen for sine idelige Reiser mellem Rigerne (*totiesque inter duo regna repetitæ expeditionis fructum*).

- ¹⁾ *Qui in Dania captus amens obiit.* Narratio supplicii et mortis Mariæ Stuartæ, Reginæ Scotiæ, Dotalis Franciæ, decollatæ in Anglia decimo octavo Februarij 1587, stylo novo, in Castello Fodringshaye, hos Jebb. II, 116. *Kept in a strait prison, wherein he became mad and dyed miserably.* The Memoirs of Sir James Melvil. p. 85. *He was put in a vile and loathsome prison, and falling in a frensie made an ignominious and desperate end.* Spottiswood, History of the church of Scotland. p. 213. *Desperate of liberty he turned mad.* Spottiswood. l. c. p. 243. *Accedente ad sordes aliasque miseras amentia.* Thuani Hist. sui temporis Opera p. 804. *Being overgrown with hare and filth, he went mad and died.* Historical Memoirs by Lord Herries. p. 96. Baaede hos Melvil, ligesom hos Spottiswood, de Thou og Lord Herries, bliver ogsaa Bothwells Fangenskab i Danmark angivet til et Tidsrum af ti Aar.

land, beskylder ham ogsaa for forsættlig at have skrevet Usandhed, idet han i sin Historie lader Bothwell døe i Vanvid. Turner veed nemlig at fortælle, hvorledes Frederik den Anden som Maria Stuarts nære Slægtning meer end engang, under Bothwells Ophold i Danmark, skal have søgt at faae Sandheden at vide af ham, om Dronningens Forhold til Darnleys Mord, og at Kongen, da Jarlen laa for Døden, ved den høiere Domstol, hvorfor han snart skulde staae, skal have besværgt ham om nu frit at vidne om hendes Skyld eller Uskyld. Med romantiske Farver omtaler Turner derpaa, hvorledes Bothwell da med høi Røst skal have frikjendt Maria Stuart for enhver Andeel i Darnleys Mord, men tillagt sig selv, Murray og Morton hele Skylden, og, saaledes slutter Turner, naar han har afgivet en saadan Erklæring, inden han endte sit Liv, kan han altsaa ikke heller have været afsindig, da han laa paa sit Dødsleie, men dette bliver kun et nyt Paafund af Buchanan, for at det efterladte Vidnesbyrd kunde tabe sin Betydning¹⁾.

¹⁾ *Carcerem Bothuelli vide Reginae theatrum, et ipsam mortem testem innocentiae. Siquidem Rex Danicae pro communione sanguinis et familiae, quae illi perpetua est cum Regibus Scotis, cum sexcentis minis illecebrisque conatus fuit exprimere e Bothuello veritatem, tum in mortis articulo aggressus hominem, per Dei paulo post futuri judicis obtestationem, ut liberam iam tandem vocem mitteret indicem innocentiae, aut sceleris Reginae iudicem. Post multum variumque sermonem de multa variaque re, quem cum Rege habuit, libera altaque voce ita sibi, Deum propitium precabatur, ut Regina caedis Darleanae nec conscia, nec praescia. Regi de percussore pergenti quaerere, Murrauius spurius, inquit, orsus est. Murtonius duxit, ego caedis hujus telam pertexui. Literas relinquit scriptas, modum praescriptum, locum notatum, conjuratorum numerum, fidem datam, alias res indices caedis et authorum. Moritur Bothuellus, vivit Danus princeps vestrarum partium testis. Bothuellium amentia perditum exhalasse scribit Buchananus, scilicet ut populus credat has voces fuisse insaniae, non veritatis. Maria Stuarta regina Scotiae, Dotaria Franciae, Haeres Angliae et Hybernicae, martyr ecclesiae, in-*

Slutningen er dog ikke saa fyldestgørende, som den katholske Forfatter har villet fremstille den. Den vilde kun bevise, hvad den skulde, dersom Bothwell aldrig har ligget for Døden, førend han i Aaret 1578 endte sit Liv paa Dragsholm. Men det er klart, at man, under Jarlens langvarige Fængslliv i Danmark, meget vel ved en tidligere Leilighed kan have antaget, at han har ligget paa sit Yderste, skjønt han dog er kommen sig, og ei er død. Og at den Erklæring eller det Testament af Bothwell, hvortil Turner maa have sigtet, saafremt et saadant Vidnesbyrd nogensinde er blevet til, i Virkeligheden ogsaa kun kan have været gjort lang Tid førend Jarlens Død, fremgaaer umiskjendeligen deraf, at det allerede omtales i de Aar, hvori Bothwell endnu var i Live paa Dragsholm, skjønt han rundt omkring for Omverdenen allerede gjaldt for død. Allerede i et Brev fra Maria Stuart af 1ste Juni 1576, skrevet i hendes Fængsel i Sheffield til hendes tro Gesandt i Frankrig, Erkebiskoppen af Glasgow, forekomme disse Ord: «Man har givet mig Underretning om, at Jarlen af Bothwell er død, og om at han, førend sin Bortgang, har gjort en udførlig Bekjendelse af alle sine Feil, og har angivet sig som Ophavsmand til og skyldig i salig Kongens, min Ægtefælles Mord, hvorfor han meget udtrykkelig frikjender mig, ved sin Sjæls Salighed vidnende om min Uskyldighed; hvis dette forholder sig saa, da vil et saadant Vidnesbyrd være mig af megen Vigtighed imod mine Fjenders falske Bagtalelser, og jeg beder Eder derfor om paa enhver

nocens a cæde Darleiana. Vindice Oberto Barnestapalio. Ingolstadii. 1588, efter Aftrykket hos Jebb, *De vita et rebus gestis Mariæ Scottorum Reginae*. I, 415. Undertegnelsen af Turners Dedikation til *D. Gulielmo Alano, S. R. E. Cardinali*, viser, at han har fuldført Skriftet *Venetis, idibus Februarij 1588*.

mulig Maade at undersøge Sandheden heraf;» efter at have opgivet de Danske, i hvis Nærværelse Jarlen skulde have afgivet dette Vidnesbyrd¹⁾, tilføier Dronningen: »Dersom de Monceaux, der tidligere har underhandlet i hiint Land, vilde gjøre en Reise derhen, for at anstille nøiagtigere Undersøgelse herom, og tilbagebringe Attestationerne, vilde eg meget gjerne anvende ham dertil og lade ham give Penge til hans Reise.» I James Beatons Skrivelse fra Paris, den 30te Juli 1576, svarer han i Overeensstemmelse hermed: »Det er allerede lang Tid siden, at vi have hørt Fortællingen om Jarlen af Bothwells Død, og derefter har Enkedronningen, som Hr. de Lansac forsikkrer mig, tilskrevet Kongens Ambassadør i Danmark om at sende Testamentet i dets rigtige Form, hvad han imidlertid endnu ikke har gjort. Jeg finder det hensigtsmæssigt at sende de Monceaux derhen, der gjerne vil foretage Reisen, men I veed, hvor ringe Evne jeg har til at forstrække ham med Penge«²⁾. I en følgende Skrivelse af 4de Januar 1577 omtaler Erkebiskoppen derpaa ligeledes, hvorledes denne Pengeforlegenhed har forhindret Udførelsen af den paa-tænkte Reise³⁾, medens Maria Stuart omtrent saamtidigen i

¹⁾ *Ceulx qui assistèrent à la dicte déclaration, depuis par eulx signée et sellée, en forme déclaration, sont Otto Braw du chasteau d'Elcembro, Paris Braw du chasteau de Vascut, Mons Gullunstarne du chasteau de Fulkenster, l'évesque de Skonen, et quatre baillifz de la ville.* Maria Stuarts Brev til Erkebiskoppen af Glasgow, dateret fra Sheffield den 1ste Juli 1576, hos Labanoff, *Lettres de Marie Stuart.* IV, 330.

²⁾ Erkebiskoppen af Glasgow, James Beatons Skrivelse til Maria Stuart af 30te Juli 1576, hos Keith, *History of church and state in Scotland.* II, 141.

³⁾ *Monceaux n'a voulu entreprendre le voiage sans avoir argent constant. Les 500 livres qu'il a receu par votre liberalité avoient été dependus, à ce qu'il dit, avant qu'ils estoient receus.* Erkebiskoppen

et andet Brev fra Shieffield, tilskrevet Erkebiskoppen den 6te Januar 1577, ogsaa selv opgiver Tanken om en saadan særegen Mission, der kunde skaffe Vidnesbyrdet fra Danmark¹⁾. Alt dette er altsaa skrevet om hiin Erklæring længe førend Bothwells Død i Aaret 1578. De samtidige, franske eller engelske Udtog af Erklæringen, der ere naaede til os²⁾,

af Glasgows Brev til Maria Stuart, skrevet fra Paris den 4de Januar 1577, hos Keith, History of church and state in Scotland. II, 142.

¹⁾ *J'ay eu aris que le roy de Danemarque a envoyé à cette Reine (Elisabeth) le testament du feu Comte de Bothuel, et qu'elle l'a supprimé secretement, le plus qu'il luy a été possible. Il me semble, que le voiage de Monceaux n'est necessaire pour ce regard, puisque la Reine Mère y a envoyé, comme vous me mandez.* Maria Stuarts Brev til Erkebiskoppen af Glasgow, fra Sheffield den 6te Januar, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. IV, 340.

²⁾ Det franske Udtog er kommet til os fra det skotske Kollegium eller le Collège des Écossais, der i Aaret 1333 blev stiftet ved Universitetet i Paris af James, Biskop af Murray. Det blev i Aaret 1639 forenet med et Seminarium for skotske, katholske Præster, som var blevet grundet af den i Aaret 1603 afdøde Erkebiskop af Glasgow, James Beaton, Maria Stuarts mangeaarige Ambassador i Frankrig. Kollegiet, der først laa i Rue des Amandiers, blev i Aaret 1665 flyttet til rue des Fossés-Saint-Victor, hvor man i Kuppet i en forgyldt Urne opbevarede Hjernen af Jacob den Anden, den sidste af Storbritanniens stuariske Konger. Tillige med saa mange Kollegier og Seminarier blev ogsaa det skotske Kollegium under den franske Revolution ophævet i Aaret 1792, men gjenoprettet under Keiserregjeringen, forenet med det irske Kollegium, og stillet under det franske Universitets Tilsyn, har det endnu sit eget Huus i Rue du Cheval Vert eller Rue des Irlandais (Belin et Pujol, Histoire civile, morale et monumentale de Paris. Paris. 1843. p. 134, 358). Blandt de mange Dokumenter til Maria Stuarts Historie, der tidligere fandtes opbevarede i det skotske Kollegium siden Beatons langvarige Ambassade, men som senere gik tabte, var ogsaa et samtidigt fransk Udtog af hiin Bothwell tillagte Erklæring. Dette Udtog hørte dog allerede til de Bidrag fra Kollegiet, som Keith havde kunnet benytte, og foreligger saaledes nu forlængst trykt i hans History of state and church in Scotland. II, 144. Det begynder saaledes: *Le comte de Bothuel, malade à l'extrémité, au château de Malmay, a vérifié ce qui suit. L'évesque de Scone,*

vise ligeledes dette Vidnesbyrd, hvis det ellers nogensinde blev til, ikke mindre bestemt tilbage til et ikke lidet ældre Tidspunkt, nemlig til et eller andet af Bothwells første Fængselsaar i Skaane. Disse Udtog af Bothwells saakaldte »Testament«, hvori han aldeles frikjender Dronningen for al Andeel i Darnleys Død, men foruden sig selv anklager Murray, Morton og Andre, stemme nemlig deels deri overeens med det Udtog, som man havde skaffet Dronningen, at de som de danske Vidner, for hvilke den dødssyge Jarl skulde have afgivet sin Forklaring, ikkun nævne saadanne, der alle vare bosatte i Skaane, og deels angive de tilmed udtrykkelig Malmø som det Sted, hvor Jarlen dengang havde ligget paa sit Yderste. Som Vidnerne anføres,

avec quatre grands seigneurs, à sçavoir les seigneurs Berin Gowes, du château de Malmay, Otto Braw, du château d'Ollenbrocht, Paris Braw, du château de Vescut, et M. Gullunstarne, du château de Fulcenstrie, avec les quatre baillifs de la ville, prièrent ledit comte de déclarer librement ce qu'il sçavoit de la mort du feu roy Henry et des auteurs d'icelle, comme il vouloit répondre devant Dieu et au jour du jugement, là où toutes choses, tant cachées soient-elles, seront manifestées. I det britiske Museum findes tvende samtidige Udtog af Erklæringen, skrevne i det engelske Sprog, begge i den Cottonske Samling, Manuscr. Caligula, D. II, fol. 519, og i Manuscr. Titus, C. VII, fol. 39. Noget forskjellige i Redaktionen, stemme de i Indholdet med det franske Udtog. Begyndelsen lyder saaledes: *The confession of mylord Bothuell before y dyed, in presence of dyvers lords of Denmark, being maire lang in latin and danisk. The lords present weare these: Baron Gowes of Malmye castle, Otto Brawe of Elsinbrouche castell, Monsieur Gullionestarne of Fowllostie castell, the bishop of Skone and four baylies of the towne, who desired him that he would declare his conscience, and say nothing but the truth concerning the kinge and Queene of Scotland with the childe.* Udtoget i de engelske Haandskrifter er trykt af Miss Agnes Strickland, *Letters of Mary, Queen of Scots and Documents connected with her personal history.* London. 1843. III, 123—125, og noiagtigere hos Fyrst Labanoff, *Pièces et documents relatifs au comte de Bothwell.* p. 47—49, og hos Teulet, *Letters de Marie Stuart.* p. 243—245.

om endog kun under Udlandets sædvanlige Forvanskning af Navne¹⁾, foruden Biskoppen i Skaane og de fire Borgemestre i Malmø, Bjørn Kaas, Lehnsmanden paa Malmøhuus, Otto Brahe, Lehnsmanden paa Helsingborg, Henrik Brahe til Vidskøfle og Mogens Gyldenstjerne til Fultofte. Af disse Mænd døde Henrik Brahe først den 19de Februar 1587 og Bjørn Kaas først den 26de Marts 1581, men Otto Brahe, Tycho Brahes Fader, allerede den 9de Marts 1571, og den gamle Mogens Gyldenstjerne, der allerede paa Christian den Andens Tog imod Sverrig i Aaret 1520 havde ført det danske Hovedbanner, endog den 8de Oktober 1569. Erklæringen, hvoraf hine Udtog skulle være uddragne, kan altsaa kun være bleven gjort under et af de allerførste Aar af Bothwells Ophold, i Tidsrummet imellem Januar 1568 og Oktober 1569.

Men har Bothwell virkeligen dødssyg gjort nogen saadan Bekjendelse? har Frederik den Anden virkelig, som en af Maria Stuarts Tilhængere ogsaa beretter²⁾, nogensinde

¹⁾ Som et passende Sidestykke til disse Forvanskninger kan det nævnes, at Bothwells Anholdelse ved Erik Rosenkrands omtales som udført *a magnifico viro, Erico Rosenskrans, S. T. subdito, Beronensis civitatis præfecto*, i Murrays Skrivelse af 30te September 1567, i Geheimearkivet. Ikke heller er denne Forvanskning af danske Navne større end den Forvanskning, som i samtidige Afskrifter af danske Optegnelser bliver Skotternes Navne til Deel. Saaledes finder man til Exempel her *Her van Sitoudt* (Lorden af Seaton), *Her van Levenste* (Lorden af Livingston), *Her van Lindsey* (Lorden af Lindsay), *Juncker Charnickill* (Lairden af Carmichael), *Juncker Kaudenscras* (Lairden af Coldingknowes). Disse Exemplarer ere blandt mange flere valgte af det af P. A. Munch meddeelte Aktstykke i Norske Samlinger, udgivne af et historisk Samfund i Christiania. Christiania, 1852—1860. I, 490. De danske Navnes Forvanskning i hine fremmede Udtog vilde altsaa ikke heller være tilstrækkelig til at berøve dem Tiltro.

²⁾ *Lesquels propos ayant esté filellement recueillis de la bouche de Bodvel, et rapportez au Roy de Dannemarch, furent depuis envoyez*

tilstillet forskellige Fyrster i Kristenheden, og navnlig Dronning Elisabeth, den originale Erklæring? Det kan vistnok ikke nægtes, at hine Udtog, der skulde have havt en saadan til Grundlag, maae være komne fra en Kilde, der hverken har været fremmed for Bothwells tidligere Historie, eller for de Forhold, hvorunder han levede i Skaane, i hvilken Henseende det er nok at fremhæve, at Borgermestrene i Malmø, i Overeensstemmelse med en allerede af Kong Christian den Anden fastsat Bestemmelse¹⁾, rigtig angives til et Antal af fire. Og endnu mindre tør det forties, at Tilstedeværelsen af en saadan original Erklæring ligefrem kunde synes afgjort derved, at et «Testament af Bothwell» paa en Tid, hvor Kong Frederik den Anden endnu var i Live, har været fremlagt som et kriminelt Beviismiddel under en navnkundig Proces i Skotland. Efterat Landet siden Maria Stuarts Afsættelse havde havt sine fire Regenter, var den unge Kong Jacob den Sjette efter den lange Formynderregjering endelig selv traadt i Spidsen for Riget, og et af hans Regjerings første Skridt bestod i at lade Moderens Forfølger, Jarlen af Morton, den sidste af Regenterne, selv sættes under Tiltale som en Deeltager i Darnleys Mord. Retsakterne i denne Sag ere, med Undtagelse af selve Dødsdommen, forsættlig blevne ødelagte eller ved Uheld gaaet tabte, men ikkun to Dage efter Mortons Henrettelse den 2den Juni 1581 har Sir John Forster, Dronning Elisabeths Befalingsmand over de mellemste Grændseegne, i et Brev af 4de Juni 1581, til hendes Se-

à plusieurs princes chrétiens, nommément à la Roynie Elisabeth.
Adam Blackwood, Martyre de la Roynie d'Escosse. Edinbourg.
1587, efter Aftrykket hos Jebb, *De vita et rebus gestis Mariæ Scottorum reginæ.* II. 227.

¹⁾ Kong Christian den Andens Ordinants, Kap. 4, hos Kolderup-Rosenvinge, *Samling af gamle danske Love.* Kjøbenhavn. 1821—46.

kretær, Sir Francis Walsingham, opgivet de fem Beviismidler, der i Skotland vare blevne fremlagte imod Morton med Hensyn til Darnleys Mord, og deriblandt da ogsaa udtrykkelig anført, at «det første er Lord Bothwell's Testament»¹⁾. Men ligesom der dog turde foreligge Grund til at antage, at der ogsaa her kun er sigtet til et af de Intetbevisende Udtog af »Testamentet», hvilke vi tilstrækkelig kjende²⁾, saaledes lader fra en anden Side den Tanke sig overhoved ikke bortvise, at der her kun er mødt os et nyt Exempel paa en af de Opdigtelser af Dokumenter, hvorpaa Dødskampen mellem Katholicismen og Protestantismen især har været saa frugtbar paa de britiske Øer. Dronning Maria Stuart og hendes Venner have altid paastaet, at hine forsvundne Breve og Sonnetter, der skulde godtgjøre Dronningens Andeel i Darnleys Død, have været opdigtede eller

40. IV, 76. Cronholm, Skånes politiska Historia. Lund. 1847—1851. I, 314.

¹⁾ Det originale Brev af Sir John Forster, der er dateret *at my house nighe Alnewicke, the 4th of Juni 1581*, haves endnu i det britiske Museum, i det Harleianske Bibliothek, n°. 6999, art. 97, og er blevet trykt af Chalmers, *The life of Mary, Queen of Scots*. II, 97—98. Det hedder deri med Hensyn til Morton: *And there was XXII articles put against him, but there was none that hurt him except the murder of the king, which was layde unto him by IV or V sondrye witnesses: The fyrst is the lorde Bothwells testament o. s. v.* Efter det af the Bannatyne Club udgivne Skrift: *Les Affaires du Conte de Boduel*, Fortalen. p. III, kan hertil endnu føies denne Bemærkning: *Among the MSS. presented to the library of the College of Edinburgh, by Drummond of Hawthornden, in 1626, was one entitled, The Earl of Bothwells Confession, dated at Malmoe Castle; but this document, with some other papers, has been unfortunately missing since sometime in the last century.*

²⁾ Sir John Forster slutter sit Brev saaledes: *Postscript: The man, that brought me this newes, came from Edenburge, on Fridaye last, at two of the clock, and then the said Earl of Mortone was standinge on the scaffold; and yt is thought, that the accusations, that were luid against him were verie slender, and that he dyed very stowtlye.* Chalmers, *History of Mary, Queen of Scots*. II. 98.

forfalskede af Presbyterianerne; det lægges nær at antage, at omvendt En eller Anden blandt Katholikerne først har fabrikeret det efterhaanden afskrevne og udbredte Udtog af en imaginær Bekjendelse, hvorved den flygtede Bothwell i det fjerne Norden havde afgjort hele Striden og gjort enhver nærmere Undersøgelse overflødig. Vi ville dog i denne Henseende ikke lægge altfor megen Vægt derpaa, at Udtoget tydelig nok gaaer ud fra den falske Forudsætning, at Bothwell, efter at have gjort sin Bekjendelse paa Malmøhuus, ogsaa var død sammesteds, thi muligt var det jo, at dette kun kunde berøe paa en Vildfarelse af Afskriverne. Vi ville endnu mindre bygge nogen Indvending derpaa, at ligesom Thomas Buchanan under sit Ophold i Danmark gjorde gjældende, at det kun var ved Magi og Elskovsdrikke, at Bothwell havde vidst at fortrylle Dronningen, saaledes har ifølge hine Udtog Bothwell i sin Bekjendelse selv tilstaaet det samme om sig¹⁾. Thi i hin Hexeprocessernes og Troldkvindernes Tidsalder troede man ikke blot om Andre, at de formaacede at forgjøre, men man har allevegne, og især i det overtroiske Skotland, ogsaa troet det om sig selv; skjønt den Forbrydelse, som Lovgivningen stemplede som Trolddom, i Virkeligheden ikke kunde udføres, kunde man dog være sig de forbryderske Hensigter bevidst, hvormed Indbildningen var skredet til Værket; ogsaa Bothwell, som for Samtiden gjaldt som vel bevandret i den sorte Kunst²⁾,

¹⁾ *Poursuit après, comme par enchantement, auquel, dès sa jeunesse, à Paris et ailleurs, il s'étoit beaucoup addonné, il avait tiré la Roynie à l'aymer.* Udtoget hos Keith, *History of church and state in Scotland.* II, 144. *Lykewise he sayd that all the frendship which he had of the Queene, he gatt alwayes by witchcraft, and the inventions belanginge thereunto, specially by use of sweete water.* Udtoget hos Teulet, *Lettres de Marie Stuart.* p. 244.

²⁾ *Comme il sçavoit bien le mestier, n' ayant fait plus grande profession, du temps qu'il estoit aux escolles, que de lire et estudier*

kunde i Bekjendelsen om sit Forhold til Dronningen have forvexlet Følge og Aarsag. Men endnu staaer der een Betragtning tilbage, hvormed nogen Tro paa den Bekjendelse, som Jarlen skulde have afgivet, ikke lader sig forene.

Da Maria Stuart den 19de Juni 1566 havde født Kong Jacob den Sjette paa Edinburg-Castle, og Darnley var kommen for at besøge hende og see Barnet, yttrede Dronningen: »Mylord, Gud har givet Eder og mig en Søn, stammende fra ingen Anden end Eder«¹⁾; da den ved disse Ord rødmende Konge havde bøiet sig og kysset Barnet, tog Dronningen det i sine Arme og sagde blottende dets Ansigt: »Mylord, her bevidner jeg for Gud, og som jeg skal svare for ham paa Dommens store Dag, dette er Eders Søn og ingen anden Mands Søn! Og jeg er vel tilfreds, at Alle her, baade Fruer og Andre, ere Vidner; for han er saa meget Eders egen Søn, at jeg frygter for, at det vil blive ham saa meget værre herefter«²⁾. Under en lang Regjering først i Skotland og senere tillige i England, have disse Ord viist sig at være i Sandhed profetiske; Darnleys Ubestemthed og Uselvstændighed gik igjen i Jacob den

en la negromancie et magie defendue. La Motte-Fénéons Beretning til Kong Karl den Niende, dateret fra London den 29de November 1568, i *Correspondance diplomatique de la Motte-Fénélon*. I, 20. Blandt Bothwells Modstandere seer man Lord Patrick Ruthven, Rizzios Morder, give Maria Stuart en magisk Ring, som Præservativ mod Gift, og Sønnen William Ruthven, Jarlen af Gowrie, lade sig sin Skjæbne spaae af en Hex; at dennes Søn, Jarlen John Ruthven, bar kabalistiske Tegn skjulte paa sit Legeme, blev ligeledes engang bemærket af hans Hovmester, under deres Studier ved Universitetet i Padua. Tytler, *History of Scotland*. IX, 274.

¹⁾ *My Lord, sayes the Queen, God hes given you and me a sone, begotten by none but you.* Historical Memoirs by Lord Herries. p. 75.

²⁾ *And I am desyrous that all heer, both ladies and others bear witness; for he is so much your owen sone, that I fear it be the worse for him heerafter.* Historical Memoirs by Lord Herries. p. 75.

Sjette ved Siden af en Videbegjærlighed og Lærenemhed, der syntes at være en Arv fra Moderen. Ikkun een Gang har denne Konge paa en Maade, der forbausede hans Omgivelser, vidst at overvinde ligesom sin egen Natur. Efter lange Forhandlinger var et Ægteskab endelig blevet bestemt mellem Skotlands unge Konge og »Frøken Anna af Danmark«¹⁾; i Stedet for den Forbindelse, der forgjæves havde været paatænkt mellem Maria Stuart og Kong Frederik den Anden, skulde der træde en Forbindelse mellem deres Børn; med en Flaade af elleve Orlogsskibe, der blev ført af Rigens Admiral, Peder Munk til Estvadgaard, og som var seilet fra Kjøbenhavn den 5te September 1589, befandt Bruden sig allerede paa Overfarten til Skotland, da vedholdende Storme og Uveir tvang Skibene til at løbe ind til Norge. Ogsaa paa Skotlands Kyster herskede længe det samme forrygende Veir; den af Maria Stuarts Jomfruer, som hun havde elsket meest, Jane Kennedy, der to Aar i Forveien havde bundet Tørklædet for Dronningens Øine, dengang hun i Fotheringay-Castle maatte lægge sit Hoved paa Dødsblokken, og som derefter, hjemvendt til Skotland, var bleven gift med en Broder af James og Robert Melvil, Sir Andrew Melvil til Garwock, omkom ved denne Leilighed, da hun trods Stormen vilde seile over Forthfjorden til Edinburg, hvorhen Kongens Ønske havde kaldt hende som Hoffrue for hans imødesete Brud. Paa begge Siderne af Nordsøen var man

¹⁾ Ifølge en »Samtale mellem Dronningen af Skotland og mig, Mr. Somer, paa vor Reise fra Sheffield Castle til Wingfield Castle, den 2den September 1584«, yttrede Maria Stuart allerede dengang til den nævnte Englænder, en Svigersøn af Sir Ralph Sadler, at en saadan Forbindelse var paa Bane, »men da Danmarks Krone ei er arvelig (*going by election*), var hendes Søn ikke længer sikker paa nogen Indflydelse, end den regjerende Konge levede, og derfor havde han ingen stor Tilboielighed i den Retning.« The state papers and letters of Sir Ralph Sadler. II, 389, 390.

enig derom, at Trolddom havde fremkøgt det overordenlige Uveir; »de skotske Hexe» tilstode selv dette for deres Deel, og i Danmark bleve deres Medhjælpersker brændte, anklagede af Peder Munk for at have været med om »at forgjøre og omkomme Kongens Skibsflaade»¹⁾. Men Jacob den Sjette brød sig ved denne Leilighed hverken om Trolddommen eller om Uveiret; »ligesom Leander forðum hastede til Hero», vilde han selv over de oprørte Bølger opsøge sin Brud. Efter en farefuld Seilads med fire skotske Skibe, lander Jacob den Sjette den 3die November 1589 paa Flækkerøen i Norge og bliver den 23de November i Oslo ved en fransk Tale af hans skotske Hofpræst, David Lindsay, viet til Prindsessen, som endnu ei forstod det skotske Sprog. Imidlertid var det vilde Efteraar bleven fulgt af en tidlig Vinter, for hvis Strengthed Samtiden ei veed at finde Ord stærke nok, og Kongen modtog en Indbydelse fra sin Svigermoder, Enkedronning Sophie og fra den mindreaarige Christian den Fjerde, om at tilbringe denne Vinter paa Sjælland. I de fra Danmark opsendte Slæder reiste de Nygifte derhen gjennem Baahuus, over den tilfrosne Gøtha Elv og den svenske Landflig, der dengang alene skilte

¹⁾ Ordene ere anførte efter et Kongebrev, dateret fra Koldinghuus den 22de Juli 1590, og omtalt i Danske Magazin. Tredie Række. I, 52. Sir James Melvil (Memoirs. p. 180) bemærker, efter at have omtalt, hvorledes hans Svigerinde druknede: *This the Scottish witches confessed to His Majesty was procured by them*; og ligeledes med Hensyn til Stormen, der vedblev at forhindre Prindsesse Annas Ankomst: *Which storm of wind was alledged to be raised by the witches of Denmark, as by sundery of them was acknowledged, when they were for that cause burnt*. Om en af disse ulykkelige danske Hexe, Ane Coldings, tales nærmere i Kong Christian den Fjerdens og Rigsraadets Dom af 5te August 1590, hos Kolderup-Rosenvinge, Udvalg af gamle danske Domme. Kjøbenhavn. 1842—1848. 4°. S. 226—229. Jvfr. ogsaa Garde, Den dansk-norske Sømagts Historie. 1535—1700. S. 108.

Norge og Danmark, gennem Varbjerg, Halmstad og Helsingborg.

Ved Intet har Maria Stuarts Søn, under det Fjerdingaar, hvori han nu opholdt sig paa Sjælland, tiltrukket sig større Opmærksomhed hos Samtiden, end ved den Videbegjærlighed, der lod ham lytte til enhver Oplysning, den Lyst til Kundskab, der fremkaldte hans Spørgsmaal alle vegne. De fremmede Retsforhandlinger og det hele fremmede Retsvæsen skjænkede han saa megen Opmærksomhed, at man deraf har villet udlede den Overeensstemmelse, som flere af hans Regjerings Forordninger senere have faaet med danske Retsbestemmelser¹⁾; det latinske Universitet, der som et Minde om hans Interesse modtog den Sølvpokal, der først gik tabt under den britiske Beleiring i dette Aarhundrede, saa ham en Dag tre Timer efter hinanden som Tilhører ved dets Forelæsninger²⁾. Og ogsaa udenfor Universitetet, og udenfor Kjøbenhavn, har denne Videbegjærlighed ført ham til den ene Videnskabsmand efter den anden, ledet ham fra den ene Tankegang i den anden. Fra Uranienborg, hvor han var Gjest hos Tycho Brahe, og fra Kronborg, hvorfra han har skrevet Breve til Hjemmet³⁾,

¹⁾ Barrington, *Observations on the more ancient statutes from Magna Charta to the twenty-first of James I.* The fourth edition. London. 1725. 4°. p. 553. Barrington bemærker, at *it is remarkable also that three of the statutes of this reign for the punishment of criminals agree exactly with the Danish ordinances on the same head.*

²⁾ Slange, *Geschichte Christian des Vierten*, mit Anmerkungen von J. H. Schlegeln. Kopenhagen und Leipzig. 1759—71. 4°. I, 112.

³⁾ David Irving, *The History of Scottish Poetry*. Edited by John Aitken Carlyle. Edinburgh. 1861. p. 492. Naar et af hans Breve dateres *from the castell of Croneburg, quhair we are drinking and dryuing our on the auld manner*, sigtes herved formodenlig til Bryllupsfesten paa Kronborg den 19de April 1590 i Anledning af Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Wolfenbüttels Formæling med Elisabeth, en anden af Christian den Fjerdes Søstre. I Helsingør besøgte Ja-

har hans Øine over Øresundet kunnet hvile paa Malmøes Taarne, under hvilke Jarlen havde hensiddet, der havde været hans Faders Morder; i Roskilde, hvor hans Besøg ikke blot gjaldt Domkirken, men ogsaa den gamle Niels Hemmingsen, stod han ved den samme Fjord, ved hvis Kyst, faa Mile borte, Gravens Fred endelig hvilede over den, der havde været Moderens Elsker. Skulde han da, trods Videlysten, der saaledes paa ethvert Sted lagdes for Dagen, alene have forglemt Jarlen af Bothwell? Som Barn var han allerede bleven stærkt bevæget, da Udtoget af Bothwells »Testament« engang ogsaa var kommet ham for Øie¹⁾ — skulde han have tilbageholdt ethvert Spørgsmaal om det, nu da han selv stod der, hvor Jarlen havde levet? Knyttet til Danmarks Kongedatter, omgivet af Rigets Ypperste, vilde ingen Oplysning, som han kunde ønske, her være

cob den Sjette ogsaa Skotlænderen Thomas Kingo, Bedstefader til Bispen og Digteren Thomas Kingo. N. M. Petersen, Bidrag til den danske Literaturs Historie. Kjøbenhavn. 1853—61. III, 634.

¹⁾ Dette skriver James Beaton, Erkebiskoppen af Glasgow, den 4de Januar 1577 til Maria Stuart, i et Brev aftrykt hos Keith, History of church and state in Scotland. II, 142—143. Den lille Jacob den Sjette havde en Dag siddet og skrevet paa Stirling-Castle, hvor Sir William Murray af Tullibardine befandt sig i samme Værelse, og læste Udtoget af Bothwells Testament (*la copie du dit testament*) for en anden Adelsmand. Da havde den unge Konge pludselig reist sig fra Bordet, hvorved han sad, og forlangt at see, hvad det var, Sir William holdt i sine Hænder, hvad han ogsaa efter nogle Afslag tilsidst opnaaede. Efter at have gennemlæst det Ord for Ord, gav han det taus tilbage og satte sig igjen til at skrive. Men hele den øvrige Deel af Dagen var han usædvanlig oprømt, og da han spurgtes om Anledningen, svarede han; »Tullibardine, har jeg ikke god Grund, efter at man saa ofte og saa længe har trykket Anklagerne og Bagtælelserne mod Hendes Majestæt Dronningen, min Moder, nu, da jeg i Dag har seet en saa aabenbar Bevidnelse af hendes Uskyldighed.« Erkebiskop Beaton, der vilde glæde den i England fangne Moder med dette Træk, tilføier, at det var blevet ham fortalt af en Adelsmand, som selv havde hørt det af Murray af Tullibardine.

bleven ham unddragen; hjemfulgt af danske Orlogsskibe, ledsaget af sin Hustrues Landsmænd, kunde han i Holyrood, da han med hende blev kronet, endnu den 17de Mai 1590 skue en heel Representation af Danmark Adel; blandt den stode Erik Kaas til Vaargaard, Steen Brahe til Knudstrup, Jørgen Brahe til Gundestrup, Hannibal Gyldenstjerne til Restrup, alle Sønner af de Mænd, for hvilke engang Jarlen af Bothwell paa Malmø skulde have skriftet¹⁾; de stode nu der, hvor Maria Stuart fordum havde sat Hertugkronen paa hans Hoved, stode her Ansigt til Ansigt med hans Søstersøn, Jarlen Francis Bothwell, Skotlands nye Storadmiral, og et Medlem af den Regjering, der havde været indsat under Kongereisen, Side om Side med dennes Gemalinde, Grevinde Margaret Bothwell, en Datter af Jarlen David af Angus og nu en af de skotske Damer, der ved Kroningen holdt Dronningens Slæb. Og derfor bliver det det tungeste Lod i Vægtskaalen, at Jacob den Sjette, der «bedre end Nogen» kjendte Moderens Historie²⁾, senere aldrig har ladet noget saadant Vidnesbyrd, som det ommeldte, komme for Lyset, aldrig har ladet det meddele til nogen af de Hi-

¹⁾ Samtidig Beretning om Prindsesse Annas, Christian den Fjerdes Søsters, Giftermaal med Kong Jacob den Sjette af Skotland, meddeelt af P. A. Munch i Norske Samlinger, udgivne af et historisk Samfund i Christiania. I. 450—512. De ovenanførte Adelsmænd finder man her S. 490—491 anførte i Fortegnelsen over de medfulgte danske Herrer, der overværede Kroningen i Skotland.

²⁾ Da de to første Bind af de Thous Historie vare blevne udgivne i Paris, skrev Isaak Casaubonus, som Jacob den Sjette havde indbudt til sig, saaledes til Forfatteren: *Rex ipse, quo nemo est hodie callentior istarum rerum, singula recenset, atque ad exactissimam veritatis trutinam exigit, misurus statim ad te, ut veram narrationem tuæ historie inseras, falsam et calumniarum plenam rejicias.* Brevet, som Casaubonus daterede fra London den 27de Marts 1611, er trykt foran den engelske Udgave af de Thous Historie (Jac. Aug. Thuanus Hist. sui temporis. Londini. 1733. fol. I, 44).

storikere, hvis Arbejder han fulgte med sin Interesse, enten til de Thou, eller til Erkebiskop Spottiswood, eller til Camden.

Medens Jacob den Sjettes Vinterophold i Danmark maa nedbryde Troen paa en saadan Bekjendelse, som de ovenmeldte Udtog skulde have havt til deres Grundlag, tjener det derimod til at bestyrke Beretningen om Bothwells Afsindighed. Blandt de Skotter, der i Kongens Følge havde overvintret paa Sjælland, og hos hvem det ei er muligt at tænke sig Ligegyldighed for Bothwells sidste Skjæbne, var Kantsleren John Maitland, en tyve Aar yngre Broder til Skotlands navnkundige Statssekretær, den i denne Undersøgelse oftere nævnte William Maitland, og blandt de Forfattere i Skotland, der først skreve efter deres Landsmænds Hjemkomst, var Sir James Melvil, der i de samme Erindringer, hvori han omtaler det strenge Fængsel, hvori Bothwell »blev afsindig og døde ynkelig«, har bemærket, at han selv, under hele den Tid, hvori de danske Adelsmænd, for at overvære Kongens og Dronningens Kroning, opholdt sig i Skotland, var beordret til at gjøre dem Selskab¹⁾. Med de

¹⁾ *His Majesty at his landing was pleased to send to me to bear them company, which I deed until their parting to his Majesties great contentment. The Memoirs of Sir James Melvil. p. 182.* Med Hensyn til det danske Gesandtskab i Aaret 1585 — bestaaende af Manderup Parsbjerg til Haxholm, Henrik Belov til Spötterup og Dr. Nicolaus Theophilus —, der var sendt til Skotland med det første Forslag om Formælingen, bemærker Melvil (*Memoirs. p. 162*) ligeledes: *So soon as the danish ambassadors arrived by ship in this country, His Majesty ordered me to entertain them, and bear them company.* At Melvil har havt Adgang til gode danske Kilder, fremgaaer fremdeles deraf, at han ogsaa i Aarene 1593 og 1594 var beordret til at modtage og drage Omsorg for tvende andre Legationer, der dengang af Formynderregjeringen under Kong Christian den Fjerdes Mindreaarighed afsendtes til Skotland. (*The Memoirs of Sir James Melvil. p. 203, 204*). Den ene af disse Legationer bestod af Steen Bilde til Bildesholm og Professor Niels Krag, som

fremmede Kilders Vidnesbyrd forene sig endelig Menneskeslægtens sørgeligste Aarbøger, Aarbøgerne over dem, hos hvem Sygdom tilsidst fortærede selve Sjælen. Paa kun altfor mange Blade er her at læse, hvad Sindets dybe Frygt og Angst, Uvishedens uafbrudte Spænding, eller den bittert skuffede Forventning har formaaet at virke¹⁾. Hvad der er foregaaet i Bothwells langvarige Fængsel, i de eensomme Øieblikke, hvori Fortidens Billeder atter glæde forbi Sjælen, og den usynlige Dommer talte, har ingen Pen vidst at opbevare. Men ingen saadan behøvedes for at udvikle, hvad han maa have følt, da han tilsidst ogsaa saa de Mænd, der havde fulgt ham til Danmark, herfra tilbageskikkede i Elendighed, som nye Offre for den gamle Brøde, og da han dagligen kun lagde sig med Tanken om, at den næste Morgen ogsaa kunde udlevere ham selv til en forsmædelig og grusom Død, eller med hvilke Følelser han i de mange mørke Timer har maattet sammenligne disse angstfulde Aar med de stolte Forventninger, der havde foregjøglet ham en saa forskjellig Bane. Faa Mænd have hensynsløsere end han higet efter at naae op til den ydre Æres og Høiheds Tinde, og faa Mænd ere hastigere end han blevne nedstyrtede fra den.

skulde skaffe Dronning Anna de Eiendomme gjengivne eller stadfæstede, der ved hendes Formæling fra skotsk Side vare blevne hende udtrykkelig tilsikkrede, den anden bestod af Steen Bilde og Christian Barnekov til Birkholm, der i Skotland skulde overvære Jacob den Sjettes og Dronning Annas ældste Søn, Prinds Henriks høitidelige Daab. Efterat den sidstnævnte Legation var vendt tilbage til Danmark, staaer Sir James Melvil endnu i Aaret 1595 i Brevvexling med Christian Barnekov. De la Gardiska Archivets. Lund. 1831—43. V, 113—116.

¹⁾ Prichard, Om Sindssydommene. Oversat af H. Selmer. Kjøbenhavn. 1842. S. 217—235.
